মহাপুৰুষ
মাধৱদেৱ বাক্যামৃতৰ
আদিকাণ্ড ৰামায়ণ

শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ সঙ্ঘৰ
সাহিত্য শাখা সমিতিৰ দ্বাৰা উপলব্ধ

Uploadeda by the Literature Branch of
Srimanta Sankaradeva Sangha

ৰামায়ণ

আদিকাণ্ড

১ম অধ্যায়

বন্দনা

শ্ৰীকৃষ্ণায় নমঃ

ৰামায় ৰামচন্দ্ৰায় ৰামভদ্ৰায় ৰেধসে।
ৰঘুনাথায় নাথায় সীতায়াঃ পতয়ে নমঃ।।

মঙ্গালচৰণ

জয় জয় কৃষ্ণ দেৱ দৈৱকীনন্দন।
ব্ৰহ্মা হৰে কৰে যাৰ চৰণে বন্দন।।
আতি অন্ত্য জাতি তৰে যাৰ লৈলে নাম।
হেন কৃষ্ণ পদে কৰোঁ সদাই প্ৰণাম।। ১
নমো নমো ৰাম ৰঘুকুলৰ কমল।
কৰিয়ো প্ৰকাশ নিজ যশ সুনির্ম্মল।।
পূৰিলাহা যিটো জগতৰ মনকাম।
হেন ৰাম পদে কৰোঁ সদাই প্ৰণাম।। ২
একে ব্ৰহ্ম আসি চাৰি মূৰ্ত্তি অৱতৰি।
হৰিলা ভূমিৰ ভাৰ ৰাক্ষস সংহৰি।।
ব্ৰহ্মা আদি দেৱৰ সাধিলা প্ৰয়োজন।
প্ৰণামো সাদৰে হেন ৰামৰ চৰণ।। ৩
নিজ গুৰু চৰণত কৰি নমস্কাৰ।
ৰচিলো মাধৱে আদ্য কাণ্ড কথা সাৰ।।
আচৰি মঙ্গল গুণ কীৰ্ত্তন কৃষ্ণৰ।
কৃষ্ণক স্মৰণে সিদ্ধি হৌক আৰম্ভৰ।। ৪
বোলোঁ কৃতাঞ্জলি শুনা সৱে সভাসদ।
মহা মূঢ় হুয়া কৰোঁ ৰামায়ণ পদ।।
পৰম চঞ্চল মই অধমৰ দোষ।
ক্ষেমিবা সকলে নকৰিবা অসন্তোষ।। ৫
নাহিকে কৰিতা গুণ নুহিকোঁ পণ্ডিত।
তথাপিতো ভৈলা পদ কৰিবাক চিত্ত।।
মহাভোগ ইচ্ছা যেন ভৈলা দৰিদ্ৰৰ।
মই অজ্ঞানীৰ জানা সেহিপটন্তৰ।। ৬
জানি মহাজনে নিন্দা নকৰিবা আত।
কৰোঁ হেৰা মই কৃতাঞ্জলি প্ৰণিপাত।।
যেই সেই বিকে যেন অমূল্য ৰতন।
তাক বাছি আনে জানা কোন মহাজন।। ৭
মোৰ পদ পটন্তৰ যেন [১] হীন জাতি।
ৰামৰ চৰিত্ৰচয় মহাৰত্ন আতি।।
মোৰ পদ জানি দোষ কৰি পৰিহাৰ।
লৈয়ো ৰাম গুণময় মহাৰত্ন সাৰ।। ৮
তেৰেসে কলিত হৈবা কৃতাৰ্থ সম্প্ৰতি।
ৰামকথা শুনি অনায়াসে পাইবা গতি।।
উত্তম মনুষ্য জন্ম নকৰিয়ো বৃথা।
একচিত্ত মনে শুনা ৰামায়ণ কথা।। ৯
মহাঋষি বাল্মীকিৰ নিৰ্ম্মল হৃদয়।
কৰিলা লোকক মহা কৃপা কৃপাময়।।
ৰামকথা অমৃতক কৰি মহাদান।
সাধিলন্ত জগতৰ পৰম কল্যাণ।। ১০
একদিনা বাল্মীকি উঠিয়া প্ৰভাতত।
স্নান কৰিবাক প্ৰতি গঙ্গাৰ জলত।।
শিষ্য ভৰদ্বাজক বুলিলা ঋষিৰাজ।
সত্বৰে লৈয়োক স্নান কৰিবাৰ সাজ।। ১১

১. পা. হেন

শুনি ভৰদ্বাজক সাজ লৈলা তেতিক্ষণে।
স্নানিবাক লৰিলা সমস্তে ঋষিগণে।।
স্নানিতে লাগিলা ঋষি গঙ্গাৰ জলত।
দেখিলন্ত ক্রৌঞ্চ পক্ষী বৃক্ষৰ ডালত।।
পৰম হৰিষে পক্ষী কৰয় সঙ্গম।
ব্যাধ গোটে আসি পশিলেক যেন যম।।
সঙ্গম সময়ে দুষ্টে পক্ষীক হানিল।
দেখি বাল্মীকিৰ মহা কৰুণা মিলিল।। ১৩
মহাক্রোধে ব্যাধক বুলিলা ঋষিৰাজ।
শুনৰে অধম কিনো কৰিলি অকাজ।।
সঙ্গম কৰোঁতে পক্ষী কৰিলি সংহাৰ।
চিৰকাল নৰকে পচিবি দুৰাচাৰ।। ১৪
ইহলোকে দুৰ্যশ থাকিব বৰ তোৰ।
মোহ হুয়া কৰ্ম্ম তই কৰিলি দুৰ্ঘোৰ।।
এহি বুলি মনে ঋষি কৰন্ত বিষাদ।
অকস্মাতে আসি কিনো দেখিলোঁ প্ৰমাদ।। ১৫
স্নান কৰি জলহন্তে উঠি তপোধন।
শিষ্য সমে কৰিলন্ত গৃহক গমন।।
ঘৰে আসি বসি মুনি গুণন্ত মনত।
কেনমতে বাক্য মোৰ বজাইল মুখত।। ১৬
চাৰি পদ হুয়া মোৰ আসিল বচন।
শ্লোক নামে ইহাকে বুলিয়ো সৰ্ব্বজন।।
বাল্মীকিৰ মুখে ভৈল বচন উত্তম।
শ্লোক নামে কৰিতা শুনন্তে মনোৰম।। ১৭

মা নিষাদ প্ৰতিষ্ঠাং ত্বমগমঃ শাশ্বতীঃ সমাঃ।
যৎ ক্রৌঞ্চ মিথুনাদেকমৱধিঃ কামমোহিতম্।।

২য় অধ্যায়
বাল্মীকিৰ আগত নাৰদৰ ৰামায়ণ কথন

অনন্তৰে ব্ৰহ্মাদেৱে সেহি সময়ত।
সৰ্ব্বলোক হিত তেৱে চিন্তিয়া মনত।।
চৰাচৰ জগতৰ কুশল কাৰণে।
ৰামৰূপে অৱতাৰ হৈবা নাৰায়ণে।। ১৮
বাল্মীকিৰ মুখে সেই দিব্য কথামৃত।
শ্লোকবন্ধে কৰাওঁ সৰ্ব্বজনত বিদিত।।
তাকে শুনি ভণি সুখে তৰোক সংসাৰ।
হেন মনে গুণি ব্ৰহ্মা কৰিলন্ত সাৰ।। ১৯
আছন্ত বাল্মীকি চিন্তি পূৰ্ব্ব কথামৃত।
নাৰদে সহিতে ব্ৰহ্মা মিলিল তহিত।।
দেখিয়া বাল্মীকি ঋষি উঠি তাৰক্ষণে।
সুৱৰ্ণ আসন আনি দিলা ৰঙ্গমনে।। ২০
নাৰদে সহিতে ব্ৰহ্মা বসিল তথাত।
কৰিলা বাল্মীকি দুইৰো পাৱে প্ৰণিপাত।।
পাদ্যে অৰ্ঘ্যে গন্ধে ধূপে পূজি মহাঋষি।
কৃতাঞ্জলি হুয়া স্তুতি বুলিলা হৰিষি।। ২১
সাম্ফলিলোঁ জন্ম দুইৰো দেখিলো চৰণ।
কৰিয়োক আজ্ঞা কিবা সাধোঁ প্ৰয়োজন।।
বাল্মীকিক ব্ৰহ্মা পাচে বুলিলা বচন।
শুনা মহাঋষি মোৰ যেন প্ৰয়োজন।। ২২
বুলিলা বচন যেন ক্রৌঞ্চক বধিতে।
সেহিমতে ৰামায়ণ কৰা একচিতে।।
দশৰথ নৃপতিৰ গৃহে অযোধ্যাত।
শ্ৰীৰাম স্বৰূপে হৰি জন্মিবা সাক্ষাত।। ২৩
নাৰদৰ মুখে কথা শুনিবা সকলে।
পাচে ৰামায়ণ কৰিবাহা কৌতূহলে।।
যুগে যুগে তোমাৰ কৰিতা প্ৰচাৰিব।
তাকে শুনি ভণি লোকে সংসাৰ তৰিব।। ২৪
নাৰদক পাচে বুলিলন্ত পিতামহ।
ৰামৰ চৰিত্ৰ কিছু বাল্মীকিত কহ।।
এহি বুলি ব্ৰহ্মা নিজলোকে গৈলা চলি।
নাৰদত বাল্মীকি পুছিলা কৃতাঞ্জলি।। ২৫

কেনমতে ৰামায়ণ কৰিবো আতাই।
সিসৱ কাহিনী সৱে কহাঁ মোৰ ঠাই।।
কোন কুলে ৰামচন্দ্ৰ হৈবা উতপন।
কোন দেশে কোন কৰ্ম্ম কৰিবা শোভন।। ২৬
কেনমতে হৈবা ৰাম কোন প্ৰয়োজনে।
সিসৱ কাৰণ তুমি জানাহা আপোনে।।
বোলন্ত নাৰদে শুনিয়োক মহাঋষি।
ৰামৰ চৰিত্ৰচয় কহিবো হৰিষি।। ২৭
হৈৰন্ত ইক্ষ্বাকু নামে ৰাজা অযোধ্যাত।
দশৰথ ৰাজা সেহি কুলে হৈবা জাত।।
তান গৃহে বিষ্ণু ৰামৰূপে অৱতৰি।
হৰিবা ভূমিৰ ভাৰ ৰাক্ষস সংহৰি।। ২৮
ৰামৰ চৰিত্ৰচয় অমৃত সমান।
শুনা অনুক্ৰমে ঋষি কহোঁ বিদ্যমান।।
অযোধ্যাত হৈবা দশৰথ নৰেশ্বৰ।
পুত্ৰ নহৈবেক নৱ হাজাৰ বৎসৰ।। ২৯
পুত্ৰৰ নিমিত্তে যজ্ঞ কৰিব অনেক।
তথাপিতো নৃপতিৰ পুত্ৰ নুহিবেক।।
দুৰ্ব্বাসাত উপদেশ পায়া মহামানী।
কৰিবা বিশিষ্ট যজ্ঞ ঋষ্যশৃঙ্গ আনি।। ৩০
তেৱে জন্মিৰন্ত ৰাম চাৰি ৰূপ ধৰি।
বলে বীৰ্য্যে ধৈৰ্য্যে অধিক দেৱতাত কৰি।।
চাৰি ভাই মহাবীৰ বিষ্ণু অংশে জাত।
দুষ্ট বিনাশন হেতু জগতে বিখ্যাত।। ৩১
অস্ত্ৰে শস্ত্ৰে শাস্ত্ৰে সৰ্ব্বগুণে অনুপাম।
গুহ চণ্ডালক মিত্ৰ কৰিব শ্ৰীৰাম।।
মাৰীচ সুবাহু দুই ৰাক্ষস দুৰ্জ্জন।
বিশ্বামিত্ৰ মুনিৰ যজ্ঞক কৰে ছন্ন।। ৩২
যাইবা বিশ্বামিত্ৰ দশৰথৰ গৃহক।
যজ্ঞ ৰাখিবাক প্ৰতি খুজিবা ৰামক।।
শুনি নৃপতিৰ মুখে হৰিষ বচন।
কৰিবন্ত ভক্তিভাৱে ঋষিক অৰ্চ্চন।। ৩৩
ৰামক নাপায়া ঋষি কৰিৰন্ত ক্ৰোধ।
বশিষ্ঠে কৰিব দশৰথক প্ৰবোধ।।
দিবা ৰাম লক্ষ্মণক বশিষ্ঠ বচনে।
লৈয়া দুই ভাইক ঋষি যাইবা ৰঙ্গমনে।। ৩৪
চলিৰন্ত দুয়ো বিশ্বামিত্ৰৰ সঙ্গত।
ৰাক্ষসৰ কথা মুনি কহিবা ৰামত।।
প্ৰথমতে ৰামে বধিৰন্ত তাড়কাক।
শ্ৰীৰামক প্ৰশংসা কৰিব দেৱ জাক।। ৩৫
ৰামৰ বিক্ৰমে বৰ হৰিষক পাইব।
যত অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ মুনি দোভাইক শিখাইব।।
নানা অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ জানি হৈব ৰঙ্গমন।
ঋষি সমে দুয়ো প্ৰৱেশিব তপোবন।। ৩৬
থাকিব দিনেক ৰামে ৰাক্ষসক ধ্যানে।
যজ্ঞ নষ্ট ৰাক্ষসে কৰিব বিদ্যমানে।।
মাৰীচক ৰামে উৰুৱাইব এক শৰে।
সুবাহুক সসৈন্যে পঠাব যম ঘৰে।। ৩৭
দেখি বিশ্বামিত্ৰ আদি যত মুনিগণ।
ৰামক বুলিবে সৱে প্ৰশংসা বচন।।
পাছে ঋষিসৱে বেদমন্ত্ৰ উচ্চৰিয়া।
কৰিৰন্ত যজ্ঞ সাঙ্গ পূৰ্ণাহুতি দিয়া।। ৩৮
আত অনন্তৰে কথা শুনা মহামতি।
মিথিলা নগৰে হৈব জনক নৃপতি।।
তানে ঝিউ হৈবা সীতা লক্ষ্মী সমসৰ।
ধৰ্ম্ম যজ্ঞ পাতিবা সীতাৰ স্বয়ম্বৰ।। ৩৯
দূত পঠাই আনিৰন্ত ৰাজা সকলক।
সঙ্গে লৈয়া বিশ্বামিত্ৰ ৰাম লক্ষ্মণক।।
পৰম হৰিষে ঋষি যাহন্ত পথত।
প্ৰৱেশিব যাই গৌতমৰ আশ্ৰমত।। ৪০
অহল্যাক মুক্ত ৰামে কৰিবা সাক্ষাত।
ৰামে সমে ঋষি প্ৰৱেশিব মিথিলাত।।
ধনুক ভাঙ্গিয়া ৰামে পাইৰন্ত সীতাক।
অনায়াসে যুদ্ধে জিনিৰন্ত ৰাজা জাক।। ৪১
দূত পঠাই জনকে আনিবা দশৰথ।
সীতাক ৰামক দিবা পূৰি মনোৰথ।।
লক্ষ্মণ ভৰত শত্ৰুঘন মহামতি।
আৰো তিনি কন্যা দিবা তিনিকো নৃপতি।। ৪২

চাৰি পুত্ৰ চাৰি বধূ লৈয়া দশৰথ।
ধৰিবা কৌতুকে ৰাজা অযোধ্যাৰ পথ।।
ভৃগুপতি ৰামে পাচে শুনি ধনুৰ্ভঙ্গ।
পন্থ নিষেধিবা আসি কৰি মহা খঙ্গ।। ৪৩
তাঙ্ক স্তুতি নতি বুলিৰন্ত দশৰথ।
ৰামে পৰশুৰামৰ ছেদিবা স্বৰ্গপথ।।
ৰামে ভৃগুপতিক জিনিবা লীলা কৰি।
মহোৎসৱে প্ৰৱেশিবা অযোধ্যা নগৰী।। ৪৪
পাচে দশৰথে শত্ৰুঘন ভৰতক।
পঠাইবন্ত দুইকো যুদ্ধজিতৰ গৃহক।।
ৰূপে গুণে ৰামে ৰঞ্জিবন্ত সৰ্ব্বজন।
ৰাম ৰাজা হৈবন্ত সবাৰো এহি মন।। ৪৫
সবাৰো আনন্দ ৰাম হৈৰন্ত নৃপতি।
দশৰথে ৰামক দিবন্ত অনুমতি।।
জানি কৈকেয়ীয়ে তাত পাতিব বিঘিনি।
সত্যজয়ী নৃপতিক ছান্দিব পাপিনী।। ৪৬
ভৰত হৈৰন্ত ৰাজা কৈকেয়ীৰ মন।
চৈধয় বৎসৰ প্ৰতি ৰাম যাইব বন।।
হেন সত্য কৰাই দশৰথ নৃপতিক।
সমস্তে লোকক শোক দিবেক অধিক।। ৪৭
পিতৃ সত্য প্ৰতিপালি ৰাম ৰঙ্গ মনে।
লক্ষ্মণ জানকী সঙ্গে প্ৰৱেশিবা বনে।।
পুত্ৰৰ শোকত জীৱ তেজিবা নৃপতি।
সাত দিন বাহি শৱ হৈব কৰ্ম্মগতি।। ৪৮
দূত পঠাই বশিষ্ঠে অনাইব ভৰতক।
কৰাইবা ৰাজাৰ যত প্ৰেতৰ কাৰ্য্যক।।
পিতৃকাৰ্য্য কৰিয়া ভৰত বিতোপন।
ৰামক আনিবে প্ৰতি প্ৰৱেশিব বন।। ৪৯
শুনি ৰামচন্দ্ৰে সিটো পিতৃৰ মৰণ।
তিনিয়ো কৰিবে শোক বিস্তৰ ক্ৰন্দন।।
ভৰতে কাতৰ আতি কৰিব ৰামক।
মই সত্য পালোঁ প্ৰভু চলিয়ো ৰাজ্যক।। ৫০
বশিষ্ঠ প্ৰমুখে বুলিবন্ত পাত্ৰগণ।
নাৰাখিবা ৰামচন্দ্ৰে কাহাৰো বচন।।
নিষ্ঠুৰ বচন ৰামে বুলি ভৰতক।
পুনৰপি পালটাই পঠাইবা ৰাজ্যক।। ৫১
পাচে ৰামচন্দ্ৰ সীতা লক্ষ্মণ সহিতি।
ফল মূল মাংস শাক ভুঞ্জি মন প্ৰীতি।।
শিৰে জটা পৰিধান বাকলি বসন।
কতো তৃণ শিলা মৃগচৰ্ম্মত শয়ন।। ৫২
এহিমতে ৰামচন্দ্ৰে বঞ্চিবা বনত।
কতো দিন থাকি চিত্ৰকূট পৰ্ব্বতত।।
বেঢ়াইৰন্ত ৰামে পাচে ঋষিৰ আশ্ৰমে।
সুতীক্ষ্ণ ঋষিৰ ঘৰে যাইৰন্ত প্ৰথমে।। ৫৩
শৰভঙ্গ ঋষিক দেখিবা তাতপৰ।
তাত পাচে বধিবা বিৰাধ নিশাচৰ।।
ঘৰে ঘৰে ঋষিৰ আশ্ৰমে নিৰন্তৰে।
যাইব দশ বৎসৰ ফুৰন্তে ৰঘূৱৰে।। ৫৪
পাইবন্ত হৰিষ ৰামে ঋষি সম্ভাষণে।
অগস্ত্যত পুছি যাইব পঞ্চৱতী বনে।।
তথাত কৰিব ৰামে হৰিষে নিৱাস।
শূৰ্পনখা যাইব কামে ৰাঘৱৰ পাশ।। ৫৫
লক্ষ্মণে কাটিব তাইৰ ধৰি নাক কাণ।
খৰ-দূষণক শূৰ্পনখা দিব জান।।
চতুৰ্দ্দশ সহস্ৰ ৰাক্ষস সমন্বিতে।
খৰ-দূষণক ৰামে বধিবা তহিতে।। ৫৬
খৰ-দূষণৰ বধ দেখি বিদ্যমান।
ৰাৱণৰ আগে শূৰ্পনখা দিব জান।।
সীতাৰ ৰূপৰ কথা কহিব প্ৰচুৰ।
শুনিয়া ৰাৱণ ৰাজা হৈব কামাতুৰ।। ৫৭
সীতাক হৰিতে যত্ন কৰিব বিস্তৰ।
ৰথ লৈয়া যাইব ৰাজা মাৰীচৰ ঘৰ।।
মাৰীচে বিস্তৰ বুজাইবেক ৰাৱণক।
তথাপি ৰাৱণে তাৰ নুশুনিবে বাক।। ৫৮
মাৰীচক লগে লৈয়া দুৰ্জ্জন ৰাৱণ।
সীতাক হৰিবে যাইবে দণ্ডকাৰ বন।।
ৰামৰ শৰত মৃত্যু জানি আপুনাৰ।
ধৰি মৃগৰূপ সিটো সুৱৰ্ণ আকাৰ।। ৫৯

ফুৰিবে মাৰীচ চৰি আগত ৰামৰ।
দেখি ৰামচন্দ্ৰে যাব ধৰি ধনুশৰ।।
নিবেক ৰামক বিদূৰক নিশাচৰ।
ৰামৰ শৰত তেজিবেক কলেৱৰ।। ৬০
মৰন্তে তেজিবে ৰাৱ ৰামৰ সমান।
শুনি সীতা গোসাঁনীৰ উড়িব পৰাণ।।
ৰামক ৰাক্ষসে মাৰে সীতা হেন জানি।
লক্ষ্মণক বুলিবেক দুৰাক্ষৰ বাণী।। ৬১
শুনিয়া সীতাক তেজি যাইৱন্ত লক্ষ্মণে।
শূন্য স্থানে সীতা হৰি নিবেক ৰাৱণে।।
সীতাৰ কাৰণে যুদ্ধ কৰিব জটায়ু।
পাখা ছেদি ৰাৱণে হৰিব তাৰ আয়ু।। ৬২
থৈৱেক সীতাক নিয়া অশোকৰ বনে।
ৰাক্ষসিনীগণ ৰক্ষা দিৱেক ৰাৱণে।।
দেখি ব্ৰহ্মা বুলিৱন্ত ইন্দ্ৰ দেৱতাক।
অমৃত পায়স নিয়া দিয়োক সীতাক।। ৬৩
ইন্দ্ৰে নিয়া পায়স দিৱন্ত তেতিক্ষণ।
দেখি সীতাদেৱী তাক কৰিব ভক্ষণ।।
নাপায়া সীতাক পাচে শ্ৰীৰাম লক্ষ্মণ।
মহাশোকে দুয়ো ভাই কৰিব ক্ৰন্দন।। ৬৪
বধিবা কবন্ধ ৰামে সীতাক খোজন্তে।
ঋষ্যমুখ পাইবা গই দণ্ডুকাৰ হন্তে।।
তথা ৰামচন্দ্ৰে কাৰ্য্য কৰিবা বিচিত্ৰ।
সুগ্ৰীৱ বানৰ সমে ৰামে কৰি মিত্ৰ।। ৬৫
বানৰৰ ৰাজা বীৰ বালিক বধিব।
তাৰ যত ৰাজ্যভাৰ সুগ্ৰীৱক দিব।।
পাসৰিব ৰামক সুগ্ৰীৱ ৰাজ্য ভোলে।
লক্ষ্মণে তৰ্জ্জিব তাক ৰাঘৱৰ বোলে।। ৬৬
কপি সেনাগণ লৈয়া বানৰ নৃপতি।
ৰামৰ চৰণে নমি কৰিবা প্ৰণতি।।
পাণ্ঠিবা বানৰগণ ৰামৰ আদেশে।
সীতাক খুজিবে পঠাইবা দেশে দেশে।। ৬৭
লগত সহায় দিব বীৰ হনুমন্ত।
দক্ষিণ দিশক অঙ্গদক পাণ্ঠিবন্ত।।

বিচাৰিয়া সীতাক ফুৰিবা কপিজাক।
সম্পাতিৰ মুখে পাইবা সীতাৰ বাৰ্ত্তাক।। ৬৮
শিংশপা বৃক্ষৰ তলে লঙ্কাত আছন্ত।
সাগৰ এৰাইবা ডেৱে বীৰ হনুমন্ত।।
দেখিবা সীতাক যেৱে বায়ুৰ তনয়।
ৰামৰ বাৰ্ত্তাক কহিৱন্ত মহাশয়।। ৬৯
ৰামৰ আঙ্গুঠি নিয়া সীতাক দিৱন্ত।
হিয়ে মুঠি হানি সীতা দেৱী কান্দিবন্ত।।
হাতে তৃণ ধৰি বীৰে সীতাক বুজাইব।
কপিৰ কাতৰে সীতা গোসানী জুৰাইব।। ৭০
অশোক বনত পশি বায়ুৰ নন্দন।
কৰিবন্ত ছন্ন ৰাৱণৰ মধুবন।।
অনেক ৰাক্ষস মাৰি নিবা যমঘৰ।
অক্ষকুমাৰক মাৰিৱন্ত বীৰবৰ।। ৭১
পাচে নাগপাশ হানিবন্ত ইন্দ্ৰজিতে।
হৈবা বন্দী ৰাৱণক দেখিবাৰ চিন্তে।।
ৰাক্ষসে যোগাইব নিয়া ৰাৱণৰ আগে।
বিস্তৰ ভৰ্ৎসিবা ৰাৱণক মহাভাগে।। ৭২
কপিৰ বচনে মহাকোপে লঙ্কেশ্বৰ।
লগাইবে লাঙ্গুলে জুই মেৰায়া কাপৰ।।
হোহকায়া নাগপাশ পৱননন্দন।
লগায়া অগনি লঙ্কা কৰিৱন্ত ছন্ন।। ৭৩
সাগৰ লঙিঘয়া ডেৱে পৃথিৱীক আসি।
কহিবা সীতাৰ বাৰ্ত্তা ৰামত হৰিষি।।
সীতাৰ মাথাৰ মণি ৰামক দিবন্ত।
দেখি হিয়ে মুঠি হানি ৰাম কান্দিৱন্ত।। ৭৪
সুগ্ৰীৱ লক্ষ্মণে ধৰি ৰামক বুজাইবা।
দুইৰো প্ৰবোধে ৰামে কিঞ্চিত জুৰাইবা।।
পাচে কপিসেনা সমে ৰাম মহাবীৰ।
আপুনি চলিয়া যাইব সাগৰৰ তীৰ।। ৭৫
সীতাক দিবাক বুলিৱন্ত বিভীষণে।
মাৰিবন্ত লাথি তাক দুৰ্জ্জন ৰাৱণে।।
ৰামত শৰণ আসি লৈবা বিভীষণে
তাঙ্ক অভিযেক ৰামে কৰিবা তেখনে।। ৭৬

হৈবা বিভীষণ অভিনৱ লঙ্কেশ্বৰ।
সাগৰত পন্থ মাগিৱন্ত ৰঘুবৰ।।
নিদিবা সাগৰে দেখা ৰামক গৰ্ব্বত।
দেখি ধনুশৰ ৰাম ধৰিবা ক্ৰোধত।। ৭৭
ভয়ত কম্পিব আতি সাগৰৰ হিয়া।
ৰামক কৰিব স্তুতি পাদ্য অৰ্ঘ্য দিয়া।।
চলিয়োক দিলোঁ পন্থ বোলন্ত সাগৰে।
নযাইবেক তল সেতু বান্ধিয়ো পাথৰে।। ৭৮
অদভুত কৰ্ম্ম কৰিবেক ৰঘুবৰে।
পৰ্ব্বত আনিয়া সেতু বান্ধিব বানৰে।।
লক্ষ্মণ সুগ্ৰীৱ বিভীষণ সমন্বিত।
সসৈন্য হৈৱন্ত গৈয়া সিবেলাত থিত।। ৭৯
সেনাগণ গণিবাক প্ৰতি ৰাঘৱৰ।
শুক সাৰণক পঠাইবেক লঙ্কেশ্বৰ।।
বিভীষণে ধৰি দুইকো ৰামত যোগাইব।
তাতে ৰামে ৰাৱণক বাৰ্ত্তাক পঠাইব।। ৮০
আচৰিয়া কপট ৰাৱণ বুদ্ধিহত।
মায়া-শিৰ দিব নিয়া সীতাৰ হাতত।।
দেখি সীতা সতী মায়া-শিৰ ৰাঘৱৰ।
ভূমিত লুটিয়া দেৱী কান্দিব বিস্তৰ।। ৮১
প্ৰভাততে বেঢ়িয়া লঙ্কাৰ চাৰি দ্বাৰ।
দূত পঠাইৱন্ত ৰামে বালিৰ কুমাৰ।।
ভৰ্ৎসিব অঙ্গদে ৰাৱণক বাৰে বাৰ।
মাৰিৱন্ত চাৰি গোটা বীৰ ৰাৱণৰ।। ৮২
লাথি মাৰি ভাঙ্গিৱন্ত ৰাৱণৰ ঘৰ।
ৰামৰ পাশত আসিৰন্ত কপিবৰ।।
ৰাৱণ যুজিব লৈয়া কটক অপাৰ।
বানৰে কৰিব ৰাক্ষসক বুন্দামাৰ।। ৮৩
অঙ্গদে জিনিব ইন্দ্ৰজিতক ইঙ্গিতে।
অন্তৰীক্ষে শৰ বৰষিব ইন্দ্ৰজিতে।।
মায়াবলে পীড়িবে বানৰ কটক।
নাগপাশে বান্ধিবেক ৰাম লক্ষ্মণক।। ৮৪
গৰুড়ৰ আশ্বাসে গুচিব নাগপাশ।
দেখি ৰাৱণৰ লাগিবেক মহাত্ৰাস।।

অনেক ৰাক্ষ সেনাগণে সমন্বিতি।
সেনাপতিগণ পাঞ্চিৱন্ত লঙ্কাপতি।। ৮৫
চাৰি সেনাপতি যাইব যমৰ সদন।
ধূম্ৰাক্ষ প্ৰহস্ত বক্ৰদন্ত অকম্পন।।
তেৱে সমদলে আসি যুজিব ৰাৱণ।
বানৰ কটক মাৰিবেক দশানন। ৮৬
দেখি ৰামচন্দ্ৰে হাতে ধৰি ধনুশৰ।
কেশে সমে কিৰীটি কাটিব ৰাৱণৰ।।
যম যেন ৰাঘৱক দেখিয়া সাক্ষাত।
ভঙ্গ দিয়া পলাই গৈয়া পশিব লঙ্কাত।। ৮৭
মহামৰ্ম্মে জানুত থাপিয়া দশ মাথ।
অপমান পায়া কান্দিৱন্ত লঙ্কানাথ।।
শ্ৰীহত হৈবে মুখ পৰিব বিবৰ্ণ।
পঠাইবে যুজিবাক জগাই কুম্ভকৰ্ণ।। ৮৮
ঘোৰ শৰে ৰামে তাৰ ছেদিৱন্ত শিৰ।
শোকে ৰাৱণৰ হিয়া হৈব দুই চিৰ।।
তেৱে চাৰি পুত্ৰ মৰি যাইব যমঘৰ।
ৰণত পৰিব আৰো দুই সহোদৰ।। ৮৯
অতিকায় কুমাৰক মাৰিব লক্ষ্মণ।
ইন্দ্ৰজিতে আসি পুনৰপি দিব ৰণ।।
ৰাম লক্ষ্মণক আদি যত সেনাগণ।
ৰাৱণৰ শৰে সৰে হৈব অচেতন।। ৯০
জাম্বৱন্ত উপদেশে বীৰ হনুমন্ত।
ঔষধ আনিয়া সমস্তকে জীয়াইৱন্ত।।
ৰাৱণৰ মনে মহা মিলিব সঙ্কট।
চমকি ৰহিব দিয়া দুৱাৰে কপাট।। ৯১
বানৰ ভালুকগণে মহাহৃষ্ট হুই।
দহিব সুৱৰ্ণপুৰী লঙ্কা দিয়া জুই।।
পাচে সাত মহাবীৰ মাৰিব বানৰে।
মকৰাক্ষ বীৰক বধিব ৰঘুবৰে।। ৯২
তেৱে মায়া সীতাক কাটিব ইন্দ্ৰজিত।
শোকৰ জমকে ৰাম হৈৱন্ত মূৰ্চ্ছিত।।
বিভীষণে বুজাইৱন্ত কহিয়া সম্ভেদ।
লক্ষ্মণে কৰিব ইন্দ্ৰজিতৰ স্কন্ধ ছেদ।। ৯৩

পুত্ৰস্নেহে অনেক কান্দিব লঙ্কানাথে।
শোকে বিদাৰিবা হিয়া যেন বজ্ৰপাতে।।
ক্ৰোধৰ বেগত দেখিবেক অন্ধকাৰ।
সীতাক কাটিবে খেদি যাইব দুৰাচাৰ।। ৯৪
দেখি মন্দোদৰী তাঙ্ক প্ৰবোধি আনিব।
অসংখ্য কটক যুজিবাক পঠাই দিব।।
গন্ধৰ্ব্বৰ অস্ত্ৰ ৰামে কৰিব প্ৰকাশ।
ক্ষণেকে কৰিব দুষ্ট ৰাক্ষস বিনাশ।। ৯৫
সমস্তে ৰাক্ষস সঙ্গে লৈয়া লঙ্কাপতি।
বজাইব আটোপে সাজি যুজিবাক প্ৰতি।।
তিনি সেনাপতি তাৰ যাইব যমঘৰ।
ৰাম ৰাৱণৰ ঘোৰ মিলিব সমৰ।। ৯৬
ৰাৱণৰ শকতিত পৰিব লক্ষ্মণ।
তাক কোলে ধৰি ৰামে কৰিব ক্ৰন্দন।।
ঔষধ আনিবে যাইব বায়ুৰ কুমাৰ।
তথাপি মাৰিব কালনিমি নিশাচৰ।। ৯৭
তিনি কোটি গন্ধৰ্ব্বক মাৰিব তহিতে।
আনিব ঔষধ বীৰে পৰ্ব্বতে সহিতে।।
বিশল্যকৰণী ঔষধৰ গন্ধ পাই।
জীৱন্ত লক্ষ্মণ জয় আনন্দ বঢ়াই।। ৯৮
ৰাৱণক বধিতে ৰামৰ হৈব চিত।
আসিবেক দেৱ ৰথ মাতলি সহিত।।
তাতে চড়ি কৌতুকে যুজিব ৰঘুনাথ।
বাৰে বাৰে ৰাৱণৰ কাটিৱন্ত মাথ।। ৯৯
নমৰিব তথাপি ৰাৱণ মহাবীৰ।
ব্ৰহ্ম অস্ত্ৰ হানি পাচে ছেদিৱন্ত শিৰ।।
আকাশত দেৱগণে আনন্দ কৰিব।
জয় ৰাম ধ্বনি দশোদিশক পূৰিব।। ১০০
ৰাঘৱৰ শিৰে বৰষিব পাৰিজাত।
পাচে ৰামে দেৱ কাৰ্য্য সাম্ফলি সাক্ষাত।।
বিভীষণ মিত্ৰক আশ্বাসি ৰঘুবৰ।
পাতিবন্ত তাক অভিনৱ লঙ্কেশ্বৰ।। ১০১
যাৱে থাকে চন্দ্ৰ সূৰ্য্য পৃথিৱী পৱন।
তেৱে ৰাজ্য কৰিবা লঙ্কাৰ বিভীষণ।।
অঙ্গীকাৰ সাফল কৰিবা ৰঘুবৰ।
বোলা ৰাম ৰাম সভাসদ নিৰন্তৰ।। ১০২

৩য় অধ্যায়

দুলড়ি

নাৰদ বদতি পাচে ৰঘুপতি
পুৰুষ মহা মহন্ত।
লগাই অপমান সভা বিদ্যমান
জানকীক ত্যজিৱন্ত।।
জগত জননী জনক নন্দিনী
ৰামত হুয়া নৈৰাশ।
অগনি সঞ্জালি ঘৃতচয় ঢালি
তাতে কৰিৱন্ত ঝাস।। ১০৩
নদহিব গাৱ হুয়া শুদ্ধভাৱ
ৰহিৱন্ত জগমাৱ।
দেৱগণ সমে ৰাজা দশৰথ
আসিবা ৰামৰ ঠাৱ।।
তিনি পিতা পুত্ৰে একথান হুই
গলে বান্ধি কান্দিৱন্ত।
পাছে দশৰথে ৰামক প্ৰশংসি
কৈকেয়ীক নিন্দিৱন্ত।। ১০৪
অনন্তৰে ব্ৰহ্মা দেৱে ৰাঘৱক
স্তুতি কৰিৱন্ত গৈয়া।
মৰা বানৰক ৰামে জীয়াইৱন্ত
বাসৱত বৰ লৈয়া।।
পিতৃৰ বচনে সম্বৰিয়া ৰামে
সীতাক পৰম তুষ্টি।
দেৱগণ সমে ৰাজা দশৰথ
যাইবন্ত স্বৰ্গক উঠি।। ১০৫
বানৰ ভালুক ৰাক্ষস সহিতি
পুষ্পক বিমানে চড়ি।
লক্ষ্মণ জানকী সমন্বিতে ৰাম
অযোধ্যাক যাইব লৰি।।
পাচে ৰামে ভৰ- দ্বাজৰ আশ্ৰমে
ৰহিয়া লৈৱন্ত বৰ।
সমস্তে বৃক্ষত হৈব মধুফল
ভঞ্জিব তাক বানৰ।। ১০৬

ভৰত লক্ষ্মণ ৰাম শত্রুঘন
চাৰি হুয়া এক থান।
কৰি জটা ছেদ এৰিৱন্ত খেদ
চাৰিও বীৰ প্ৰধান।।
তাত অনন্তৰে অযোধ্যা নগৰে
হৈৱন্ত ৰাজা ৰাঘৱ।
তুলি ছত্ৰ দণ্ড বায়া বাদ্যভণ্ড
কৰিব লোকে উৎসৱ।। ১০৭
ৰামৰ উপৰে দেৱ নিৰন্তৰে
পুষ্প বৰিষিব ছানি।
পৰম হৰিষে প্ৰজায়ো কৰিব
জয় জয় ৰাম ধ্বনি।।
বানৰ ভালুক ৰাক্ষস সকল
প্ৰসাদ পায়া ৰামৰ।
পৰম হৰিষে ৰামক প্ৰণামি
চলি যাইব নিজঘৰ।। ১০৮
অযোধ্যাক পাচে অগস্ত্য আসিব
কৰিবা ৰামে সন্মান।
ৰাৱণৰ জন্ম কহিবা অগস্ত্য
ৰাঘৱৰ বিদ্যমান।।
যেনমতে ৰণে পৰম দুৰ্জ্জনে
জিনিলন্ত ত্ৰিভুৱন।
কুবেৰক জিনি পুষ্পক বিমান
আনিলা ৰাজা ৰাৱণ।। ১০৯
হৰি বেদৱতী ৰাৱণ দুৰ্ম্মতি
পাইবেক শাপ দুৰ্যশ।
অনাৰণে বধি সৱাকো জিনিব
দুৰ্জ্জন সিটো ৰাক্ষস।।
ইকথা শুনিয়া মিলিবে কৌতুক
হাসিবে ৰামে আনন্দে।
সহস্ৰ অৰ্জ্জুন বালিত সমৰ
হাৰিবা ৰাৱণ মন্দে।। ১১০
ব্ৰহ্মাৰ বৰত যমক জিনিবে
পাতালে জিনিব নাগ।
বৰুণ কটক জিনিব ৰাৱণ
বিষ্ণুক পাইবে লাগ।।
মান্ধাতা সহিতে কৰিব সমৰ
চন্দ্ৰক জিনিব ৰণে।
কপিলৰ ঠাই হাৰি অপমান
পাইবেক গৈয়া ৰাৱণে।। ১১১
ৰম্ভাক হৰিব নল কুবেৰত
শাপ পাইব নিশাচৰ।
দেৱগণ সমে ইন্দ্ৰক সমৰে
জিনিবেক লঙ্কেশ্বৰ।।
এহিমতে ৰাম- চন্দ্ৰৰ আগত
কহি কথা ৰাৱণৰ।
ৰামত বিদায় কৰি মুনিগণ
চলি যাইবা নিজ ঘৰ।। ১১২

৪ৰ্থ অধ্যায়

ছবি

অযোধ্যাত ৰামদেৱে ৰাজ্যভোগ কৰিবেক
সুখে দশ হাজাৰ বৎসৰ।
সীতাৰ দুৰ্ব্বাদ কথা লোকৰ মুখত শুনি
চিন্তা বৰ মিলিব ৰামৰ।।
তোমাৰ আশ্ৰমে নিয়া সীতাক নিৰ্ব্বাস দিব
পাঞ্চমহীয়া গৰ্ভ সমে।
ঋিউবোধে প্ৰতিপাল কৰিবা সীতাক তুমি
থাকিৱন্ত তোমাৰ আশ্ৰমে।। ১১৩
উপজিব জানকীৰ যৱঞ্জা কুমাৰ দুই
হৈব দুইৰ লৱ-কুশ নাম।
পৰম হৰিষ মনে বিৰচিবা তুমি এহি
ৰামায়ণ কথা অনুপাম।।
সীতাৰ কুমাৰ দুইক পঢ়ায়া শিখাইবা এহি
ৰামৰ চৰিতৰ কথা সাৰ।
তোমাৰ আজ্ঞাক পালি লৱ-কুশ দুই ভাই
কৰিৱন্ত লোকত প্ৰচাৰ।। ১১৪
অনন্তৰে ৰাঘৱৰ আজ্ঞাক শিৰত ধৰি
শত্ৰুঘণে বধিবা লৱণ।

মথুৰাত পাতি পাট ৰাজ্য প্ৰতিপালি পাচে
দেখিৰন্ত ৰামৰ চৰণ।।
ৰামক দেখিয়া স্বৰ্গ কুকুৰ সাৰণ যাইব
পুত্ৰ কাটি জীয়াইব ব্ৰাহ্মণ।
গৃধ্ৰিনী পেচাৰ ন্যায় ৰামচন্দ্ৰে বুজিবন্ত
কি কহিবা ৰাঘৱৰ গুণ।। ১১৫
দেৱগণ সমে ৰাম অগস্ত্যৰ ঘৰে যাইব
কৰিৱন্ত আলাপ বিস্তৰ।
অগস্ত্যয়ো ৰাঘৱক দিব্য আভৰণ দিব
পাচে ৰাম আসিবন্ত ঘৰ।।
অশ্বমেধ কৰিবাক ৰামৰ হৈৱেৰ মন
অনাইবা বহু ঋষিজাক।
সীতাৰ কুমাৰ দুইক লগে লৈয়া ৰঙ্গমনে
যাইবা যজ্ঞভূমি দেখিবাক।। ১১৬
ৰামৰ আগত গৈয়া পৰম হৰিষে গীত
গাইবা দুয়ো সীতাৰ তনয়।
সীতাৰ নিকাৰচয় গাৱন্তে বিদিত হুইবা
পিতা পুত্ৰে হৈবা পৰিচয়।।
জানকীক আনিবাক তোমাক বুলিবে ৰামে
দিবা নিয়া তুমিও ৰামত।
পায়া দেৱী অপমান সৱে সভা বিদ্যমান
পশিৰন্ত গৈয়া পাতালত।। ১১৭
সীতাক নেদেখি ৰামে হৈৱন্ত বিকল চিত্ত
পৃথিৱীক কৰিবা কাতৰ।
নাপাই সমিধান ৰামে ক্ৰোধে পৃথিৱীক প্ৰতি
হাতে তুলি লৈবা ধনুশৰ।।
দেখিয়া হংসত নামি ৰামক বুজাইবা ব্ৰহ্মা
শুনি ক্ৰোধ গুচিব ৰামৰ।
পাছে পুত্ৰৱতে ৰামে ৰাজ্য প্ৰতিপালিবন্ত
একাদশ সহস্ৰ বৎসৰ।। ১১৮
সজ্জনক প্ৰতিপালি দুৰ্জ্জনক বধিৰন্ত
কৰিৱন্ত ৰাজ্য অকণ্টক।
চাৰি ভাইৰ আঠ পুত্ৰ আঠ দিনে ৰাজা পাতি
সমুচিতে দিৰন্ত বণ্টক।।
ব্ৰহ্মাৰ আদেশ পায়া কালে আসি দিবা দেখা
সত্য কৰাই চলিবা ৰামক।
সত্য প্ৰতিপালি ৰামে লক্ষ্মণক তেজিৰন্ত
দেখাই আতি অতৰ্ক লোকক।। ১১৯
আগ বাঢ়িবাক প্ৰতি ব্ৰহ্মাদেৱ সমন্বিতে
আসিৰন্ত দেৱতা পৰ্য্যন্ত।
তাত অনন্তৰে ৰামে স্বৰ্গক চলিবা ৰঙ্গে
সঙ্গে লৈয়া পিম্পৰা পৰ্য্যন্ত।।
তিনি ভাই প্ৰৱেশিবা ৰামৰ শৰীৰে গৈয়া
প্ৰৱেশিবা বিযুঃত ৰাঘৱে।
ৰাক্ষস বানৰ নৰ পশু পক্ষী তৃণ বন
সমন্বিতে চলিবা উৎসৱে।। ১২০
শ্ৰীৰামৰ প্ৰসাদত জীৱন্ত শৰীৰে গৈয়া
সন্তলোক স্বৰ্গে হৈবা থিতি।
কৃতকৃত্য হুয়া সুখে অমৃত কৰিবা পান
ৰামগুণ গাইবা প্ৰতিনিতি।।
এহিমতে ৰামায়ণ কৰা তুমি তপোধন
সুমৰিয়া ব্ৰহ্মাক মনত।
ৰামৰ চৰিত্ৰচয় পৰম অমৃতময়
শুনি সুখে তৰোক জগত।। ১২১
নমো নমো ৰঘুকুল কমলপ্ৰকাশ সূৰ্য্য
শ্ৰীৰামচন্দ্ৰ সীতাপতি।
হুয়োক প্ৰসন্ন যেন মোৰ মন মধুকৰে
তযু পাদ-পদ্মে কৰে ৰতি।।
তযু নিজ দাসে মোৰ পৰম সুহৃদ হৌক
লৌক মুখে তযু গুণ নাম।
নাছাৰিবা প্ৰভু মোক যত সামাজিক লোক
নিৰন্তৰে বোলা ৰাম ৰাম।। ১২২

৫ম অধ্যায়

।। ৰাক্ষসৰ বিৰৰণ ।। পদ

নাৰদ বদতি ঋষি শুনিয়ো সাক্ষাত।
ক্ষুদ্ৰৰূপে ৰামায়ণ কহিলো তোমাত।।
প্ৰপঞ্চ স্বৰূপে তুমি কৰাঁ ৰামায়ণ।
ব্ৰহ্মাক স্মৰিলে ব্যৰ্থ নুহিবে বচন।। ১২৩

কহিলোঁহো অল্প কৰি চৰিত্ৰ ৰামৰ।
শুনিয়ো বৃত্তান্ত আৰু কহোঁ ৰাক্ষসৰ।।
উপজিব ৰাৱণ অদ্ভূত কলেৱৰ।
দশ মুণ্ড কুৰি বাহু দেখি ভয়ঙ্কৰ।। ১২৪
ঘোৰ তপ আচৰি ব্ৰহ্মাত লৈব বৰ।
সুৰাসুৰ লোকত অবধ্য কলেৱৰ।।
বেদ বিশ্বশ্ৰৱা বীৰ্য্যে নৈকষীত জাত।
হৈব তিনি সহোদৰ জগত প্ৰখ্যাত।। ১২৫
আৰো এক শ্ৰেষ্ঠ ভাই হৈব বৈমাতৰ।
ইড়াৰ তনয় কুবেৰ ধনেশ্বৰ।।
বিষ্ণুভক্ত হৈৱন্ত কুবেৰ বিভীষণ।
হৈৱ দৃষ্টি দুৰ্জ্জন ৰাৱণ কুম্ভকৰ্ণ।। ১২৬
ৰাৱণৰ হৈব আৰো ভগিনী দুতয়।
ত্ৰিজটা হৈবেক বিষ্ণুভক্ত আতিশয়।।
শূৰ্পণখা হৈব আতি পৰম পাপিনী।
ধৰ্ম্মাধৰ্ম্ম নাজানিব সিটো ৰাক্ষসিনী।। ১২৭
বিশ্বকৰ্ম্মে নানা চিত্ৰ কৰিব লঙ্কাত।
দ্বিতীয় অম্ৰাৱতী যেন দেখিব সাক্ষাত।।
তাতে ৰাজ্য কৰিবা কুবেৰ ধনেশ্বৰ।
হৈব লোকপাল ৰাজা যক্ষৰ উপৰ।। ১২৮
সুৱৰ্ণৰ পুৰী লঙ্কা ৰত্নে জাতিস্কাৰ।
নানা চিত্ৰ বিচিত্ৰ প্ৰকাশে ঘৰ দ্বাৰ।।
নানা উপবনে ফলে ফুলে সমন্বিত।
ভুজন্ত কুবেৰ বহু ভোগ মনোনীত।। ১২৯
তপ কৰি ৰাৱণে ব্ৰহ্মাত বৰ পাই।
কুবেৰৰ পাশে দূত দিবেক পঠাই।।
লঙ্কাপুৰী কুবেৰে আমাক দেউক ছাৰি।
সুখে যেৱে নেদয় আপুনি লৈবোঁ কাঢ়ি।। ১৩০
দূতে এহি কথা কৈব কুবেৰৰ আগে।
নকৰিবা বিৱাদ কুবেৰ মহাভাগে।।
দৈত্য অংশ ৰাৱণৰ বিৱাদত ৰতি।
বিষ্ণু অংশে কুবেৰৰ বিষ্ণুত ভকতি।। ১৩১
এতেকে বিৱাদ নকৰিয়া ধনপতি।
পঠাইয়া মধুৰ বুলি ৰাৱণক প্ৰতি।।
লঙ্কাপুৰী ৰাজ্য তেজি দিবা ৰাৱণক।
যক্ষগণ সমে চলি যাইবা কৈলাসক।। ১৩২
অলকাৱতী নামে এক পাতিয়া নগৰ।
তথাতে ৰহিবা সুখে ধনৰ ঈশ্বৰ।।
লঙ্কাত হৈবেক ৰাজা দুৰ্জ্জয় ৰাৱণ।
ত্ৰিদশ দেৱক হিংসা কৰিব দুৰ্জ্জন।। ১৩৩
বিশ্বজিসু নামে দৈত্য কুলে হৈব জাত।
শূৰ্পণখা ভগিনীক বিহা দিব তাত।।
ৰাৱণে কৰিব বিহা কন্যা মন্দোদৰী।
ময়দানৱৰ ঝিউ পৰম সুন্দৰী।। ১৩৪
ৰাৱণৰ পুত্ৰ হৈব নামে ইন্দ্ৰজিত।
দেৱে নাপাৰিব তাৰ প্ৰতাপ সহিত।।
ৰথত চড়িয়া যাইব স্বৰ্গক ৰাৱণ।
ইন্দ্ৰৰ নন্দন বন কৰিব উছন।। ১৩৫
দেখিয়া ইন্দ্ৰৰ মহা মৰ্ম্মে দহে মন।
কুবেৰক হাতে ধৰি দেখাৱন্ত বন।।
বাসৱৰ বচনে কুবেৰ বুদ্ধিমন্ত।
ৰাৱণৰ ঠাই দূত পঠাই দিৱন্ত।। ১৩৬
প্ৰবোধ বচন বুলি পঠাইবা বহুত।
ৰাৱণৰ আগে তাক কহিবেক দূত।।
শুনি মহা কোপে ঝঙ্কাৰিয়া দশ মাথ।
কুবেৰৰ দূতক কাটিব লঙ্কানাথ।। ১৩৭
ৰথে চড়ি সাজি ধায়া যাইব লঙ্কেশ্বৰ।
যক্ষ ৰাক্ষসৰ ঘোৰ মিলিব সমৰ।।
কুবেৰ ৰাৱণে ৰণ হৈব ভয়ঙ্কৰ।
কৰিব সমৰ তিনি সহস্ৰ বৎসৰ।। ১৩৮
ব্ৰহ্মাৰ বৰত ভৈলা ৰাৱণ দুৰ্জ্জয়।
তাহাৰ বিক্ৰম কাৰ শকতি সহায়।।
কুবেৰক জিনি লৈব পুষ্পক বিমান।
সেনা সমে চড়ি তাতে কৰিব পয়াণ। ১৩৯
মহাবলৱন্ত ৰাৱণৰ সেনাগণ।
যুদ্ধেজিনি বশ্য কৰিবেক ত্ৰিভূৱন।।
যৈতে যৈতে মহা যজ্ঞ শুনয় ৰাৱণ।
লুৰি পুৰি খায়া দায়া কৰয় উছন।। ১৪০

সুন্দৰী কন্যাৰ কথা শুনে যতমান।
বলে হৰি আনিবেক আপুনাৰ থান।।
অনেক প্ৰহাৰ কৰি সংগ্ৰামৰ মাজ।
কৰিবেক বিকৰ্থনা জিনি দেৱৰাজ।। ১৪১
সঞ্জমণি[২] গৈয়া বীৰ ৰাৱণ প্ৰচণ্ড।
যম জিনি কাঢ়িয়া লৈবেক যমদণ্ড।।
চন্দ্ৰক জিনিয়া তান হৰিবে প্ৰকাশ।
বৰুণক জিনি তান লৈব নাগপাশ।। ১৪২
তৱে ষড়ৃঋতু সৱ হৈব বিপৰ্যয়।
নৱগ্ৰহ সৱাৰ খণ্ডাৰ ভাগ্যচয়।।
কৰিব অধীন জিনি দৈত্য দানৱক।
যুদ্ধে জিনি মন্দ তেজ কৰিব সূৰ্য্যক।। ১৪৩
অপেস্বৰা গন্ধৰ্ব্বো সেৱিব নিৰন্তৰ।
ভয়ে মন্দগতি আতি হৈব পৱনৰ।।
সমস্তে দেৱৰে খণ্ডাইবেক অধিকাৰ।
শুক্ৰক দেখিয়া কিছু কৰিব সৎকাৰ।। ১৪৪
নকৰিব জগতক ইঙ্গিত দুৰ্ম্মতি।
আপুনি হৈবেক ত্ৰিভুৱন অধিপতি।।
সমস্তকে ৰাৱণে লাগায়া অপমান।
ৰামৰ হাতত হৈব সবংশে নিৰ্যান।। ১৪৫
সংক্ষেপে কহিলোঁ কথা ৰাম ৰাৱণৰ।
প্ৰপঞ্চিয়া ৰামায়ণ কৰাঁ মুনিবৰ।।
বাল্মীকিক এতেক বুলিয়া দেৱঋষি।
হৰিগুণ গায়া চলি গৈলন্ত হৰিষি।। ১৪৬
বাল্মীকিও ৰামৰ চৰিত শুনি কাণে।
ভৈলন্ত তৃপিতি যেন অমৃতক পানে।।
ৰামায়ণ কৰিবাক ভৈল তান মতি।
একচিত্তে মুনি সুমৰিলা সৰস্বতী।। ১৪৭
সুপ্ৰসন্ন হুয়া দেৱী ভৈলন্ত সাক্ষাত।
দেখিয়া বাল্মীকি কৰিলন্ত প্ৰণিপাত।।
ব্ৰহ্মাৰ আজ্ঞায়ে আমি কৰোঁ ৰামায়ণ।
আমাৰ কণ্ঠত মাৰ হুয়োক প্ৰসন।। ১৪৮
বুলিলন্ত সৰস্বতী মুনিক বচন।
থাকিবোহোঁ আমি তয়ু কণ্ঠে সৰ্ব্বক্ষণ।।
তোমাৰ বচনচয় নুহিবে অন্যথা।
কৰাঁ সাৱধানে ৰাম অৱতাৰ কথা।।
নিস্তৰোক লোক শুনি ৰামৰ চৰিত।
এহি বুলি সৰস্বতী ভৈলা অন্তৰ্হিত।। ১৪৯

৬ষ্ঠ অধ্যায়

।। সূৰ্য্যবংশৰ বিৱৰণ ।।

অনন্তৰে হৰিষে বাল্মীকি তপোধন।
ৰামক সুমৰি আতি ভৈলা শুদ্ধমন।।
শুভক্ষণে বসিলা কৰিতে ৰামায়ণ।
আচৰিলা সুমঙ্গল হৰিৰ কীৰ্ত্তন।। ১৫০
ধৰিয়া শিৰত মুনি ব্ৰহ্মাৰ আদেশ।
সুমৰিলা মনে নাৰদৰ উপদেশ।।
ৰামায়ণ কৰিতে লাগিলা অনুক্ৰমে।
বংশাৱলী কহিবাক লাগিলা প্ৰথমে।। ১৫১
ভৈলন্ত মাৰীচ নামে ব্ৰহ্মাৰ তনয়।
তান পুত্ৰ ভৈলন্ত কাশ্যপ মহাশয়।।
কাশ্যপ ঋষিৰ পুত্ৰ ভৈলন্ত আদিত্য।
শ্ৰাদ্ধদেৱ মনু সূৰ্য্যতনয় বিদিত।। ১৫২
ভৈলন্ত সুযাজ্ঞু[৩] নামে মনুৰ তনয়।
তান পুত্ৰ ভৈলন্ত ইক্ষ্বাকু মহাশয়।।
ভৈলন্ত ইক্ষ্বাকু আতি নৃপতি প্ৰধান।
তেন্তে কৰিলন্ত পুৰী অযোধ্যা নিৰ্ম্মাণ।। ১৫৩
বিকুক্ষি ভৈলন্ত পুত্ৰ ইক্ষ্বাকু ৰাজাৰ।
ভৈলা বিকুক্ষিৰ পুত্ৰ পৃথু নাম যাৰ।।
প্ৰসাক্ৰুত ভৈলন্ত পৃথুৰ বীৰ্য্যে জাত।
ভৈলন্ত মান্ধাতা তান তনয় প্ৰখ্যাত।। ১৫৪
কৰিলা মান্ধাতা সপ্তদ্বীপ অধিকাৰ।
কুৰু নামে ভৈলা তান তনয় প্ৰচাৰ।।
ভৈলন্ত তাহাৰ পুত্ৰ স্বয়ম্ভুৰ নাম।
অনাৰণ্য ভৈল তান পুত্ৰ অনুপাম।। ১৫৫

২ পা. মঞ্জমণি, ৩ পা. সুজাজ্ঞু

তান পুত্ৰ আৰণ্য বিষ্ণুৰ সমসৰ।
দীৰ্ঘবাহু নামে পুত্ৰ ভৈল আৰণ্যৰ।।
ভৈল দীৰ্ঘবাহুত দিলীপ নৰেশ্বৰ।
হাৰ্য্যক নামত পুত্ৰ ভৈল দিলীপৰ।। ১৫৬
হাৰ্য্যকে পাইলন্ত মাধৱত পুত্ৰবৰ।
হাৰিদ্ৰ ভৈলন্ত তেৱে পুত্ৰ হাৰ্য্যকৰ।।
সাশ্ৰুক নামত পুত্ৰ ভৈল হাৰিদ্ৰৰ।
মন্দাক্ষিণি নামে পুত্ৰ ভৈল সাশ্ৰুকৰ।। ১৫৭
মন্দাক্ষিণিৰ তনয় ভৈলন্ত সগৰ।
শশৱিন্দ ভৈলন্ত তনয় সগৰৰ।।
ভৈলা নন্দা নামে শশবিন্দৰ সন্ততি।
তান পুত্ৰ ভৈলন্ত নন্দন মহামতি।। ১৫৮
বিশ্বনাথ নামে পুত্ৰ ভৈল নন্দনৰ।
অম্বত্ৰক নামে পুত্ৰ ভৈল বিশ্বনাথৰ।।
ভগীৰথ ভৈলা অম্বত্ৰকৰ তনয়।
গঙ্গাক নমাইলা ভগীৰথ মহাশয়।। ১৫৯
ভৈলন্ত সৌদাস ভগীৰথৰ সন্ততি।
সৌদাসৰ তনয় দিলীপ নৰপতি।।
দিলীপৰ পুত্ৰ ৰঘু নামে নৰেশ্বৰ।
ৰঘুৰ তনয় ভৈল অজ নৃপবৰ।। ১৬০
অজৰ যে পুত্ৰ ভৈলা দশৰথ নাম।
পৃথিৱীত যাৰ গুণে নাহি অনুপাম।।
অজ নৃপতিৰ পটেশ্বৰী ইন্দুমতী।
দশৰথ নৃপতিৰ মাতৃ মহাসতী।। ১৬১
অনুক্ৰমে বংশাৱলী কহিলো সকল।
অযোধ্যা নগৰে ৰাজা হৈবা মহাবল।।
সূৰ্য্যবংশে বত্ৰিশ পুৰুষ অনন্তৰ।
ভৈল উতপতি দশৰথ নৰবৰ।। ১৬২
কি কহিবোঁ কথা দশৰথ নৃপতিৰ।
সাগৰ গম্ভীৰ ধীৰ গুণৰ মন্দিৰ।।
মহা মহাপাপী তৰে নাম লৈলে যাৰ।
হেন ৰামচন্দ্ৰ ভৈলা যাত অৱতাৰ।। ১৬৩
তান আন গুণ কিবা বৰ্ণাইবোঁ বিস্তৰ।
নাহি সুপুৰুষ দশৰথ সমসৰ।।
যিটো বাহুবলে অসুৰক কৰি হত।
দেৱ সমে বাসৱক থাপিলা স্বৰ্গত।। ১৬৪
তাহান গুণক কোনে কৰিবেক অন্ত।
বিষ্ণুত ভকত যিটো পৰম মহন্ত।।
সংক্ষেপে কহিলোঁ দশৰথৰ মহত্ত্ব
বিস্তাৰিয়া কহোঁ কিছু শুনিয়ো সাম্প্ৰত।। ১৬৫
কোশলৰ উত্তৰত অযোধ্যা নগৰ।
দুতি স্বৰ্গপুৰ অম্ৰাৱতী পটন্তৰ।।
বাৰ প্ৰহৰৰ পথ পথালি প্ৰমাণ।
পঞ্চিশ যোজন পথ দীৰ্ঘৰ নিৰ্মাণ।। ১৬৬
পৃথিৱীত পটন্তৰ নাহি অযোধ্যাৰ।
ত্ৰিভূৱন জিনি পুৰী কৰে জাতিষ্কাৰ।।
ভূৱন দুৰ্ল্লভ নগৰৰ পৰিপাটি।
সুৱৰ্ণ ৰতনে বিৰচিত হাটী বাটী।। ১৬৭
স্থানে স্থানে প্ৰকাশয় দীঘী সৰোবৰ।
নানাৰত্নে ৰচি আছে চাৰিও কাষৰ।।
নানা ফল ফুল পাৰে পাৰে ৰহি আছে।
নানা উপবন শোভা কৰে কাছে কাছে।। ১৬৮
চৌভিতি নগৰ গড় প্ৰাঞ্চী সুৱৰ্ণৰ।
নানাবিধ অস্ত্ৰে শস্ত্ৰে দুৰ্দ্ধৰ নিৰন্তৰ।।
নগৰৰ দ্বাৰ আছে লঙ্ঘিয়া আকাশ।
নানা জলজন্তু তাত কৰয় প্ৰকাশ।। ১৬৯
নানা ৰত্নে বিৰচিত চৌপন্থা পদূলি।
ধ্বজ দণ্ড পতাকা তোৰণ আছে তুলি।।
নানাবিধ গৃহ শাৰী শাৰী প্ৰকাশয়।
উপৰত পঞ্চ সুৱণৰ ঘটচয়।। ১৭০
যেন দেৱ দেৱী অযোধ্যাৰ নৰনাৰী।
দিব্য বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰে ফুৰে কাছি পাৰি।।
পৰম সঙ্কুল হস্তী ঘোঁৰা ৰথে আতি।
ব্ৰাহ্মণ ক্ষত্ৰিয় বৈশ্য শূদ্ৰ চাৰি জাতি।। ১৭১
আচাৰে হৰিষে যাৰ যেন জাতিধৰ্ম্ম।
নিজ বৃত্তি বিনে নকৰয় আন কৰ্ম্ম।।
নাহি অনাচাৰ হিংসা মিছা ডাকা চুৰি।
নকৰয় পৰদ্বাৰ অন্যায় চাতুৰি।। ১৭২
নাহি শোক সন্তাপ নাহিকে দ্বন্দবাদ।
অকালত মৃত্যু আসি নকৰে প্ৰমাদ।।

নাহি দুঃখী ভিক্ষী জন অযোধ্যা নগৰে।
সমস্তৰে অচলা সম্পত্তি ঘৰে ঘৰে।। ১৭৩
হেন মহাসুখে বঞ্চে অযোধ্যাৰ প্ৰজা।
তাতে ভৈলা পাচে দশৰথ মহাৰাজা।।
পৰম মহন্ত সন্ত শীতল স্বভাৱ।
ভৈলা যেন লোকৰ সম্যক বাপমাৱ।। ১৭৪
স্বধৰ্ম্মত শুভবুদ্ধি সুন্দৰ শৰীৰ।
ৰমণীৰমণ ৰতিৰঙ্গ মহাবীৰ।।
সদায় ধৰ্ম্মত ৰতি বিষ্ণুত ভকত।
সৰ্ব্বগুণযুত গুণ সমস্তে মহত।। ১৭৫
ধৈৰ্য্যে যেন মেৰু গিৰি গম্ভীৰ সাগৰ।
প্ৰতাপত আদিত্য ক্ৰোধত মহেশ্বৰ।।
দানে বলি কৰ্ণ হৰিশ্চন্দ্ৰ সমসৰ।
বলে বুদ্ধি সমান ভোগত পুৰন্দৰ।। ১৭৬
অস্ত্ৰে শস্ত্ৰে শাস্ত্ৰে নানা গুণে সুমণ্ডিত।
বৃহস্পতি সম ৰাজা পৰম পণ্ডিত।।
সাম দান ভেদ দণ্ড জানা চাৰি নয়।
মহা সুৰ সমৰে যমকো নাহি ভয়।। ১৭৭
সাতোদ্বীপা পৃথিৱীৰ ভৈলা অধিপতি।
পুত্ৰৱতে লোকক পালন্ত প্ৰতিনিতি।।
নাহিকে শত্ৰুক শঙ্কা ৰাজাৰ আগত।
ভৃত্য যেন খাটয় নৃপতি আছে যত।। ১৭৮
মহামুনি বশিষ্ঠ ভৈলন্ত পুৰোহিত।
সুমন্ত্ৰ প্ৰমুখ্যে আঠ মন্ত্ৰী সুৰেষ্টিত।।
হৃষ্ট পুষ্ট সন্তুষ্ট বলিষ্ঠ মহাশূৰ।
অস্ত্ৰে শস্ত্ৰে সমন্বিতে কটক প্ৰচুৰ।। ১৭৯
সমৰত যম সম যেন কৰে গতি।
অসংখ্য প্ৰমাণ গজ বাজী ৰথপতি।।
মহা শ্ৰীযুত ৰাজা মহেন্দ্ৰ পৰায়।
কতেক বৰ্ণাইবো গুণ কহন নাযায়।। ১৮০
সুবলিত ভুজযুগ বাসুকী সমান।
বজ্ৰতো অধিক তান শৰৰ সন্ধান।।
মহা যশৰাশি প্ৰকাশয় ত্ৰৈলোক্যত।
ভয়ে তৰ তৰি সুৰাসুৰ নাগ যত।। ১৮১

৭ম অধ্যায়

।। দশৰথৰ লগত কৌশল্যাৰ বিৱাহ ।।

কোশল ৰজাৰ ঝিউ কৌশল্যা সুন্দৰী।
ত্ৰৈলোক্যত যাক ৰূপে নাহি পটন্তৰী।।
সৰ্ব্বগুণে আনন্দিতা আতি মহাসতী।
তাঙ্ক বিহা কৰিলন্ত প্ৰথমে নৃপতি।। ১৮২
দশৰথ ৰাজাৰ যতেক গুণ সাৰ।
তাহান্তো অধিক কিছু আছে কৌশল্যাৰ।।
মহা সৌভাগিনী কন্যা পায়া দশৰথ।
ভৈলন্ত আনন্দে পৰিপূৰ্ণ মনোৰথ।। ১৮৩
কৌশল্যা সমান শান্তী নাহি ত্ৰিভুৱনে।
নৃপতিক শুশ্ৰূষা কৰন্ত সৰ্ব্বক্ষণে।।
ভাৰ্য্যায়ে সহিতে অজ নৃপতিৰ সুত।
ৰত্নময় মন্দিৰত ক্ৰিড়িলা বহুত।। ১৮৪

৮ম অধ্যায়

।। দশৰথৰ লগত কৈকেয়ীৰ বিৱাহ ।।

আত অনন্তৰে কথা শুনিয়ো সম্প্ৰতি।
কেকয় ৰাজ্যত আছে কেকয় নৃপতি।।
দানে মানে কুলে ধৰ্ম্মে শীলে আনন্দিত।
সৰ্ব্বগুণে গুণান্বিত জগতে বিদিত।। ১৮৫
কৈকেয়ী নামত কন্যা এক আছে তান।
ত্ৰিভুৱনে নাহি যাৰ ৰূপৰ সমান।।
নাহি খতি খুন সৰ্ব্বগুণে নিৰুপমা।
নুহিকে সমান ৰতি ৰম্ভা তিলোত্তমা।। ১৮৬
হৰিণনয়নী আতিশয় মধ্যক্ষীণী।
সুকোমল কেশে চামৰকো আছে জিনি।।
পূৰ্ণ চন্দ্ৰমাকো জিনি বদনৰ কান্তি।
মুকুতাৰ শাৰী যেন জ্বলে দন্তপান্তি।। ১৮৭
নাসাগোট দেখি যেন ৰত্ন তিলফুল।
বিম্বফল জিনি জ্বলে অধৰ ৰাতুল।।
মৃণাল সদৃশ বাহু দেখিতে সুঠান।
সুগম্ভীৰ লীলাগতি গজৰ সমান।। ১৮৮
বহল জঘন উৰু যেন ৰাম কল।
থল কমলকো গঞ্জে চৰণকমল।।

হাস্যত অমৃত স্ৰৱে বচন মধুৰ।
হৰে ৰূপ দেখি কন্দৰ্পৰ গৰ্প চুৰ।। ১৮৯
বদৰীা প্ৰমাণ স্তন বাঢ়ে হৃদয়ত।
কটাক্ষতে মোহে সুৰ নৰ মুনি যত।।
কেকয় ৰাজাৰ হেন আছে কন্যা ৰত্ন।
বিৱাহ দিবাক ৰাজা কৰে মহা যত্ন।। ১৯০
কেনমতে কন্যাৰ সদৃশ পাইবোঁ বৰ।
হেন গুণি নৃপতি পাতিলা সয়ম্বৰ।।
দেশে দেশে পাঞ্চি দিলা দূত বহুতৰ।
কহ সমস্তত কৈকেয়ীৰ সয়ম্বৰ।। ১৯১
গৈল দেশে দেশে দূতগণ অসংখ্যাত।
জনাইলেক সয়ম্বৰ শুনি যত ৰাজাত।।
কৈকেয়ীৰ সয়ম্বৰ শুনি যত ৰাজা।
সঙ্গে সাজি গৈয়া ৰথ গজ বাজী প্ৰজা।। ১৯২
কেকয় নগৰে আসি ভৈলা একথান।
সৱাকো কেকয় ৰাজা কৰিলা সন্মান।।
আছে পুত্ৰবৰ তান যুদ্ধাজিত নাম।
পিতৃত ভকত সৰ্ব্বগুণে অনুপাম।। ১৯৩
তান্তে ৰাজ্যভাৰ ৰাজা সপি নিৰন্তৰ।
বিৱাহৰ কাৰ্য্যক চিন্তন্ত নৰবৰ।।
কৰিলা মজুত আনি অনেক সম্ভাৰ।
কুসুম চন্দন গন্ধ বস্ত্ৰে অলঙ্কাৰ।। ১৯৪
সুৱৰ্ণৰ ঝাৰী খুৰি তাম্বুল কৰ্পূৰ।
নানা উপহাৰ দ্ৰব্য মিলাইলা প্ৰচুৰ।।
আসি আছে যত ৰাজা শুনি সয়ম্বৰ।
সৱাকো দিলন্ত ৰত্নময় বাসা ঘৰ।। ১৯৫
তাম্বুল চন্দনে দিব্য বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰে।
অৰ্চ্চিলা সৱাকো নানাবিধ উপহাৰে।।
কুসুম কুঙ্কুম গন্ধ চন্দনে তুষিলা।
নানা ভক্তিভাৱে সমস্তকে সন্তোষিলা।। ১৯৬
আছন্ত নৃপতিগণ পাতিয়া সমাজ।
সেহি সময়ত দশৰথ মহাৰাজ।।
সঙ্গে সাজি লৈয়া গজ বাজী সেনা যত।
সেহি সমজ্যাত গৈয়া ভৈলা উপগত।। ১৯৭

দশৰথ আসিবাৰ দেখি ৰাজাগণে।
গাৰ চালি আথেবেথে উঠিলা তেখনে।।
কেকয় ৰাজাৰ দেখি হৰিষ মিলিলা।
পৰম গৌৰৱে আনি সিংহাসন দিলা।। ১৯৮
দশৰথ নৃপতি বসিলা গৈয়া তাত।
যেন পুৰন্দৰ দেৱগণৰ সভাত।।
নৃপতিৰ মাজে ৰাজা প্ৰকাশন্ত বসি।
গ্ৰহগণ মাজে যেন পূৰ্ণিমাৰ শশী।। ১৯৯
দশৰথ আগে নজ্বলন্ত ৰাজাচয়।
যেহেন নক্ষত্ৰগণ সূৰ্য্যৰ উদয়।।
পাত্ৰ পুত্ৰ মিত্ৰ সমে কেকয় নৃপতি।
দশৰথ নৃপতিক কৰিলা ভকতি।। ২০০
সাদৰে ভৃঙ্গাৰ ধৰি প্ৰক্ষালিলা পাৱ।
ষড়ৰ্ঘ্য কৰিলা পূজা বুলি বহু ভাৱ।।
কুসুম চন্দন দিব্য বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ।
নানা দ্ৰব্য দিয়া অৰ্চ্চিলন্ত বাৰে বাৰ।। ২০১
বুলি আতি স্তুতি বাণী সন্তোষিলা মন।
ষড়ৰসে পঞ্চামৃতে কৰাইলা ভোজন।।
কৰ্পূৰ তাম্বুল দিলা ভোজনৰ শেষে।
গৃহ ব্যৱহাৰ ৰাজা কৰিলা নিশেষে।। ২০২
কেকয় ৰাজাৰ আতি দেখিয়া ভকতি।
ভৈলন্ত সন্তুষ্ট দশৰথ মহামতি।।
কৰিলন্ত কেকয়ক প্ৰশংসা আশেষ।
অনন্তৰে ভৈলা আসি ৰজনী প্ৰৱেশ।। ২০৩
উত্তম মন্দিৰে ৰত্নময় আসনত।
সুকোমল শয্যাত শুতিলা দশৰথ।।
সুখে নৃপতিৰ ভৈল ৰজনী প্ৰভাত।
স্নান দান কৰি আসি বসিলা সভাত।। ২০৪
প্ৰভাত সময়ে উঠি কেকয় নৃপতি।
স্নান দান তৰ্পণ কৰিলা মহামতি।।
বিধিৰ নিয়ম সমৰ্পিয়া নৃপবৰ।
পাতিলন্ত সভা কৈকেয়ীৰ সয়ম্বৰ।। ২০৫
ৰত্নময় আসন থৈলন্ত স্থানে স্থানে।
তাতে আসি বসিলা নৃপতিগণ মানে।।

বসি আছে দশৰথ সবাৰে মাজত।
তান তেজে সঙ্কুচিত ৰাজাগণ যত।। ২০৬
জ্বলে উৎপল যেন সূৰ্য্যৰ উদয়।
দশৰথ সমে সেহিমত ৰাজাচয়।।
কেকয় নৃপতি আতিশয় বুদ্ধিমন্ত।
যথাযোগ্য সমস্তে ৰাজাক অৰ্চ্চিলন্ত।। ২০৭
বুলিলা সবাকো পাচে সুমধুৰ বাণী।
কৈকেয়ী নামত মোৰ আছে কন্যাখানি।।
আতি শিষ্টমতি কন্যা আসি সমজ্যাক।
আপোন ইচ্ছায়ে কন্যা বৰয় যাহাক।। ২০৮
তাহানে হৈবেক সিটো কন্যা মহাসতী।
এহি বুলি কৈকেয়ীৰ পাশক নৃপতি।।
নিজ গুৰু ব্ৰাহ্মণক দিলন্ত পঠাই।
আনিয়োক কন্যা গৈয়া সভাত আতাই।। ২০৯
শুনি পুৰোহিতে গৈয়া বুলিলা কন্যাক।
আসিয়ো কৈকেয়ী পিতৃবাক্যে সমজ্যাক।।
শুনিয়া কন্যাৰ হৰিষৰ নাহি পাৰ।
পিন্ধিলা উৎসুকে দিব্য বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ।।
একচিত্ত হুয়া শুনা সভাসদ লোক।
গুচোক সংসাৰভয় ৰাম বুলিয়োক।। ২১০

৯ম অধ্যায়

দুলড়ি

কৈকেয়ী কামিনী সুচন্দ্ৰবদনী
কাছিলন্ত বহু ভাৱে।
কৰি লীলাগতি সমজ্যাক প্ৰতি
চলি যান্ত ভূমিপাৰে।।
কৃশ মধ্যদেহ বুলন্তে হালয়
চলে আতি লয়লাসে।
অনেক সুন্দৰী তাঙ্ক মধ্যে কৰি
বেঢ়ি যান্ত চাৰি পাশে।। ২১১
ত্ৰৈলোক্যমোহিনী গজেন্দ্ৰগামিনী
পাইলা সয়ম্বৰশালা।
প্ৰৱেশিলা গই মেৰুত উদয়
যেন চন্দ্ৰমাৰ কলা।।
ভৈলন্ত বিস্ময় যত ৰাজাচয়
কন্যাৰ ৰূপ দেখিয়া।
চাহন্ত নিৰীখি অমৃতক দেখি
যেন লুভিয়াৰ হিয়া।। ২১২
ৰূপ বিপৰীত দেখি বিমোহিত
ভৈল যত ৰাজাচয়।
স্থিৰ নোহে মন পীড়িলে মদন
দেখে সবে তমোময়।।
কম্পয় শৰীৰ কতো বেলি স্থিৰ
ভৈল ৰাজাগণ যত।
অন্যে আন মাতি কহে কথা আতি
ৰূপৰ কিনো মহত্ত্ব।। ২১৩
স্বৰ্গ হন্তে কিবা আসিল উৰ্ব্বশী
কিবা ৰতি তিলোত্তমা।
ইন্দ্ৰৰ ঘৰিণী কিবা আইল শচী
কিবা অপেস্বৰী হেমা।।
ৰোহিণী পাৰ্ব্বতী কিবা লক্ষ্মী দেৱী
আসি আছে মূৰ্ত্তি ধৰি।
ইটো ত্ৰৈলোক্যত ইহেন ৰূপক
নুহি আনে সৰি বড়ি।। ২১৪
এক হাতে জল ঝাৰি আউৰ হাতে
ধৰিয়া পুষ্পৰ মালা।
ৰাজাগণ মাজে আপন সদৃশ
বৰ নিৰীক্ষন্ত বালা।।
সখীগণ সমে ফুৰন্ত সুন্দৰী
গোটে গোটে ৰাজা চাই।
সবে ৰাজাগণে বোলে মনে মনে
মোকে বৰিবেক পায়।। ২১৫
পাচে সুদৰ্শন নামে এক ৰাজা
সবাকো বোলে বচন।
সুদক্ষিণা নামে কন্যাৰ কাহিনী
শুনিয়োক ৰাজাগণ।।
মগধ ৰাজাৰ ঝিউ সুদক্ষিণা
পৰম পদ্মিনী কন্যা।

সৰ্ব্বগুণযুত ৰূপ অদভুত
ত্ৰৈলোক্যমোহিনী ধন্যা।। ২১৬
তান সয়ম্বৰে গৈলো নিৰন্তৰে
আছো ৰাজাগণ যত।
হাতে মাল্য ধৰি বৰ অনুসৰি
ফুৰে কন্যা সমাজত।।
সূৰ্য্যবংশে ৰাজা আছিলা দিলীপ
পৰম গুণে মহন্ত।
মাথে মাল্য দিয়া গৈয়া সুদক্ষিণা
দিলীপক বৰিলন্ত।। ২১৭
ইও মহাসতী যেন সুদক্ষিণা
সমস্ত গুণক ধৰে।
কোন পুণ্যৱন্ত আছে ভাগ্যৱন্ত
নাজানো কাহাক বৰে।।
এহিমতে ৰাজা সৰে অন্যো অন্যে
কন্যাৰ গুণ বখানে।
পাচে ধীৰি ধীৰি কৈকেয়ী সুন্দৰী
গৈলা দশৰথ স্থানে।। ২১৮
তাঙ্ক দেখি কন্যা গুণে মনে মনে
এন্তে হৈবা মোৰ পতি।
ইহান সমান ইটো পৃথিৱীতে
নাহিকে আন নৃপতি।।
ইহান আগত নজ্বলয় কেৱ
যত আছে ৰাজাগণ।
ত্ৰিভুৱনে সাৰ ৰূপ চমৎকাৰ
সাক্ষাতে যেন মদন।। ২১৯
ইহান অধীন সকলো নৃপতি
আছন্ত খাটিয়া নিত।
ইহাকেসে মই বৰিবো বুলিয়া
দৃঢ় কৰিলন্ত চিত।।
পৰম সাদৰে দশৰথ শিৰে
দিলা নিয়া পুষ্পমালা।
চৰণত ধৰি কৰি নমস্কাৰ
বৰিলন্ত বৰবালা।। ২২০

হেন দেখি যত লোক সমজ্যাৰ
কৰে জয় জয় ধ্বনি।
সাৰ্থক বৰক বৰিলা সুন্দৰী
কন্যা বৰ বিচক্ষণী।।
বৰ কন্যা দুইকো প্ৰশংসা কৰিল
সমস্ত লোকে সাদৰি।
সয়ম্বৰ ৰঙ্গ উৎসৱ মঙ্গল
দেখিল নয়ন ভৰি।। ২২১
কৈকেয়ীক পায়া দশৰথ ৰাজা
ভৈলা আতি কৃতকৃত্য।
হৰিষে বিস্তৰ মথিয়া সাগৰ
পাইলন্ত যেন অমৃত।।
কেকয় ৰাজাৰ আনন্দ অপাৰ
জমাই পাই দশৰথ।
বিধি ব্যৱহাৰে কন্যা সম্প্ৰদান
কৰিলন্ত মহাৰথ।। ২২২
উৎসুকে মনত হয় হস্তী ৰথ
দাস দাসী গ্ৰাম দেশ।
সুৱৰ্ণ ৰজত মুকুতা মাণিক
যৌতুক দিলা আশেষ।।
বিয়াৰ সভাত যত অসংখ্যাত
আছিলন্ত ৰাজাগণ।
যৌতুক সম্ভাৰ দিলন্ত অপাৰ
নৃপতিৰ তুষি মন।। ২২৩
কেকয় নৃপতি অনেক ভকতি
সমজ্যাক সন্তোষিল।
কুসুম চন্দনে বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰে
সৱাকো ৰাজা তোষিল।।
পায়া সতকাৰ হৰিষ অপাৰ
দেখি সুখে সয়ম্বৰ।
ৰাজাক সাদৰি গৈলা ঘৰাঘৰি
ৰাজা প্ৰজা নিৰন্তৰ।। ২২৪
ৰাজা দশৰথ পুৰি মনোৰথ
কৈকেয়ীক লৈলা সঙ্গে।

মহা কুতূহলে বাদ্য সুমঙ্গলে
গৃহক গৈলন্ত ৰঙ্গে।।
শুনা সভাসদ ৰামায়ণ পদ
ৰামক হুয়া সমুখ।
ডাকি বোলা হৰি সংসাৰক তৰি
লভিবা পৰম সুখ।। ২২৫

১০ম অধ্যায়

পদ

দশৰথ নৰপতি ভাৰ্য্যায়ে সহিত।
ৰত্নময় মন্দিৰত ভৈলা উপস্থিত।।
শুনি নৃপতিৰ পাচে মাতৃ ইন্দুমতী।
পুত্ৰবধূ দেখিবে আসিলা মহাসতী।। ২২৬
কৈকেয়ীক দেখি পাইলা হৰিষ অপাৰ।
দিলা বহাৰীক নানা ৰত্ন অলঙ্কাৰ।।
কৌশল্যা কৈকেয়ী দুই মহিষী প্ৰধান।
দুহাঙ্কো নৃপতি স্নেহ কৰন্ত সমান।। ২২৭
কৈকেয়ীৰ ৰূপে নৃপতিৰ মোহে মন।
তান্ত অনুৰাগ আতি বাঢ়ে অনুক্ষণ।।
দুই ভাৰ্য্যা সমে সুখে আছন্ত নৃপতি।
শুনিয়োক কথা আত অনন্তৰে সম্প্ৰতি।। ২২৮

১১শ অধ্যায়

।। দশৰথৰ লগত সুমিত্ৰাদি সাতশ ৰাণীৰ বিৰাহ।।

সিংহল দ্বীপত ৰাজা নামত সুমিত্ৰ।
পৰম মহন্ত সৰ্ব্বগুণত বিচিত্ৰ।।
আছন্ত সুমিত্ৰা নামে দুহিতা তাহান।
পৰম সুন্দৰী নাহি গুণত সমান।। ২২৯
বিৰাহ দিবাৰ কাল ভৈল ৰাজা জানি।
পুৰোহিত ব্ৰাহ্মণক বুলিলন্ত বাণী।।
চলা গুৰু দশৰথ নৃপতিৰ থান।
ত্ৰিভুৱনে নাহি ৰাজা তাহান সমান।। ২৩০
তান্তে বিহা দিবো মোৰ ঝিউ সুমিত্ৰাক।
বাঞ্ছা থাকে আসন্তোক বিহা কৰিবাক।।
শুনি দশৰথ পাশে গৈলন্ত ব্ৰাহ্মণ।
তান আগে কৈলা সুমিত্ৰাৰ যত গুণ।। ২৩১
শুনি দশৰথৰ হৰিষ ভৈল আতি।
পুৰোহিত বশিষ্ঠক অনাইলন্ত মাতি।।
আৰো পাত্ৰ মন্ত্ৰীগণ সমস্তকে আনি।
সবাকে প্ৰবোধি ৰাজা বুলিলন্ত বাণী। ২৩২
বিহা কৰিবাক যাইবো সুমিত্ৰাৰ থানে।
দিন তিনিমান থাকিবাহা সাৱধানে।।
নিচিনি আপোন পৰ অন্ধকাৰ চিত।
শূন্য পাট দেখি সবে চিন্তিবে অহিত।। ২৩৩
জানি সাৱহিতে থাকিবাহা সাৱধানে।
আসিবোঁহো আমি তিনি দিন অৱসানে।।
এহি বুলি সভা বিসৰ্জিয়া দশৰথ।
সাৰথিক বোলন্ত সত্বৰে আন ৰথ।। ২৩৪
শুনিয়া সাৰথি ৰথ তেখনে আনিলা।
সুমিত্ৰাৰ ব্ৰাহ্মণক তাহাতে তুলিলা।।
আপুনিও পাচে বিৰাহৰ সৰ সাজে।
শুভক্ষণে ৰথত চড়িয়া মহাৰাজে।। ২৩৫
হস্তী ঘোঁৰা ৰথ সৰ্ব্ব সৈন্য সুমঙ্গলে।
নানা বাদ্যভণ্ডে চলি গৈলা মহাবলে।।
নক্ষত্ৰ সঞ্চাৰে যেন ৰথ কৰে গতি।
সিংহল দ্বীপত প্ৰৱেশিলা মহামতি।। ২৩৬
সুমিত্ৰাৰ পুৰোহিত ৰথৰ নামিলা।
শীঘ্ৰ বেগে গৈয়া সুমিত্ৰাত জান দিলা।।
দশৰথ ৰাজা যাই নগৰে প্ৰৱেশ।
শুনা নৃপতিৰ ভৈলা হৰিষ আশেষ।। ২৩৭
পাত্ৰ মিত্ৰ পুৰোহিত সৈন্য সুমঙ্গলে।
আগ বাঢ়ি নৃপতি আসিলা কুতূহলে।।
দশৰথ নৃপতিৰ পাইলা গৈয়া লাগ।
বিধিৰতে সভাৰ্য্যে পূজিলা মহাভাগ।। ২৩৮
বোলন্ত সুমিত্ৰে ভাগ্য মিলিল আমাৰ।
কত পুণ্য দখিলোঁহো চৰণ তোমাৰ।।
তুমি সম ৰাজা নাই ই তিনি লোকত।
তযু নিজগুণে বশ্য হুয়া ৰাজা যত।। ২৩৯
তোমাৰ চৰণে সেৱা কৰে ভৃত্য সম।
দানে ধৰ্ম্মে কুলে শীলে তুমি সৰ্ব্বোত্তম।।

সাতোদ্বীপা পৃথিৱীৰ তুমি অধিপতি।
সূৰ্য্যবংশধৰ তুমি যেন বিষ্ণু মূৰ্ত্তি।। ২৪০
লোকক শীতল কৰাঁ চন্দ্ৰবংশ ধৰি।
মহাবল পৰাক্ৰমে ইন্দ্ৰো নোহে সৰি।।
ধন বৃষ্টি কৰাঁ তুমি কুবেৰ সমান।
লোক দণ্ডধৰ তুমি যেন যম সম।। ২৪১
ধৰ্ম্ম প্ৰতিপালত বিষ্ণুৰ সমসৰ।
লোকপালনত তুমি সৰ্ব্ব অংশধৰ।।
আনো নানা স্তুতি ৰাজা অনেক কৰিলা।
পৰম গৌৰৱ কৰি অন্তঃপুৰে নিলা।। ২৪২
যত্নে ৰত্নময় সিংহাসন দিলা আনি।
বসিলন্ত সুখে দশৰথ মহামানী।।
অশেষ প্ৰকাৰে পূজা কৰিয়া সুমিত্ৰ।
লৈয়া সঙ্গে ৰঙ্গে পাচে পাত্ৰ মন্ত্ৰী মিত্ৰ।। ২৪৩
কৰিলন্ত এক স্থান বিহাৰ সম্ভাৰ।
পুষ্প গন্ধ চন্দন তাম্বুল উপহাৰ।।
নানা ফল মূল দিবা বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ।
দধি দুগ্ধ ঘৃত মধু মিলাইলা অপাৰ।। ২৪৪
কৰাইলন্ত বহুবিধ লোকৰ আচাৰ।
সাঞ্জি মাঞ্জি কৰাইলা নগৰ জাতিষ্কাৰ।।
পতাকা তোৰণ ছিন্ন চোণ্ডা[৪] ধ্বজ দণ্ড।
মৃদঙ্গ গোমুখ শঙ্খ নানা বাদ্য ভণ্ড।। ২৪৫
নানা নৃত্য গীত জয় উৎসৱ মঙ্গল।
মিলি গৈল লোকত অনেক কুতূহল।।
আচৰি নৃপতি আতি বিধি ব্যৱহাৰ।
কৰিলন্ত অধিৱাস বৰ-কনিয়াৰ।। ২৪৬
ৰজনী প্ৰভাতে দশৰথ নৰেশ্বৰ।
স্নান দান তৰ্পণ কৰিলা নিৰন্তৰ।।
নান্দীমুখ শ্ৰাদ্ধপাচে কৰিলা নৃপতি।
দেৱ পিতৃ কাৰ্য্য সঙ্কলিলা মহামতি।। ২৪৭
বিৱাহৰ লগ্ন পাচে ভৈল উপগত।
বসিল নৃপতি পাচে যজ্ঞৰ থানত।।
সুমিত্ৰ নৃপতি জয়বাদ্য সুমঙ্গলে।
কন্যা সম্প্ৰদান কৰিলন্ত কুতূহলে।। ২৪৮

নানা ৰত্ন দাসী দাস হস্তী ঘোঁৰা ৰথ।
অনেক যৌতুক দিলা কন্যাৰ লগত।।
সুৱৰ্ণ ৰজত মণি মুকুতাৰ দাম।
দিলন্ত সুমিত্ৰে আতি পূৰি মনকাম।। ২৪৯
ৰাজা দশৰথে কন্যা সুমিত্ৰাক পাই।
ভৈলন্ত হৰিষ আনন্দৰ সীমা নাই।।
অমৃতক পাই যেন লোভৰিষ্ট জন।
দৰিদ্ৰ পৰাণী যেন পাইল মহাধন।। ২৫০
কন্যা পায়া সেহিমতে ভৈলা দশৰথ।
বিৱাহমঙ্গল পাচে ভৈলা সমাপত।।
অযোধ্যাক যাইবে নৃপতিৰ ভৈলা মন।
কৰিলন্ত সুমিত্ৰক সাদৰে বন্দন।। ২৫১
সুমিত্ৰে বুলিলা পাচে বচন বিনয়।
মোৰ ঝিউখানিক পালিবা মহাশয়।।
অবোধ ছৱাল নোহে তোমাৰ উচিত।
তথাপিতো দাসী বুলি পালিবাহাঁ নিত।। ২৫২
সমৰ্পিলা কন্যাক সুমিত্ৰ মহাৰাজ।
দশৰথ ৰাজা চলিবাক ভৈলা সাজ।।
কাছি পাৰি আসি লাগ লৈলা সেনা যত।
সুমিত্ৰাক তুলিলন্ত সুৱৰ্ণ ৰথত।। ২৫৩
অযোধ্যাৰ পতি সেহি ৰথে আৰোহিলা।
সুমন্ত্ৰ চাবুক ধৰি ঘোঁৰাক ডাকিলা।।
চলি গৈল ৰথ যেন বিজুলী সঞ্চাৰ।
সেনাগণে কৰে জয় শৱদ জোকাৰ।। ২৫৪
চল চল বুলি প্ৰজা কৰে হুলস্থূল।
কাহালী মহৰি[৫] ভেৰী সৰদ তুমুল।।
দুন্দুভি মৃদঙ্গ দামা বাজে ঢাক ঢোল।
নানা বাদ্যভণ্ড হস্তী ঘোৰাৰ আন্দোল।। ২৫৬
দশোদিশে বিয়াপি শৱদে গৈল ছানি।
আকাশক লঙ্ঘিয়া স্বৰ্গতো লাগে ধ্বনি।।
সুমন্ত্ৰ চলান্ত বেগে নৃপতিৰ ৰথ।
পৃথিৱী এৰিয়া গৈল আকাশৰ পথ।। ২৫৬

৪. পা. চোঙা, ৫. পা. মুহৰি

সুমিত্ৰা সহিতে ৰাজা পৰম কৌতুকে।
অযোধ্যা নগৰ গৈয়া পাইলন্ত উৎসুকে।।
আপুন আৱাসে নানা জয় সুমঙ্গলে।
সুমিত্ৰা সহিতে প্ৰৱেশিলা কুতূহলে।। ২৫৭
দশৰথ নৃপতিৰ মাতৃ ইন্দুমতী।
কৌশল্যা কৈকেয়ী দুই বোহাৰী সহিতি।।
আনো শান্তী সুন্দৰী আয়তী লৈয়া সঙ্গে।
মঙ্গল আচাৰ যত কৰিলন্ত ৰঙ্গে।। ২৫৮
সুমিত্ৰাৰ ৰূপ গুণ চৰিত্ৰ আচাৰে।
মনত মিলিল আতি আনন্দ সৱাৰে।।
সৱেও দিলন্ত দিব্য বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ।
নানা মণি ৰত্ন দিয়া কৰিলা সৎকাৰ।। ২৫৯
এহিমতে নৃপতিতিলক দশৰথ।
একে একে বিৱাহ কৰিলা সাত শত।।
সৱাতে প্ৰধান ভৈলা তিনি মহাদই।
কৌশল্যা সুমিত্ৰা সতী সুন্দৰী কৈকেয়ী।। ২৬০
কৈকেয়ীৰ ৰূপে মুহিলেক নৃপতিক।
তাঙ্ক স্নেহ কৰে ৰাজা সৱাতো অধিক।।

১২শ অধ্যায়

দশৰথৰ ৰাজ্যৰ ওপৰত শনিৰ দৃষ্টি
আৰু
জটায়ুৰ লগত বন্ধুতা

ৰাজ্যভোগ ভুঞ্জে ভাৰ্য্যাসমূহ সহিত।
ৰাজ্যচিন্তা নাহি ভৈলা ভাৰ্য্যাত মোহিত।। ২৬১
স্ত্ৰীগণ লৈয়া ক্ৰীড়া কৰয় নৃপতি।
হেনকালে আসিলা নাৰদ মহামতি।।
নাৰদক দেখি দশৰথ নৰেশ্বৰ।
আথেবেথে গাৰ চালি উঠিলা সত্বৰ।। ২৬২
সুৱৰ্ণ আসন দিলা কৰি নমস্কাৰ।
পাদ্য অৰ্ঘ্য দিয়া কৰিলন্ত সতকাৰ।।
আশীৰ্ব্বাদ কৰি মুনি বসিলা আসনে।
কৃতাঞ্জলি কৰি ৰাজা মধুৰ বচনে।। ২৬৩
পুছিলন্ত সাদৰে কুশল আগমন।
কহিয়োক মুনি কিবা সাধোঁ প্ৰয়োজন।।
শুনিয়া ৰাজাক বুলিলন্ত মুনিবৰ।
ভাল মন্দ চিন্তা তুমি নকৰাঁ ৰাজ্যৰ।। ২৬৪
সূৰ্য্যবংশে ভৈলা যত নৃপতি মহন্ত।
পুত্ৰতো অধিক কৰি ৰাজ্য পালিলন্ত।।
সেহি সূৰ্য্যবংশে তুমি নৃপতি প্ৰধান।
স্ত্ৰীত ভৈলাহা বাউল চিন্তা নাহি আন।। ২৬৫
যিটো ৰাজা নকৰে লোকক প্ৰতিপাল।
হোৱয় অল্পায়ু ভোগ নাহি চিৰকাল।।
তোমাৰ ৰাজ্যৰ লোকে পাৱে বৰ দুখ।
নভৈল অপত্য নেদেখিলা পুত্ৰমুখ।। ২৬৬
তুমি সুখে আছা দুখ পাৱে লোক যত।
এহি পাপে পাচে পৰিবাহা নৰকত।।
ৰাজা বোলে শুনা মুনি বচন আমাৰ।
কৰিছোঁ লোকক আমি কিবা অপকাৰ।। ২৬৭
নাহি দণ্ড বন্ধ বলাবল বৈৰভয়।
নাহি পাল পাঞ্চ লোক কুশলে আছয়।।
নাহি চোৰ চোঞ্চ শত্ৰুভয় অকালত।
কেনে অপযশ মোক কৰয় লোকত।। ২৬৮
নাৰদে বোলন্ত শুনা নৃপতি মহন্ত।
শনিৰ দৃষ্টিত পৰি ৰোহিণী আছন্ত।।
সম্পূৰ্ণে শনিৰ দৃষ্টি ভৈল ৰোহিণীত।
বৃষ্টি নাহি একো শস্য নোপজে ভূমিত।। ২৬৯
সি কাৰণে অন্ন দুখ পাৱে লোক যত।
আপুনি দেখিয়ো ৰাজা ফুৰিয়া ৰাজ্যত।।
লোকে যেন বোলে তাক শুনাহা আপুনি।
ৰাজাক এতেক বুলি চলি গৈলা মুনি।। ২৭০
নাৰদৰ বাণী শুনি পাচে দশৰথে।
দক্ষিণ দিশক গৈলা চড়ি নিজ ৰথে।।
প্ৰৱেশিলা গৈয়া ৰাজা ঘোৰ অৰণ্যত।
নানা মৃগ পক্ষীগণ দেখিলা বনত।। ২৭১
দিব্য সৰোৱৰ দেখিলন্ত মহাবলে।
কৌতুকে বসিলা ৰাজা এক বৃক্ষতলে।।
সেহি বৃক্ষডালত শালিকা দুই আছে।
তাহাৰ বচন ৰাজা শুনিলন্ত পাচে।। ২৭২

শালিকা বোলয় শুনা শালিকী বচন।
ই বন এৰিয়া আসাঁ যাওঁ আন বন।।
শালিকী বোলয় দেখা ই বৰ অকাজ।
সপত পুৰুষ বঞ্চো এহি বন মাজ।। ২৭৩
ইহাক এৰিতে বৰ দুখ লাগে মনে।
ই বন এৰিয়া কেনে যাইবোঁ আন বনে।।
শালিকা বোলয় শুনা গুচোঁ যি কাৰণ।
সূৰ্য্যৰ বংশত যত ৰাজা মহাজন।। ২৭৪
নাজানিলো একো দুখ বঞ্চি সিটো ৰাজে।
নিমিলে আধাৰ এৰে এত কাল বাজে।।
জানো দশৰথ ৰাজা অধৰ্ম্ম কৰয়।
স্ত্ৰী লৈয়া ক্ৰীড়ে ৰাজা প্ৰজা নপালয়।। ২৭৫
ৰাজ্যভোগ কৰে চিন্তা নকৰে ৰাজ্যৰ।
সংসাৰতো নতো দেখোঁ হেন নৃপবৰ।।
ইহাৰ ৰাজ্যত আমি মৰিবোঁ পৰাণে।
ই বন এৰিয়া আসা যাওঁ আন বনে।। ২৭৬
আছিলো সুখত একো নাছিল প্ৰমাদ।
নানা ফল ফুল পাইলো সুৰস সুস্বাদ।।
একোৰে আধাৰ এৰে নাপাওঁ বনত।
নাহি বৰিষণ পঞ্চ বৎসৰ ৰাজ্যত।। ২৭৭
সুখ দুখ দশৰথে নাজানে ৰাজ্যৰ।
ঝাণ্টে গুচি যাওঁ আমি আনো বনান্তৰ।।
এহি বুলি শালিকা তলক নিৰেখিল।
বৃক্ষৰ মূলত দশৰথক দেখিল।। ২৭৮
ভৈল ভয় ৰাজাক দেখিয়া বিদ্যমানে।
বুলিলোঁ ৰাজাক মন্দ মাৰিব পৰাণে।।
পক্ষীৰ দেখিয়া ডৰ হাসি মহাশয়।
নকৰা তৰাস বুলি দিলন্ত অভয়।। ২৭৯
কৰ অধিকাৰ ইটো বন দিলোঁ তোক।
সুখে থাক পক্ষী ভয় নকৰিবি মোক।।
এহি বুলি নৃপতি স্বৰ্গক গৈলা লৰি।
ইন্দ্ৰৰ ভুৱন গৈয়া পাইলা দৰদৰি।। ২৮০
মহা কোপে বুলিলন্ত দেৱতাগণক।
জান দেহ আমি যুদ্ধ কৰিবোঁ ইন্দ্ৰক।।
দেৱগণে বোলে কোপ এৰা মহাৰথ।
নকৰিবে যুদ্ধ ইন্দ্ৰে তোমাৰ লগত।। ২৮১
হেন শুনি নৰনাথে বুলিলা বচন।
ইন্দ্ৰৰ অধীন ইটো যত মেঘগণ।।
মোহোৰ ৰাজ্যত বৃষ্টি কিসক নকৰে।
অনাবৃষ্টি নষ্ট ভৈল ৰাজ্য নিৰন্তৰে।। ২৮২
নাহি পঞ্চ বৎসৰ ৰাজ্যত বৰিষণ।
মোৰ অপযশে দুখ পাৰে প্ৰজাগণ।।
বৃষ্টি কৰি কৰন্তোক ৰাজ্য মোৰ ৰক্ষা।
নুহি অম্ৰাৱতী জিনি লৈবোঁ মোৰ কক্ষা।। ২৮৩
শুনি নৃপতিৰ দৰ্প যুগুত বচন।
বাসৱৰ আগে জান দিলা দেৱগণ।।
কৃতাঞ্জলি বোলে শুনা ত্ৰিদশৰ ৰায়।
দশৰথ ৰাজা আসি আছে তয়ু ঠাই।। ২৮৪
অপমানে গৰ্ব্ববাক্য বোলয় কৰ্কশ।
অনাবৃষ্টি দেখি দেন্ত তোমাৰ দুৰ্যশ।।
বাসৱে বোলন্ত হুয়া আপুনি মানুষ।
মোৰ মন্দ বাণী বুলি দেখাৱে পৌৰুষ।। ২৮৫
নকৰিবা অহঙ্কাৰ বোলে দেৱগণ।
পাদ্য অৰ্ঘ্য দিয়া তাঙ্ক কৰিয়ো পূজন।।
তাঙ্ক কোন জনে জিনিবেক সমৰত।
পৰম বিক্ৰমী নানা অস্ত্ৰত পাৰ্গত।। ২৮৬
কৰাহা আলাপ তাঙ্ক মধুৰ বচনে।
সতকাৰ পাইলে তাপ নাবাঢ়িব মনে।।
মনে অনুমানি ইন্দ্ৰ দেৱতাৰ বাক।
পাদ্য অৰ্ঘ্যদিয়া পূজা কৰিলা ৰাজাক।। ২৮৭
সতকাৰ পায়া দশৰথ নৃপবৰ।
ইন্দ্ৰক বোলন্ত শুনিয়োক পুৰন্দৰ।।
মোহোৰ ৰাজ্যত কেনে নাহি বৰিষণ।
অনাহাৰে মৰে লোক কহিয়ো কাৰণ।। ২৮৮
ইন্দ্ৰে বোলে শুনা ৰাজা কৰি থিৰ চিত।
সম্পূৰ্ণে শনিৰ দৃষ্টি ভৈল ৰোহিণীত।।
সিহেতু নাহিকে বৃষ্টি তোমাৰ ৰাজ্যত।
শনিৰ পাশক তুমি যাহা মহাৰথ।। ২৮৯

বুলিবা ছাৰোক শনি ৰোহিণীৰ দৃষ্টি।
তেৰেসে তোমাৰ ৰাজ্যে হৈবে জানা বৃষ্টি।।
শুনি দশৰথে বাসৱৰ বচনক।
ৰথে চড়ি লৰি গৈলা শনিৰ পাশক।। ২৯০
দশৰথ নৃপতিক দেখিয়া আগত।
চাহিলেক শনি কোপ কৰিয়া মনত।।
ছিণ্ডিল ৰথৰ জোৰা শনিৰ দৃষ্টিত।
ঘোঁৰা সমে পৰে ৰাজা হুয়া বিমোহিত।। ২৯১
পাকে পাকে পৰে ৰাজা হুয়া অচেতন।
কৰে তাঙ্ক ৰক্ষা হেন নাহি একোজন।।
গৰুড়তনয় পক্ষী জটায়ু মহন্ত।
পৰে দশৰথ ৰাজা তাঙ্ক দেখিলন্ত।। ২৯২
পৰম পূজনী ৰাজা লোকত বিদিত।
ভূমিত পৰিলে হাড় হোৱে চূৰ্ণাকৃত।।
ধৰো পিঠি পাতি দশৰথ মহাৰাজ।
থাকিবেক কীৰ্ত্তি মোৰ ত্ৰিভূৱন মাজ।। ২৯৩
বিষ্ণু সমসৰ ৰাজা ধৰ্ম্ম অৱতাৰ।
পিঠি পাতি লৈয়া আজি কৰো উপকাৰ।।
এহি বুলি পাখা পাতিলন্ত পক্ষীবৰ।
পৰিলন্ত ৰাজা তান পখাৰ উপৰ।। ২৯৪
ঘোঁৰায়ে সহিতে পৰি নমৰিলা প্ৰাণে।
ৰহিলা নৃপতি পক্ষীৰাজৰ নিদানে।।
ভৈলন্ত সুস্থিৰ নৰনাথ কতোক্ষণে।
মৰি উপজিলা হেন নৃপতিৰ মনে।। ২৯৫
কৈৰ হন্তে আসি পক্ষী আমাক ৰাখিল।
ইহাৰ কাৰণে মোৰ জীৱন ৰহিল।।
নাহিকে বান্ধৱ আন পক্ষীৰ সমান।
এহি বুলি কৰিলন্ত পক্ষীক সন্মান।। ২৯৬
নানা স্তুতি কৰি ৰাজা বুলিলা বচন।
মহাবলৱন্ত পক্ষী তুমি মহাজন।।
আকাশৰ হন্তে পৰি যাওঁ যমঘৰ।
পিঠি পাতি আমাক ৰাখিলা পক্ষীবৰ।। ২৯৭
এড়াইলো দুৰ্গতি প্ৰাণ ৰাখিলা আমাৰ।
নাহি ত্ৰৈলোক্যত হেন কৰে উপকাৰ।।
কিবা পিতামহ ৰঘু অজ পিতৃ মোৰ।
তযু উপকাৰ কথা কহি নাপাওঁ ওৰ।। ২৯৮
মহাবলহবীৰ্য্য তুমি বিষ্ণু অৱতাৰ।
তযু প্ৰসাদেসে প্ৰাণ ৰহিল আমাৰ।।
কোন কুলে জাত তুমি কাহাৰ তনয়।
কিবা নাম তোমাৰ দিয়োক পৰিচয়।। ২৯৯
শুনি বুলিলন্ত পক্ষীৰাজ মহামতি।
আমাৰ জটায়ু নাম জানিবা নৃপতি।।
জ্যেষ্ঠ ভাই সম্পাতি আছন্ত পক্ষীবৰ।
দুয়ো সহোদৰ আমি পুত্ৰ গৰুড়ৰ।। ৩০০
পক্ষীৰ উপৰে ৰাজা ভৈলোঁ দুয়ো ভাই।
জানিলোঁ বুলিয়া মাতিলন্ত মহাৰায়।।
ভৈলা মহামিত্ৰ পক্ষীৰাজ মহাশয়।
কৰিলাহা হিত মোৰ প্ৰাণৰ সংশয়।। ৩০১
তুমি বিনে আন মহামিত্ৰ নাহি মোৰ।
তোমাৰ প্ৰসাদে বৰ এৰাইলোঁ দুৰ্ঘোৰ।।
কাষ্ঠ আনি অগ্নি জ্বালি দুইকো দুয়ো ধৰি।
কৰিলন্ত মিত্ৰ দুয়ো অগ্নি সাক্ষী কৰি।। ৩০২
জটায়ুৰ হেতু প্ৰাণ ৰহিল আমাৰ।
তাঙ্ক মিত্ৰ কৰি পাইলা হৰিষ অপাৰ।।
জটায়ুৰ আতি বৰ কৌতুক মনত।
ভৈলা পক্ষী সুখী মিত্ৰ পায়া দশৰথ।। ৩০৩
কৰিয়া জটায়ু নৃপতিক বহু মান।
মেলানি মাগিয়া গৈলা আপোনাৰ থান।।
জটায়ু প্ৰসাদে ৰাজা এৰাইলা সংশয়।
বোলা ৰাম ৰাম যত সামাজিকচয়।। ৩০৪

১৩ অধ্যায়

দশৰথক শনিৰ বৰ প্ৰদান (ঝুমুৰি)

অনন্তৰে দশৰথ।
দুনাই জুৰিলন্ত ৰথ।।
এৰাই মহাশত্ৰু ভয়।
ৰথে চড়ি মহাশয়।। ৩০৫
পুনৰপি স্বৰ্গে গৈলা।
শনিৰ সমুখ ভৈলা।।

পাচে শনি মহাভাগে।
ৰাজাক দেখিয়া আগে।। ৩০৬
ভৈল আতি চমৎকাৰ।
আইল ৰাজা আৰু বাৰ।।
কিনো মহাপূণ্যশীল।
শনিৰ দৃষ্টিত জীল।। ৩০৭
চাৰিয়ো ঘোটক ৰৈল।
কিনো বিপৰীত ভৈল।।
মোৰ মহাদৃষ্টিপাত।
সমুখে পৰয় যাত।। ৩০৮
তাক যেন যমদণ্ড।
পায়া কৰোঁ লণ্ডভণ্ড।।
যেন মহাবহ্নি ঘোৰ।
হেন দৃষ্টিপাত মোৰ।। ৩০৯
তাহাতো নিস্তৰি আইল।
কিনো ইটো তপসাইল।।
মহাবলী তেজৱন্ত।
ভাগ্যৰো নাহিকে অন্ত।। ৩১০
মোহোৰ দৃষ্টিত ৰৈল।
পুনৰপি আসি ভৈল।।
আপোনাক কৰি ধিক।
মাতিলেক নৃপতিক।। ৩১১
শুনিয়োক নৃপবৰ।
গুঁচা মোৰ সমুখৰ।।
আথেবেথে ৰথ লৈয়া।
পাচত ৰহিলা গৈয়া।। ৩১২
শনিৰ শুনিয়া বাণী।
দশৰথ মহামানী।।
সমুখৰ গুচিলন্ত।
পাচু হুয়া ৰহিলন্ত।। ৩১৩
দেখি শনি তুষ্ট ভৈলা।
ৰাজাক বুলিবে লৈলা।।
শুনিয়োক দশৰথ।
আমাৰ বৃত্তান্ত যত।। ৩১৪
মোহোৰ সমুখ দৃষ্টি।
পৰে যাত নিষ্টি নিষ্টি।।
নাহিকে কল্যাণ তাৰ।
হোৱে সিটো বুন্দামাৰ।। ৩১৫
হেন মোৰ সমুখত।
ৰথে চড়ি মহাৰথ।।
ৰৈলা কিনো বিপৰীত।
দেখি ভৈলোঁ সচকিত।। ৩১৬
তযু ইটো সাহসৰ।
সীমা নাহি নৃপবৰ।।
এহিমতে গ্ৰহৰাজ।
দেখি নৃপতিৰ কাজ।। ৩১৭
প্ৰশংশিলা বাৰে বাৰ।
শুনা লোক সমজ্যাৰ।।
পুণ্যকথা ৰামায়ণ।
শুনি সন্তোষিয়ো মন।। ৩১৮
ইটো জীৱ সমস্তৰ।
সীমা নাহি জনমৰ।।
নানান শৰীৰ ধৰি।
পাপ পুণ্য ভোগ কৰি।। ৩১৯
ফুৰে যত জীৱগণ।
নাহি তাক সুমৰণ।।
নিশেষ জন্মৰ অন্তে।
কোন মহা পুণ্যৱন্তে।। ৩২০
অনুগ্ৰহে মাধৱৰ।
ধৰে নৰ কলেৱৰ।।
হেন তনু আছা পায়া।
ভৈল মাধৱৰ দায়া।। ৩২১
কৃষ্ণৰ দুখানি পাৱে।
দিয়া মন সৰ্ব্বভাৱে।।
যাৰ বৈকুণ্ঠত কাম।
লৈয়ো হৰি গুণ নাম।। ৩২২
ইসি ধৰ্ম্ম অনুপাম।
তেজিয়া সমস্ত কাম।।

কৰি আতি অৰিশ্ৰাম।
নিৰন্তৰে বোলা ৰাম।। ৩২৩

১৪ অধ্যায়

পদ

অনন্তৰে শনি পূৰ্ব্বকথা আপোনাৰ।
কৰিবে লাগিলা দশৰথত প্ৰচাৰ।।
মোহোৰ পূৰ্ব্বৰ কথা শুনা মহামতি।
পাৰ্ব্বতী দেৱীৰ পুত্ৰ ভৈলা গণপতি।। ৩২৪
মহেশৰ স্থানে দেৱগণ গৈলা শুনি।
মই মাত্ৰ কেৱল নগৈলো মনে গুণি।।
মোহোৰ দৃষ্টিত জন্ম ভৈলা গণেশৰ।
মই গৈলা বৰ মিলিবেক অথন্তৰ।। ৩২৫
দেৱৰ লগত মোক নেদেখি সভাত।
পাৰ্ব্বতী গোসানী পুছিলন্ত দেৱতাত।।
আমাৰ থানক আইল সৱে দেৱগণ।
শনি কিয় নাইল বুলি কৰি কোপমন।। ৩২৬
দূত পঠাই দিলা দেৱী আমাৰ পাশক।
দূতে বোলে শনি তুমি চলা কৈলাসক।।
শুনি শীঘ্ৰে গৈলো মই কৈলাসক প্ৰতি।
মোক দেখি কোপ পাচে তেজিলা পাৰ্ব্বতী।। ৩২৭
প্ৰৱেশিলো গৈয়া আমি যেখনে সভাত।
গণেশৰ মুণ্ডগোট দেখিলো সাক্ষাত।।
তেতিক্ষণে তান মাথাগোট ছিণ্ডি গৈল।
কেহো নেদেখিল মুণ্ড অন্তৰীক্ষ ভৈল।। ৩২৮
হেন দেখি চিন্তা বৰ মিলিল আমাৰ।
সকল সমাজে আতি কৰে হাহাকাৰ।।
পৰম বিকলচিত্ত ভৈলন্ত পাৰ্ব্বতী।
পুত্ৰশোকে অচেতন ভৈল মহাসতী।। ৩২৯
মুণ্ড চাই ফুৰন্ত সকল দেৱগণে।
নাপাইল বিচাৰি মুণ্ড ই তিনি ভুৱনে।।
পুছিলা পাৰ্ব্বতী সৱে দেৱতাক চাই।
কি কাৰণে আমাৰ পুত্ৰৰ মুণ্ড নাই।। ৩৩০
দেৱগণে বোলে মাৰ শুনিয়ো উত্তৰ।
শনিৰ দৃষ্টিত জন্ম তোমাৰ পুত্ৰৰ।।
আৰো শনি আসি কৰিলন্ত দৃষ্টিপাত।
তাতেসে ছিণ্ডিল মুণ্ড কহিলো সাক্ষাত।। ৩৩১
দেৱৰ বচনে দেৱী প্ৰকোপিত ভৈলা।
ক্ৰোধবেগে ধায়া মোক মাৰিবাক গৈলা।।
হেন দেখি স্তুতি কৰি বোলে দেৱগণে।
স্ৰজিলা আপুনি শনি মাৰিবা কেমনে।। ৩৩২
তোমাৰ স্ৰজন ইটো যত চৰাচৰ।
যত দেৱগণ ব্ৰহ্মা বিষ্ণু মহেশ্বৰ।।
জল স্থল ত্ৰিভুৱন স্ৰজিলা আপুনি।
ভৈলা তুষ্টা দেৱী দেৱতাৰ স্তুতি শুনি।। ৩৩৩
দেৱক বোলন্ত যত্ন কৰা নিৰন্তৰ।
যিমতে উপায় মুণ্ড হোৱয় পুত্ৰৰ।।
তেৱেসে শনিৰ প্ৰাণ ৰহে মোৰ ঠাৱ।
পৱনে বোলন্ত কোপ তেজিয়োক মাৰ।। ৩৩৪
এখনে আনিবোঁ মুণ্ড তোমাৰ পুত্ৰৰ।
এহি বুলি বায়ু উঠি গৈলন্ত সত্বৰ।।
দেখিলন্ত ঐৰাৱত হস্তীক পৱনে।
উত্তৰক শিৰ কৰি আছয় শয়নে।। ৩৩৫
তাৰ মাথাগোট দেৱে কাটিয়া আনিল।
গণেশৰ গলত লগাই জোৰা দিল।।
ভৈলা গজানন নাম দেখিতে সুন্দৰ।
গজমুণ্ড শুণ্ড মহাকায় লম্বোদৰ।। ৩৩৬
সুন্দৰ আকৃতি পুত্ৰ দেখি গজানন।
পৰম হৰিষ ভৈল পাৰ্ব্বতীৰ মন।।
ঐৰাৱত মুণ্ড কাটি পৱনে আনিলা।
দেখিয়া ইন্দ্ৰৰ মনে বিষাদ মিলিলা।। ৩৩৭
হেন দেখি দেৱগণে চিন্তা বৰ পাইলা।
সৱে মিলি ঐৰাৱত হস্তীক জীয়াইলা।।
পাছে বাসৱৰ মনে মিলিল হৰিষ।
সৱে দেৱগণ চলি গৈলা দিশে দিশ।। ৩৩৮
এতেক প্ৰমাদ মিলে মোৰ দৃষ্টিপাতে।
হেনয় দৃষ্টিত ৰাজা ৰহিলা সাক্ষাতে।।
গণেশৰো বিঘাত মিলাইলো এতমান।
নৰ হুয়া আসাঁ তুমি মোৰ বিদ্যমান।। ৩৩৯

যি কাৰণে ভৈলো আমি সূৰ্য্যৰ তনয়।
সেহি বংশে উপজিলা তুমি মহাশয়।।
সি হেতু ৰহিলা মোৰ আগে নৰেশ্বৰ।
যেন লাগে মাগাঁ মোত দিবোঁ সেহি বৰ।। ৩৪০
ৰাজায়ে বোলন্ত দৃষ্টি ছাৰা ৰোহিণীত।
তেৱে জলবৃষ্টি হৈবে মোৰ পৃথিৱীত।।
শনি বোলে ছাৰিলোঁহো ৰোহিণীত দৃষ্টি।
তোমাৰ ৰাজ্যত আজি হন্তে হৈব বৃষ্টি।। ৩৪১
বৰ পায়া হৰিষে নৃপতি গৃহে গৈলা।
অনন্তৰে ৰাজ্যত বিস্তৰ বৃষ্টি ভৈলা।।
নানাবিধ শস্যে ভৈল পৃথিৱী পূৰণ।
ভোগ ভুঞ্জি ভৈলা মহাসুখী সৰ্ব্বজন।। ২৪২
প্ৰজা সুখী ভৈলা দেখি হৰিষ ৰাজাৰ।
লোক প্ৰতিপালি ভোগ ভুঞ্জিলা আপাৰ।।

১৫ অধ্যায়

।। অজ্ঞাতত দশৰথৰ শৰত সিন্ধুমুনি বধ আৰু দশৰথৰ প্ৰতি অন্ধমুনিৰ অভিশাপ।।

একদিনা ৰাজা মৃগ মাৰিবাক প্ৰতি।
ঘোৰ অৰণ্যত ভৈলা প্ৰৱেশ নৃপতি।। ৩৪৩
সৰযূৰ বনত পশিয়া নিশাকালে।
নানাবিধ পশু মাৰিলন্ত পালে পালে।।
শৰদৰ অনুসাৰে ফুৰে মৃগ মাৰি।
যতেক মাৰিলা পশু গণিতে নপাৰি।। ৩৪৪
তাতে এক অথন্তৰ ভৈল নৃপতিৰ।
শ্ৰীফল বনত বাসা অন্ধক মুনিৰ।।
আপুনি অন্ধক তান ভাৰ্য্যাও অন্ধক।
সিন্ধু নামে পুত্ৰ মাগি পোষে দুহান্তক।। ৩৪৫
সৰযূক সিন্ধু জল আনিবাক গৈলা।
ঢউ দিয়া পাচে ঘড়া ভড়িবাক লৈলা।।
কলস ভৰন্তে এক শৰদ উঠিলা।
অৰণ্যৰ হন্তে তাক নৃপতি শুনিলা।। ৩৪৬
হস্তী পানী খায় মনে মানি নৃপবৰ।
শৰদৰ অনুসাৰে মাৰিলন্ত শৰ।।
বজ্ৰৰ সমান বাণ অগনি সাক্ষাত।
পৰিল সন্ধানে সিন্ধু মুনিৰ হিয়াত।। ৩৪৭
অগ্নি জ্বলে বুকে পিঠি শালিলেক বাণে।
মুনি বোলে হৰি হৰি মৰিলোঁহো প্ৰাণে।।
কোন নিদাৰুণে প্ৰাণ লৈলেক আমাৰ।
কিবা অপকাৰ মই কৰি আছো কাৰ।। ৩৪৮
দেখন্ত ঝমক বিষে ছানিলেক গাৱ।
কম্পি কম্পি মুনি মৰিলেক সেহি ঠাৱ।।
লাগিল হস্তীত বাণ পাইলোহো উমান।
এহি বুলি গৈয়া ৰাজা দেখে বিদ্যমান।। ৩৪৯
হস্তী নুহি শৰ পৰি আছয় ঋষিত।
নাশিলোঁ বুলিয়া ভয় ভৈলা বিপৰীত।।
হা কি কৰিলোঁ মই কিনো নিদাৰুণ।
হস্তী বুলি শৰ কৰি মাৰিলো ব্ৰাহ্মণ।। ৩৫০
মহা শান্তমতি আতি ঋষিৰ তনয়।
তপ যেন মূৰ্ত্তি ধৰি প্ৰকাশ কৰয়।।
ইহাঙ্ক বধিলো মই পৰম কুমতি।
বংশে সমন্বিতে আৰে গৈলো অধোগতি।। ৩৫১
ৰাখিলোঁ কলঙ্ক মই সূৰ্য্যৰ বংশত।
কুলকো নাশিলোঁ আপুনিও ভৈলো হত।।
এহিমতে ৰাজা খেদ কৰন্ত বহুত।
পাচে নৃপতিক দেখিলন্ত ঋষিসুত।। ৩৫২
অৰে কোন তই কৈৰ অধম বৰ্ব্বৰ।
কোন শত্ৰু কিসক কৰিলি মোক শৰ।।
ব্ৰহ্মবধ কৰি তই কোন যশ পাইলি।
কমন কাৰণে বেটা কালকূট খাইলি।। ৩৫৩
বিষ ভুঞ্জে যিটো সিটো মৰয় একল।
ব্ৰহ্মবধ কৰি তই বংশ নিলি তল।।
বৃদ্ধ মাৰ বাপ মোৰ অন্ধ দুয়ো প্ৰাণী।
মই মাত্ৰ পুত্ৰ মাগি যাচি পোষোঁ আনি।। ৩৫৪
মোক মাৰি তাৰা দুহান্তৰো বধ লৈলি।
কোন কাম কৈলি পাপী অধোগতি গৈলি।।
এহিমতে নৃপতিক ভৰ্ৎসিয়া অপাৰ।
শৰৰ বিষত আতি দেখে অন্ধকাৰ।। ৩৫৫

মুদিল নয়ন ঘনে কম্পয় শৰীৰ।
অনন্তৰে নৃপতি মাতন্ত ধীৰে ধীৰ।।
সূৰ্য্যবংশে ভৈলো অজ ৰাজাৰ তনয়।
দশৰথ নাম মোৰ জানা মহাশয়।। ৩৫৬
মহামন্দমতি মই পৰম উন্মত।
পশু মাৰি ফুৰো এই সৰযূ বনত।।
শব্দভেদী মই ঘোৰ আন্ধাৰ নিশাত।
শৰে হানি পশু মাৰি ফুৰো অসংখ্যাত।। ৩৫৭
পানী ভৰা তুমি মই তাহাক নাজানি।
হস্তীগোটে পানী খাই বুলি মনে মানি।।
শব্দ অনুসাৰে শৰ কৰিলোঁ প্ৰহাৰ।
পৰে আতিশয় বাণ হিয়াত তোমাৰ।। ৩৫৮
অজ্ঞানত থাকি মই বধিলো তোমাক।
হৌক প্ৰায়শ্চিত্ত ভস্ম কৰিয়ো আমাক।।
শুনি সিন্ধু মুনি বুলিলন্ত নৃপতিক।
মোৰ কৰ্ম্মফল তোক শাপিবোহো কিক।। ৩৫৯
পিতৃ-মাতৃশাপে দৈৰে হৈবে সৰ্ব্বনাশ।
মোক লৈয়া যাহা ৰাজা তাৰা দুইৰ পাশ।।
আছে বাপ মাৰ মোৰ শ্ৰীফল বনত।
কৰিয়ো কাতৰ গৈয়া ধৰি চৰণত।। ৩৬০
মহা কাৰুণিক দুয়ো পৰম মহন্ত।
অজ্ঞান দোষক তোক ক্ষমা কৰিৱন্ত।।
তোমাৰ নিস্তাৰ হৈবে এহিসে উপায়।
শৰ কাঢ় ৰাজা মোৰ হেৰ প্ৰাণ যায়।। ৩৬১
শুনি দশৰথে তান কাঢ়িলন্ত বাণ।
কম্পি কম্পি ঋষিৰ তথাতে গৈল প্ৰাণ।।
মহাপুণ্যবলে ঋষিপুত্ৰ স্বৰ্গে গৈলা।
পাচে দশৰথ মৰা শৰ কান্ধে লৈলা।। ৩৬২
ধীৰে ধীৰে গৈলা ৰাজা শ্ৰীফল বনক।
বসি আছে দেখিলন্ত দুয়ো অন্ধকক।।
মৰাশৰ থৈলা ৰাজা কান্ধৰ নমাই।
অন্ধমুনি মাতিল ভৰিৰ সাৰ পাই।। ৩৬৩
এত নিশা ঘৰে কেনে নাসস পুতাই।
সিংহে বাঘে মাৰিবেক একেশ্বৰে পাই।।
গোধূলাতে গৈলি পুতা পানী আনিবাক।
এত নিশা কৰি খেদ লগাইছিল আমাক।। ৩৬৪
তোত বিনা আমাৰ সহায় নাহি আন।
তইসে কেৱল আমি অন্ধকৰ প্ৰাণ।।
আনখন ইটো কৰ্ম্ম নকৰিবি আৰ।
ইবোল শুনিয়া ধাতু উৰিল ৰাজাৰ।। ৩৬৫
মহাভয়ে নৃপতিৰ হৃদয় শুখাইল।
চিন্তাদুখে মুখে তান বচন হৰিল।।
হা কি কৰিলোঁ বুলি তেজিলা নিশ্বাস।
লাসে লাসে ঋষিৰ চাপিলা গৈয়া পাশ।। ৩৬৬
মাতিবে খোজন্তে মুখে নাসয় বচন।
থিৰ নোহে বুকু ভয়ে কাম্পয় চৰণ।।
কতো বেলি ৰাজা পাচে মন কৰি স্থিৰ।
অন্ধক মুনিক মাতিলন্ত ধীৰে ধীৰ।। ৩৬৭
নুহিকে তোমাৰ পুত্ৰ শুনা মুনিবৰ।
তযু পুত্ৰবধী মই অধম পামৰ।।
অজৰ তনয় মোৰ দশৰথ নাম।
তযু পুত্ৰ মাৰি কৰি আছোঁ মন্দ কাম।। ৩৬৮
শব্দভেদী মই মন্দমতি অহঙ্কাৰী।
নিশাকালে বনে বনে ফুৰো মৃগ মাৰি।।
তযু পুত্ৰে পানী ভৰে তাক নাজানিয়া।
হস্তী পানী খায় হেন মনত মানিয়া।। ৩৬৯
শৰদৰ লক্ষে হানি পঠাইলোহোঁ শৰ।
হিয়াত পৰিল শৰ তোমাৰ পুত্ৰৰ।।
লাগ পায়া কাতৰ কৰিলোঁ বহুতৰ।
তোমাৰ তনয় মোক ভৰ্ৎসিলা বিস্তৰ।। ৩৭০
মই বুলিলোহোঁ মোক শাপি কৰা ছায়।
নশপিয়া মোক মুনি বুলিলা বুজায়।।
পিতৃৰ মাতৃৰ পাশে চলা মোক লৈয়া।
চৰণত ধৰিয়া কাতৰ কৰা গৈয়া।। ৩৭১
এহি বুলি মুনিবৰে ছাৰিলন্ত প্ৰাণ।
তাক লৈয়া মই আসি আছোঁ তযু স্থান।।
এৰে মুনি শাপ দিয়া ভস্ম কৰা মোক।
গুচিবেক তেৰে তোৰা দুহান্তৰ শোক।। ৩৭২

মৌন ভৈলা ৰাজা বুলি এতেক বচন।
শুনি দুয়ো অন্ধে পাচে পুত্ৰৰ মৰণ।।
পুত্ৰশোক অগনি ছানিলা দুইৰো গাৰ।
উঠিল ঝমক ভৈলা আকুল স্বভাৰ।। ৩৭৩
পৰিলা ভূমিত দুয়ো হুয়া অচেতন।
মূৰ্চ্ছিত স্বভাৱে আছিলন্ত কতোক্ষণ।।
চেতন লভিয়া পাচে দুয়ো জনে উঠি।
কান্দিবে লাগিলা হৃদয়ত হানি মুঠি।। ৩৭৪
ৰাজাত খুজিয়া শৰ পায়া গলে বান্ধি।
ভৈলন্ত মূৰ্চ্ছিত দুনাই দুয়ো জনে কান্দি।।
শ্ৰুতি পায়া পুনু পৃথিৱীত পাৰে লুটি।
নৰহয় জীউ যেন প্ৰাণ যায় ফুটি।। ৩৭৫
পুত্ৰ পুত্ৰ বুলি দুয়ো জনে দেয় ডাক।
কৈক গৈলি প্ৰাণপুত্ৰ ত্যজিয়া আমাক।।
দুয়ো জন অন্ধক নেদেখো দিশ পাশ।
তই বিনে আমি দুয়ো অন্ধ ভৈলোঁ নাশ।। ৩৭৬
অন্ধলাৰ লাঠি পুত্ৰ গৈলা কৈক লাগি।
কোনে এৰে আমাক পুষিবে ভিক্ষা মাগি।।
অ'ই সিন্ধু পুত্ৰ বুলি নাম লৈবো কাৰ।
ইহ পৰলোকে শূন্য কৰিলি আমাৰ।। ২৭৭
এহিমনে দুয়ো জনে কান্দি কতোক্ষণ।
নৃপতিক চাই মুনি বুলিলা বচন।।
মোৰ পুত্ৰবধী শুন দশৰথ পাপী।
ব্ৰহ্মবধ কৰি তই জীৱস তথাপি।। ২৭৮
সূৰ্য্যবংশী ৰাজা হুয়া কৰিলি অকৰ্ম্ম।
পুত্ৰক বধিয়া দিলি আমাসাক মৰ্ম্ম।।
জ্বালিলি আমাৰ তই দাৰুণ সন্তাপ।
শুন তোক ৰাজা দিওঁ নিদাৰুণ শাপ।। ৩৭৯
জানিয়া মাৰিলি হন্তে তনয়ক মোৰ।
কৰিলোহোঁ হন্তে ভস্ম দিয়া শাপ ঘোৰ।।
কিন্তু মোৰ পুত্ৰক মাৰিলি অজ্ঞানত।
ব্ৰহ্মশাপ দিয়া তোক নকৰোহোঁ হত।। ৩৮০
তথাপিতো শাপো তোক শুনৰে দুৰ্জ্জন।
পুত্ৰশোকে মৰো যেন আমি দুয়ো জন।।

তই পুত্ৰশোকে ৰাজা মৰিবি নিশ্চয়।
আনে যেন ব্ৰাহ্মণৰ দ্ৰোহ নাচৰয়।। ৩৮১
হেন শুনি হৰিষ ভৈলন্ত নৰেশ্বৰ।
নুহি ইটো শাপ প্ৰভু দিলা মোক বৰ।।
কেমনে মৰিবোঁ পুত্ৰ নাহিকে আমাৰ।
কতো কালে হৈব পুত্ৰ কহিয়োক সাৰ।। ৩৮২
শুনিয়া ৰাজাক মুনি বুলিলন্ত বাণী।
কৰিবাহা যজ্ঞ তুমি ঋষ্যশৃঙ্গ আনি।।
শিশুমতি মুনি তান গুণ কৈবোঁ কত।
আগম পুৰাণ বেদ সৱাতো পাৰ্গত।। ৩৮৩
দেখিবাক শিশু মুনি বিষ্ণু সমসৰ।
ছৱালৰ থানে ক্ৰীড়া কৰে নিৰন্তৰ।।
তেহে যজ্ঞ কৰাইলে কহিলোঁ ৰাজা সাৰ।
চাৰি অংশে বিষ্ণু পুত্ৰ হৈবেক তোমাৰ।। ৩৮৪
এগুটি শ্ৰীফল নিয়ো সন্দেশ আমাৰ।
চলাহা গৃহক পুত্ৰ হৈবেক তোমাৰ।।
শুনি ৰাজা প্ৰণামি ঋষিক প্ৰণিপাতে।
গৃহে গৈলা আনন্দে শ্ৰীফল ধৰি হাতে।। ৩৮৫
কৌশল্যাৰ হাতে নিয়া দিলন্ত শ্ৰীফল।
পুত্ৰ হৈবে সৱাৰে শুনিয়া কৌতূহল।।
কৌশল্যা কৈকেয়ী সতী সুমিত্ৰা সুন্দৰী।
ৰাজা বোলে তিনিয়ো ভুঞ্জিবা ভাগ কৰি।। ৩৮৬
এহি বুলি ৰাজা সুখে বঞ্চিলা ৰজনী।
উঠিলন্ত প্ৰভাতে নৃপতি শিৰোমণি।।
স্নান দান কৰিয়া বসিলা সিংহাসনে।
চৌপাশে উপাসি আছে পাত্ৰ মন্ত্ৰীগণে।। ৩৮৭
সেহি বেলা ইন্দ্ৰ অসুৰত হুয়া ত্ৰাস।
ত্ৰিদশে সহিতে আইলা নৃপতিৰ পাশ।।
দেৰে সমে ইন্দ্ৰক দেখিয়া নৃপবৰ।
গাৰ চালি উঠি কৰি অনেক সাদৰ।। ৩৮৮
বসিবাক দিলন্ত ইন্দ্ৰক সিংহাসন।
ত্ৰিদশক দিলা আনি সুৱৰ্ণ আসন।।
দেৱে সমে আসনে বসিলা পুৰন্দৰ।
পাদ্য অৰ্ঘ্য দিয়া পূজিলন্ত নৃপবৰ।। ৩৮৯

নমস্কাৰ কৰি ৰাজা পুছিলন্ত কাজ।
ৰাজাক সাদৰি মাতিলন্ত দেৱৰাজ।।
শুনিয়োক নৃপতি আমাৰ প্ৰয়োজন।
হাৰিলো ত্ৰিদেশ আমি অসুৰত ৰণ।। ৩৯০
মহাবলৱন্ত আতি অসুৰ দুৰ্ম্মতি।
খেদায়া দেৱক কাঢ়ি লৈলা অম্ৰাৱতী।।
তুমি বিনে আমাৰ সুহৃদ আন নাই।
আপদ কালত এৱে হুয়োক সহায়।। ৩৯১
দেৱতাত অধিক তোমাৰ পৰাক্ৰম।
জগততো নৃপতি তোমাক নাহি সম।।
ৰণে জিনি সৱে অসুৰক কৰি হত।
ত্ৰিদশ দেৱক ৰাজা স্থাপিয়ো স্বৰ্গত।। ৩৯২
অসুৰত হাৰি লাজ পাইলো দেৱগণ।
লৈলোহোঁ শৰণ অসুৰক কৰা ৰণ।।
বিনয় বচন আতি শুনি বাসৱৰ।
প্ৰণতি পূৰ্ব্বক মাতিলন্ত নৃপবৰ।। ৩৯৩
হৈবোহে সহায় ৰণে মাৰিবোঁ অসুৰ।
প্ৰাণদান কৰিবোঁ ৰাখিবোঁ স্বৰ্গপুৰ।।
হেন শুনি বাসৱ হৰিষমন ভৈলা।
দেৱগণ সহিতে স্বৰ্গক চলি গৈলা।। ৩৯৪
সূৰ্য্যবংশে ৰাজা হেন নাহি একোজন।
প্ৰাণদান খুজিলেও হৈবে নিৰৱৰ্ত্তন।।

।। দশৰথৰ স্বৰ্গযাত্ৰা আৰু অসুৰ বধ ।।

অনন্তৰে দশৰথ নৃপতি প্ৰধান।
সৈন্য সমে কৰিলন্ত স্বৰ্গক পয়াণ।। ৩৯৫
পূৰ্ব্বে স্বৰ্গ লৈলা বলি ইন্দ্ৰক খেদাই।
সিকালত বিষ্ণু ভৈলা দেৱৰ সহায়।।
পুনৰপি স্বৰ্গ কাঢ়ি লৈলন্ত দানৱ।
দশৰথৰূপে সহায় ভৈলন্ত মাধৱ।। ৩৯৬
সৈন্য সমন্বিতে গৈলা ৰাজা দশৰথ।
ৰথে চড়ি অসুৰ সেনাত উপগত।।
ধনু ধৰি টঙ্কাৰ কৰিলা মহাবল।
ভয়ে চমকিলা আতি অসুৰসকল।। ৩৯৭
নানা অস্ত্ৰ নৃপতি লাগিল বৰিষিত।
শৰে ফুটি অসুৰ ভৈগৈল জৰ্জ্জৰিত।।
সমুখে নাপাৰি জানি অসুৰ নিস্খলে।
মায়া কৰি গৈলা কতো গগণমণ্ডলে।। ৩৯৮
আকাশক গৈয়া মায়া কৰিলা বিস্তৰ।
নানা বস্ত্ৰ বৰষিলা ৰাজাৰ উপৰ।।
হেন দেখি ব্ৰহ্মঅস্ত্ৰ জুড়িলা গুণত।
এতেকতে অসুৰৰমায়া ভৈলা হত।।৩৯৯
মহাবলে ৰাজা ব্ৰহ্ম অস্ত্ৰক এৰিল।
বেগে জ্বলি অসুৰৰ হিয়াত পৰিল।।
একোগোট বাণে হুয়া সহস্ৰেক বাণ।
লক্ষ লক্ষ অসুৰ সেনাৰ লৈলা প্ৰাণ।। ৪০০
পৰি গৈল ৰণত অসুৰ অসংখ্যাত।
উঠিয়া লাগিল পুনু অসুৰৰ মাথ।।
আৰাধিয়া অসুৰে ব্ৰহ্মাত পাই বৰ।
ব্ৰহ্মাৰ অস্ত্ৰত মৃত্যু নাহি অসুৰৰ।। ৪০১
সেহি হেতু ব্ৰহ্মাস্ত্ৰ গোটেকো নমৰে।
মৰি পুনু পুনু উঠি উঠি ৰণ কৰে।।
মহাকোপে ব্ৰহ্মবাণ অসুৰে প্ৰহাৰে।
জাকে জাকে ৰাজাত পৰয় একেবাৰে।। ৪০২
ৰণত পণ্ডিত ৰাজা নঘাটন্ত তাত।
ব্ৰহ্ম অস্ত্ৰ ব্ৰহ্মবাণে কৰন্ত বিঘাত।।
পাচে এক মহা অস্ত্ৰ হানিয়া পঠাইল।
অসংখ্যাত অসুৰক কাটিবে লাগিল।। ৪০৩
ৰথে চড়ি দশৰথ ৰণত সুজান।
কাটিলা দানৱগণ হানি চক্ৰবাণ।।
হেন দেখি অসুৰৰ বৰ বৰ বীৰ।
দশন কামুৰি কোপে ঝঙ্কাৰিয়া শিৰ।। ৪০৪
কৰিলেক নানা অস্ত্ৰগণ বৰিষণ।
বাটতে কাটিয়া সৱে কৰিলেক ছন।।
হেন দেখি অসুৰ ৰণত অনিৰ্ব্বাৰ।
পুনৰপি শৰবৃষ্টি কৰিলা অপাৰ।। ৪০৫
বিন্ধিলেক নিসন্ধি ৰাজাৰ কলেৱৰ।
বাণবিষে জৰ্জ্জৰিত ভৈলা নৃপবৰ।।
অধিক কিটাইল ৰাজা পায়া শৰচোট।
মহাকোপে হানিল গন্ধৰ্ব্ব অস্ত্ৰগোট।। ৪০৬

আকাশ প্ৰকাশি শৰপাট যায় চলি।
অসুৰ সেনাত লগাইলা খলমলি।।
মহাবেগে গৈয়া শৰ পৰম প্ৰচণ্ড।
বাণবিষে সেনাক কৰিলা লণ্ডভণ্ড।। ৪০৭
শৰ হানি ৰঙ্গ চাহি আছে মহাৰাজ।
দৈত্যৰ লাগিল যুদ্ধ আপোনাৰ মাজ।।
গন্ধৰ্ব্ব অস্ত্ৰৰ মহা মহিমা প্ৰচুৰ।
মৰে কাটাকাটি কৰি সমস্তে অসুৰ।। ৪০৮
শৰ হানি কেহো কাৰো মাথা বেলেগাৰে।
কাহাকো দোহাৰ কেহো কৰে খাণ্ডাঘাৰে।।
কঙ্কালত কাটি কাকো কৰয় দুখান।
কেহোজনে বাণে হানি লৰে কাৰো প্ৰাণ।। ৪০৯
কেহো ঘাড় মোচাৰি পকায়া ছিণ্ডে মুণ্ড।
যাঠীৰ প্ৰহাৰে কাৰো ভসাৰয় শুণ্ড।।
চৰৰৰ চোটে কেহো কাৰো দান্ত সাৰে।
কাৰো হিয়া ছিৰে কেহো পৰশু কুঠাৰে।। ৪১০
কেহো কাৰো নাক কাণ কৰে খান খান।
কেহো কাকো গৈয়া কঙ্কালত মাৰে হান।।
কেহো বাণে হানি কাটে উৰু শিৰ কৰ।
ভূমিত পৰিয়া কেহো কৰে ধৰফৰ।। ৪১১
বাণবিষে কেহো পৃথিৱীত ঢলি পৰে।
আধাকাটা দৈত্য কেহো পৰিয়া বাগৰে।।
নিদাৰুণ শৰে ফুটি কাৰো প্ৰাণ যায়।
মৰো মৰো বুলি কতো পৰিয়া ডেডাই।। ৪১২
কেহো লৰ দেয় পলাইবাক নাহি স্থান।
নৃপতিৰ শৰে খেদি খেদি লৰে প্ৰাণ।।
অসুৰৰ তেজে ৰণভূমি গৈল তল।
মৰে দৈত্য দানৱ দেৱৰ কুতূহল।। ৪১৩
অস্ত্ৰ এৰি অন্তৰীক্ষে আছে দশৰথ।
অন্যে অন্যে অসুৰ আপুনি ভৈলা হত।।
সমস্তে অসুৰ মৰি গৈল যমালয়।
ৰাজাৰ বিক্ৰম দেখি দেৱৰ বিস্ময়।। ৪১৪
লক্ষকোটি অসুৰ ক্ষণেকে ভৈল হত।
লাগিল চমক আতি ইন্দ্ৰৰ মনত।।

যেন মেঘ গুচি ভৈল প্ৰসন্ন আকাশ।
অসুৰ মৰিল দেৱে দেখিল প্ৰকাশ।। ৪১৫
অৱশিষ্ট দৈত্য পলাই গৈল দশোদিশ।
দশৰথ নৃপ মনে পৰম হৰিষ।।
অনায়াসে নৃপবৰে জিনিলেক ৰণ।
জয় জয় শঙ্খনাদ কৰে দেৱগণ।। ৪১৬
ইন্দ্ৰ পদ লৈবে দুষ্ট দৈত্যগণ আইল।
আছোক ইন্দ্ৰপদ নিজ প্ৰাণকো হৰাইল।।
পৰ শ্ৰী আশা কৰি গৈল ৰসাতল।
ৰণ জিনি পাচে দশৰথ মহাবল।। ৪১৭
বিপৰীত প্ৰকাশ কৰিলা মহাশয়।
তিমিৰ বিনাশি যেন সূৰ্য্যৰ উদয়।।
ৰাজা ৰণ জিনিলন্ত দেৱৰ হৰিষ।
শঙ্খধ্বনি কৰি পূৰিলন্ত দশোদিশ।। ৪১৮
আনন্দে দুন্দুভি বাদ্য বাজে অসংখ্যাত।
ৰাজাৰ শিৰত সিঞ্চিলন্ত পাৰিজাত।।
বখানন্ত পুৰন্দৰ ৰাজাৰ বিক্ৰম।
ধন্য ধন্য দশৰথ নৃপতি উত্তম।। ৪১৯
আমাকো জিনিল যিটো প্ৰচণ্ড অসুৰ।
ৰণে জিনি নৃপতি কৰিলা তাক চূৰ।।
নাহি নুপজিব ৰাজা তোমাৰ সমান।
এহি বুলি ইন্দ্ৰে কৰিলন্ত বহুমান।। ৪২০
পূজিলা ত্ৰিদশে নৃপতিৰ বাহুবল।
ৰাজাক মাতিলা পুনু দেৱ আখণ্ডল।।
ৰাজ্য ৰাখি জিলা মোক অসুৰক মাৰি।
তোমাৰ গুণক আমি শুজিতে নাপাৰি।। ৪২১
পূৰ্ব্বে নাৰায়ণে যেন বঞ্চি দানৱক।
অমৃতক পিয়াইলন্ত দেৱতাসৱক।।
সেহিমতে অসুৰক মাৰিয়া নৃপতি।
ৰক্ষা কৰি দিলা মোক পুৰী অম্ৰাৱতী।। ৪২২
তযু মহাযশৰাশি ৰৈল ত্ৰিভুৱনে।
ঘুষিবেক তোমাৰ কীৰ্ত্তিক সৰ্ব্বজনে।।
এহিমতে ৰাজাক প্ৰশংসি বাৰম্বাৰ।
ৰাজাক দিলন্ত দিব্য বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ।। ৪২৩

দিলা দিব্যৰথ অষ্ট ঘোটকে সহিত।
বায়ুত অধিক মহাবেগে বিপৰীত।।
ৰথ পায়া ভৈল আতি হৰিষ বিস্তৰ।
মনত সন্তোষ দশৰথ নৃপবৰ।। ৪২৪

১৬ অধ্যায়

।। দশৰথে কৈকেয়ীক দুটা বৰ দিবলৈ অঙ্গীকাৰ কৰাৰ বিৱৰণ ।।

ইন্দ্ৰ সমে দেৱতাত মাগিয়া মেলানি।
অযোধ্যাক আনন্দে আসিলা মহামানী।।
দিব্য ৰথে চড়ি দশৰথ মহাৰাজ।
প্ৰৱেশিলা গৈয়া নিজ ওৱাৰিৰ মাজ।। ৪২৫
দিব্য সিংহাসনত বসিলা ৰাজা গই।
স্বামী আসিবাৰ পাচে দেখিয়া কৈকেয়ী।।
সাদৰে প্ৰণাম আসি কৰিলা সুন্দৰী।
আশ্বাসিলা নৃপতি তাহাক হাতে ধৰি।। ৪২৬
মহাৰণ কৰি শ্ৰম পাইলা নৃপবৰ।
ঈষত কুঞ্চিত মুখ পৰিল ঝামৰ।।
দেখি মহাদই নানামত সেৱা কৰি।
স্বামীৰ শ্ৰমক দূৰ কৰিলা সুন্দৰী।। ৪২৭
নানা ভাৱে নৃপতিৰ চিত্ত সন্তোষিলা।
কৈকেয়ীক চাই ৰাজা বচন বুলিলা।।
সেৱা কৰি সন্তোষ কৰাইলি দেৱী মোক।
খোজ মোত যেহি লাগে দিবোঁ বৰ তোক।। ৪২৮
মহাদই বোলে সত্য কৰিয়োক আগে।
তেৱেসে মাগিয়ো বৰ যেহি মোক লাগে।।
শুনি সত্য অঙ্গীকাৰ কৰিলা নৃপতি।
সত্যে বোলে যেহি খোজা তাকে দিবো সতী।। ৪২৯
কুজীত কৈকেয়ী পুছিলন্ত মাতি আনি।
বৰ দিবে চাহে ৰাজা কৰি সত্য বাণী।।
কুজী বোলে বৰ মাৰ নলৈবা এখন।
যদি বৰ দিবাক ৰাজাৰ আছে মন।। ৪৩০
সময় পাইলেসে বৰ মাগিবা ৰাজাত।
শুনিয়া কৈকেয়ী বোলে কৰি যোৰহাত।।
শুনিয়োক প্ৰভু বোলোঁ স্বৰূপ বচন।
মোক বৰ দিবাক তোমাৰ আছে মন।। ৪৩১
এতিক্ষণে তোমাত নলৈবো মই বৰ।
সময়ত খুজিলে দিবাহা নৰেশ্বৰ।।
এহিমতে দশৰথ ভাৰ্য্যায়ে সহিত।
নানাবিধ ভোগ ভুঞ্জিলন্ত মনোনীত।। ৪৩২
পাত্ৰ মন্ত্ৰীসমে ৰাজ্য কৰে নৃপবৰ।
গৈলা কাল বহি সাত সহস্ৰ বৎসৰ।।
অনন্তৰে গ্ৰহগতি দৈৱৰ বিপাক।
মহাব্ৰণ গোট হুয়া পীড়য় ৰাজাক।। ৪৩৩
গুহ্যৰ ভিতৰে ব্ৰণ ভৈলা আতি টান।
বেদনাত ৰাজাৰ সঙ্কলে যেন প্ৰাণ।।
শুকাই গৈল মুখ পানী নাহিকে জিভাত।
নাহিকে চেতন যেন পাগল সাক্ষাত।। ৪৩৪
পাত্ৰ মিত্ৰ পুৰোহিত আসিলা সকল।
মহাদইগণ সৱ ভৈলন্ত বিকল।।
নিৰন্তৰে লোকৰ চিন্তাৰ নাহি পাৰ।
প্ৰাণৰ সংশয় আসি মিলিল ৰাজাৰ।। ৪৩৫
নাহি ভাত পানী একো হৰিল চেতন।
আসিলন্ত বৈদ্য ধন্বন্তৰিৰ নন্দন।।
মহামন্ত্ৰে জাড়িয়া ঔষধ দিলা আনি।
নৃপতিক বৈদ্যে পাচে বুলিলন্ত বাণী।। ৪৩৬
চাইবোঁ তোমাক ময়ি কৰিয়া যতন।
উপায়েসে ৰহে ৰাজা তোমাৰ জীৱন।।
ঘিণ এৰি তোমাৰ গুহ্যত মহাৰাজ।
মুখ দিয়া হুপিয়া কৰোক পুঁজ বাজ।। ৪৩৭
বৈদ্যে হেন উপদেশ বচন বুলিলা।
অধিকে ৰাজাৰ আৰে বেদনা মিলিলা।।
ইটো মোৰ কাৰ্য্য সাধিবেক কোনজন।
চিন্তাবিষে আতিশয় ভৈলা অচেতন।। ৪৩৮
চেতন কৰাইল পাচে সৱে মিলি ধৰি।
ৰাজাৰ সমুখ ভৈলা কৈকেয়ী সুন্দৰী।।
বোলন্ত মূৰ্চ্ছিত তুমি নহৈবা নৃপতি।
ই কাৰ্য্য তোমাৰ মই সাধিবো সম্প্ৰতি।। ৪৩৯

কৈকেয়ীৰ বাণী শুনি ভৈলা সৱে ত্ৰাস।
কিমত কাৰ্য্যক সতী কৰিলন্ত সাস।।
নৃপতিৰ গুহ্যত কৈকেয়ী মুখ দিল।
বায়ু ধৰি দেৱী টান কৰিয়া হুম্পিল।। ৪৪০
ভোসৰিল ব্ৰণ সৱে পুঁজ ভৈল বাজ।
গুচিল বেদনা স্বস্থ ভৈল মহাৰাজ।।
ব্ৰণপীড়া এৰাইয়া হৰিষ আতি ভৈলা।
কৈকেয়ীৰ মুখ চাই মাতিবাক লৈলা।। ৪৪১
সাৰ্থক কৰিলোঁ বিহা তোমাক সুন্দৰী।
মহাব্ৰণ বেদনাত যাওঁ মই মৰি।।
তোমাৰেসে প্ৰসাদে ৰহিল মোৰ প্ৰাণ।
নাহি আন প্ৰিয়া আৰো তোমাৰ সমান।। ৪৪২
কৰাইলা সন্তোষ কৰ্ম্ম কৰি গৰিহিত।
লৈয়ো যেহি লাগে বৰ মনৰ বাঞ্ছিত।।
শুনিয়াকৈকেয়ী বাক্য বুলিলা ৰাজাক।
পূৰ্ব্বে এক বৰ দিয়া আছাহা আমাক।। ৪৪৩
ভক্তি দেখি আৰো বৰ দিবে খোজা মোক।
সভাৰ মাজত সত্য কৰি বুলিয়োক।।
যেতিক্ষণ যিবা বাঞ্ছো দিবা সেহি বৰ।
সত্য কৰি বোলা ৰাজা সভাৰ ভিতৰ।। ৪৪৪
তাকে দিবোঁ যিবা মোত খোজা যেতিক্ষণ।
হেন শুনি কৈকেয়ীৰ তুষ্ট ভৈলা মন।।
বাৰাম্বাৰ ৰাজা কৈকেয়ীক দিয়া বৰ।
দৈৱৰ নিৰ্ব্বন্ধ আতি আছয় পূৰ্ব্বৰ।। ৪৪৫
তাক এৰাইবাক লাগি কাহাৰ শকতি।
আতপৰে কথা আৰে শুনিয়ো সম্প্ৰতি।।

১৭ অধ্যায়

।। পুত্ৰ নোহোৱাত দশৰথৰ অসন্তোষ আৰু বশিষ্ঠৰ উপদেশ।।

সাত শত ভাৰ্য্যা বিহা কৰিলা নৃপতি।
নভৈল কাহাতো হন্তে পুত্ৰ উতপতি।। ৪৪৬
মহা মনদুখে বসি গুণে মহাশয়।
নভৈল সন্ততি কাৰোঁ কিমত উপায়।।
নেৰাইলোঁহো মই পিতৃ দেৱতাৰ ঋণ।
নৰহিল বংশ মোৰ ভৈলোঁ ধৰ্ম্মহীন।। ৪৪৭
এহিমতে নৃপতি চিন্তিত দিনে ৰাতি।
পাচে বশিষ্ঠক ৰাজা অনাইলন্ত মাতি।।
আনো মুনি সমস্তক মাতিয়া আনিল।
সৱাহাতে আপোনাৰ দুখ নিৱেদিল।। ৪৪৮
নভৈল আমাৰ পুত্ৰ শুনা মুনিগুণ।
মিছা ৰাজ্যভোগ মোৰ নিষ্ফল জীৱন।।
শ্ৰাদ্ধ তৰ্পণ যজ্ঞ কৰোঁ অপৰ্য্যন্ত।
অপুত্ৰক দেখি দেৱ পিতৃ নলৱন্ত।। ৪৪৯
যত যজ্ঞ পিতৃ কৰ্ম্ম কৰো নিতে নিত।
বিষ্ঠাত অধিক বুলি নলৱে কিঞ্চিত।।
পুত্ৰৰ নিমিত্তে যজ্ঞ কৰিলো বিস্তৰ।
নাহি পুত্ৰ সিও ব্যৰ্থ ভৈল নিৰন্তৰ।। ৪৫০
বহুকালে মোক অন্ধ মুনি শাপ দিল।
সিও শাপ মোত এতকালে নফলিল।।
মুনিৰো বচন ব্যৰ্থ ভৈল মোৰ ঠাই।
আছোক পুত্ৰৰ শোক দৰশন নাই।। ৪৫১
হেন শুনি নৃপতিত পুছিল বশিষ্ঠ।
কেন বুলিলন্ত মুনি কহা মোত নিষ্ঠ।।
ৰাজাই বোলন্ত মুনি শুনা কহো সাৰ।
গৈলো ঘোৰ অৰণ্যক মৃগ মাৰিবাৰ।। ৪৫২
মুনিপুত্ৰ জল ভৰে তাহাক নজানি।
প্ৰহাৰিলোঁ শৰ হস্তী হেন মনে মানি।।
সেহি শৰে সিন্ধু মুনি তেজিলন্ত প্ৰাণ।
দেখি গৈয়া ভৈলোঁ মই মৃতক সমান।। ৪৫৩
অন্ধকৰ পাশে পাচে গৈলো শৰ লৈয়া।
সকল বৃত্তান্ত তান্ত নিৱেদিলো গৈয়া।।
পুত্ৰৰ সন্তাপে মুনি শাপিলন্ত মোক।
মৰিবি নৃপতি তই পায়া পুত্ৰশোক।। ৪৫৪
পুছিলো হৰিষে মই তান শাপ শুনি।
কেমনে হৈবেক পুত্ৰ কৈয়ো মহামুনি।।
ঋষ্যশৃঙ্গে যজ্ঞ আসি কৰাইবে তোমাক।
তেৱে হৈবে পুত্ৰ মুনি বুলিলন্ত বাক।। ৪৫৫

অন্ধকৰ কথা যত কহিলোঁ বশিষ্ঠ।
কোথা আছে শৃষ্যশৃঙ্গ নাজানোহো নিষ্ঠ।।
আৰো এক কথা কহোঁ শুনিয়ো সম্প্ৰতি।
দুৰ্ব্বাসা ঋষিক পাই কৰিলোঁ ভকতি।। ৪৫৬
পুছিলোঁহো কৃতাঞ্জলি তাহাৰ আগত।
জানা মহামুনি তুমি ভূত ভৱিষ্যত।।
হৈবেক আমাৰ কিবা পুত্ৰ উতপতি।
বুলিলন্ত মুনি চিন্তা নকৰা নৃপতি।। ৪৫৭
মহামুনি ঋষ্যশৃঙ্গ বিভাণ্ড তনয়।
তাঙ্ক আনি যজ্ঞ কৰিয়োক মহাশয়।।
তেৱে আসিৱন্ত হৰি চাৰি ৰূপ ধৰি।
তোমাৰ গৃহত উপজিব নিষ্ঠ কৰি।। ৪৫৮
হেন শুনি ভৈল মোৰ হৰিষ মনত।
কহিলোঁ সকলো কথা তোমাৰ আগত।।
বশিষ্ঠ বোলন্ত শুনা নৃপতি প্ৰস্তুত।
নৃত্যগীতপ্ৰিয় সিটো বিভাণ্ডৰ সুত।। ৪৫৯
মোদকৰ নামে যেন মৰিয়া জীৱন্ত।
গীত শুনি মুনি যেন অমৃত পিৱন্ত।।
দেখিতে ছৱাল মুনি বিষ্ণু অৱতাৰ।
চাৰিবেদ শাস্ত্ৰ তান কণ্ঠত প্ৰচাৰ।। ৪৬০
প্ৰহৰেক মাত্ৰ কৰে সন্ধ্যাক বন্দন।
ছৱালৰ থানে ক্ৰীড়া কৰে সৰ্ব্বক্ষণ।।
আনাহা গায়ক যাৰ সুৰ সুললিত।
সুস্বাদু সন্দশ লাডু লৌক যথোচিত।। ৪৬১
সুস্বৰে পঞ্চম কন্যাগণে গাওক গীত।
শুনি বিমোহিত আতি হৈব তান চিত্ত।।
মোদক সন্দেশ দিবা সেহি সময়ত।
দেখাইবেক ৰতি ৰস তাহান আগত।। ৪৬২
শিশু মুনি গীত সন্দেশৰ স্বাদ পাই।
আসিব তোমাৰ[৬] স্থানে এড়ি নিজ ঠাই।।
এহিমতে উপায়ে মুনিক আনিয়োক।
ৰচিলা মাধৱে হৰি হৰি বুলিয়োক।। ৪৬৩

১৮ অধ্যায়

।। ঋষ্যশৃঙ্গৰ উপাখ্যান ।।

ছবি

সুমন্ত্ৰী সুমন্ত্ৰ গুণি বশিষ্ঠৰ বাণী শুনি
উঠিলন্ত কৰি যোৰহাত।
সুমধুৰ কৰি বাণী বুলিলন্ত মহামানী
শুনিয়োক পৃথিৱীৰ নাথ।।
বশিষ্ঠে কহিলা যত সৱে সত্য স্বৰূপত
পূৰ্ব্ব কথা সুমৰিলো আমি।
আপুনিয়ো জানা তুমি সাম্প্ৰতে পাসৰি আছা
সুমৰাইলে সুমিৰবা স্বামী।। ৪৬৪
শান্তা নামে কন্যাখানি তয়ু গৃহে মহামানী
উপজিল পৰম সুন্দৰী।
লোমপাদ নৰপতি অঙ্গদেশ অধিপতি
শান্তাক খুজিলা ভক্তি কৰি।।
মিত্ৰৰ ভাৱত থাকি তুমিয়ো শান্তাক দিলা
লোমপাদে শান্তাক নিলন্ত।
আনন্দে নধৰে হিয়া কন্যাক গৃহক নিয়া
জীউ বুলি তেন্তে তুলিলন্ত।। ৪৬৫
লোমপাদ মহামুনি বিভাণ্ডৰ পুত্ৰ আনি
শান্তা কন্যা দিলন্ত বিৱাহ।
ঋষ্যশৃঙ্গ নিয়া যজ্ঞ কৰি পাচে লোমপাদে
পুত্ৰ পায়া মিলিল উৎসাহ।।
দ্বাদশ বৎসৰ বৃষ্টি তাহাৰ ৰাজ্যৰ নাই
তাতে লোক মৰয় সমস্ত।
ঋষ্যশৃঙ্গ আসিলাতে ভৈলা বৃষ্টি অসংখ্যাত
পাচে সুখী ভৈলা লোক যত।। ৪৬৬
শুনি দশৰথে পাচে সুমন্ত্ৰত পুছিলন্ত
শুনিয়োক সুমন্ত্ৰ সাক্ষাত।
কেনমতে ঋষ্যশৃঙ্গ কৰিলা শান্তাক বিহা
প্ৰপঞ্চিয়া কহিয়ো আমাত।।

৬. পা. আমাৰ

সুমন্ত্ৰ বোলন্ত ৰাজা শুনিয়ো কৌতুক মনে
সিটো বিভাণ্ডক মহাঋষি।
ঋষ্যশৃঙ্গ পুত্ৰ লৈয়া মাধৱত মতি দিয়া
কৰে তপ তপোবনে বসি।। ৪৬৭
অপুত্ৰক ভৈলোঁ বুলি লোমপাদ নৃপতিৰ
মনে আতি অসুখ অশেষ।
ঋষ্যশৃঙ্গ আনি যজ্ঞ কৰাইলে হৈবেক পুত্ৰ
পাইলা নাৰদত উপদেশ।।
লোমপাদ ৰাজা পাচে ঋষিপুত্ৰ আনিবাক
কৰিলন্ত উপায় উত্তম।
নৌকাৰ উপৰে নানা ফল-মূল সমন্বিতে
মায়াবলে পাতিলা আশ্ৰম।। ৪৬৮
সুগন্ধ কৰ্পূৰ চিনি ঘৃতে পাক কৰি আনি
সাজিলন্ত বিৰিধ সন্দেশ।
ফল ফুল ৰূপে তাক বৃক্ষতে নিৰ্ম্মিয়া থৈল
দেখি বন পৰম সুৰেশ।।
নানা গন্ধে হুয়া মত্ত গুঞ্জৰে ভ্ৰমৰ যত
কোকিলৰ কুহু কুহু ৰাৱ।
বহয় শীতল বাত কামুক ৰমণী যেন
মদনক দেয় হাত বাৱ।। ৪৬৯
জানে যত নৃত্য গীত অতিশয় সুশিক্ষিত
যুৱতী সুন্দৰী সুবদনী।
কামকলা কেলি যত জানে আনি নানামত
নানা ৰসে পৰম শুৱনী।।
গাৱে যেন পট্টবাসে আতিশয় লয়লাসে
কাছি পাৰি নাৱত চড়িল।
কতেক বৰ্ণাইবো তাক ঋষ্যশৃঙ্গ আনিবাক
সুমঙ্গল সময়ে লৰিল।। ৪৭০
কতো দিন অনন্তৰে পাইলা গৈয়া তপোবন
মায়া নৌকা আঁৰ কৰি থৈলা।
বিভাণ্ডক মুনিবৰে পুত্ৰ থৈয়া নিজঘৰে
তপ কৰিবাক লাগি গৈলা।।
পাচে নটীগণ যত ছেগ চায়া সময়ত
গৈয়া ঋষ্যশৃঙ্গৰ আগত।
হাতে তালযন্ত্ৰ ধৰি সুৰ সুললিত কৰি
নৃত্য গীত কৰে নানামত।। ৪৭১
বিভাণ্ডক আসিবাৰ সময় জানিয়া সৱে
তৰাতৰি আশ্ৰমক যায়।
এহিমতে নৃত্যগীতে ক্ৰীড়া কৰি নানামতে
ঋষিক মোহিলা সমুদায়।।
নাচনীৰ লয়লাস দেখি মুনি তোলে হাস
কুতূহলে কৰন্ত জিজ্ঞাস।
মূৰ্ত্তি আতি অনুপাম কমন তোমাৰ নাম
কোন থানে কৰাঁহা নিৱাস।। ৪৭২
শুনি নাৰী নিৰন্তৰে দিলা তাঙ্ক প্ৰত্যুত্তৰ
সৱে আমি উত্তম তপস্বী।
জানো তুমি মুনিৰাজ পশি তপোবন মাজ
কৰা তপ এক মনে বসি।।
নিকটতে তপোবন তযু আগে সৰ্ব্বক্ষণ
নৃত্য গীতে কৰোঁ কৌতূহল।
তোমাৰ সঙ্গক মনে আমি সৱে ঋষিগণে
বেদপাঠ কৰো সুকোমল।। ৪৭৩
ঋষ্যশৃঙ্গ মায়া বাণী শুনি মনে অনুমানি
বোলে শুনা শুনা ঋষিগণ।
তোমাসাৰ পায়া সঙ্গ মোহোৰ কৌতুক ৰঙ্গ
মিলয় মনত সৰ্ব্বক্ষণ।।
আমিয়ো তোমাৰ টোলেথাকিবোহো কৌতূহলে
সুমধুৰ বেদধ্বনি শুনি।
আতি সুললিতভাৱে সুন্দৰ কোমল গাৱে
তুমি সৱ সমে মহামুনি।। ৪৭৪
সুশোভন জটাভাৰ বাকলি বসন গাৰ
অত্যন্ত শীতল আতিশয়।
তোমাসাৰ শৰীৰৰ ভস্ম ধুলি নিৰন্তৰ
উত্তম সুৰভী গন্ধ বয়।।
আমাৰ বৃক্ষৰ ছাল পিন্ধিবাক নুহি ভাল
শিৰে আউল বাউল জটাভাৰ।
কৰে আতি জটাজট শুনি আতি খটমট
বেদধ্বনি যতেক আমাৰ।। ৪৭৫

শৰীৰ সকল ৰক্ষা ভস্ম ধূলি যত দেখা
ঘষিতে কুৎচিত কৰে গাৰ।
এহিমতে মুনিবৰ বৰ্ণাইলা নিৰন্তৰ
যতেক আপোন পৰ ভাৰ।।
উপজাৰে পৰা ঋষি নিজ আশ্রমতে বসি
তপ কৰি থাকন্ত সদায়।
পৰম মহন্ত সন্ত আন একো নাজানন্ত
তপে মন মগ্ন সমুদায়।। ৪৭৬
মায়াৰূপীগণে যত কপটে কহিলা কথা
তাকে সত্য মনত মানিল।
পাচে স্ত্রীসৱে আনি মোদক সন্দেশ নিয়া
ঋষিৰ পুত্রৰ হাতে দিল।।
ঋষ্যশৃঙ্গ মহামুনি ফল হেন মনে মানি
ভুঞ্জিলা হৰিষ কৰি মন।
নজানি কপট মায়া সুস্বাদু সুৰভী পায়া
পুছিলন্ত শুনা ঋষিগণ।। ৪৭৭
তোমাৰ ৰাজ্যৰ ফল খায়া ভৈলোঁ কুতূহল
ইটো অতি স্বাদত বিচিত্র।
আছয় আমাক দায়া অন্যো অন্যে আলিঙ্গিয়া
আসা তুমি আমি কৰোঁ মিত্র।।
তোমাসাৰ সঙ্গে যাইবোঁ ইটো মধুফল খাইবো
শুনিবো মধুৰ বেদধ্বনি।
থাকিবোঁ তোমাৰ সঙ্গে তপ কৰি মহাৰঙ্গে
অন্যো অন্যে বঞ্চিবো ৰজনী।। ৪৭৮
নমো নমো নমো ৰাম যাৰ যশ অনুপাম
জগতৰে মঙ্গল নিশ্চয়।
অমৃততোধিক কৰি পিয়াঁ আক কৰ্ণ ভৰি
মহাজনে মোক্ষকো তেজয়।
হেন তজু গুণ নাম মোৰ মুখে অৰিশ্রাম
কীৰ্ত্তন কৰোক প্রভু ৰাম।
এহি কৃপা কৰা মোক যত সামাজিক লোক
বোলা ৰাম তেজি আন কাম।। ৪৭৯

১৯ অধ্যায়

পদ

নটীসৱে শুনি ঋষ্যশৃঙ্গৰ বচন।
ভৈলা মিত্র বুলি কৰিলন্ত আলিঙ্গন।।
দেখিলে নজানে কিছু ঋষিৰ তনয়।
নানা কামকলা ৰসে ভাৱ দৰশয়।। ৪৮০
কেহো জনী আলিঙ্গী ধৰিলা তান গলে।
কেহো জনী বসুৱাইলা বস্ত্রৰ আঞ্চলে।।
কেহো জনী নিয়া তাঙ্ক বসাইলা কোলাত।
স্তনৰ উপৰে কেহো থৈলা তান হাত ।। ৪৮১
কেহো জনী তান মুখে মুখে চুমা দিল।
বুকুত লগায়া স্তন কেহো সাৱটিল।।
কেহো জনী হৃদয়ৰ বস্ত্র দূৰ কৰি।
উচ্চ কুচ ভাৰ তাক দেখাৱে সুন্দৰী।। ৪৮২
আপোনাৰ উৰু তান উৰুত লগায়।
কটাক্ষে নিৰীখি হাসি তোলা মুচুকাই।।
কতো জনী গাৰ ঘেলাৱয় তান সঙ্গে।
লয়লাসে হাসে কতো জনী ভুৰুভঙ্গে।। ৪৮৩
কতো জনী বাহু ধৰি কৰয় মৰ্দ্দন।
কোলে তুলি কতো জনী জান্তয় চৰণ।।
কতো জনী আপোনাৰ গাৱে আওজায়।
মুখ কাটি কৰিয়া থাকয় তাকে চাই।। ৪৮৩
পাচে ঋষিকুমাৰক কৰি বহুমান।
সুগন্ধ শীতল জলে কৰাইলেক স্নান।।
ভস্ম ধূলি তান শৰীৰৰো দূৰ কৰি।
পিন্ধাইলেক কুসুম চন্দন সাদৰি।। ৪৮৫
বাকলি গুচায়া দিব্য পিন্ধাৱে বসন।
ৰূদ্রাক্ষ গুচায়া দিব্য পিন্ধাৱে ভূষণ।।
শিলিখা গুচায়া দেই কৰ্পূৰ তাম্বুল।
সুৰভী শীতল পিন্ধাৱয় কতো ফুল।। ৪৮৬
তালজঙ্গ[৭] ধৰি সুললিত গীত গাৱে।
মধুৰ মৃদঙ্গ ধৰি কতো জনী বাৱে।।
কতো লয়লাসে ভঙ্গীভাৱে কৰে নৃত্য।
এহিমতে মোহিত কৰিলা তান চিত্ত।। ৪৮৭

৭. পা. তালভঙ্গ, তালযন্ত্র

সুমন্ত্র বদতি শুনিয়োক মহাশয়।
গ্রামী জন সঙ্গ পায়া বিভাণ্ড তনয়।।
ঋষি ধৰ্ম্ম সকলে গুচিল সমুদায়।
ভৈল উলমাল নাৰীগণ সঙ্গ পাই।। ৪৮৮
স্ত্রী সমস্তক মুনি বুলিলা বচন।
তোমাৰ আশ্ৰম কত দূৰ মুনিগণ।।
তুমিসৱ মহামিত্র ভৈলাহা আমাৰ।
দেখিতে উৎসুক আছে আশ্ৰম তোমাৰ।। ৪৮৯
মায়াৱতীসৱে বোলে শুনা মুনিবৰ।
নিকটে আশ্ৰম যাইবা উঠিয়ো সত্বৰ।।
শুনি ঋষ্যশৃঙ্গ উঠিলন্ত শীঘ্ৰ কৰি।
চলিলা কৌতুকে তাসম্বাৰ হাত ধৰি।। ৪৯০
কথামতে নৌকাত তুলিলা নাৰীগণে।
আশ্ৰম দেখিয়া মুনি ৰঙ্গ ভৈলা মনে।।
ভালৰ আশ্ৰম তপোবন বিতোপন।
নানা ফল ফুলে আমোদিত কৰে মন।। ৪৯১
হৰিষে ফুৰন্ত ঋষি মায়াবন চাই।
মায়াৰূপীসৱে নাৱ বায়া লৈয়া যায়।।
নানা কেলি কৌতুক কৰিয়া ঋষিসঙ্গে।
মায়ানৌকা পাৰ কৰিলেক মহাৰঙ্গে।। ৪৯২
শ্ৰম পায়া ঋষিৰ কুমাৰ নিদ্ৰা গৈলা।
অনন্তৰে নৌকা আসি অঙ্গদেশ পাইলা।।
ভাগিল ঋষিৰ নিদ্ৰা পাচে কতোক্ষণে।
স্ত্রী সকলত মুনি পুছে সঙ্গী মনে।। ৪৯৩
কহিয়োক তুমিসৱে স্বৰূপ বচন।
নোহাঁ তুমিসৱে ঋষি নুহি তপোবন।।
তুমিসৱ আমাক মোহিলা মায়া কৰি।
আপোনাৰ দেশে আনি আছা ছল কৰি।। ৪৯৪
কি কাৰণে আনিলা কহিয়ো প্ৰয়োজন।
শুনি যোৰহাতে মাতিলেক নাৰীগণ।।
শুনিয়োক মুনি নকৰিবা কোপ মন।
কহিবো তোমাত আছে যত প্ৰয়োজন।। ৪৯৫
লোমপাদ ৰাজা অঙ্গদেশ অধিপতি।
শান্তা নামে কন্যা তান আছে মহাসতী।।
ত্ৰৈলোক্যমোহিণী কন্যা মহাগুণৱতী।
কৰিবা বিৱাহ তাক তুমি মহামতি।। ৪৯৬
অপুত্ৰক ৰাজা মনে কৰে অপমান।
তুমি যজ্ঞ কৰাইলে হৈবেক পুত্ৰ তান।।
দ্বাদশ বৎসৰ বৃষ্টি নাহিকে ৰাজ্যত।
অন্নৰ বিকলে দুখ পাৱে প্ৰজা যত।। ৪৯৭
তুমি গৈলে ৰাজ্যত হৈবেক বৰিষণ।
হৈবে লোক সুখী শষ্য হৈবেক সম্পন্ন।।
লৈয়া যাওঁ তোমাক এহিসে প্ৰয়োজনে।
কহিলোঁ কাৰণ মুনি কোপ এৰাঁ মনে।। ৪৯৮
এহি কথা মাতে নটীগণ নিৰন্তৰ।
কতো দিনে পাইলা লোমপাদৰ নগৰ।।
শুনি লোমপাদে ঋষ্যশৃঙ্গ আনিৰ্বাৰ।
আগবাঢ়ি আসিয়া কৰিলা সতকাৰ।। ৪৯৯
ভৈলন্ত হৰিষ ৰাজা ঋষিক দেখিয়া।
কৰিলা ঋষিক পূজা পাদ্য অৰ্ঘ্য দিয়া।।
যেৱে অঙ্গদেশে আসি ভৈলন্ত প্ৰৱেশ।
তেৱে জল বৃষ্টি মেঘে কৰিলা অশেষ।। ৫০০
ভৈল শস্য সম্পূৰ্ণ ৰাজ্যত নিৰন্তৰ।
নানা ভোগ ভুঞ্জি সুখী ভৈলা সৱে নৰ।।
লোমপাদে নানা দ্ৰব্য একত্ৰ কৰিল।
ঋষ্যশৃঙ্গ মুনিত শান্তাক বিহা দিল।। ৫০১
ভৈল কুতূহল মুনি পায়া কন্যাৰত্ন।
পাচে যজ্ঞ কৰিতে ৰাজাৰ ভৈল যত্ন।।
একত্ৰ কৰিয়া যত যজ্ঞৰ সম্ভূত।
কৰিলা যুগুতি পুৰোহিত সমন্বিত।। ৫০২
অশ্বেমেধ মহাযজ্ঞ ৰাজা আৰম্ভিল।
ঋষ্যশৃঙ্গ যজ্ঞত কৌতুকে প্ৰৱেশিল।।
পৰম পণ্ডিত সৰ্ব্ব কৰ্ম্মত কুশল।
শুভ সময়ত আচৰিলা সুমঙ্গল।। ৫০৩
লোমপাদ ৰাজা ভৈল যজ্ঞত দীক্ষিত।
যজ্ঞকাৰ্য্য কলাক্ৰিয়া কাৰ্য্য সুশিক্ষিত।।
সাঙ্গোপাঙ্গে যজ্ঞ কৰিলাহা নৰপতি।
পাইলন্ত যজ্ঞত পুত্ৰবৰ মহামতি।। ৫০৪

উপজিলা চাৰি পুত্ৰ পৰম মহন্ত।
বুদ্ধি বল তেজ মহা গুণে গুণৱন্ত।।
শান্তায়ে সহিতে ঋষ্যশৃঙ্গ মহা ঋষি।
লোমপাদ আশ্ৰমত ৰহিলা হৰিষি।। ৫০৫
সম্প্ৰতি আছন্ত শান্তা সমে কুতুহলে।
তাহান চৰিত্ৰ যত কহিলোঁ সকলে।।
ঋষ্যশৃঙ্গ আনি যজ্ঞ কৰিয়ো নৃপতি।
হৈবেক তোমাৰ তেৰে উত্তম সন্ততি।। ৫০৬
ভৈলন্ত হৰিষ সুমন্ত্ৰৰ কথা শুনি।
দশৰথ ৰাজা মাতিলন্ত মনে গুণি।।

২০ অধ্যায়

।। ঋষ্যশৃঙ্গ মুনিক আনিবলৈ লোমপাদ নৃপতিৰ ঘৰলৈ দশৰথৰ গমন আৰু ঋষিক আনি যজ্ঞ সম্পাদন ।।

শুনিয়ো সুমন্ত্ৰ কথা কহিলা বিশেষ।
যাইবোঁ মই লোমপাদ নৃপতিৰ দেশ।। ৫০৭
পাত্ৰ মিত্ৰ পুৰোহিত চলিয়ো সকল।
এহি বুলি যাত্ৰা কৰিলন্ত মহাবল।।
বশিষ্ঠ প্ৰমুখ্যে পুৰোহিতগণ ৰঙ্গে।
চলিলা হৰিষে সৰে নৃপতিৰ সঙ্গে।। ৫০৮
সুমন্ত্ৰ সহিতে আঠ পাত্ৰ চলি গৈলা।
গজ বাজী ৰথ সেনা সাজি লগে লৈলা।।
কাহালি মুহুৰি [৮] ভেৰী মৃদঙ্গ তবল।
ঢাক ঢোল দুন্দুভি শবদে টলবল।। ৫০৯
চিহ্ন চোণ্ডা ধ্বজদণ্ড গাহুল বম্বাল।
নৃপতিৰ আগে পাচে চলিলা সকল।।
কাঞ্চনে ৰচিত ৰথে চড়িল নৃপতি।
কটকৰ ভৰে দলদোপ বসুমতী।। ৫১০
ৰাজাৰ উপৰে ছত্ৰ প্ৰকাশে ধৱল।
আকাশে প্ৰকাশে যেন চন্দ্ৰৰ মণ্ডল।।
ত্ৰিভুৱন চমৎকাৰ ৰাজাৰ পয়াণ।
কম্পে সুৰাসৰ যত তৰতৰিমান।। ৫১১
হেন আড়ম্বৰে অঙ্গদেশ প্ৰৱেশিলা।
লোমপাদ নৃপতিৰ আশ্ৰমে মিলিলা।।
দেখি লোমপাদৰ হৰিষ ভৈল মন।
দশৰথ নৃপতিক কৰিলা বন্দন।। ৫১২
কৃতাঞ্জলি কৰি ধৰি প্ৰণতি প্ৰচুৰ।
দশৰথ ৰাজাক নিলেক অন্তঃপুৰ।।
সুৱৰ্ণৰ সিংহাসন দিলা বসিবাক।
পাদ্য অৰ্ঘ্য দিয়া পূজা কৰিলা ৰাজাক।। ৫১৩
বশিষ্ঠক আসন দিলন্ত মহাবীৰে।
ধুৱায়া চৰণ পাদোদক লৈলা শিৰে।।
দশৰথ নৃপতিক কৰে ৰাজা স্তুতি।
তযু আগমনে ভৈলা থানৰ মুকুতি।। ৫১৪
আপুনি মিলিলা আসি মোহোৰ গৃহত।
নজানোহো মই ভাগ্য কৰি আছোঁ কত।।
ত্ৰিভুৱনে নাহি তুমি হেন মহাৰাজ।
আদেশিয়ো মোক মই কৰোঁ কিবা কাজ।। ৫১৫
কিবা প্ৰয়োজনে হুয়া আছা আগমন।
শুনি দশৰথে পাচে বুলিলা বচন।।
শুনিয়ো নৃপতি মোৰ নাহিকে সন্তান।
ঋষ্যশৃঙ্গ মহামুনি আছে তযু স্থান।। ৫১৬
তেহে যজ্ঞ কৰাইলেসে হৈবেক তনয়।
তাঙ্ক নিবে প্ৰতি আসি আছোঁ মহাশয়।।
শুনি লোমপাদে ঋষ্যশৃঙ্গক আনিল।
নমস্কাৰ কৰি দুয়ো ৰাজা সাদৰিল।। ৫১৭
সুৱৰ্ণৰ আসন ঋষিক আনি দিলা।
দুয়ো ৰাজা বিস্তৰ ঋষিক সন্তোষিলা।।
লোমপাদে বুলিলন্ত বচন বিনয়।
এন্তে দশৰথ ৰাজ হুয়ো পৰিচয়।। ৫১৮
প্ৰাণসম এন্তে মোৰ বান্ধৱ বিচিত্ৰ।
কত কোটি পুণ্যেসে ইহাঙ্ক পাইলোঁ মিত্ৰ।।
ইহানে দুহিতা শান্তা মাগিয়া আনিলোঁ।
যত্ন কৰি আনিয়া তোমাত বিহা দিলোঁ।। ৫১৯
এন্তেসে জানিবা নিজ শশুৰ তোমাৰ।
কৰিয়োক ঋষি আৰে আঙ্ক উপকাৰ।।

৮. পা. কাহালিৰ মুহুৰি ভেৰি তবল মঙ্গল।

মনত অসুখ আন নাহিকে তনয়।
সিহেতু তোমাক ৰাজা কৰিলা আশ্রয়।। ৫২০
শুনি মুনি ঋষ্যশৃঙ্গ ভৈলা সুপ্রসন্ন।
শান্তা সমন্বিতে ভৈলা চলিবাক মন।।
শান্তাৰ কৌতুক আতি পিতৃক দেখিয়া।
মাৱক দেখিতে দশগুণে ভৈলা হিয়া।। ৫২১
দেখি লোমপাদক আশ্বাসি দশৰথ।
শান্তা সমে ঋষিপুত্র গৈলন্ত লগত।।
পাত্র পুৰোহিত সৈন্য সমে নৃপবৰ।
ত্বৰিত গমনে পাইলা অযোধ্যা নগৰ।। ৫২২
শান্তা আসিবাৰ শুনি তিনি মহাদই।
কৌশল্যা সুমিত্রা শান্তী সুন্দৰী কৈকেয়ী।।
হৰস ফৰস কৰি আসিল বজাই।
গলাবান্ধি ধৰিলা শান্তাক লগ পাই।। ৫২৩
নিলন্ত গৃহক হৰিষৰ নাই পাৰ।
শান্তা সতী কৰিলা মাতৃক নমস্কাৰ।।
সৱে মহাদই আসি শান্তাক বেঢ়িলা।
অন্তঃপুৰ মাজে মহা আনন্দ মিললা।। ৫২৪
সমস্তৰে আনন্দ শান্তাক লাগ পাই।
তান্ত বিনে কাৰো আৰ পুত্র জীউ নাই।।
এতেকে শান্তাক পায়া সৱে শত মাৰে।
বস্ত্র অলঙ্কাৰ আনি দিলা গাৱে গাৱে।। ৫২৫
দশৰথ ৰাজা ঋষ্যশৃঙ্গক আনিয়া।
কৰিলা বিস্তৰ পূজা পাদ্য অৰ্ঘ্য দিয়া।।
আন্তে হন্তে হৈবে মোৰ মনোৰথ সিদ্ধি
ভৈলন্ত আনন্দ যেন পায়া নৱনিধি।। ৫২৬
এহি বুলি অৰ্চ্চা কৰিলন্ত বহুতৰ।
যেন বৃহস্পতিক পূজিলা পুৰন্দৰ।।
কৰিলন্ত নৃপতি অনেক সম্ভাষণ।
পূজা পায়া ঋষিৰ হৰিষ ভৈল মন।। ৫২৭
অযোধ্যাতে ৰহিলন্ত শান্তায়ে সহিত।
যেন দেৱগুৰু স্বৰ্গপুৰে ভৈলা থিত।।
অনন্তৰে নৃপতি যজ্ঞৰ ঘোঁৰা আনি।
বিধিৱতে অভিষেক কৰি মহামানী।। ৫২৮
ৰখীয়া কটক দিলা লগত অনেক।
মেলি দিয়া ঘোঁৰাক পালিলা বৰিষেক।।
বসন্ত প্ৰৱেশ ভৈলা গুচিয়া শিশিৰ।
আৰম্ভিলা যজ্ঞ পায়া আদেশ মুনিৰ।। ৫২৯
বশিষ্ঠে কহিলা যত যজ্ঞৰ সম্ভাৰ।
অনেক দেশৰ দ্রব্য আনিলা অপাৰ।।
সুমন্ত্র মন্ত্রীক দশৰথে আদেশিলা।
অনেক যজ্ঞেৰ দ্রব্য সুমন্ত্র আনিলা।। ৫৩০
সুৱৰ্ণ ৰজত ৰত্ন অনেক ভাজন।
কস্তুৰী কুঙ্কুম লখি অগৰু চন্দন।।
মুকুতা প্রবাল মণি মাণিক কৰ্পূৰ।
দিব্য বস্ত্র অলঙ্কাৰ আনিলা প্রচুৰ।। ৫৩১
আনো নানা দ্রব্য আনিলন্ত বহুতৰ।
শুভক্ষণে যজ্ঞ আৰম্ভিলা নৃপবৰ।।
যজ্ঞৰ কথাক শুনি মনত হৰিষি।
অযোধ্যাক আসিলা অনেক মহাঋষি।। ৫৩২
কাশ্যপ কপিল কাৰু কথ[৯] কাত্যায়ন।
বামদেৱ দেৱল দুৰ্ব্বাসা তপোধন।।
ৰাম পৰাশৰ ভৃগু ভাৰ্গৱ গৌতম।
অত্রি বিশ্বামিত্র ত্রিত মুনি নৰোত্তম।। ৫৩৩
মৰীচি চ্যৱন চন্দ্রবিন্দু ভৰদ্বাজ।
আঙ্গিৰস অগস্তি নাৰদ ঋষিৰাজ।।
সনক সনন্দ কন্দ সতনকুমাৰ।
পুলস্তি পুলহ সনাতন বেদসাৰ।। ৫৩৪
আৰ্ষ্টিসেন[১০] মুনি মাৰ্কণ্ডেয় সিদ্ধেশ্বৰ।
ইসৱ প্ৰমুখ্যে মহামুনি নিৰন্তৰ।।
আসিলা কৌতুকে নৃপতিৰ যজ্ঞস্থান।
দশৰথে সৱাকো কৰিলা বহুমান।। ৫৩৫
ঋষি ঋষ্যশৃঙ্গ পাছে হুয়া শুদ্ধচিত।
ৰাজাক কৰিলা মহা যজ্ঞত দীক্ষিত।।
অভিষেক হুৱা ৰাজা পাত্রক বৰিলা।
বস্ত্র অলঙ্কাৰ গন্ধ চন্দনে অৰ্চ্চিলা।। ৫৩৬

৯. পা. কাৰুকলু ; ১০. পা. অস্তিসেন

কুশহস্ত হুয়া ৰাজা বিষ্ণুক সুমৰি।
সভাৰ্য্যে বসিলা চিত্ত সাৱধান কৰি।।
আঠ পাত্ৰ বসিলা ৰাজাৰ অনুক্ৰমে।
যাৰ যেন কাৰ্য্য তাক চিন্তন্ত নিয়মে।। ৫৩৭
ঋষ্যশৃঙ্গ মন্ত্ৰ পঢ়ি যজ্ঞ আৰম্ভিলা।
নৃপতিৰ পুত্ৰ হেতু সঙ্কল্প কৰিলা।।
মন্ত্ৰ পঢ়ি মুনিসমে কৰিলা আহ্বান।
দেৱে সমে পশুপতি আইলা যজ্ঞস্থান।। ৫৩৮
বিভাণ্ডে দেখন্ত ঋষ্যশৃঙ্গ নাই ঘৰে।
ধ্যান কৰি তেখনে জানিলা মুনিবৰে।।
দশৰথ ৰাজা মোৰ নিলেক তনয়।
পুত্ৰ প্ৰয়োজনে যজ্ঞ কৰে মহাশয়।। ৫৩৯
ধ্যানে জানি পাচে বিভাণ্ডক মহাঋষি।
অযোধ্যাক আসিলন্ত পৰম হৰিষি।।
বিভাণ্ডক ঋষিক দেখিয়া নৰেশ্বৰ।
পাদ্য অৰ্ঘ্য দিয়া তাঙ্ক কৰিলা সাদৰ।। ৫৪০
বিভাণ্ডক দেখিয়া সকলে মুনিগণ।
সাদৰিলা বুলি তাঙ্ক মধুৰ বচন।।
কৰিলন্ত বিভাণ্ডকে প্ৰশংসা ৰাজাক।
পুত্ৰ সমে বসিলন্ত যজ্ঞ কৰিবাক।। ৫৪১
কৰন্ত হৰিষে যজ্ঞ যত মুনিগণ।
থানে থানে কৰিলন্ত দ্ৰব্য নিৰূপণ।।
হুয়া ব্ৰহ্মচাৰী মন সাৱধান কৰি।
ভৈলা শুদ্ধ প্ৰধমতে বিষ্ণু বিষ্ণু স্মৰি।। ৫৪২
মূল মন্ত্ৰ উচ্চৰিয়া ব্ৰাহ্মণসকল।
নিৰন্তৰে উচ্চাৰিলা স্বস্তি সুমঙ্গল।।
সাঙ্গোপাঙ্গে পূজিলন্ত যজ্ঞ পুৰুষক।
দশৰথ ৰাজা মনে চিন্তয় পুত্ৰক।। ৫৪৩
পুত্ৰমন্ত্ৰ জপ ৰাজা কৰে মনে মনে।
অগ্নি সংস্থাপন কৰিলন্ত শুভক্ষণে।।
অনন্তৰে দ্বিজগণে আহুতি কৰিল।
মুৰুখ মাধৱে আদিকাণ্ড বিৰচিল।। ৫৪৪
নমো নমো নাৰায়ণ চৰণত ধৰি।
দশৰথ গৃহে ৰামৰূপে অৱতৰি।।
নিজগুণে জগতৰ পূৰিলাহা মন।
বোলা ৰাম ৰাম সৱে সভাসদগণ।। ৫৪৫

২১ অধ্যায়

।। দশৰথৰ ঘৰত নাৰায়ণৰ চাৰি অংশে জন্ম বৃত্তান্ত ।।

দুলড়ি

ৰাজা লঙ্কেশ্বৰে উপদ্ৰৱ কৰে
জিনিয়া এ ত্ৰিভুৱন।
বলে পৰাক্ৰমে ইতিনি লোকত
সম নাহি একোজন।।
তাৰ পৰাভৱ সহিতে নপাৰি
ত্ৰিদশ দেৱতাগণ।
বাসৱে সহিত একত্ৰে বসিয়া
কৰিলন্ত আলোচন।। ৫৪৬
ৰাৱণৰ হন্তে নাহিকে নিস্তাৰ
বিনে দেৱ গদাধৰ।
ব্ৰহ্মায়ে আমাৰ মিলাইলা প্ৰমাদ
ৰাৱণক দিয়া বৰ।।
ইতিনি লোকত ত্ৰিদশ দেৱত
ৰাৱণ অবধ্য ভৈল।
নৰ বানৰত হৈব সিটো হত
ব্ৰহ্মা বৰ ছিদ্ৰ থৈল।। ৫৪৭
পুত্ৰৰ নিমিত্তে কৰে মহাযজ্ঞ
দশৰথ নৃপবৰ।
এহি সময়তে ঈশ্বৰ বিষ্ণুক
পঠাই দিওঁ তান ঘৰ।।
হেন যুক্তি কৰি ক্ষীৰোদধি তীৰে
গৈলন্ত দেৱতাগণ।
লক্ষ্মী সমন্বিতে ক্ষীৰোদ সাগৰে
আছা প্ৰভু নাৰায়ণ।। ৫৪৮
অব্যক্ত স্বৰূপে আছন্ত ঈশ্বৰ
নুহিকে কাৰোঁ গোচৰ।
জয় জয় হৰি বুলি হুলস্থূল
কৰে দেৱ নিৰন্তৰ।।
নমো নাৰায়ণ জগত কাৰণ
সনাতন লক্ষ্মীপতি।

হুয়োক সদয়　　প্ৰভু কৃপাময়
করোঁহো পাৱে প্ৰণতি।। ৫৪৯
তোমাৰ চৰণে　　আমি দেৱগণে
শৰণ লৈলোঁ সম্প্ৰতি।
তুমিসি ঈশ্বৰ　　ইটো জগতৰ
তুমি বিনে নাহি গতি।।
হুয়ো সুপ্ৰসন্ন　　দিয়ো দৰশন
গুচোক আমাৰ দুখ।
ত্ৰিদশ সকলে　　দেখো কৌতুহলে
তোমাৰ প্ৰসন্ন মুখ।। ৫৫০
ক্ষীৰ সাগৰৰ　　তীৰ জুৰি সৱে
হৰিক দেখিবো মনে।
জয় জয় হৰি　　বুলি উচ্চ কৰি
ডাকয় দেৱতাগণে।।
দেৱৰ কল্লোল　　জয় জয় ৰোল
শুনিয়া কৃপা মিলিল।
হুয়া দায়াযুত　　ৰূপ অদভুত
দেৱতাক দেখা দিল।। ৫৫১
কোটি এক শশী　　সূৰ্য্যতো কৰিয়া
শৰীৰৰ জ্যোতি বলে।
আসিল বামক　　লাগিল চমক
দেখিলা দেৱ সকলে।।
কৃষ্ণক আকলি　　ধৰি কৃতাঞ্জলি
মাথাৰ উপৰ কৰি।
কৃষ্ণৰ আগতে　　পৰি দণ্ডৱতে
ৰৱে জয় জয় হৰি।। ৫৫২
সুপ্ৰসন্ন বিধি　　ভৈল কাৰ্য্যসিদ্ধি
দিলা দেখা নাৰায়ণ।
শ্ৰীমুখ দেখি　　ভৈলা সৱে সুখী
যতেক ত্ৰিদশগণ।।
যেনৰূপে দেখা　　দিলন্ত দেৱক
কহিবে কাৰ শকতি।
সৰ্পৰ ফণাত　　চৰণ থাপিয়া
আছা ত্ৰিজগতপতি।। ৫৫৩

সৰ্পৰ ফণাত　　মণি জ্যোতি কৰে
অৰুণ চৰণ তলে।
সুকোমল পদ্ম　　কোষক জিনিয়া
চৰণ যুগলে জ্বলে।।
দশো আঙ্গুলিত　　জ্বলে মনোনীত
ৰত্নৰ উজ্বাণ্টিচয়।।[11]
চন্দ্ৰৰ জ্যৌতিক　　জিনি আতিশয়
নখ মণি প্ৰকাশয়।। ৫৫৪
মণি ৰত্নময়　　নূপুৰ জ্বলয়
চৰণ কমল মাজে।
জঙঘা মনোহৰ　　উৰু কৰীকৰ
কটিত কিঙ্কিণী বাজে।।
পাট ভুনি পীত　　ৰতনে ৰচিত
কঙ্কালত কটিবন্ধ।
জ্বলে মনোহৰ　　নাভি সৰোৱৰ
উদৰ আতি সুচন্দ।। ৫৫৫
হৃদয়ে শ্ৰীবৎস　　দেখি আতি স্বচ্ছ
হাৰ গজ মুকুতাৰ।
ৰত্ন মণিচয়　　জ্বলন্তে আছয়
জিলিমিলি পেচন্দাৰ।।
আপাদলম্বিত　　গলে বনমালা
ভ্ৰমৰে বেঢ়িয়া ৰঞ্জে।
কৌস্তুভ মণিৰ　　প্ৰকাশে প্ৰভাত
সূৰ্য্যৰ জ্যোতিক গঞ্জে।। ৫৫৬
নীল মোলানৰ　　পাৰক নিন্দিয়া
শোভে বাহু চাৰিখান।
সুৱলি বলিত　　আজানুলম্বিত
দেখিতে আতি সুঠান।।
সুৱৰ্ণৰ তাৰ　　বলয়া কঙ্কণ
সুন্দৰ আঙুলিক পান্তি।
আতি সুবলিত　　কুৰি আঙুলিত
নখচন্দ্ৰ কৰে কান্তি।। ৫৫৭

১১. পা. উঝতিচয়

বাখৰে ৰচিত আঙ্গুঠী শোভিত
কৰে যেন কিশলয়।
শঙ্খ চক্র গদা পদ্ম চাৰি হাতে
অনুক্রমে প্রকাশয়।।
উশাসতে আতি চলন্তে আছয়
উদৰত তিনি ৰেখা।
কষতি সোণাৰ ৰেখা যেন উৰে
লক্ষ্মী দেৱী দিলা দেখা।। ৫৫৮
সিংহবন্ধ স্কন্ধ চাৰু কম্বুকণ্ঠ
চিবুক আতি সুন্দৰ।
বন্দুলি পুষ্পকো নিন্দি প্রকাশয়
অৰুণ চাৰু অধৰ।।
শৰতৰ পূৰ্ণ চন্দ্ৰকো গঞ্জিয়া
প্ৰকাশে মুখমণ্ডল।
ঈষত হসিত অমৃত বৰিষে
দেখি মিলে কৌতূহল।। ৫৫৯
মুকুতাৰ শাৰী জিনি দন্তপান্তি
মুখকো আতি ৰঞ্জয়।
শৰত সুজাত প্রফুল্ল পদ্মকো
নয়নযুগে গঞ্জয়।।
নাসা তিলফুল যেন প্রকাশয়
সুৱলিত ভ্ৰূৰ দুই।
সুষম কপালে তিলক জ্বলয়
পূৰ্ণচন্দ্ৰো সম নুই।। ৫৬০
চাৰু কম্বুকৰ্ণে মকৰ কুণ্ডল
কৰে আতি ঝলমল।
ৰত্নে বিৰচিত কিৰীটি শিৰত
সূৰ্য্যৰ যেন মণ্ডল।।
কুটিল কুণ্ডল অলকাৰ পংক্তি
কান্তি কৰে কপালত।
প্ৰমত্ত ভ্ৰমৰে যেন ধুমপান
কৰে পৰি কমলত।। ৫৬১
শিৰৰ উপৰে চূড়ামণি জ্বলে
সূৰ্য্য যেন মূৰ্ত্তি ধৰি।

শ্যাম শৰীৰক সজল জলদ
কদাচিতো নুহি সৰি।।
পীতবস্ত্ৰ যেন সজল মেঘত
বিজুলী ভৈল সুথিৰ।
কোটি কন্দৰ্পকো দৰ্প্পচূৰ কৰি
জ্বলন্তে আছে শৰীৰ।। ৫৬২
পদ্মপত্ৰ সম দুখানি চৰণ
ৰাজহংস গতি ধীৰ।
ঈষত হৃষিত মুখচন্দ্ৰ জ্বলে
বচন আতি গম্ভীৰ।।
অমৃত কোটিত কৰিয়া সন্তোষ
সাগৰ কোটি গম্ভীৰ।
কোটি হেমৱন্ত গিৰিত কৰিয়া
দেখয় আতি সুথিৰ।। ৫৬৩
কোটি কোটি মহা মহেন্দ্ৰত কৰি
শ্ৰী আতি চমৎকাৰ।
হেনয় ৰূপক দেখিয়া দেৱৰ
আনন্দৰ নাহি পাৰ।।
নমো নাৰায়ণ দেৱ সনাতন
তুমি অনাথৰ নাথ।
কৰা মোক দায়া কৃপাদৃষ্টি চায়া
মায়া এৰা জগন্নাথ।। ৫৬৪
নামৰ আভাস মাত্ৰকে তাৰিলা
মহাপাপী অজামিল।
ভক্তৰেসে[১২] মাত্ৰে পূতনাকো মোক্ষ
দিলা দেৱ দয়াশীল।।
এতেক জানিয়া তোমাৰ চৰণে
শৰণ কৰিলো সাৰ।
কেৱল তোমাৰ চৰণ পঙ্কজে
থাকোক ৰচি আমাৰ।।
তোমাৰ ভৃত্যৰ ভৃত্যৰ ভৃত্যৰ
ভৃত্য বুলি ধৰা মোক।
তেজি আন কাম বোলা ৰাম ৰাম
যত সামাজিক লোক।। ৫৬৫

২২ অধ্যায়

পদ

অনন্তৰে সৰ্পৰ নামিলা নাৰায়ণ।
দেৱক সমুখে বসিলন্ত পদ্মাসন।।
হাতৰ পদ্মক লক্ষ্মী থৈলন্ত কোলাত।
তাহাৰ উপৰে থাপিলন্ত দুই হাত।। ৫৬৬
দুই পাদপদ্ম তাতে থাপিলন্ত হৰি।
স্বামীৰ চৰণে দেৱী ধৰিলা সাদৰি।।
লক্ষ্মীৰ হাতৰ শাখা জ্যোতি আতি কৰে।
প্ৰকাশে চৰণ সেই শাখাৰ উপৰে।। ৫৬৭
অব্যক্ত ঈশ্বৰ হৰি ভৈলন্ত সাক্ষাত।
দেখি ব্ৰহ্মা আদি দেৱে কৰি যোৰহাত।।
অৱনত মাথে স্তুতি কৰে দেৱগণ।
ত্ৰাহি ত্ৰাহি হৰি লৈলো তোমাত শৰণ।। ৫৬৮
তুমি বিনে আমাৰ নাহিকে আন গতি।
চৰাচৰ জগতৰ তুমি এক পতি।।
সৃষ্টিৰ আদিতে থাকা তুমিসে কেৱল।
পুনু স্ৰজিবাক যেৱে ভৈলা কৌতূহল।। ৫৬৯
কটাক্ষে কৰিয়া প্ৰকৃতিক সচেতন।
কোটি কোটি ব্ৰহ্মাণ্ড স্ৰজাহা নাৰায়ণ।।
অন্তৰ্য্যামীৰূপে তাতে প্ৰৱেশিয়া হৰি।
কৰাঁহা বিহাৰ নানাবিধ ৰূপ ধৰি।। ৫৭০
ব্ৰহ্মাৰূপ ধৰি স্ৰজাঁ ইতিনি ভুৱন।
বিষ্ণুৰূপ ধৰি কৰাঁ সৃষ্টিক পালন।।
ৰুদ্ৰৰূপ ধৰি কৰাঁ আপুনি সংহাৰ।
এহি মহা মোক্ষ লীলা কৌতুক তোমাৰ।। ৫৭১
মায়াৰ অধীন আমি জীৱ নিৰন্তৰ।
তুমিসে কেৱল মাত্ৰ মায়াৰ ঈশ্বৰ।।
মায়ায়ে মোহিত হুয়া আমি জীৱ যত।
তোমাৰ মূৰ্ত্তিৰ কেহো নাজানোহো তত্ত্ব।। ৫৭২
কেৱলে তোমাৰ পাৱে পশিয়া শৰণ।
তযু গুণ নাম কৰে শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন।।
সেহিসে মহন্ত জানে তযু ব্যৱহাৰ।

১২. ভক্তৰস

মোক্ষকো এৰিয়া ভজে চৰণ তোমাৰ।। ৫৭৩
কোন বেলা কোন ৰূপে কৰা কোন কৰ্ম্ম।
ব্ৰহ্মায়ে বুজিবে নাপাৰন্ত তাৰ মৰ্ম্ম।।
আন কোনে বুজিবেক তোমাৰ লীলাক।
বেদে নপাৰন্ত কহি সীমা কৰিবাক।। ৫৭৪
নিত্য নিৰঞ্জন তুমি অনাদি অনন্ত।
কালমায়াদিৰো তুমি প্ৰভু ভগৱন্ত।।
অনন্ত বিভূতিপতি মুকুতিদায়ক।
বেদবিধায়ক এক জগতনায়ক।। ৫৭৫
সুখ দুখদাতা দীন দৰিদ্ৰবৎসল।
তুমিসে সমস্তে জগতৰে সুমঙ্গল।।
নিজানন্দ লাভে পূৰ্ণ সত্য সনাতন।
কাৰণৰো কাৰণ তুমিসে অকাৰণ।। ৫৭৬
নাহিকে কাহাতো প্ৰভু প্ৰাৰ্থনা তোমাৰ।
তুমি পুনু কৰা জগতকে উপকাৰ।।
সংসাৰত নাহিকে তোমাৰ অৱিদিত।
জগতৰে হিত তুমি চিন্তা প্ৰতিনিত।। ৫৭৭
নলৱয় জীৱে যেৱে তোমাত শৰণ।
তাৰত নেৰাৱে জীৱে উৎপতি মৰণ।।
নানা পাপ পুণ্য কৰি নানা দেহ ধৰি।
ফুৰে নানা সুখ দুখ ফল ভোগ কৰি।। ৫৭৮
তুমি অজ নাহি দেৱ জনম তোমাৰ।
লীলায়ে ধৰাহা নানাবিধ অৱতাৰ।।
মহন্তক পালা ধৰ্ম্মপথ ৰক্ষা কৰি।
কৰাহা বিনাশ দুষ্ট দুৰ্জ্জনক হৰি।। ৫৭৯
তুমি কাল মূৰ্ত্তি সৰ্ব্ব সংহাৰকাৰণ।
তুমি চৰাচৰ গুৰু জগত তাৰণ।।
ধৰ্ম্ম অৰ্থ কাম মোক্ষদাতা তুমি দেৱ।
তুমি বিনে সংসাৰত সাৰ নাহি কেৱ।। ৫৮০
নিজ যোগবলে প্ৰকৃতিৰ গুণ তিনি।
আপোনাতে আপোনাক স্ৰজাহা আপুনি।।
আপুনি পালাহা কৰা আপুনি সংহাৰ।
আপুনি ঈশ্বৰ তুমি আপুনি সংসাৰ।। ৫৮১
কালৰ হাতত ৰক্ষাকৰ্ত্তা নাহি আন।

তুমিসে কেৱল মাত্ৰ বিশ্ৰামৰ থান।।
এক মূৰ্ত্তি নানা মূৰ্ত্তি নানা মূৰ্ত্তি এক।
তোমাত জগত তুমি তাত ব্যতিৰেক।। ৫৮২
তুমি প্ৰাণ মন মুখ চক্ষু কৰ্ণ নাসা।
তোমাতেসে সকল জগতে কৰে বাসা।।
অন্তৰ্য্যামীৰূপে তুমি জগত আধাৰ।
প্ৰৱৰ্ত্তায়া যতেক জীৱৰ ব্যৱহাৰ।। ৫৮৩
তোমাৰ মুখত চাৰি বেদ উপজিল।
ব্ৰহ্মা আদি দেৱৰ নিয়ম নিয়োজিল।।
তোমাত উপজি বেদে তোমাকেসে কয়।
মায়ায়ে মোহিত জীৱ তাক নেদেখয়।। ৫৮৪
নানা কাৰ্য্য কৰ্ম্ম ধৰ্ম্ম কৰয় প্ৰবন্ধি।
ফুৰে সংসাৰত সেহি কামে হুয়া বন্দী।।
সাধুসঙ্গ লৈয়া যাৰে নভজে তোমাক।
তাৰত নপাৰে কৰ্ম্মবন্ধ এৰাইবাক।। ৫৮৫
এতেকেসে এক চিত্ত কৰি দেৱগণে।
তোমাৰ চৰণে আসি পশিলো শৰণে।।
কৰিয়ো কৰুণা মাত্ৰ একলেশ মান।
ত্ৰিদশ দেৱৰ হৌক দুখ পৰিত্ৰাণ।। ৫৮৬
নমো নাৰায়ণ সৰ্ব্বজন অধিপতি।
নমো দয়াশীল দেৱক অগতিৰ গতি।।
নমো দামোদৰ ব্ৰহ্মময় কলেৱৰ।
নমো বিঘ্নহৰ নমো কৃপাকৰ সাগৰ।। ৫৮৭
নমো নমো ত্ৰিভুৱনপতি মহাদেৱ।
নমো নমো সদা ত্ৰিজগতে কৰে সেৱ।।
নমো বাসুদেৱ নমো সৰ্ব্বৰূপধৰ।
প্ৰকৃতিত পৰে নমো নমো যোগেশ্বৰ।। ৫৮৮
নমো শুদ্ধ বুদ্ধ নিত্য নিৰঞ্জন কায়া।
হুয়ো সুপ্ৰসন্ন ত্ৰিদশক কৰা দায়া।।
নাজানোহো স্তুতি নতি প্ৰণতি তোমাৰ।
জয় জয় হৰি হেৰা গোচৰ আমাৰ।। ৫৮৯
এহিমতে দেৱে স্তুতি কৰিল বিস্তৰ।
শুনিয়া সন্তুষ্ট ভৈলা ত্ৰৈলোক্য ঈশ্বৰ।।
ত্ৰিদশ দেৱৰ দুখ দেখি বিপৰীত।
দায়া ৰসে পৰম প্ৰসন্ন ভৈলা চিত।। ৫৯০
মেঘৰ গম্ভীৰ ধ্বনি মাতিলা হৰিষে।
দেৱৰ শৰীৰে যেন অমৃত বৰিষে।।
হে ব্ৰহ্মা শুনিয়োক বচন আমাৰ।
কেনে এত বৰ দুখ মিলিল তোমাৰ।। ৫৯১
মিলিল পৰম দুখ তোমাৰ বাসৱ।
শুনা যম তযু কেনে ভৈলা পৰাভৱ।।
বৰুণ তোমাৰ নাগপাশ কোনে নিল।
শুনা সূৰ্য্য তযু তেজ কেমনে হৰিল।। ৫৯২
কেনে শশধৰ তুমি ভৈলা কান্তিহীন।
ধৰ্ম্ম কেনে তোমাৰ শৰীৰ ভৈল ক্ষীণ।।
কি শোকে সুথিৰ গতি ভৈলা হুতাশন।
ভৈলা মন্দগতি তুমি কিমতে পৱন।। ৫৯৩
কিয় বসুমতী সতী কৰাহা বিলাপ।
কমন দুৰ্জ্জনে দিলে তোমাক সন্তাপ।।
সাগৰ সুথিৰ বেগ ভৈলা কি কাৰণ।
কুবেৰ দৰিদ্ৰ ভৈলা কোনে নিলে ধন।। ৫৯৪
ষড় ঋতু কিবা হেতু ভৈলা বিপৰ্য্যয়।
কমনে বিৰূপ ভৈলা বিদ্যাধৰচয়।।
স্বৰহীন গন্ধৰ্ব্ব ভৈলাহা কি কাৰণ।
কি হেতু কাতৰ ভৈলা নৱগ্ৰহগণ।। ৫৯৫
ভৈলাহা স্বতন্ত্ৰ পূজা এৰি কিবা কাজ।
কমনে প্ৰমাদ ভৈলা ত্ৰিদশৰ মাজ।।
কহিয়োক সৰে মোত স্বৰূপ বচন।
তোমাসাৰ বৰ কিবা সাধো প্ৰয়োজন।। ৫৯৬
বিষ্ণুৰ বচনশুনি হৰিষ মিলিল।
সৰে দেৱগণে বৃহস্পতিক বুলিল।।
ৰাৱণৰ চৰিত্ৰ কহিয়ো বৃহস্পতি।
মিলাই আছে জগতৰ যিমত বিপত্তি।। ৫৯৭
শুনি দেৱগুৰু ত্ৰিদশৰ বচনক।
কৃতাঞ্জলি হুয়া চাহি কৃষ্ণ চৰণক।।
বুলিবাক লৈলা কৰি সুমধুৰ বাণী।
শুনিয়োক পৰম ঈশ্বৰ চক্ৰপাণি।। ৫৯৮

ত্ৰিভুৱনে নাহিকে তোমাৰ অবিদিত।
তথাপিতো তযু আগে কহিবে উচিত।।
তোমাত জনাইলে দুখ হৈব নিৱাৰণ।
এহি হেতুতেসে যত যত মহাজন।। ৫৯৯
আপোনাৰ সুখ দুখ তোমাক অৰ্পন্ত।
সৰ্ব্ব কৰ্ত্তা বুলি মনে তোমাক ভাৱন্ত।।
এতেকে কহিবো যেন দেৱৰ দুৰ্গতি।
বেদ বিশ্বশ্ৰৱা পুত্ৰ ৰাৱণ দুৰ্ম্মতি।। ৬০০
ৰাক্ষসৰ কুলেক নিকষাত জাত ভৈল।
ঘোৰ তপ কৰিয়া ব্ৰহ্মাত বৰ লৈল।।
সুৰাসুৰ লোকত অবধ্য কলেৱৰ।
ত্ৰিভুৱন জিনি পীড়া কৰে লঙ্কেশ্বৰ।। ৬০১
সি কাৰণে দেৱে দুখ পাৱে বিপৰীত।
নানা ৰত্ন সাগৰে যোগাৱে প্ৰতি নিত।।
পুষ্পক বিমান কাঢ়ি আনি কুবেৰৰ।
সেহি ৰথে চড়ি ফুৰে বীৰ লঙ্কেশ্বৰ।। ৬০২
হুয়া বিপৰ্য্যয় ষড় ঋতু নিৰন্তৰে।
সঙ্কোচিত ভাৱে ৰাৱণক সেৱা কৰে।।
ৰাৱণত হন্তে আতি পায়া পৰাভৱ।
বিদ্যাধৰী অপেশ্বৰী যোগান্ত বাসৰ।। ৬০৩
থান মাঞ্জি থাকন্ত পৱন মহাভাগে।
চন্দ্ৰে ছত্ৰ ধৰি যান্ত ৰাৱণৰ আগে।।
নপান্ত কৰিবে যজ্ঞ মুনি নিৰন্তৰে।
ৰাক্ষসক পঠাই ৰুধিৰ বৃষ্টি কৰে।। ৬০৪
ভয়ে নৱগ্ৰহে ভোগ তেজিলেক সৰ্ব্ব।
নৃত্য গীত কৰি তথা থাকয় গন্ধৰ্ব্ব।।
কতেক কহিবোঁ প্ৰভু তোমাৰ আগত।
কোন দেৱে লাজ নাহি পাৱে ৰাৱণত।। ৬০৫
হৰি নিলে ৰাৱণে পাইলেক যাৰ যত।
কাহাৰো নাহিকে আৰ কাৰ্য্য বিষয়ত।।
সমস্তৰে সম্পত্তি ৰাৱণে হৰি নিল।
অধম ৰাক্ষসে দেৱতাক বিড়ম্বিল।। ৬০৬

নীচ জনে উত্তমক পীড়য় অধিক।
আমাৰ উত্তম জন্ম আছো ধিক ধিক।।
শুনি বৃহস্পতিৰ বচন দামোদৰ।
কৃপায় হাসিয়া হৰি দিলন্ত উত্তৰ।। ৬০৭
হে বৃহস্পতি কহ কহ ভাল কৰি।
এহি বুলি পুনু মাতিলন্ত দেৱহৰি।।
মোৰ পাৰিষদ বুলি কেহো নজানয়।
নীচ বুলি আতিশয় গৰিহা কৰয়।। ৬০৮
কোটি এক দেৱে ৰাৱণক নোহে সম।
সেহি ভৈল অধম কোন আছয় উত্তম।।
এতেকেসে উচ্চ কৰি হাসিলা ঈশ্বৰে।
সাগৰৰ উৰ্ম্মিক ঢাকিলা সেহি স্বৰে।। ৬০৯
হৰিৰ হাসিত শোভা কৰিল বদন।
মুকুতাৰ জ্যোতি জিনি প্ৰকাশে দশন।।
বুলিলন্ত বচন শৰদ অনুপাম।
সেহি শব্দে চাৰি পদে ভৈল শ্লোক নাম।। ৬১০
জানিলোঁহো বৃহস্পতি দুখ তোমাসাৰ।
ৰাক্ষস ৰাৱণে দুখ দিলেক অপাৰ।।
নীচ হুয়া উত্তম দেৱৰ পীড়িলেক।
অধমৰ পৰাভৱ লভিয়া অনেক।। ৬১১
প্ৰজ্বলিত হুয়া আছে ৰাৱণ প্ৰখৰ।
পৰম আকুল চিত্ত কৰিলা দেৱৰ।।
শুক্ৰে সমে উপায় কৰিলা বলিৰায়।
পূৰ্ব্বে স্বৰ্গপদ লৈলা ইন্দ্ৰক খেদাই।। ৬১২
সিকালে আপুনি ভৈলোঁ সহায় ইন্দ্ৰৰ।
বলিক পাতালে নিলোঁ খেদায়া স্বৰ্গৰ।।
ইবাৰ ইন্দ্ৰক পীড়া কৰে লঙ্কানাথ।
অস্ত্ৰে হানি তাহাৰ কাটিবো দশ মাথ।। ৬১৩
হুয়াছে প্ৰচণ্ড বৰ লভিয়া ব্ৰহ্মাত।
ত্ৰিদশ দেৱক মোৰ কৰে উতপাত।।
কাটিবোহো শিৰ কৰি দাৰুণ প্ৰহাৰ।
তেৱে গুলগুলি মোৰ গুচিব হিয়াৰ।। ৬১৪

দশদিগপালৰ সাধিবোঁ প্ৰতিকাৰ।
ত্ৰিভুৱন লোকক পীড়িল দুৰাচাৰ।।
যিহেতু সহিছো উপদ্ৰৱ ৰাৱণৰ।
শুনা বৃহস্পতি তাৰ স্বৰূপ উত্তৰ।। ৬১৫
মহাদুখে হৰক আৰাধি লঙ্কেশ্বৰ।
আপোন ইচ্ছায়ে মাগি লৈয়া আছে বৰ।।
সুৰাসুৰে জিনিবাক নপাৰয় আনে।
অজৰ অমৰ মহেশৰ বৰদানে।। ৬১৬
ব্ৰহ্মাক আৰাধি সিটো আৰো বৰ লৈলা।
মানুযে মাৰিবে ব্ৰহ্মা বৰছিদ্ৰ থৈলা।।
তাৰ বধ হেতু মানুষত হৈবো জাত।
দশৰথ ৰাজা সূৰ্য্যবংশত প্ৰখ্যাত।। ৬১৭
দেৱতাৰ প্ৰয়োজনে চাৰি ৰূপ ধৰি।
দশৰথ গৃহে উপজিবোঁ নিষ্ঠ কৰি।।
তপস্বীৰ বেশে দেৱকাৰ্য্যক সাধিবো।
দুৰাচাৰ ৰাৱণক সবংশে বধিবোঁ।। ৬১৮
ৰাৱণৰ দশ মাথ কাটিবো উৎসুকে।
আকাশতে থাকি সৱে দেখিবা কৌতুকে।।
মোৰ ক্ৰীড়া হেতু দেৱগণ আছা যত।
ছদ্মৰূপে উতপতি হৈবা বানৰত।। ৬১৯
শুনি ত্ৰিদশৰ মহা হৰিষ মিলিল।
বজায়া দুন্দুভি নৃত্য কৰিবে লাগিল।।
মাধৱে বোলন্ত সৱে লৈয়ো পৰমাণ।
দশৰথ নৃপতিৰ যাহা যজ্ঞস্থান।। ৬২০
অদ্ভুত পুৰুষ সাজি দিলা নাৰায়ণ।
হাতে ধৰি পায়স সকলে দেৱগণ।।
ভৈলো পৰিত্ৰাণ মনে আনন্দ মিলিল।
হৰিক প্ৰণামি যজ্ঞথানক চলিল।। ৬২১
সেহি সময়ত লক্ষ্মী বুলিলন্ত বাণী।
মোক কিবা আজ্ঞা হয় প্ৰভু চক্ৰপাণি।।
দশৰথ গৃহে তুমি হৈবা উতপন।
আমি কৈত উপজিবোঁ বুলিয়ো বচন।। ৬২২
শুনিয়া কৌতুকে বুলিলন্ত দামোদৰ।
আছন্ত জনক ৰাজা মিথিলা নগৰ।।
আচৰন্ত ৰাজা ঋষি ধৰ্ম্ম নিৰন্তেৰে।
অযোনিকা হুয়া থাকিবাহা তান ঘৰে।। ৬২৩
এহি বুলি অন্তৰ্দ্ধান ভৈলা দেৱহৰি।
দেৱগণে মাধৱৰ আজ্ঞা শিৰে ধৰি।।
দশৰথ ৰাজাৰ যজ্ঞৰ থানে গৈলা।
ব্ৰহ্মা সমন্বিতে সৱে আকাশতে ৰৈলা।। ৬২৪
কৰে যজ্ঞ নৃপতি পুত্ৰক একচিতে।
মহা পুষ্পবৃষ্টি আসি ভৈলা আচম্বিতে।।
তাক দেখি হৰিষ ভৈলন্ত সৰ্ব্বজন।
ৰাজাৰ দক্ষিণ বাহু স্পন্দে ঘনে ঘন।। ৬২৫
দক্ষিণ নয়ন স্পন্দে দক্ষিণ হৃদয়।
পুত্ৰ হৈব হেন নৃপতিৰ মনে লয়।।
পৰম আনন্দ ভৈল হৃদয়ত জাত।
সুগন্ধ চম্পক মালা পিন্ধিয়া মাথাত।। ৬২৬
অগৰু চন্দন শুক্লবস্ত্ৰ পিন্ধি গাৱে।
নানা দ্ৰব্যে দেৱক পূজন্ত সৰ্ব্বভাৱে।।
নানা সুমঙ্গল বাদ্য বাজন বাৱয়।
শুভ হেতু সৰ্ব্বজনে কৰে জয় জয়।। ৬২৭
পুত্ৰমন্ত্ৰ জপ ৰাজা কৰে মনে মন।
সুমঙ্গল জপন্ত সকল মুনিগণ।।
মুখ্য মুখ্য মুনিগণে বহ্নিত হুনন্ত।
পিঙ্গল আকৃতি বহ্নিকুণ্ডত জ্বলন্ত।। ৬২৮
অদ্ভুত পুৰুষ হাতে পায়স লৈলন্ত।
যজ্ঞৰ কুণ্ডৰ গৈয়া ভিতৰ ভৈলন্ত।।
আকাশত থাকি ব্ৰহ্মা বুলিলা বচন।
ৰাজাৰ বাঞ্ছিত সিদ্ধি হৈব মুনিগণ।। ৬২৯
কৰিয়োক পূৰ্ণাহুতি কুণ্ডৰ বহ্নিত।
উঠিবেক আতি দিব্য পায়স অমৃত।।
পৰম সাদৰে দশৰথে তাঙ্ক নিব।
মহাদই সমস্তক বিৰৰ্ত্তিয়া দিব।। ৬৩০
তেৱে চাৰি পুত্ৰ হৈব বিষ্ণু অৱতাৰ।
কৰিৱন্ত বংশ সমে ৰাজাক উদ্ধাৰ।।
এহি বুলি ব্ৰহ্মা নিজথানে চলি গৈলা।
অদ্ভুত শুনিয়া মুনিগণ ৰঙ্গ ভৈলা।। ৬৩১

ঋষ্যশৃঙ্গে পূর্ণাহুতি বহ্নিত দিলন্ত।
কুণ্ড মধ্য হন্তে পুৰুষেক উঠিলন্ত।।
সুন্দৰ আকৃতি আতি বিষ্ণু সমসৰ।
দিব্য বস্ত্র অলঙ্কাৰে শোভে কলেৱৰ।। ৬৩২
মাথাত পিঙ্গল জটা শৰীৰ পিঙ্গল।
শবদ গম্ভীৰ তনুপ্রকাশে উজ্জ্বল।।
সম্পূর্ণ পায়স পাত্র হাতে আছে ধৰি।
ঋষ্যশৃঙ্গ হাতে পাচে দিলন্ত সাদৰি।। ৬৩৩
ৰঙ্গে ঋষ্যশৃঙ্গে লৈলা দুই হাত পাতি।
অদ্ভুত পুৰুষে বাক্য বুলিলন্ত মাতি।।
সুৱর্ণৰ পাত্ৰত পায়স থৈব ভৰি।
তিনি মহাদই ভুঞ্জিবন্ত ভাগ কৰি।। ৬৩৪
তিনিক হৈবেক চাৰি তনয় ৰাজাৰ।
সাক্ষাতে হৈবন্ত নাৰায়ণ অৱতাৰ।।
সাধিবন্ত জগতৰ পৰম কল্যাণ।
এহি বুলি অদ্ভুত ভৈলন্ত অন্তৰ্দ্ধান।। ৬৩৫
অদ্ভুতৰ কথা শুনি মহামুনিগণে।
বসিলা পায়স লৈয়া হৰিষ বদনে।।
ঋষ্যশৃঙ্গ মুনি মহাযজ্ঞ সমাপিলা।
দশৰথ ৰাজা ঋষিগণক অর্চ্চিলা।। ৬৩৬
বস্ত্র অলঙ্কাৰ পুষ্প চন্দনে ভূষিলা।
বহুবিধ ৰত্ন দিয়া মন সন্তোষিলা।।
দিলা ৰাজা দক্ষিণা সুৱর্ণ এককোটি।
মুনিসৱে আশীৰ্ব্বাদ দিলা মনতুষ্টি।। ৬৩৭
ৰজত বত্রিশ কোটি দিলা দশৰথ।
আশীৰ্ব্বাদ পায়া পূর্ণ ভৈল মনোৰথ।।
ৰাজা প্রজা দুখী ভিক্ষু যতেক আছিল।
অন্নে পানে নানা দানে সৱাকো তুষিল।। ৬৩৮
ৰাজাৰ যজ্ঞক কৰি প্রশংসা অশেষ।
ৰাজা প্রজা মুনিগণ চলি গৈলা দেশ।।
পাচে ঋষ্যশৃঙ্গ মুনিৰাজক নৃপতি।
অনেক প্রকাৰে পূজা কৰিলা ভকতি।। ৬৩৯
স্তুতি নতি প্ৰণতি কৰিয়া বহুমান।
শান্তা সমন্বিতে পঠাই দিলা নিজথান।।

২৩ অধ্যায়

।। কৌশল্যা, কৈকেয়ী আৰু সুমিত্ৰাৰ পায়স ভক্ষণ আৰু ৰাম, লক্ষ্মণাদি চাৰি ভাতৃৰ জন্ম।।

পায়া ৰাজা পায়স হৰিষ বিপৰীত।
দেৱে যেন সাগৰত পাইলন্ত অমৃত।। ৬৪০
জগত দুৰ্ল্লভ ইটো পায়স সাক্ষাত।
চাৰি অংশে বিষ্ণু তেজ আছয় ইহাত।।
দুই ভাগ পায়স কৰিয়া মহাৰাজ।
দুই চৰু লৈয়া গৈলা অন্তঃপুৰ মাজ।। ৬৪১
কৌশল্যা, কৈকেয়ী দুই মহাদৈক দিল।
পায়স ভুঞ্জিতে ৰাজা দুইহাঙ্কো বুলিল।।
ইহাক ভুঞ্জিলে হৈব উত্তম সন্ততি।
চাৰি অংশে বিষ্ণু আসি হৈব উতপতি।। ৬৪২
পায়সৰ পৰম মহিমা শুনি আতি।
সাদৰে লৈলন্ত দুয়ো জনে হাত পাতি।।
হৰিষে খোজন্ত দুয়ো পায়স ভুঞ্জিত।
সুমিত্রা আসিয়া দুইৰো আগে ভৈলা থিত।। ৬৪৩
কিবা খাহা বাই বুলি পুছিলা বিনয়।
শুনি কৌশল্যাৰ দায়া ভৈল আতিশয়।।
কৈকেয়ীক বুলিলন্ত কৌশল্যা সুন্দৰী।
সুমিত্রাক নিদি আমি খাইবো কেন কৰি।। ৬৪৪
পাচে বুলিলন্ত নৃপতিৰ বিদ্যমান।
সুমিত্রাকো দিবে আজ্ঞা কৰা কিছুমান।।
হাসিলা নৃপতি কৌশল্যাৰ বাণী শুনি।
সুমিত্রাকো দিবে আজ্ঞা দিলা মহামানী।। ৬৪৫
পাচে আসি বশিষ্ঠে দিলন্ত শুভক্ষণ।
শুদ্ধ হুয়া কৰিবন্ত পায়স ভক্ষণ।।
চাৰি অংশে বিষ্ণু আসি হৈব অৱতাৰ।
ভুঞ্জিব পায়স কৰি মঙ্গল আচাৰ।। ৬৪৬
বশিষ্ঠৰ বচন শুনিয়া তিনি জনে।
আচৰি মঙ্গল শুদ্ধ হুয়া শুভক্ষণে।।
পায়স ভুঞ্জিবে বসিলন্ত ভিন্নে ভিন্নি।।
প্রথমে ৰাজাৰ আজ্ঞা পাই দুই ৰাণী।। ৬৪৭
পাচে সুমিত্রাক প্রতি আদেশ কৰিল।
আগে দুই ভাগ দুই মহাদৈক দিল।।

কৌশল্যা কৈকেয়ী পাচে দুই পটেশ্বৰী।
আপোনাৰ ভাগ দুয়ো দুই ভাগ কৰি।। ৬৪৮
সুমিত্ৰাক দুই ভাগ দিলা ৰঙ্গ মনে।
নিবন্ধন বাক্য বুলিলন্ত দুই জনে।।
শুনিবি সুমিত্ৰা তই আমাৰ উত্তৰ।
আপুনি নিদিল তোক ভাগ নৃপবৰ।। ৬৪৯
আমিসে স্নেহত ভাগ দিলো তোক জান।
এতেকেসে বোলোঁ আমি বচন বন্ধন।।
যাৰ ভাগহন্তে তোৰ যিটো পুত্ৰ হয়।
আমাৰ পুত্ৰৰ হৈব সহায় নিশ্চয়।। ৬৫০
শুনি সুমিত্ৰাৰ ভৈল হৰিষ মনত।
বোলন্ত বিনয় ভাৱে দুয়োৰো আগত।।
শুনা দুয়ো জন বোলো স্বৰূপ বচন।
হোৱে যেৱে মোৰ দুই পুত্ৰ উতপন।। ৬৫১
হৈবেক সেৱক তোৰা দুইৰো তনয়ৰ।
শুনিয়া কৌতুক বৰ ভৈলা দুইহান্তৰ।।
অনন্তৰে তিনি জনে পখালিলা পাৱ।
ধৌত বস্ত্ৰ পিন্ধি ভৈলা পৱিত্ৰ স্বভাৱ।। ৬৫২
আপোনাৰ ভাগ সৱে লৈয়া ৰঙ্গমনে।
পায়স ভোজন কৰিলন্ত তিনি জনে।।
পাচে পুষ্পশয্যাত শুতিলা তিনি সতী।
শুভলগ্নে অন্তঃপুৰে গৈলন্ত নৃপতি।। ৬৫৩
অনুক্ৰমে প্ৰৱেশিলা তিনিৰো শয্যাত।
পুত্ৰকাম বিভাগে কৰিলা ৰেতঃপাত।।
নিদ্ৰা অচেতন তিনি দেৱীয়ে আছন্ত।
স্বপনত তিনিয়ো দেখিল ভগৱন্ত।। ৬৫৪
শঙ্খ চক্ৰ গদা পদ্ম চাৰি অস্ত্ৰ ধৰি।
স্বপ্নে তিনি মহাদৈক দেখা দিলা হৰি।।
গৰুড়ৰ দুই পাখা জ্বলে সুৱৰ্ণৰ।
তাহান স্কন্ধত বসি আছে দামোদৰ।। ৬৫৫
মহা মেঘখণ্ড যেন মেৰুৰ উপৰে।
দিশপাশ প্ৰকাশি শৰীৰ জ্যৌতি কৰে।।
পীতবস্ত্ৰ জ্বলে আতি শ্যাম শৰীৰত।
স্থিৰ বিদ্যুতিকা যেন প্ৰকাশে মেঘত।। ৬৫৬

গলে বনমালা মণি কৌস্তুভ কণ্ঠত।
ৰত্ন উড়িয়ানি জ্বলে কটি প্ৰদেশত।।
পূৰ্ণ শশধৰ ৰুচি প্ৰসন্নবদন।
প্ৰফুল্ল পঙ্কজ জিনি শোভয় নয়ন।। ৬৫৭
শ্যাম শৰীৰত শোভে ৰত্ন অলঙ্কাৰ।
নিৰ্মল গগনে যেন তাৰা জাতিষ্কাৰ।।
গৰুড়ৰ স্কন্ধে জ্বলে পাদপদ্ম দুই।
শৰতৰ নিৰ্ম্মল পঙ্কজোসম নুই।। ৬৫৮
কটাক্ষ হাসিত যেন অমৃত বৰিষে।
তিনি মহাদই আছন্ত হৰিষে।।
হৈব অৱতাৰ হেন দেখাই স্বপ্নত।
কৰিলন্ত স্নান হৰি সাগৰ জলত।। ৬৫৯
তিনিৰো আগতে পাচে ভৈলা অন্তৰ্দ্ধান।
স্বপ্নত হৰিক দেখিয়া বিদ্যমান।।
স্নান দান কৰিলন্ত উঠি প্ৰভাতত।
কহিলা স্বৰূপ কথা ৰাজাৰ আগত।। ৬৬০
বিপৰীত স্বপন দেখিলা তিনি জনে।
হৈবা হৰি পুত্ৰ ৰাজা জানিলন্ত মনে।।
পাচে নাৰায়ণ আসি চাৰি মূৰ্ত্তি ধৰি।
তিনি মহাদৈৰ গৰ্ভে প্ৰৱেশিলা হৰি।। ৬৬১
ধৰিলন্ত গৰ্ভে একেবাৰে তিনিজন।
সূৰ্য্যৰ সদৃশ গৰ্ভ কৰয় প্ৰসন্ন।।
গৰ্ভৰ প্ৰকাশে প্ৰকাশয় তিনি নাৰী।
চক্ষুক তাড়য় ৰূপে চাহিতে নপাৰি।। ৬৬২
ঈশ্বৰ কৃষ্ণৰ তেজ বাঢ়য় গৰ্ভত।
গৰ্ভভাৰে তিনি হুয়া আছে অশকত।।
তেজোময় গৰ্ভে আতি দেখিতে উজ্জ্বল।
বিষ্ণুপুত্ৰ হৈবন্ত ৰাজাৰ কৌতূহল।। ৬৬৩
যেতিক্ষণে যিবা বস্তু খোজয় খাইবাক।
হৰিষে নৃপতি তেতিক্ষণে দেয় তাক।।
পঞ্চম মাসত চায়া দিন শুভক্ষণ।
ঘৃত মধু পঞ্চামৃত কৰাইলা ভোজন।। ৬৬৪
নানা দ্ৰব্যে উৎসৱ কৰিয়া নানামত।
কৰিলন্ত পুংসৱন অষ্টম মাসত।।

কৰন্ত গৰ্ভক ব্ৰহ্মা যত দেৱগণ।
হুয়া অৱতাৰ হৰি বধিবা ৰাৱণ।। ৬৬৫
মুনিসৱে আচৰিলা মঙ্গল অপাৰ।
উপজিবা হৰি হৈব জগত উদ্ধাৰ।।
নছাৰন্ত ৰাজা তিনি মহাদৈৱ পাশ।
অনন্তৰে গৰ্ভ ভৈল পূৰ্ণ দশমাস।। ৬৬৬
শুভগ্ৰহ নক্ষত্ৰ মিলিল শুভক্ষণ।
কৌশল্যা দেৱীৰ পুত্ৰ ভৈলা উতপন।।
জগতৰে সুমঙ্গল ভৈলন্ত উদয়।
শীতল দীপিতি দশোদিশে প্ৰকাশয়।। ৬৬৭
ত্ৰিজগত লোকৰ কুশল হেতু হৰি।
উপজিলা কৌশল্যাত নৰৰূপ ধৰি।।
দেৱগণে স্তুতি নতি কৰে আকাশত।
জয় জয় নৃত্য গীত কৰে নানামত।। ৬৬৮
যেতিক্ষণে কৌশল্যাত পুত্ৰ উপজিল।
অন্তঃপুৰ মাজে মহা কৌতুক মিলিল।।
জয় জয় কোলাহল কৰে হুলস্থূল।
নানা নৃত্য গীত বাদ্য শৱদ তুমুল।। ৬৬৯
সুগন্ধ শীতল জলে শিশুক ধোৱাইল।
দুগ্ধ দিয়া সুকোমল শয্যাত শুৱাইল।।
অনন্তৰে দূতে নৃপতিত জান দিল।
শুনা প্ৰভু কৌশল্যাত পুত্ৰ উপজিল।। ৬৭০
শুনি নৃপতিৰ হৰিষৰ নাহি পাৰ।
দূতক দিলন্ত ৰাজা বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ।।
সবস্ত্ৰে নৃপতি পাচে কৰিলন্ত স্নান।
বহু বিধ ৰত্ন ৰাজা কৰিলন্ত দান।। ৬৭১
যতেক ভাণ্ডাৰ মানে সমীপতে পাইল।
পুত্ৰৰ কল্যাণ হেতু সমস্তে বিলাইল।।
তাত পাচে কৈকেয়ীৰ পুত্ৰ উপজিল।
শুনি নৃপতিৰ মহা হৰিষ মিলিল।। ৬৭২
আত অনন্তৰে শুভক্ষণ সময়ত।
সুমিত্ৰাৰ পুত্ৰ দুই ভৈলন্ত বেকত।।
সৰ্ব্ব সুলক্ষণ দুই যৰঞ্জা কুমাৰ।
শুনি নৃপতিৰ নাহি আনন্দৰ পাৰ।। ৬৭৩
উপজিল চাৰি পুত্ৰ বংশৰ উদ্ধাৰ।
হৰিষে বিলাইলা ৰাজা প্ৰধান ভাণ্ডাৰ।।
ভূমিত বেকত যেৱে ভৈলা দামোদৰ।
খসিল মাথাৰ মণি ৰাজা ৰাৱণৰ।। ৬৭৪
দেখিয়া পুছিলা মাল্যৱন্তত ৰাৱণে।
খসিল মাথাৰ মোৰ মণি কি কাৰণে।।
মাল্যৱন্ত বোলে শুনা কাৰণ ইহাৰ।
যাহাৰ হাতত মৃত্যু হৈবেক তোমাৰ।। ৬৭৫
সেহিজন পৃথিৱীত ভৈল উতপন।
শুনিয়া কুপিল মাল্যৱন্তক ৰাৱণ।।
গৰিহাৰ ছলে তাঙ্ক অনেক নিন্দিল।
পুনৰপি তুলি মণি মাথাত পিন্ধিল।। ৬৭৬
যেতিক্ষণে অৱতাৰ ভৈলা নাৰায়ণ।
তেখনৰ হন্তে শুভ দেখে দেৱগণ।।
নানাবিধ অশুভ দেখয় লঙ্কেশ্বৰ।
শুনিয়োক কথামৃত আত অনন্তৰ।। ৬৭৭
দশৰথ ঘৰে হৰি ভৈলা অৱতাৰ।
দেখিয়া উৎসুক বৰ ভৈল দেৱতাৰ।।
দুন্দুভি শৱদ আতি কৰে নিৰন্তৰে।
বৰষিলা পুষ্প দশৰথৰ উপৰে।। ৬৭৮
শুভক্ষণ চাই দশৰথ নৃপবৰ।
ক্ৰমে দেখিলন্ত মুখ চাৰিও পুত্ৰৰ।।
পূৰ্ণিমাৰ চন্দ্ৰ যেন জ্বলন্তে আছয়।
দেখি নৃপতিৰ ভৈলা আনন্দ হৃদয়।। ৬৭৯
মহানিধি লাভ যেন ভৈল দৰিদ্ৰৰ।
লোভী পাইলা যেন পূৰ্ণঘট অমৃতৰ।।
বদ্ধ আসি জীৱ যেন ভৈলন্ত মুকুত।
সেহিমতে ৰাজাৰ আনন্দ অদভুত।। ৬৮০
তপহন্তে আসিল কৌশিক মুনিবৰ।
বেদ পঢ়ি আশীৰ্ব্বাদ কৰিলা বিস্তৰ।।
নৃপতিৰ উপজিল চাৰি পুত্ৰবৰ।
অযোধ্যাত মিলি গৈলা আনন্দ বিস্তৰ।। ৬৮১
নৃত্য গীত বাদ্যভণ্ড নানা কৌতূহল।
আচৰিলা পূজা বহুবিধ সুমঙ্গল।।

পৃথিৱীৰ ৰাজাগণে কৰি বহু যত্ন।
দশৰথ ৰাজাক যোগাইল বহু ৰত্ন।। ৬৮২
চাৰি মূৰ্ত্তি ধৰি ভৈলা ঈশ্বৰ বিদিত।
মিলিল উৎসৱ সাতোদ্বীপা পৃথিৱীত।।
দেৱৰ কৌতুক বৰ মিলিল স্বৰ্গত।
পৰম আনন্দ ভৈল নগৰ লোকত।। ৬৮৩
ত্ৰৈলোক্যত ভৈল মহা হৰিষ প্ৰচুৰ।
নাশিব দুৰ্জ্জন মহন্তৰ দুখ দূৰ।।
চাৰি অংশে চতুৰ্ভুজ দেৱ নাৰায়ণ
উপজিলা শুনি আসিলন্ত মুনিগণ।। ৬৮৪
উচ্চৈঃস্বৰে শুদ্ধ বেদমন্ত্ৰ উচ্চাৰিলা।
চাৰিও শিশুক সৱে আশীৰ্ব্বাদ দিলা।।
ঋষি সমস্তক ৰঙ্গে অৰ্চ্চিয়া নৃপতি।
চাৰিও পুত্ৰক ৰাজা কৰাইল গণতি।। ৬৮৫
জগতৰঞ্জন গুণ দেখি অনুপাম।
কৌশল্যাৰ পুত্ৰৰ থৈলন্ত ৰাম নাম।।
কৈকেয়ীক ৰাজাৰ অধিক স্নেহভৰ।
থৈলন্ত ভৰত নাম তাহান পুত্ৰৰ।। ৬৮৬
সুমিত্ৰাৰ পুত্ৰ দুই সৰ্ব্ব সুলক্ষণ।
দেখি নাম থৈলন্ত লক্ষ্মণ শত্ৰুঘন।।
ঋষিগণে বোলন্ত শুনিয়ো দশৰথ।
তযু পুত্ৰে পূৰিব সৱাৰ মনোৰথ।। ৬৮৭
এক নাৰায়ণ চাৰি অংশে মূৰ্ত্তি ধৰি।
ভৈল চাৰি পুত্ৰ আক জানা নিষ্ঠ কৰি।।
আপুনি ভৈলন্ত পুত্ৰ জগত আধাৰ।
কমনে বৰ্ণাইবোঁ ৰাজা ভাগ্যক তোমাৰ।। ৬৮৮
ৰামৰূপে অৱতাৰ ভৈলন্ত ঈশ্বৰ।
লভিলা সন্ততি ৰাজা সূৰ্য্যবংশোদ্ধাৰ।।
সন্তক পালিবা ৰাম পুৰুষ প্ৰধান।
দুৰ্জ্জন জনক মাৰি কৰিবা নিৰ্য্যাণ।। ৬৮৯
বলে বীৰ্য্যে ধৈৰ্য্যে গুণে ৰূপে নিৰুপম।
ৰাৱণে সহিতে ৰাক্ষসৰ হৈবে যম।।
নুহিবেক সুপুৰুষ ৰামৰ সমান।
অনুৰূপে জগতৰে সাধিবা কল্যাণ।। ৬৯০
নিজ গুণে যশে জগতক ৰঞ্জিৱন্ত।
ৰামৰ মহিমা কহি কোনে পাইবে অন্ত।।
সমস্ত লোকৰে আন্ত হৈব অনুৰাগ।
কিনো তুমি সুপুত্ৰ লভিলা মহাভাগ।। ৬৯১
এহিমতে গণিত কৰিলা ঋষিগণ।
শুনি দশৰথৰ সন্তুষ্ট ভৈলা মন।।
ঈশ্বৰক পুত্ৰ পায়া ভৈল কৌতূহল।
মুনিসকলক পূজিলন্ত মহাবল।। ৬৯২
পৰমান্ন পঞ্চামৃতে কৰাইলা ভোজন।
তুষিলন্ত দিয়া পুষ্প অগৰু চন্দন।।
পিন্ধাইলা সৱাকো দিব্য বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ।
দিলা ৰত্ন অঞ্জলি সুৱৰ্ণ একো ভাৰ।। ৬৯৩
কৃতাঞ্জলি সৱাকো কৰিলা নমস্কাৰ।
সৱাকো নৃপতি অৰ্চ্চিলন্ত বাৰে বাৰ।।
হস্তী ঘোৰা ৰথ দোলা দাসী দাস দেশ।
সুৱৰ্ণ ঝাৰি খুড়ি ভাজন অশেষ।। ৬৯৪
মনত বাঞ্ছিয়া ৰাজা পুত্ৰৰ কল্যাণ।
নপাৰি কহিবে যত কৰিলন্ত দান।।
নট ভাট তেলী মালী দুখী ভিক্ষুজন।
অন্নপানে মহাদানে সন্তোষিলা মন।। ৬৯৫
আছিলেক খাটনিয়া নৃপতি যতেক।
দিলা বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ প্ৰসাদ অনেক।।
দেৱ পিতৃ মুনিগণ যতেক জগত।
সৱাকো তুষিলা ৰাজাপুত্ৰ উৎসৱত।। ৬৯৬
ৰাজ সতকাৰ পায়া মুনি নিৰন্তৰ।
ৰাজাক প্ৰশংসা কৰি চলি গৈলা ঘৰ।।
সমাজত লোক আছিলেক যতমান।
মহা মনৰঙ্গে চলি গৈল স্থানে স্থান।। ৬৯৭
পাচে দশৰথে সঙ্কলিয়া যত কাজ।
পৰিপূৰ্ণ মনোৰথ ভৈলা মহাৰাজ।।
নখণ্ডে তৃপিতি আতি দেখি পুত্ৰমুখ।
জীৱৰ সন্তোষ যেন পায়া মোক্ষসুখ।। ৬৯৮
ঈশ্বৰ অংশৰ তেজ মহা প্ৰজ্বলিত।
চন্দ্ৰমাৰ কলা যেন বাঢ়ে নিতে নিত।।

চাৰি ভাইৰ মাজে জ্যেষ্ঠ ভৈলন্ত শ্ৰীৰাম।
পৰম উজ্জ্বল তনু দুৰ্ব্বাদলশ্যাম।। ৬৯৯
পদ্মগৰ্ভ অৰুণ নয়নযুগ জ্বলে।
সুপ্ৰসন্ন বদন চন্দ্ৰতো কৰি বলে।।
শোভন কপোল কৰ্ণ স্কন্ধ সুৰলিত।
শিৰ ছত্ৰাকৃতি কেশ নীল আকুঞ্চিত।। ৭০০
ধনুৰ সমান ভ্ৰূৰযুগ কৰে কান্তি।
নাসা তিলফুল মনোহৰ দন্তপান্তি।।
সুন্দৰ স্কন্ধৰ কম্বুকণ্ঠ মনোনীত।
ভুজ ভুজঙ্গম সম সমান বলিত।। ৭০১
সুদীৰ্ঘ আঙ্গুলি কৰ কিশলয় সম।
নখ মনি প্ৰকাশে দেখিতে মনোৰম।।
বক্ষস্থল সুন্দৰ দেখিতে মনোহৰ।
ত্ৰিৱলি বলিত নাভিপদ্ম সৰোবৰ।। ৭০২
বহল জঘন কটি সিংহ সপ্ৰমাণ।
উৰু কৰীকৰ জানু জঘন সুঠান।।
পদ্মকোষ জিনি জ্বলে চৰণ যুগল।
চম্পক কলিকা সম আঙ্গুলি উজ্জ্বল।। ৭০৩
নখ মনিচয় যেন জ্বলে চন্দ্ৰগণ।
যাক দেখি স্তম্ভি ৰহে ভকতৰ মন।।
আলতা গুলিলে যেন দেখি পদতল।
অত্যন্ত লাৱণ্য আতিশয় সুকোমল।। ৭০৪
ৰেখাৰূপে চৰণত প্ৰকাশে কমল।
মহাপুৰুষৰ চিহ্ন জ্বলে ইসকল।।
সৰ্ব্বাঙ্গ সুন্দৰ ৰূপ পৰম মধুৰ।
দেখন্তে লোকৰ পাপ তাপ হোৱে দূৰ।। ৭০৫
পৰম শ্ৰীমন্ত সন্ত শীতল শৰীৰ।
সাগৰ গম্ভীৰ ধীৰ গুণৰ মন্দিৰ।।
অমৃত সমান বাণী মধুৰ আলাপ।
সৰ্ব্বজনৰঞ্জন নাহিকে কোপ তাপ।। ৭০৬
কৈকেয়ীৰ তনয় ভৰত শুভানয়।
পৰম সুন্দৰ সৰ্ব্ব গুণৰ আলয়।।
সুমিত্ৰাৰ তনয় লক্ষ্মণ শত্ৰুঘন।
দুয়ো সৰ্ব্ব গুণ সুন্দৰ শীতল সুশোভন।। ৭০৭
দুয়ো সুকুমাৰ দুয়োজন শুভাশয়।
সৰ্ব্ব গুণান্বিত দুয়ো ভাই শুভানয়।।
কৌশল্যা কৈকেয়ী পৰমান বাটি দিল।
দুয়ো ভাগ পৰমান সুমিত্ৰা ভুঞ্জিল।। ৭০৮
সেই দুয়ো ভাগে ভৈল দুই সহোদৰ।
কৌশল্যাৰ ভাগে লক্ষ্মণ কুমাৰ।
কৈকেয়ীৰ ভাগত ভৈলন্ত শত্ৰুঘন।
এতেকে দুইকো ভক্তি কৰে দুয়ো জন।। ৭০৯
ৰামত ভকতি সদা কৰন্ত লক্ষ্মণে।
ভৰত শত্ৰুঘন থাকন্ত মিলনে।।
ভৰত লক্ষ্মণ শত্ৰুঘন মহাসন্ত।
জ্যেষ্ঠ ৰামত সদা ভকতি কৰন্ত।। ৭১০
অন্যো অন্যে চাৰি ভাই পৰম মিলন।
একে বিষ্ণু অংশে আসি ভৈল চাৰি জন।।
নমো নমো ৰাম ৰঘুকুলৰ তিলক।
সজ্জনৰঞ্জন দুষ্টজন বিনাশক।। ৭১১
যাৰ নামে পূৰে জগতৰ মনকাম।
পলাওক পাতক ডাকি বোলা ৰাম ৰাম।। ৭১২

২৪ অধ্যায়
ছবি

পৰম পুৰুষ হৰি লীলা নৰতনু ধৰি
ৰামৰূপে হুয়া অৱতাৰ।
বাঢ়ি যান্ত প্ৰতিনিত সমস্তৰে ৰঞ্জি চিত্ত
আচৰন্ত ক্ষত্ৰ ব্যৱহাৰ।।
পিতৃ মাতৃ চৰণত সেৱাত সততে ৰত
দেৱ দ্বিজ গুৰুৰ চৰণে।
কৰন্ত ভকতি নিত সদায় ধৰ্ম্মত চিত্ত
দম্ভ অহঙ্কাৰ নাহি মনে।। ৭১৩
পৰম আচাৰী সন্ত আতিশয় নীতিমন্ত
পঢ়িলন্ত শাস্ত্ৰ নিৰন্তৰ।
অত্যন্ত কৰুণাশীল নানাগুণ অভ্যাসিল
অস্ত্ৰে শস্ত্ৰে ভৈলা ধনুৰ্দ্ধৰ।।
দানধৰ্ম্ম ৰাজধৰ্ম্ম কুলৰ যতেক কৰ্ম্ম
জানিলা চাৰিও মহাশয়।

গুৰুক কৰিয়া মান সাম দণ্ড ভেদ দান
জানিলন্ত আৰো যত নয়।। ৭১৪
চাৰি ভাইৰ মাজে ৰাম সৰ্ব্বগুণে অনুপাম
নাহি আন ৰামৰ সমান।
সমস্তৰে অগ্ৰগণি ৰঘুবংশ শিৰোমণি
ভৈলা ৰাম পুৰুষ প্ৰধান।।
অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ শাস্ত্ৰ যত চৌষষ্ঠি কলাৰ তত্ত্ব
যত বিদ্যা আছে সংসাৰত।
ক্ষেপণ জোৰণ বাণ মন্ত্ৰ পঢ়ি সংহাৰণ
সমস্ততে ভৈলন্ত পাৰ্গত।। ৭১৫
ৰাঘৱৰ যশ যত প্ৰকাশিলা জগতত
যেন পূৰ্ণচন্দ্ৰ প্ৰজ্বলিত।
শুনন্তা লোকৰ মানে যেন অমৃতৰ পানে
অধিক সন্তোষ কৰে চিত।
দশৰথ নৰেশ্বৰ গুণ দেখি ৰাঘৱৰ
মনে যেন অমৃত বৰিষে।
কৌশল্যাৰ মন প্ৰাণ ৰামতে মগন ভৈল
সুধা যেন পিয়ে অহৰ্নিশে।। ৭১৬
ৰামৰ প্ৰসন্ন মুখ দেখন্তে মিলয় সুখ
অযোধ্যাৰ যত নাৰী নৰ।
ৰামকেসে কৰে ধ্যান ৰামতে মজিল প্ৰাণ
ভৈল লোক অধীন ৰামৰ।।
সৰ্ব্ব পাপ বিমোচন ৰাঘৱৰ গুণগণ
কহে জুমাজুমি সৰ্ব্বজনে।
নিৰ্ম্মল চৰিত্ৰচয় কেৱল অমৃতময়
শুনি সৱে পিয়ে সৰ্ব্বক্ষণে।। ৭১৭

২৫ অধ্যায়

দুলড়ী

ৰামৰ সমান নাহি সুপুৰুষ
ইতিনি লোকৰ মাজে।
দুৰ্ব্বাদলশ্যাম সুন্দৰ শৰীৰ
দেখিয়া মদনো লাজে।।
গজেন্দ্ৰ গমন হাস্য নিৰীক্ষণ
সমস্তৰে হৰে মন।
পূৰ্ণচন্দ্ৰ ৰুচি বদন দেখিতে
স্তম্ভি ৰহে সৰ্ব্বজন।। ৭১৮
গুণহন্তে ৰূপ ৰূপ হন্তে গুণ
দুয়ো অন্যো অন্যে বলে।
ৰূপ গুণে লোক দুয়ো বিমোহিত
চাই থাকে কৌতুহলে।।
যেন দিনমণি প্ৰকাশে ধৰণী
ঢাকিল ৰামৰ গুণে।
পাপ হয় ক্ষয় ধৰ্ম্মৰ উদয়
জানিয়া জগতে শুনে।। ৭১৯
ক্ষমা দায়া ধৃতি সত্য শৌচ নীতি
সমস্ত গুণে সম্পন্ন।
ধৰ্ম্মময় মন সদায় প্ৰসন্ন
সজ্জন জন ৰঞ্জন।।
দুৰ্জ্জনৰ যম বিপুল বিক্ৰম
দুৰ্জ্জয় দক্ষ শৰীৰ।
বজ্ৰৰ সমান সুদৃঢ় সন্ধান
ধনুৰ্দ্ধৰ মহাবীৰ।। ৭২০
অনাদি অনন্ত নাহি যাৰ অন্ত
যিটো দেৱতাৰ দেৱ।
ব্ৰহ্মা আদি দেৱে সদায় কৰন্ত
যাহাৰ চৰণে সেৱ।।
তেন্তে ভগৱন্ত দেৱ মহেশ্বৰ
ভৈল আসি অৱতাৰ।
সমস্তে লোকৰ কুশল কাৰণে
কৰিলা গুণ প্ৰচাৰ।। ৭২১
সকল নিগমে নপাৰন্ত অন্ত
বখানি যাৰ মহিমা।
আন কোন জনে কহি কৰিবেক
ৰামৰ গুণৰ সীমা।।
ৰাম হেন নাম শুনন্তে মনত
অমৃত যেন বৰিষে।
মহা মহাজনে সদা ৰাম ৰাম
উচ্চৰে মুখে হৰিষে।। ৭২২

ৰাম হেন ইটো নামৰ মধুৰ
জানি কোন মহাজনে।
ৰাম ৰাম বুলি ফুৰন্ত সদাই
মুকুতিকো হেলি মনে।।
ৰামৰ নামৰ মাজত সদায়
সমস্ত ধৰ্ম্মৰ মেলা।
মহা মহা পাপী তৰে ৰাম বুলি
সংসাৰক মাৰি ঠেলা।। ৭২৩
হেনয় ৰামৰ মহিমা কহিতে
শকতি আছে কাহাৰ।
মূৰুখ মাধৱ দাসে বিৰচিল
আদিকাণ্ড কথা সাৰ।।
শুনা সভাসদ ৰামায়ণ পদ
নিন্দা নুবুলিবা মোক।
ৰামৰ চৰিত্ৰ কৰিয়োক পান
পদ যেন তেন হৌক।। ৭২৪
ৰামৰ চৰিত্ৰ বিৰচি আছন্ত
মহা মহা কবি জনে।
তাসম্বাক দেখি পদ কৰিবাক
স্বাদ ভৈল মোৰ মনে।।
প্ৰমত্ত হস্তীক সিংহে বিমৰ্দ্দয়
আপোনাৰ বলে ৰাগি।
তাক দেখি যেন ক্ষুদ্ৰ মূষকৰ
শ্ৰদ্ধা হোৱে তাক লাগি।। ৭২৫
সিংহৰ মূষৰ যতেক অন্তৰ
মোৰে সেহি পটন্তৰ।
ইটো মোৰ দোষ ক্ষমিবে উচিত
তুমি সব মহন্তৰ।।
অধম জনেসে জানিবা নিশ্চয়
বিচাৰয় দোষ গুণ।
দোষ পৰিহৰি গুণক লৱন্ত
উত্তম যিটো নিপুণ।। ৭২৬
ৰামৰ চৰিত্ৰ শ্ৰৱণেসে জানা
সমস্ত ধৰ্ম্মৰ সাৰ।
হেলা পৰিহৰি শুনা কৰ্ণভৰি
তেৱেঁসে পাইবা নিস্তাৰ।।
ৰামেসে পৰম ধৰ্ম্ম অনুপাম
সৰ্ব্বোত্তম সৰ্ব্বসাৰ।
ৰামেসে সুহৃদ সোদৰ বান্ধৱ
তেহেসে জগত উদ্ধাৰ।। ৭২৭
নিজআত্মা দেৱ প্ৰভু মহেশ্বৰ
সৰ্ব্বানন্দ নিৰঞ্জন।
জগতকাৰণ কৌশল্যানন্দন
হুয়াছে বধী ৰাৱণ।।
ইতিনি ভুৱনে ৰামৰ চৰণ
বিনে নাহি আন গতি।
মহাভাগৱত পুৰাণ ভাৰত
সৱাৰো এহি যুগুতি।। ৭২৮
বেদ শাস্ত্ৰ যত বিচাৰি চাহিবা
ৰাম বিনে নাহি আন।
কেতিক্ষণ জানা পৰয় শৰীৰ
ইটো যেই সেই থান।।
কলিৰ প্ৰভাৱে স্বভাৱ লোকৰ
ভৈ গৈল মলিন মতি।
আন ধৰ্ম্মে কৰ্ম্মে মলিন জনৰ
কিমতে সাধিৱ গতি।।
পৰম মলিন জানো পাৱে গতি
সুমৰিলে হৰিনাম।
জানিয়া সমস্ত সমজ্যাৰ লোক
ডাকি বোলা ৰাম ৰাম।। ৭২৯

২৬ অধ্যায়

।। জনকৰ ঘৰত সীতাৰূপে লক্ষ্মীৰ জন্ম ।।

পদ

জগতৰে হিত চিন্তি হুয়া চাৰি জন।
দশৰথ ঘৰে উপজিলা নাৰায়ণ।।
যেতিক্ষণে ৰামৰূপে উপজিলা হৰি।
ত্ৰিজগত সুখী ভৈল সেহি দিন ধৰি।। ৭৩০

মিলিল হৰিষ আতি মহন্তৰ মনে।
পদ্মৰ প্ৰকাশ যেন সূৰ্য্য দৰশনে।।
পৰিল নিজম যত দুৰ্জ্জন সকল।
আদিত্যৰ তাপে যেন জীৱে উতপল।। ৭৩১
অধৰ্ম্ম বিনাশি ভৈল ধৰ্ম্মৰ উদয়।
সূৰ্য্যৰ প্ৰকাশ যেন গুচি তমোময়।।
ৰাৱণ বাধিতে হৰি ভৈল অৱতাৰ।
দেখিয়া কৌতুক বৰ ভৈল দেৱতাৰ।। ৭৩২
পাচে আসি ব্ৰহ্মাৰ আদেশে দেৱগণ।
অংশে সৱে ভৈলন্ত বানৰত উতপন।।
পৰম দুৰ্জ্জয় বলে বীৰ্য্যে আতি চাৰ।
পৰ্ব্বতক উপাৰিয়া কৰন্ত প্ৰহাৰ।। ৭৩৩
ব্ৰহ্মা আদি কৰিয়া দেৱতা নিৰন্তৰ।
কতোহো ভালুক ভৈলা বানৰ বিস্তৰ।।
দেৱতো অধিক বলে তেজ পৰাক্ৰম।
সংসাৰতো নাহি বীৰ বানৰক সম।। ৭৩৪
বিপৰীত লীলা কেনে দেখা ঈশ্বৰৰ।
দেৱতা সৱকো আনি কৰিলা বানৰ।।
বিষয়ত আশা যাৰ নুগুচে সৰ্ব্বথা।
সিজনৰ নুহি জানা কোননো অৱস্থা।। ৭৩৫
জানিয়া বিষয় সুখ যত্নে দূৰ কৰি।
একান্ত শৰণে নিতে ভজিয়োক হৰি।।
ঈশ্বৰৰ ভকতিসে জীৱৰ কুশল।
আত অনন্তৰে কথা শুনিয়ো সকল।। ৭৩৬
ৰামৰ জন্মৰ কথা অমৃত সমান।
মতি অনুসাৰে বিৰচিলোঁ কিছুমান।।
সীতাৰ জন্মৰ কথা কহোঁ আতপৰে।
যিমতে জন্মিলা দেৱী জনকৰ ঘৰে।। ৭৩৭
দশৰথ ঘৰে উপজিলা ভগৱন্ত।
পৰম ঈশ্বৰী লক্ষ্মী দেৱী দেখিলন্ত।।
আপোনাৰ ৰূপ আতি কৰিয়া সুৰেশ।
পৰ্ব্বতে আছন্ত বসি মুক্ত কৰি কেশ।। ৭৩৮
সেহি বেলা ৰথে চৰি ফুৰে লঙ্কেশ্বৰ।
গোসানীক দেখিলেক পৰ্ব্বত উপৰ।।
ত্ৰৈলোক্যমোহন ৰূপ দেখি চমৎকাৰ।
ভৈল আতি মোহিত ৰাৱণ দুৰাচাৰ।। ৭৩৯
তাৰে বধ চিন্তি মনে আছন্ত গোসাঁনী।
সিটো পাপী নিশাচৰে তাহাক নাজানি।।
ৰথত তুলিল আনি তাক বলে ধৰি।
লক্ষ্মী মাৱে তেখনে জানিলা ধ্যান কৰি।। ৭৪০
কোপে শাপি ৰাৱণক দিলন্ত উত্তৰ।
মোক নিচিনস তই শুনৰে বৰ্ব্বৰ।।
জন্মিবাক যাওঁ তোৰ বধৰ কাৰণে।
উপজিলা হৰি তোক মাৰিবাক মনে।। ৭৪১
ভৈল অন্তৰ্দ্ধান এহি বুলিক ৰাৱণক।
শুনি ৰাৱণৰ মনে লাগিল চমক।।
মহাভয়ে ভৈল আতি কম্পিত স্বভাৱ।
পাচে আপোনাৰ জন্ম চিন্তি লক্ষ্মী মাৱ।। ৭৪২
সাগৰত জাম্প দেৱী দিলা বিদ্যমান।
শতেক যোজন তথা ভৈল দ্বীপখান।।
পাচে বসুমতী গৈয়া লক্ষ্মীক সাদৰি।
তথাতে ৰহিলা তাঙ্ক উদৰত ধৰি।। ৭৪৩
ৰহিলন্ত লক্ষ্মী পৃথিৱীৰ উদৰত।
কৰন্ত প্ৰকাশ ৰক্তপিণ্ড যেনমত।।
তাহাৰ নিকটে আছে মিথিলা নগৰ।
আছে সেহি নগৰে জনক নৰেশ্বৰ।। ৭৪৪
মহাতপশীল ৰাজা ৰাজঋষিবৰ।
পুত্ৰৱতে পালে প্ৰজা ধৰ্ম্মত তৎপৰ।।
যজ্ঞ কৰিবাক মনে জনক নৃপতি।
কৰিলা জিজ্ঞাসা পাচে স্থান মহামতি।। ৭৪৫
চাষিবাক লাগে ভূমি দ্বাদশ বৎসৰ।
তেৱেসে পৱিত্ৰ স্থান হোৱয় যজ্ঞৰ।।
গৰ্ভৱতী হুয়া মহী আছয় যথাত।
অনেক লাঙ্গল নিয়া জুৰিল তথাত।। ৭৪৬
উঠিলেক ডিম্বগোট বাজিয়া লাঙ্গলে।
ৰক্তময় ডিম্ব সূৰ্য্যগোট যেন জ্বলে।।

হালোৱা সকলে পাচে যুগুতি কৰিয়া।
জনকৰ আগে ডিম্বগোট দিল নিয়া।। ৭৪৭
পৰম সুন্দৰ ডিমা দেখি মহামানী।
ভাঙ্গি চাহে ভিতৰত আছে কন্যাখানি।।
উপজিয়া কান্দে আতি আৰ্ত্তৰাৱ কৰি।
ভুৱনদুৰ্ল্লভ কন্যা পৰম সুন্দৰী।। ৭৪৮
জনক নৃপতি মনে হৰষিত ভৈলা।
মহা সুলক্ষণা কন্যা কোলে তুলি লৈলা।।
অন্তঃপুৰে গৈলা ৰাজা হুয়া ৰঙ্গমন।
দেখিলা কন্যাক পাচে মহাদইগণ।। ৭৪৯
স্বামীক চাহিয়া পাচে হাসিয়া বুলিলা।
কাহাৰ কন্যাক প্ৰভু কাঢ়িয়া আনিলা।।
ইটো সুলক্ষণী কন্যা বৰ ৰূপৱতী।
আতি অদভুত লক্ষ্মী যেন মূৰ্ত্তিমতী।। ৭৫০
ৰাজা বোলে যজ্ঞ ভূমে পালো কন্যাখানি।
মুখ্য মহাদৈক দিয়া বুলিলন্ত বাণী।।
তোমাকে দিলোঁহো তুলিবাহা কৰি যত্ন।
ভৈলন্ত হৰিষ দেৱী পায়া কন্যাৰত্ন।। ৭৫১
পৰম দৰিদ্ৰে যেন পাইলা নৱনিধি।
কৰাইলন্ত সংস্কাৰ যেন বেদবিধি।।
নাম থৈতে বিচাৰ কৰিলা মুনি যত।
উপজিলা কন্যা লাঙ্গলৰ সীৰলত।। ৭৫২
এতেকেসে তান সৱে সীতা নাম থৈলা।
এহিমতে সীতা গোসানীৰ জন্ম ভৈলা।।
জনক নৃপতি আতি তুলিলা যতনে।
তাহান দুহিতা সীতা বোলে সৰ্ব্বজনে।। ৭৫৩
সীতা নাম ধৰি লক্ষ্মী জগতজননী।
যেন চন্দ্ৰকলা বাঢ়ি যান্ত সুবদনী।।
একচিত্ত মনে সদা বিষ্ণুক ধিয়ান্ত।
হৰিক নিচিন্তি সতী একোকে নখান্ত।। ৭৫৪
পৰম বৈষ্ণৱী কন্যা দেখি সৰ্ব্বজনে।
জন্মিল লক্ষ্মীৰ অংশ জানিলেক মনে।।
সীতাৰ চৰিত্ৰ যত এতিক্ষণে থওঁ।
সম্প্ৰতিকে প্ৰভু ৰাঘৱৰ কথা কওঁ।। ৭৫৫

২৭ অধ্যায়
।। গুহ চণ্ডালৰ বৃত্তান্ত ।।

পুষ্যা নক্ষত্ৰত দশৰথ মহাবীৰ।
চাৰি পুত্ৰ সমে গৈলা ভাগীৰথী তীৰ।।
স্নান দান তৰ্পণ কৰিয়া নৃপবৰ।
দেৱঋষি পিতৃক তৰ্পিলি নিৰন্তৰ।। ৭৫৬
শুনিয়োক আতপৰে অদ্ভূত কথন।
সৈন্যে সমে ভৈলা তৈত যেন মহাৰণ।।
পৰম দৰ্পীষ্ঠ হৃষ্ট পুষ্ঠ কলেৱৰ।
সেহি সময়তে মিলিলেক আথান্তৰ।। ৭৫৭
পূৰ্ব্বতে ব্ৰাহ্মণ আসি অধৰ্ম্ম কৰিল।
সেহি পাপে চণ্ডাল যোনিত উপজিল।।
গুহ নামে ভৈল সিটো ৰাজা চণ্ডালৰ
সেহি সময়ত লৈয়া সেনা নিৰন্তৰ।। ৭৫৮
দশৰথ নৃপতিক নগণি মনত।
চণ্ডালে কৰিল স্নান গঙ্গাৰ জলত।।
দশৰথে দেখে অহম্মম চণ্ডালৰ।
ধৰি আনিবাক আজ্ঞা দিলা নৃপবৰ।। ৭৫৯
শুনি গুহ নৃপতিৰ ক্ৰোধ বৰ ভৈল।
অনেক চণ্ডাল সমে যুজিবাক লৈল।।
দশৰথ নৃপতিৰ কটক অপাৰ।
দুয়ো সেনা অন্যো অন্যে কৰে ধৰ মাৰ।। ৭৬০
লাগিল সমৰ ভাগীৰথী তীৰ জুৰি।
উভয় কটকে লগাইলেক হুড়াহুড়ি।।
অনেক কটকে বেঢ়ি কৰে হুলস্থূল।
পৰম দুৰ্ঘোৰ ৰণ মিলিল তুমুল।। ৭৬১
মাৰয় খাণ্ডাৰ কোব বাৰুক জঙ্কাৰি।
বাৰু সমে শালে কেহো জনে শৰ মাৰি।।
খৰতৰ অস্ত্ৰ ধৰি দোহোতে প্ৰহাৰে।
লৰৱন্তে গৈয়া কতো হাতে খোঞ্চা মাৰে।। ৭৬২
মদমত্ত চণ্ডালৰ উথলিল ৰোল।
আগুৱান হুয়া যুজে লৈয়া ঢাল খোল।।
চাৰিভিতি শৰদ উটিল ভয়ঙ্কৰ।
পৰম চঞ্চল চিত্ত ভৈল চণ্ডালৰ।। ৭৬৩

মদ্য লাগি আছয় চেতন নাহি গাৰে।
হাতত চৌৰৰী ধৰি হুলাহুলি ধাৰে।।
আউল জাউল বাউল যেন খেদি আসে।
অৰে তই কোন বুলি ফুৰে চাৰি পাশে।। ৭৬৪
নাহি অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ কতো প্ৰহাৰয় দলি।
দশৰথে দেখিয়া হাসন্ত খলখলি।।
আপোনাৰ কটকক দিলন্ত নিশান।
গুহ নৃপতিক জীৱন্ততে ধৰি আন।। ৭৬৫
শুনি নৃপতিৰ আতি কটক প্ৰখৰ।
যুজিবাৰ সন্ধি আতি জানয় বিস্তৰ।।
চাৰিভিতি বেঢ়িয়া অনেক সেনাগণে।
গুহ চণ্ডালক বন্দী কৰিলা তেখনে।। ৭৬৬
পাচে পাত্ৰে নিয়া নৃপতিৰ আগে দিল।
ৰামক দেখিয়া পূৰ্ব্ববৃত্তান্ত স্মৰিল।।
ৰামৰ চৰণে গৈয়া কৰি নমস্কাৰ।
ৰামত কহন্ত গুহে কথা আপোনাৰ।। ৭৬৭
শুনিয়োক ৰাম কহোঁ তযু চৰণত।
আছিলো ব্ৰাহ্মণ মই পূৰ্ব্ব জনমত।।
যি দোষে চণ্ডাল ভৈলো শুনা স্বৰূপত।
ভগীৰথ মহাৰাজা তোমাৰ বংশত।। ৭৬৮
ব্ৰহ্মাক আৰাধি ৰাজা মহাধৰ্ম্মশীল।
ব্ৰহ্মালোক হন্তে গঙ্গা নমায়া আনিল।।
বিষ্ণুপদৰজ মিশ্ৰ তুলসী সহিত।
ভৈল সৰ্ব্বোত্তম গঙ্গা জগতে বিদিত।। ৭৬৯
নাহি ত্ৰিভুৱনে তীৰ্থ গঙ্গাৰ সমান।
যত মহাজন সৱে কৰিলন্ত স্নান।।
ব্ৰাহ্মণ বুলিয়া গৰ্ব্ব কৰিলো মনত।
গঙ্গা আদি তীৰ্থ আছে মোৰ শৰীৰত।। ৭৭০
নকৰিলো স্নান মই গঙ্গাৰ জলত।
শাপিলন্ত গঙ্গা ক্ৰোধ কৰিয়া মনত।।
মোক স্নান নকৰিলি ব্ৰাহ্মণ গৰ্ব্বত।
এহি পাপে তোৰ জন্ম হৈব চণ্ডালত।। ৭৭১
গুহ নামে হৈবি তই ৰাজা চণ্ডালৰ।
এহি বুলি পাচে সীমা দিলন্ত শাপৰ।।
থাকয় তোহোৰ মন যেৰে মোক প্ৰতি।
জন্মে জন্মে মোত তেৰে কৰিবি ভকতি।। ৭৭২
একশত জন্ম মোত ভক্তি কৰ যেৰে।
ইটো পাতকৰ বিপ্ৰ মুক্ত হৈবি তেৰে।।
যেৰে দৰশন তই পাস শ্ৰীৰামক।
একে জন্মে তোৰ তেৰে খণ্ডিব পাতক।। ৭৭৩
এহি সীমা থৈয়া গঙ্গা দিলা মোক শাপ।
উপজিলো চণ্ডাল যোনিত মই পাপ।।
ভৈলা নাৰায়ণ ৰঘুবংশে অৱতাৰ।
তযু দৰশনে পাপ গুচিল আমাৰ।। ৭৭৪
তোমাৰ চৰণে আৰে লৈলোঁহো শৰণ।
তুমি বিনে মোৰ গতি নাহি আন জন।।
সদা সেৱা কৰি মই থাকিবো তোমাত।
তোমাৰ পিতৃক মাগি লৈয়োক আমাক।। ৭৭৫
শুনি ৰাঘৱৰ মহা কৰুণা মিলিল।
অনেক বিনয় কৰি পিতৃক বুলিল।।
শুনিয়োক পিতৃ কৃপা কৰিয়োক মোক।
গুহ নৃপতিক মেলি মোহোক দিয়োক।। ৭৭৬
জগতৰ পতি ৰাম দেৱৰ বচন।
শুনি দশৰথৰ সন্তুষ্ট ভৈল মন।।
স্বভাৱে ৰামত দয়া ৰাজাৰ বিস্তৰ।
মেলিয়া গুহক তাঙ্ক দিলা নৃপবৰ।। ৭৭৭
পাইলন্ত গুহক ৰামে পিতৃতত মাগিয়া।
কৰিলা আশ্বাস বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ দিয়া।।
অনেক শাসন ৰামে দিলা গ্ৰাম দেশ।
নিৰ্ভয় বচনে তাঙ্ক বুলিলা অশেষ।। ৭৭৮
আজি ধৰি গুহ তুমি ভৈলা মোৰ মিতা।
থাকিয়োক সুখে কিছু নকৰিবা চিন্তা।।
হেন শুনি গুহ চণ্ডালৰ অধিপতি।
ৰামক বুলিল কৰি অনেক ভকতি।। ৭৭৯
কৈৰ মই হীন জাতি চণ্ডাল অধম।
তুমি ত্ৰিজগত গুৰু ঈশ্বৰ পৰম।।
ব্ৰহ্মা হৰে নজানন্ত যাহাৰ মহিমা।
চাৰি বেদে কহি যাৰ নাপাৰন্ত সীমা।। ৭৮০

অধমো উদ্ধৰে যাৰ নাম লৈলে মাত্র।
মই কেনে তোমাৰ মিত্রৰ ভৈলোঁ পাত্র।।
কমনে তর্কিবে প্রভু তোমাৰ লীলাক।
কৰা অনুগ্ৰহ কেনে কেতিক্ষণে কাক।। ৭৮১
নাহিকে তোমাত জাতি আচাৰ বিচাৰ।
তযুপদে শৰণ কৰোক মাত্র সাৰ।।
এতেকে তোমাৰ তাত কৰুণা মিলয়।
যেই সেইমতে যেন অমৃত পিৱয়।। ৭৮২
এতেকে অজৰামৰ হোৱে সিটো জন।
লৈলোঁ আজি মাত্র মই তোমাত শৰণ।।
এতেকতে মোক মিত্র বুলিয়া ধৰিলা।
এহিটো অতর্ক তযু বিপৰীত লীলা।। ৭৮৩
আনো নানা স্তুতি নতি কৰিলা ভকতি।
পাচে তাঙ্ক বিদায় দিলন্ত ৰঘুপতি।।
ৰামত মেলানি পায়া কৰি যোৰহাত।
দণ্ডৱতে পৰি আতি কৰি প্ৰণিপাত।। ৭৮৪
মাথাত মাখিল চৰণৰ ধূলি আনি।
পুনৰপি কৃতাঞ্জলি বুলিলন্ত বাণী।।
তোমাৰ চৰণে ৰতি নুগুচোক মোৰ।
যাক দৰশনে পাপ এৰাইলোঁ দুৰ্ঘোৰ।। ৭৮৫
ধৰিবাহা আমাক দাসৰ বুলি দাস।
জন্মে জন্মে এহি চৰণত হৌক আশ।।
এহি বুলি কতো দূৰ গৈলা পাচভৰি।
পুনৰপি প্ৰণামিলা দণ্ডৱতে পৰি।। ৭৮৬
ৰাম পাদপদ্ম দুই মনে ধৰি ৰৈল।
সৈন্যসমে গুহ নিজস্থানে চলি গৈল।।
অনন্তৰে দশৰথ নৃপতি প্ৰধান।
পাত্র পুত্র সসৈন্য কৰিলা গঙ্গাস্নান।। ৭৮৭
চলিবাক চান্তে দিনকৰ অস্ত গৈল।
দেখি ভৰদ্বাজৰ আশ্ৰম গৈয়া পাইল।।
চাৰি পুত্র সমন্বিতে ৰাজা শুদ্ধমনে।
কৰিলন্ত নমস্কাৰ ঋষিৰ চৰণে।। ৭৮৮
ভৰদ্বাজে বেদমন্ত্র কৰিয়া সম্বাদ।
পুত্রে সমে ৰাজাক কৰিলা আশীৰ্ব্বাদ।।
নানাবিধ দ্ৰব্য মুনিৰাজ কৌতুহলে।
অতিথিৰ ব্যৱহাৰ কৰিলা সকলে।। ৭৮৯
ৰামক দেখিয়া মুনি ভৈলা ৰঙ্গমন।
কোলে লৈয়া ঋষিৰাজ কৰিলা শয়ন।।
নিদ্রা গৈলা ৰামচন্দ্ৰ ঋষিৰ লগত।
ইন্দ্ৰে সমে আসিলন্ত দেৱগণ যত।। ৭৯০
ৰামক কৰিলা অভিষেক পুৰন্দৰ।
মন্ত্র সমে দিলা সবে দিব্য ধনু শৰ।।
পাচে ইন্দ্র দিলন্ত ৰামক সমিধান।
এহি ধনু শৰে শত্ৰু কৰিয়া নিৰ্য্যাণ। ৭৯১
নানা দিব্য কামে ধনুবাণ অনুপাম।
মন্ত্র সমে পায়া ৰঙ্গমন ভৈলা ৰাম।।
ধনুশৰ দিয়া চলি গৈলা দেৱগণ।
ৰাত্রি অৱসানে ৰাম পাইলন্ত চেতন।। ৭৯২
দেখন্ত হাততে আছে দিব্য ধনুশৰ।
কৰে ফটফট মনে মন্ত্র নিৰন্তৰ।।
দেখি ধনুৰ্ব্বাণ ঋষি ৰামৰ হাতত।
পৰম বিস্ময় ভৈল মুনিৰ মনত।। ৭৯৩
প্ৰভাতে উঠিয়া ৰাম কৰিলন্ত স্নান।
ঋষি সমে দশৰথ ভৈলা একস্থান।।
কৰি কৰযোৰ ৰামচন্দ্ৰ মহাভাগে।
কহন্ত স্বপ্নৰ কথা দুহান্তৰ আগে।। ৭৯৪
ঐৰাৱত স্কন্ধে আসিলন্ত পুৰন্দৰ।
মন্ত্রে সমে দিলা মোক দিব্য ধনুশৰ।।
দেৱগণ সমে আৰো বুলিলা বচন।
এহি ধনুৰ্ব্বাণে জিনিবাহা শত্রুগণ।। ৭৯৫
এহি বুলিক চলি গৈলা দেৱগণ যত।
জাগি দেখোঁ ধনুৰ্ব্বাণ আছয় হাতত।।
মনত সুমৰোঁ মহামন্ত্ৰগণ যত।
এহি বুলি ৰামচন্দ্ৰ দুহানো আগত।। ৭৯৬
স্বপনৰ লব্ধ ধনু শৰ আনি দিল।
দেখি সমস্তৰ মনে বিস্ময় মিলিল।।
ভৰদ্বাজ ঋষি ধনু দেখি বিদ্যমান।
অদ্ভুত মানিয়া মনে কৰিলন্ত ধ্যান।। ৭৯৭

জানিলন্ত ঋষি ৰাম নুহিকে মানুষ।
ভৈলা অৱতাৰ বিষ্ণু পৰম পুৰুষ।।
দিলন্ত অজয় ধনুৰ্ব্বাণ দেৱৰাজে।
বধিৱন্ত ৰাৱণক সংগ্ৰামৰ মাজে।। ৭৯৮
জানি মহামুনি মনে ভৈল কৌতূহল।
পাচে ৰামচন্দ্ৰক স্বপ্নৰ দিলা ফল।।
স্বপ্নত তোমাক ধনু দিলা পুৰন্দৰ।
জিনিবা শত্ৰুক যশ বাঢ়িব বিস্তৰ।। ৭৯৯
নাপাৰি কহিবে ৰাম তোমাৰ মহত।
স্বপ্ন শুনি হাসিলন্ত ৰাজা দশৰথ।।
ভৰদ্বাজ ঋষিক কৰিয়া সতকাৰ।
চাৰিপুত্ৰ সহিতে কৰিলা নমস্কাৰ।। ৮০০
মাগিয়া মেলানি আতি বুলি প্ৰিয়বাণী।
পুত্ৰসমে অযোধ্যাক গৈলা মহামানী।।
নিজ মন্দিৰত ৰাজা ৰৈল ৰঙ্গমনে।
মিলয় আনন্দ পুত্ৰমুখ দৰশনে।। ৮০১
মহাগুণে গুণৱন্ত চাৰিও তনয়।
যত অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ শাস্ত্ৰ চাৰিয়ো জানয়।।
কেৱল ধৰ্ম্মত মাত্ৰ ৰতি সৰ্ব্বক্ষণে।
কৰন্ত ভকতি নিতে ৰামৰ চৰণে।। ৮০২
চাৰি ভাইৰ মাজে ৰামচন্দ্ৰ গুণে চাৰ।
তান্ত আতিশয় প্ৰীতি বাঢ়য় ৰাজাৰ।।
ৰামৰ সমান আৰো নাহি ত্ৰিভুৱনে।
তাহান গুণৰ অন্ত কহিবেক কোনে।। ৮০৩
দেখয় গম্ভীৰ কোটি সমুদ্ৰত কৰি।
ক্ষমাগুণে কোটি বসুন্ধৰা নুহি সৰি।।
ধৈৰ্য্য কোটি এক মেৰু নুহি পটন্তৰ।
শ্ৰমত সমান নুহি কোটি মহেশ্বৰ।। ৮০৪
কোটি এক সূৰ্য্য সম নুহি প্ৰতাপত।
এক কোটি যম সম নুহিকে ক্ৰোধত।।
বিলাসত সম নুহি কোটি পুৰন্দৰ।
শীতলত চন্দ্ৰ কোটি নুহি সমসৰ।। ৮০৫
গজেন্দ্ৰ কোটিকো জিনি গমন গম্ভীৰ।
কোটি হেমৱন্ত জিনি নিষ্কম্প শৰীৰ।।
অমৃত কোটিতো কৰি দেখয় মধুৰ।
ৰূপে কোটি কন্দৰ্পৰো দৰ্প কৰে চুৰ।। ৮০৬
নুহি দুৰ্গা কোটি সম শত্ৰুমৰ্দ্দনত।
ইতিনি ভুৱনে সম নাহিকে দানত।।
কোটি এক বহ্নি নুহি তেজত সমান।
বৃহস্পতি কোটি জিনি শাস্ত্ৰত সুজান।। ৮০৭
এক কোটি ব্ৰহ্মা সম নুহিকে মানত।
ধনুৰ্গুণে সম নাহি ইতিনি লোকত।।
আনো নানা গুণ যত আছয় ৰামত।
ত্ৰিভুৱন মাজে কোনে বৰ্ণাইবে শকত।। ৮০৮
অনন্ত শকতিধৰ পৰম ঈশ্বৰ।
যাহাৰ কিঙ্কৰ হৰ ব্ৰহ্মা পুৰন্দৰ।।
যাক যোগেশ্বৰ সৱে চিন্তন্ত ধ্যানত।
তেন্তে ৰামৰূপে আসি ভৈলন্ত বেকত।। ৮০৯
নিজ গুণ যশ মহাধৰ্ম্ম মাজে সাৰ।
কৃপায় কৰিলা আসি লোকত প্ৰচাৰ।।
আক শুনি ভণিয়া তৰোক সৰ্ব্বজনে।
ঈশ্বৰৰ অৱতাৰ এহিসে কাৰণে।। ৮১০
ৰাৱণ মাৰণ তান কোন প্ৰয়োজন।
যাৰ কটাক্ষতে কোটি ব্ৰহ্মাণ্ড উছন।।
মাৰিলা ৰাৱণ তান পৌৰুষ তাহাৰ।
যাক জিনিলেক বালি বনৰ বানৰ।। ৮১১
হেন ৰাম চৰণত কৰিয়োক ৰতি।
আন পৰিহৰি ৰাম দেৱত কৰা মতি।।
অনিত্য সংসাৰ বিলম্বত কাজ নাই।
চিন্তামণি জন্ম হেৰা হাততে হৰাই।। ৮১২
শুনা সভাসদ পদ ৰামৰ চৰিত।
এহিসে প্ৰধান ধৰ্ম্ম জানিবা কলিত।।
মনুষ্য হৈবাৰ প্ৰয়োজন এহিমান।
বোলা ৰাম ৰাম হৌক পাতক নিৰ্য্যাণ।। ৮১৩

২৮ অধ্যায়

।। মাৰীচ-সুবাহু বধাৰ্থে ৰাম-লক্ষ্মণক আনিবলৈ বিশ্বামিত্ৰৰ আগমন।।

দুলড়ি

শুনা আতপৰে কথা নিৰন্তৰে
চৰিত্ৰ যেন ৰামৰ।
পৰলোক হিত ঋষি বিশ্বামিত্ৰ
আৰম্ভিলা যজ্ঞবৰ।।
মাৰীচ সুবাহু নামে দুইজন
ৰাক্ষস আতি দুৰ্জ্জন।
চতুৰ্দ্দশ কোটি ৰাক্ষস সহিতি
কৰয় যজ্ঞ উছন।। ৮১৪
বাৰম্বাৰে ঋষি আৰম্ভন্ত যজ্ঞ
অনেক কৰি যতন।
ৰক্তময় বৃষ্টি কৰিয়া সমস্তে
ৰাক্ষসে কৰি ধ্বংসন।।
সমস্তে ৰাক্ষস ভস্ম হোৱে যেৱে
শাপে ঋষি কৰি কষ্ট।
নশপন্ত ক্ৰোধে উপজিয়া মৰে
তপব্ৰত হোৱে নষ্ট।। ৮১৫
সিহেতু ৰাক্ষস যজ্ঞ নষ্ট কৰে
ঋষিৰ মনে অসুখ।
উগুল থুগুল চিত্ত অসন্তোষ
উপজয় বৰ দুখ।।
পাচে ধ্যান কৰি সকল বৃত্তান্ত
জানিলন্ত মুনিবৰে।
ৰাক্ষস বধিতে অৱতৰি হৰি
আছা দশৰথ ঘৰে।। ৮১৬
তাঙ্ক আনি সৱে ৰাক্ষস মৰায়া
কৰো যজ্ঞ সমাপতি।
এহি মনে গুণি চলিলন্ত মুনি
ৰামক আনিবে প্ৰতি।।
দশৰথ ৰাজা পুত্ৰৱতে প্ৰজা
পালি সুখে অযোধ্যাত।
আছন্ত নৃপতি যেন সুৰপতি
বসিয়া দিব্য সভাত।। ৮১৭
বশিষ্ঠ প্ৰমুখ্যে পুৰোহিত সৱে
বসি আছা ৰঙ্গমনে।
ইন্দ্ৰৰ আগত বৃহস্পতি আদি
যেন মহামুনিগণে।।
সুমন্ত্ৰ সহিতে মহা মন্ত্ৰী সৱে
ৰাজাক আছে উপাসি।
সেহি সময়ত বিশ্বামিত্ৰ মুনি
তথাতে মিলিল আসি।। ৮১৮
দেখিয়া নৃপতি সমাজে সহিতি
উঠিলা আতি সত্বৰে।
প্ৰণাম কৰিয়া চৰণৰ ধূলি
মাথাত লৈলা সাদৰে।।
সুৱৰ্ণ আসন আনিয়া নৃপতি
সমাজৰ মাজে দিলা।
সমস্তকে আশী- ৰ্ব্বাদ কৰি ঋষি
আসনে আসি বসিলা।। ৮১৯
আপুনি চৰণ ধুৱাই দশৰথে
পাদোদক লৈলা মাথে।
পৰম সাদৰে সঅৰ্ঘে ঋষিক
পূজিলা পৃথিৱীনাথে।।
যোৰহাতে ৰাজা মধুৰ বচনে
কুশল বাৰ্ত্তা পুছিল।
তযু দৰশনে অমৃতৰ পানে
সন্তোষ যেন মিলিল।। ৮২০
আপোনাৰ নিজ ভৃত্য বুলি মোক
ধৰিবাহা মুনিৰাজ।
আজ্ঞা কৰিয়োক সম্প্ৰতি তোমাৰ
সাধো মই কিবা কাজ।।
ৰাজাৰ বচন শুনি বিশ্বামিত্ৰে
ভৈলা আতি ৰঙ্গমন।
ৰাজাক বোলন্ত শুনিয়ো নৃপতি
যেন মোৰ প্ৰয়োজন।। ৮২১

বাৰাম্বাৰে আসি যজ্ঞ আৰম্ভিলো
অনেক কৰি যতন।
মাৰীচ সুবাহু ৰাক্ষসে আমাৰ
কৰয় যজ্ঞ উছন।।
অনেক সম্ভাৰ আনি আৰোবাৰ
চাহো যজ্ঞ কৰিবাক।
ৰাক্ষসক মাৰি যজ্ঞ ৰাখিবাক
ৰামক দিয়োক মোক।। ৮২২
শুনিয়া ৰাজাৰ মাথাত পৰিল
বজ্ৰৰ যেন প্ৰহাৰ।
উভয় সঙ্কটে বাজিয়া নৃপতি
দেখন্ত দুখে আন্ধাৰ।।
ৰামক নিদিলে শাপ দিয়া ঋষি
কৰিবেক বংশ ছন।
ঋষিৰ লগত ৰামক পঠালে
হৈবেক মোৰ মৰণ।। ৮২৩
একভিতি বাঘে খেদে আৰোভিতি
নদী ঘোৰ বাৰিষাৰ।
জাম্প দিলে মৰে জাম্প নেদিলেও
বাঘে লৰে প্ৰাণ তাৰ।।
সেহি পটন্তৰ পায়া আছে মোক
কৰিবোঁ কোন উপায়।
হেন মনদুখে থাকি ৰাজা পাচে
মাতিলা ঋষিক চাই।। ৮২৪
বাৰ বৰিষৰ ছাৱা ৰাম মোৰ
শিশুমতি আতিশয়।
কিমতে ৰণত মাৰিবেক ৰামে
ৰাক্ষস বৰ দুৰ্জ্জয়।।
ব্ৰহ্মাৰ বৰত ৰাক্ষসগণৰ
বাঢ়িল বল অপাৰ।
সৈন্যসমে গৈয়া ৰাক্ষস মাৰিয়া
ৰাখিবো যজ্ঞ তোমাৰ।। ৮২৫
আপুনি চলিবোঁ ৰামক নেদিবো
বুলিলো দৃঢ় বচন।

শুনি বিশ্বামিত্ৰ ৰাজাক বোলন্ত
নুবুজি তোমাৰ মন।।
ৰামত বিনাই ৰাক্ষক মাৰিতে
শকতি আছে কাহাৰ।
আমাক ভাণ্ডিয়া বচন বোলাহা
বুজিলো বোল তোমাৰ।। ৮২৬
ৰামক নিদিয়া আশা ভঙ্গ কৰি
পালটাই পঠা মোক।
কোপ দেখি ৰাজা বোলেক যোৰহাতে
মহাঋষি শুনিয়োক।।
তোমাৰ ক্ৰোধত কম্পে তৰতৰি
ব্ৰহ্মা আদি দেৱগণ।
হেনয় তোমাৰ আগে কোন হওঁ
আমি আতি অপ্লজন।। ৮২৭
কত দুখে মই পাইলোহো ৰামক
দেৱতা সৱৰ বৰে।
তোমাৰ লগত তাক পঠাই দিলে
মাৰিবেক নিশাচৰে।।
ধন জন যত প্ৰাণত কৰিয়া
ৰামেশে আতি প্ৰধান।
একক্ষণ মান দেখিতে নপাইলে
নৰহে মোহোৰ পৰাণ।। ৮২৮
হেনয় ৰামক কিমতে পঠাইবো
ৰাক্ষসক যুজিবাক।
ইন্দ্ৰক আদি কৰি ত্ৰিদশ সকলে
হাৰিয়া আছে যাহাক।।
সিটো ৰাক্ষসক কিমতে যুজিব
অবোধ মোৰ ছৱালে।
নিদিলেও শপি কৰিবাহা ভস্ম
জানিলোঁ গ্ৰাসিলে কালে।। ৮২৯
হৰি হৰি বিধি কি কাম কৰিলো
পৰিলো মহা বিপাকে।
ৰাম হেন পুত্ৰ পায়াও নপাইলো
দণ্ডিলা দৈৱে আমাকে।।

ৰামক পঠাইলে মৰিব কৌশল্যা
আমিও মৰিবোঁ প্ৰাণে।
ৰামক নেদেখি মৰিব সকলে
যত নৰনাৰী মানে।। ৮৩০
দান্তে তৃণ ধৰি তোমাত মাগোঁহো
ৰাম দিয়োক মোক।
তোমাৰ প্ৰসাদে অযোধ্যাৰ লোকে
নপাওক ৰামৰ শোক।।
তোমাৰ লগত আপুনি চলিবো
কটক লৈয়া অপাৰ।
তোমাৰ যজ্ঞক ৰাখিবোঁ কৰিয়া
ৰাক্ষসক বুন্দামাৰ।। ৮৩১
যদি তথাপিতো ৰামক নেৰাহা
স্বৰূপ বোলো বচন।
নিৰন্তৰে লোক ৰামৰ লগত
চলি যাইবো তপোবন।।
ৰাম বিনে আমি অযোধ্যা নগৰে
সাধিবো কমন কাম।
সমজ্যাৰ লোক পাতক ছাৰোক
ডাকি বোলা ৰাম ৰাম।। ৮৩২

২৯ অধ্যায়

।। ৰাম-লক্ষ্মণক দিবলৈ সন্মত নোহোৱাত ঋষিৰ কোপ আৰু ৰাম-লক্ষ্মণক লৈ ঋষিৰ গমন ।।

পদ

দশৰথ নৃপতিৰ শুনিয়া বচন।
মহাকোপে কৰি বোলে গাধিৰ নন্দন।।
ৰঘুৰ বংশত তুমি ভৈলা উতপতি।
ধৰ্ম্মশীল হুয়া অধৰ্ম্মত কৈলা ৰতি।। ৮৩৩
পুত্ৰৰ স্নেহত মোক কৰস নৈৰাশ।
মিছা মোহজালে পৰি কৰ ধৰ্ম্মনাশ।।
নজানস কতগুণ আছয় ৰামত।
বাহুবলে জিনিবাক পাৰে ত্ৰিজগত।। ৮৩৪
ৰাক্ষস মাৰিব ৰামে ইটো কোন কাজ।
বিমুখ কৰহ ৰাজা দিয়া মোক লাজ।।
কপটে ভাণ্ডিয়া মোৰ আশা কৰ ভঙ্গ।
সবংশে নাশিব পুনু মোৰ ভৈলে খঙ্গ।। ৮৩৫
আছন্ত বশিষ্ঠ তোৰ মন্ত্ৰণাৰ বাস।
তাৰ বোলে অপমান আমাক লগাস।।
সত্যে সত্যে বোলো ৰাজা মই নিষ্ঠ কৰি।
নিদিলি ৰামক যাওঁ ক্ৰোধ পৰিহৰি।। ৮৩৬
নিষ্ঠুৰ বচন ৰাজা শুনিয়া মুনিৰ।
পৃথিৱী কম্পয় যেন গাৰ নোহে স্থিৰ।।
আছোক নৃপতি চৰাচৰ কম্পি গৈল।
প্ৰলয়ৰ কাল যেন উপগত ভৈল।। ৮৩৭
ক্ৰোধে প্ৰকম্পিত বিশ্বামিত্ৰ মুনিবৰ।
দেখি অন্তৰীক্ষ ধাতু ভৈল নিৰন্তৰ।।
পাত্ৰ মিত্ৰ সমে দশৰথ মহাৰায়।
ভয় ত্ৰাসে ভৈল যেন মৃতক পৰায়।। ৮৩৮
অনন্তৰে বশিষ্ঠে দেখিয়া তমোময়।
ৰাজাক বোলন্ত শুনিয়োক মহাশয়।।
প্ৰথমে ঋষিক তুমি বুলিলা বচন।
বুলিয়োক ঋষি কিবা সাধোঁ প্ৰয়োজন।। ৮৩৯
কদাচিতো ব্যৰ্থ নাহি বচন তোমাৰ।
এতেকে ৰামক দিতে ভৈল অঙ্গীকাৰ।।
সিটো অঙ্গীকাৰ আৰে লৰিলা কিমতে।
তুমি সত্যৱন্ত হেন জানয় জগতে।। ৮৪০
নকৰিবা ৰাজা সত্যধৰ্ম্ম পৰিহাৰ।
তুমি সত্য লঙ্ঘিঘলে ৰাখন্তা নাহি আৰ।।
সত্য সম ধৰ্ম্ম আৰ পুৰুষৰ নাই।
জানি ঋষি সঙ্গে দিয়ো ৰামক পঠাই।। ৮৪১
তাঙ্ক নপঠাইলে বিশ্বামিত্ৰে দিবে শাপ।
গাধিৰ তনয় মহা প্ৰচণ্ড প্ৰতাপ।।
হেন জানি ৰামৰ নিমিত্তে এৰাঁ শোক।
ঋষিৰ বচন ৰাখি ৰামক দিয়োক।। ৮৪২
তাঙ্ক পাইলেক ঋষিৰ সন্তুষ্ট হৈবে চিত।
নানা অস্ত্ৰে শস্ত্ৰে বিশ্বামিত্ৰ সুশিক্ষিত।।
মুনিসৰে অস্ত্ৰশিক্ষা দিবন্ত ৰামক।
তাকে লৈয়া ৰামে জিনিবেক ৰাক্ষসক।। ৮৪৩

বিশেষত বিষ্ণু ৰামৰূপে অৱতাৰ।
ৰাক্ষসকুলক ৰামে কৰিব সংহাৰ।।
অনুমাত্ৰো চিন্তা নকৰিবা মহামানী।
দশৰথ ৰাজা বশিষ্ঠৰ শুনি বাণী।। ৮৪৪
পাইলন্ত ভাৰসা তান শান্ত ভৈল হিয়া।
জিজ্ঞাসা কৰন্ত ৰাজা ৰামক আনিয়া।।
আসি আছে বিশ্বামিত্ৰ তোমাক নিবাক।
ৰাক্ষসক মাৰি ৰাম যজ্ঞ ৰাখিবাক।। ৮৪৫
শুনি ৰামচন্দ্ৰৰ হৰিষ ভৈল মনে।
পিতৃক বোলন্ত ৰামে প্ৰসন্ন বদনে।।
কত ভাগ্যে ইসৱ কাৰ্য্যক পায়া লাগ।
মোক প্ৰতি চিন্তা নকৰিবা মহাভাগ।। ৮৪৬
পুত্ৰ হুয়া নপালয় পিতৃৰ বচন।
চিৰকাল নৰকত পচে সিটো জন।।
প্ৰচণ্ড প্ৰতাপ মুনি গাধিৰ কুমাৰ।
তাহান কাৰ্য্যত চিন্তা কৰা পৰিহাৰ।। ৮৪৭
ৰামৰ বচনে ৰাজা ভৈল হৰষিত।
মৰাৰ মুখত যেন পৰিল অমৃত।।
ঋষিৰ হাতত ৰাজা পুত্ৰ সমৰ্পিল।
নমস্কাৰ কৰি ৰাজা বচন বুলিল।। ৮৪৮
ৰামে মোৰ ধন জন জীৱ মন প্ৰাণ।
ৰাম বিনে গতি মোৰ নাহি নাহি আন।।
পাইলোহো ৰামক পুত্ৰ কত তপসায়।
আৰে জ্ঞান গুণ জানিবেক তযু ঠাই।। ৮৪৯
কিছুৰে নজানে ৰাম ছৱাল চঞ্চল।
জানিবে অস্ত্ৰৰ সন্ধি তোমাক সকল।।
তোমাৰ সেৱক ৰাম ভৈল আজি ধৰি।
নিজদাস বুলি পালিবাহা যত্ন কৰি।। ৮৫০
ৰাঘৱক পায়া মুনি ভৈলন্ত সন্তোষ।
পুষ্প বৰষিলা দেৱে কৰি জয় ঘোষ।
সেহি বেলা যোৰহাতে উঠিল লক্ষ্মণ।
ৰামক বুলিলা কৰি চৰণে বন্দন।। ৮৫১
মোক সঙ্গে নিয়ো প্ৰভু জগতৰ পতি।
তোমাৰ চৰণ বিনে মোৰ নাহি গতি।।
যথা তথা যাইতে নাথ নেৰিবা আমাক।
দাস হুয়া সেৱা প্ৰভু কৰিবো তোমাক।। ৮৫২
হাসে ৰাজা লক্ষ্মণৰ শুনিয়া বচন।
ৰামৰ সঙ্গত চলি যাইবন্ত লক্ষ্মণ।।
দুই পুত্ৰ দিলা ৰাজা ঋষিৰ লগত।
যাত্ৰা সুমঙ্গল কৰিলন্ত যত যত।। ৮৫৩
আপোনাৰ অস্ত্ৰ যত লৈয়া দুয়ো জন।
দুই ভাই বশিষ্ঠক কৰিলা বন্দন।।
পিতৃক মাতৃক কৰিলন্ত নমস্কাৰ।
দশৰথে দুইকো শিক্ষা দিলা বাৰে বাৰ।। ৮৫৪
পালিবাহা দুই ভাই ঋষিৰ বচন।
থাকিবাহা সদায় ঋষিৰ বুজি মন।।
ঋষিৰ ক্ৰোধত সৱে বংশে হৈবোঁ নাশ।
সৰ্ব্বদায় থাকিবা ঋষিৰ পালি আশ।। ৮৫৫
এহি বুলি পুত্ৰ দুইকো সাৱটি ধৰিলা।
শিৰ ঘ্ৰাণি দুইহন্তৰো মুখে চুমা দিলা।।
কৌশল্যা সুমিত্ৰা দুয়ো পুত্ৰক ধৰিয়া।
কৰিলা চুম্বন চক্ষু সজল কৰিয়া।। ৮৫৬
অন্তঃপুৰ মাজত আছয় যত প্ৰাণী।
স্নেহে সৱে লোকৰ চক্ষুৰ পৰে পানী।।
যাত্ৰা লৈয়া বাজ ভৈলা শ্ৰীৰাম লক্ষ্মণ।
দুইকো লৈয়া বিশ্বামিত্ৰ কৰিলা গমন।। ৮৫৭
আগ ভৈলা ঋষিৰাজ হৰিষ মনত।
মাজত চলিল ৰাম লক্ষ্মণ পিচত।।
উৰ্দ্ধমুখে চাহিয়া থাকিল সৰ্ব্বজন।
ৰামৰ লগতে গৈল সমস্তৰে মন।। ৮৫৮
ঝইয়া পৰিল লোক বিয়োগে ৰামৰ।
শুনি যেন ভৈল সিটো অযোধ্যা নগৰ।।
শ্ৰীৰামৰ বিয়োগে আকুল ভৈল চিত।
সূৰ্য্য অস্ত গৈলে যেন কমল মুদিত।। ৮৫৯
চলি যান্ত দুয়ো ভাই পিচত ঋষিৰ।
গজেন্দ্ৰ জিনিয়া দুইৰো গমন গম্ভীৰ।।
যেন শিশু সিংহ লীলাগতি চলি যান্ত।
অমৃত বৰিষে যেন যিদিশক চান্ত।। ৮৬০

সুৰাসুৰে সেৱা কৰে যাৰ চৰণত।
হেন ৰাম চলি যান্ত ঋষিৰ পিচত।।
পৰম কোমল পদ গমন মধুৰ।
আতি সুকুমাৰ তনু লাৱণ্য প্ৰচুৰ।। ৮৬১
ৰত্নে বিৰচিত শোভে পিঠিত চোখৰ।
কাষত খড়্গ দুইৰো হাতে ধনুশৰ।।
প্ৰকাশে শৰীৰ ৰত্নময় অলঙ্কাৰ।
দেখন্তা লোকৰ মন হৰন্ত সবাৰ।। ৮৬২
পৰম হৰিষে দুয়ো যান্ত ঋষি সঙ্গে।
আঢ়ৈ প্ৰহৰৰ পন্থ বহি গৈলা ৰঙ্গে।।
ৰামৰ দেখিয়া মুখ হৰিষ ঋষিৰ।
অনন্তৰে পাইলা গৈয়া সৰযূৰ তীৰ।। ৮৬৩
দেখি ৰামচন্দ্ৰৰ হৰিষ ভৈলা মন।
বিশ্বামিত্ৰে বুলিলন্ত ৰামক বচন।।
সৰযূ নদীৰ কথা শুনিয়োক ৰাম।
পৰম নিৰ্ম্মল জল তীৰ্থ অনুপাম।। ৮৬৪
কৰিয়োক স্নান দুয়ো সৰযূৰ জলে।
বাঢ়িবেক বল শ্ৰম গুচিবে সকলে।।
ত্ৰিভুৱন মধ্য ৰাম পুৰুষ উত্তম।
মহাবলশালী হৈবা বিপুল বিক্ৰম।। ৮৬৫
ক্ষুধা তৃষ্ণা এৰে জ্বৰ ব্যাধি নিপীড়িব।
গুচিব আয়াস যশে জগত জুৰিব।।
ত্ৰৈলোক্যৰ অধিপতি তুমিসে ঈশ্বৰ।
ইটো জগতৰ হৈবা এক দণ্ডধৰ।। ৮৬৬
ঋষিৰ বচন শুনি হৰিষ মনত।
বিধিৱন্তে স্নানিলন্ত সৰুযূ জলত।।
ঋষিও কৰিলা স্নান সন্ধ্যা যত যত।
বসিলা তিনিয়ো সেই নদীৰ কূলত।। ৮৬৭
বুলিলন্ত ঋষি ৰঙ্গে ৰামক বচন।
দিওঁ মহামন্ত্ৰ বিদ্যা লৈয়ো দুয়ো জন।।
যাহাক জানিলে শ্ৰম গুচয় সকল।
হোৱে মহাধনৱন্ত বাঢ়ে তেজবল।। ৮৬৮
এহি বুলি দুয়ো ভাইত মন্ত্ৰ কহিলন্ত।
ত্ৰিভুৱনে সাৰ বিদ্যা দুভাইক দিলন্ত।।
মন্ত্ৰ পায়া দুয়ো ভাইৰ হৰিষ মিলিল।
ঋষি সঙ্গে ৰঙ্গে তথা ৰজনী বঞ্চিল।। ৮৬৯

৩০ অধ্যায়
।। তাড়কা ৰাক্ষসী বধ।।

প্ৰভাতে উঠিয়া নিত্য কৰি সমাপত।
চলিলা হৰিষে দুয়ো ঋষিৰ সঙ্গত।।
সুললিত লীলাগতি গমন সুথিৰ।
কৌতূহলে পাইলা গৈয়া মন্দাকিনী তীৰ।। ৮৭০
দেখিয়া বিচিত্ৰ এক স্থান অনুপাম।
কাহাৰ আশ্ৰম বুলি পুছিলন্ত ৰাম।।
ঋষিয়ে বোলন্ত ইটো অনঙ্গ ভুৱন।
মদনক এথাতে দহিলা ত্ৰিনয়ন।। ৮৭১
অনঙ্গ ক্ষেত্ৰক ৰঙ্গে এৰাই তিনি জনে।
তাড়কাৰ বন গৈয়া পাইলা ৰঙ্গমনে।।
ৰামচন্দ্ৰে পুছিলা ঋষিৰ চাপি পাশ।
কহিয়োক মুনি ইটো কাহাৰ নিৱাস।। ৮৭২
মুনিয়ে বোলন্ত ৰাম শুনা মহাযশী।
এহিটো বনত থাকে তাড়কা ৰাক্ষসী।।
বিকট দশন তাইৰ ৰূপ ভয়ঙ্কৰ।
ব্ৰাহ্মণ তপস্বী মাৰি খাইলেক বিস্তৰ।। ৮৭৩
যত লোক খাইলে কোনে লেখা কৰে তাক।
ত্ৰৈলোক্যৰ লোক পাইলে পাৰয় খাইবাক।।
চোবায়া গিলয় মাথা বৃদ্ধ মানুহৰ।
ছৱালৰ মুণ্ডে তাইৰ কুণ্ডল কৰ্ণৰ।। ৮৭৪
মনুষ্যৰ তেজে তাইৰ বদন পখালে।
গাৰৰ কাপোৰ তাইৰ মনুষ্যৰ ছালে।।
তাইৰ ডৰে নৰে আউৰ ই পথে নাযায়।
আমি কোন পথে যাইবো কহিয়ো উপায়।। ৮৭৫
প্ৰহৰেক লাগে যেৱে যাই এহি পথে।
তৃতীয় প্ৰহৰ লাগে দক্ষিণৰ পথে।।
জগৰ এৰায়া যাওঁ মোৰ হেন মন।
শুনি ৰামচন্দ্ৰে হাসি বুলিলা বচন।। ৮৭৬
কিসক ইবোল বোলা তুমি মুনিৰাজ।
চমু এৰি দূৰ পথে যাইবো কোন কাজ।।

লক্ষ্মণক চাহি পাচে বুলিলন্ত ৰাম।
স্ত্ৰীবধ হৈবে পাপ কৰোঁ কোন কাম।। ৮৭৭
লক্ষ্মণে বোলন্ত কেনে বোলা হেন মত।
পিতৃয়ে পঠাই আছে ঋষিৰ লগত।।
মুনি যিবা বোলে কৰিবাহা সেহি কৰ্ম্ম।
গুৰুৰ বচনে কিছু নাহিকে অধৰ্ম্ম।। ৮৭৮
মুনি বুলিলন্ত ৰাম নকৰিবা ভয়।
ৰাক্ষসী মাৰিলে কিছু দোষ নোপজয়।।
বিস্তৰক অপকাৰ যিজনে কৰয়।
নাহি দোষ তাক মাৰি পুণ্যসে লভয়।। ৮৭৯
মাৰীচ সুবাহু দুই পুত্ৰ তাড়কাৰ।
মাৰি মাৰি খাইল গৰু বাহ্মণ অপাৰ।।
তাড়কা খাইল গৰু মানুষ বিস্তৰ।
তাক মাৰি পাইবা ৰাম পুণ্য বহুতৰ।। ৮৮০
শুনিয়া টাঙ্কৰ কৰিলেক ৰঘুবৰে।
তাড়কাক মাৰোঁ আজি এক পাট শৰে।।
মানুষৰ শৱদ শুনিয়া নিশাচাৰী।
ক্ৰোধে খেদি আশে দিশ অন্ধকাৰ কৰি।। ৮৮১
কৰ্ণে লড়বড় কৰে মুণ্ড মানুষৰ।
বদন প্ৰকটি আসে যম সমসৰ।।
কৰে মড়মড় গাৰে ছাল মানুষৰ।
পৰ্ব্বত সমান ঘোৰ ৰূপ ভয়ঙ্কৰ।। ৮৮২
শাল বৃক্ষ সদৃশ মেলিয়া দুই বাহু।
সূৰ্য্যক ঢাকিবে যেন খেদি যায় ৰাহু।।
ৰামক দেখিয়া ভীম তেজিলা আটাস।
ত্ৰৈলোক্যৰ লোকত লাগিল মহাত্ৰাস।। ৮৮৩
সকল ব্ৰহ্মাণ্ড জুৰি প্ৰতিধ্বনি গৈল।
বজ্ৰ পৰে বুলি সৰ্ব্বজন ভয় ভৈল।।
পাতাল সদৃশ কৰি বেন্তগোট বায়া।
সৱাকে খাইবাক যায় পৃথিৱী কম্পায়া।। ৮৮৪
ৰাক্ষসীক দেখি ঋষি মহাভয় ভৈল।
ৰামৰ পিচত গৈয়া আঁৰ হুয়া ৰৈলা।।
ঋষিক আশ্বাসি ৰামে জুৰিলন্ত বাণ।
তাড়কাৰ হৃদয়ত কৰিল সন্ধান।। ৮৮৫

সৰকিয়া বাণ হৃদয়ত গৈল পশি।
ঘোৰ আটাসেক দিয়া পৰিল ৰাক্ষসী।।
বজ্ৰৰ প্ৰহাৰ যেন হিয়াত পৰিল।
তাড়কা তেজিল প্ৰাণ পৃথিৰী লৰিল।। ৮৮৬
আকাশত আনন্দ মিলিল দেৱতাৰ।
জয় জয় ৰাম বুলি কৰয় জোকাৰ।।
ৰামৰ শিৰত বৰিষিল পাৰিজাত।
দুন্দুভি শবদে নাচে তুলি দুই হাত।। ৮৮৭
দাৰুণী ৰাক্ষসী মৰি গৈল যমঘৰ।
ৰামৰ প্ৰসাদে দুখ খণ্ডিল লোকৰ।।
ৰাক্ষস বধিবে প্ৰতি ভৈলা অৱতাৰ।
প্ৰথমতে ৰামে প্ৰাণ লৈল তাড়কাৰ।। ৮৮৮
দেখি বিশ্বামিত্ৰৰ হৰিষ ভৈল মন।
ৰামক বুলিলা মুনি প্ৰশংসা বচন।।
ধন্য ধন্য ৰাম তুমি পুৰুষ প্ৰধান।
একপাট শৰে ৰাক্ষসীৰ লৈলা প্ৰাণ।। ৮৮৯
গুচিল দুৰ্গতি ৰাম তোমাৰ প্ৰসাদে।
হুয়ো চিৰঞ্জীৱ ৰাম মোৰ আশীৰ্ব্বাদে।।
তোমাৰ নিৰ্ম্মল যশ বাঢ়োক অশেষ।
অনন্তৰে ভৈলা আসি ৰজনী প্ৰৱেশ।। ৮৯০
মহাসুখে সিটো ৰাতি বঞ্চিলা তথাতে।
ৰামক মাতিলা ঋষি উঠিয়া প্ৰভাতে।।
তোমাৰ বিক্ৰমে ৰাম তুষিলা আমাক।
নানা অস্ত্ৰ দিয়া মই তুষিবোঁ তোমাক।। ৮৯১
মন্ত্ৰে সমে ব্ৰহ্ম অস্ত্ৰ লৈয়ো মহাশয়।
দিবোহো বৈষ্ণৱ অস্ত্ৰ ত্ৰৈলোক্য বিজয়।।
ৰুদ্ৰমন্ত্ৰ সমন্বিতে দিবো ৰুদ্ৰ শৰ।
বজ্ৰসায় সমে অস্ত্ৰ দিবোঁ বাসৱৰ।। ৮৯২
শিখাইবোঁ অগ্নিৰ বাণ পৰম বিক্ৰম।
লৈয়োক গৰুড় বাণ আতি নিৰুপম।।
শিখাওঁ গন্ধৰ্ব্ব বাণ বৈৰী ক্ষয়ঙ্কৰ।
সংগ্ৰাম বিজয়ী বাণ লৈয়ো গন্ধৰ্ব্বৰ।। ৮৯৩
শকতি তোমাৰ ত্ৰিকণ্টক কনিয়াল।
অসি অৰ্দ্ধচন্দ্ৰ শেল শূল ভিণ্ডিপাল।।

খড় খুৰ ত্ৰিকুণ বিশাল টাঙ্গি ভল্ল।
পৰিঘ পট্টিশ গদা পৰশু মুষল।। ৮৯৪
হৰিত লোহিত প্ৰাস শতঘ্নী কুলিশ।
ব্ৰ্যাঘমুখ নাগপাশ ত্ৰিশূল নিদুংশ।।
কুবেৰ বৰুণ বাণ স্তম্ভন মোহন।
লহ অহিপত্ৰ বায়ু বাণ বিতোপন।। ৮৯৫
লৈয়ো নিশাচক্ৰ অস্ত্ৰ ত্ৰিভুৱনে সাৰ।
চন্দ্ৰসূৰ্য্য মন্ত্ৰ অস্ত্ৰ শত্ৰু ক্ষয়ঙ্কাৰ।।
যমঅস্ত্ৰে দিবোঁ যমদণ্ড সমসৰ।
শিখিয়োক দিব্য অস্ত্ৰ মন্ত্ৰ নিৰন্তৰ।। ৮৯৬
অসুৰ মানুষ যক্ষ ৰক্ষ পিশাচৰ।
শিখাইবোঁ তোমাক মায়া মোহ যত শৰ।।
স্নান কৰি আসি অস্ত্ৰ লৈয়োক এখনে।
শুনি ৰাম-লক্ষ্মণে হৰিষ ভৈলা মনে।। ৮৯৭
স্নান কৰি ঋষিৰ আগত বসিলন্ত।
নানা অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ মুনি দুইকো শিখাইলন্ত।।
বিশ্বামিত্ৰ ঋষিৰ ভৈলন্ত দুয়ো শিষ্য।
অস্ত্ৰ শিখি দুয়ো ভাই মনত হৰিষ।। ৮৯৮

৩১ অধ্যায়

।। মাৰীচ - সুবাহু বধ ।।

অনন্তৰে ঋষি ৰাম লক্ষ্মণক লৈয়া।
ৰঙ্গমনে তপোবনে প্ৰৱেশিলা গৈয়া।।
বিশ্বামিত্ৰে বুলিলন্ত শুনিয়োক ৰাম।
এহি তপোবন মোৰ সিদ্ধাশ্ৰম নাম।। ৮৯৯
মাৰীচ সুবাহু এহি বনৰ ভিতৰ।
আছে দুইৰো লগে চৈধ্য কৌটি নিশাচৰ।।
ৰাখিবা আমাৰ যজ্ঞ তাক মাৰি ৰণে।
আনিলোঁ তোমাক মই এহিসে কাৰণে।। ৯০০
ৰাক্ষসক মাৰি দিয়ো আমাক নিৰ্ভয়।
তোমাৰ প্ৰসাদে হৌক যজ্ঞৰ উদয়।।
শুনি ৰামচন্দ্ৰে বুলিলন্ত এহি হৌক।
মাৰিবোঁ ৰাক্ষস সুখে যজ্ঞ কৰিয়োক।। ৯০১
শুনি মুনিৰাজৰ হৰিষ ভৈলা মনে।
ৰামক দেখিলা আসি যত মুনিগণে।।
ফলে মূলে দুয়ো ভাইক কৰাইলা ভোজন।
পাচে তৃণশয্যাত শুতিলা দুয়োজন।। ৯০২
ৰজনী প্ৰভাতে উঠি মুনিগণ যত।
স্নান সন্ধ্যা তৰ্পণ কৰিয়া সমাপত।।
যজ্ঞৰ সম্ভাৰ মানে একত্ৰ কৰিল।
শুভক্ষণে মুনিগণ যজ্ঞ আৰম্ভিল।। ৯০৩
ৰামক বুলিলা বিশ্বামিত্ৰ মুনিবৰ।
স্নান কৰি নিয়মে ধৰিয়ো ধনুশৰ।।
শুনি ৰাম লক্ষ্মণে কৰিলা গৈয়া স্নান।
দুয়ো ভাই নিয়মে ধৰিলা ধনুৰ্ব্বাণ।। ৯০৪
অনন্তৰে ঋষিৰাজে কৰিয়া সুৱেশ।
মন্ত্ৰে ৰাম লক্ষ্মণৰ বান্ধিলন্ত কেশ।।
মণিৰত্ন কণ্ঠা দিল দুয়ো ভাইৰ গলে।
ঋষিক পুছিলা ৰামচন্দ্ৰ কৌতূহলে।। ৯০৫
কেতিক্ষণে আসিবেক ৰাক্ষস দুৰ্জ্জন।
ঋষিয়ে বোলন্ত ৰাম শুনিয়ো বচন।।
ৰাত্ৰিদিনে মৌন ব্ৰত দিন ছয় মানে।
শৰ ধনু ধৰি দুয়ো থাকা সাৱধানে।। ৯০৬
আসিব ৰাক্ষস ছয় দিন অনন্তৰে।
দুয়ো ভাই শৰ কৰি মাৰিবা সত্বৰে।।
শুনি ধনু ধৰি ৰাক্ষসক বাট চাই।
উজাগৰে ৰৈলা সাৱধানে দুয়ো ভাই।। ৯০৭
বিশ্বামিত্ৰ মুনি যজ্ঞ কৰিবাক লৈল।
আচাৰ্য্য ব্ৰাহ্মণ তিনি সহস্ৰেক হৈল।।
মণ্ডল নিয়মে বেদমন্ত্ৰ উচ্চাৰিলা।
সাঙ্গোপাঙ্গে ঈশ্বৰক পূজিবে লাগিলা।। ৯০৮
নিৰন্তৰে পূজিলেক ছয় দিনমান।
অগ্নি থাপিলন্ত কুণ্ড কৰিয়া নিৰ্ম্মাণ।।
দিলন্ত আহুতি আতি কৰে বেদধ্বনি।
ঘৃতৰ সুৰভি ঘ্ৰাণ উঠি গৈল ছানি।। ৯০৯
অৰণ্যৰ পৰা নিশাচৰ গন্ধ পাইল।
মাৰীচ সুবাহু যজ্ঞ বিধ্বংসিবে আইল।।
চৈধ্য কৌটি নিশাচৰ আসিল লগত।
মাৰীচ ৰাক্ষস আইল সৰাৰো আগত।। ৯১০

পিছত সুবাহু আসি ৰৈল মহাবল।
আকাশ ব্যাপিল যেন ঘোৰ মেঘদল।।
যেন বজ্র পৰে ৰাৱ তেজে ভয়ঙ্কৰ।
দেখি নিৰন্তৰে ঋষি ভয় ভৈলা বৰ।। ৯১১
পাচে ৰাম লক্ষ্মণে ঋষিৰ দেখি ডৰ।
নাহি ভয় বুলি আশ্বাসিলা ৰঘুবৰ।।
মন্ত্র পঢ়ি ৰামে শৰ যুড়িলা ধনুত।
দেখিয়া ৰাক্ষস ভয় ভৈল অদভুত।। ৯১২
বায়ুবেগে ৰামচন্দ্র প্রহাৰন্ত শৰ।
দাৰুণ সন্ধানে ফুটি মৰে নিশাচৰ।।
বজ্রতো অধিক আতি ৰামৰ সন্ধান।
একছোটে ৰাক্ষস চলয় যমস্থান।। ৯১৩
লক্ষ্মণে ধৰিয়া ধনুশৰ প্রহাৰন্ত।
যম যেন খেদি খেদি ৰাক্ষস মাৰন্ত।।
শানত শনাইল শৰ যেন খুৰধাৰ।
কৰন্ত লক্ষ্মণে ৰাক্ষসক বুন্দামাৰ।। ৯১৪
নিদাৰুণ ছোটে মৰি গৈল যমঘৰ।
লক্ষ্মণে মাৰিলা আঠ কৌটি নিশাচৰ।।
ৰামৰ শৰত মৰি গৈল ছয় কৌটি।
দুই ভাই ৰাক্ষসক কৰিলা নিগুটি।। ৯১৫
হেন দেখি সুবাহু ৰাক্ষস ভয়ঙ্কৰ।
লক্ষ্মণক খেদি গৈল যম সমসৰ।।
দেখি ভল্লশৰ যুড়ি লক্ষ্মণে গুণত।
সন্ধানে হানিলা সুবাহুৰ হৃদয়ত।। ৯১৬
মহা চোটে ফুটিয়া মৰিল দুৰাচাৰ।
পৰিল ভূমিত সিটো পৰ্ব্বত আকাৰ।।
দেখি মাৰীচৰ আতি ক্রোধ বৰ ভৈল।
ভয়ঙ্কৰ আতাসে ৰামক খেদি গৈল।। ৯১৭
হাসি ৰামে পাঞ্চ শৰে ভেদি হৃদয়ক।
বায়ুবাণ হানি উৰুৱাইলা মাৰীচক।।
উৰ্দ্ধমুখ কৰি চাহি আছে মুনিগুণে।
শুকান তৃণক যেন লৈ যান্ত পৱনে।। ৯১৮
ৰামশৰে ৰাক্ষসক লৈ যান্ত আকাশে।
দেখিয়া ত্রিদশ দেৱে খলখলি হাসে।।
মহাবেগে গৈয়া সিটো ছেৰায়া সাগৰ।
হেট মাথে লঙ্কাত পৰিল নিশাচৰ।। ৯১৯
ভাঙ্গি গৈল ঘাৱ মূৰ ভৈল ছিৰাছিৰ।
ভৈল অচেতন বহে বোম্বালে ৰুধিৰ।।
নপাৰে উশাস তেজ বহে নাকে মুখে।
নমৰিল কথমপি জীল বৰে দুখে।। ৯২০
বাণ বিষে ক্ষণে ক্ষণে হোৱে শ্রুতিহত।
ৰামময় মাত্র দেখে সকলে জগত।।
ৰামে পাইলে বুলি ভয় হোৱে স্বপনত।
ৰাঘৱৰ শৰে লৈয়া ফুৰে আকাশত।। ৯২১
সপোন সচিতে সিটো ৰাম বিনে আন।
নেদেখয় ৰামত লাগিল যেন ধ্যান।।
নযায় নুপুহায় তাৰ ৰামৰ ভয়ত।
এৰিল মাৰীচে বিষয়ৰ ভোগ যত।। ৯২২
সেহি ধৰি বিদায় লইয়া ৰাৱণত।
তপ হেতু চলি গৈয়া ৰহিল বনত।।
ৰাম লক্ষ্মণক দেখি বিক্রম সাক্ষাত।
পুষ্প বৰিষিলা দেৱে দুইৰো মাথাত।। ৯২৩
অদ্ভুত মহিমা দেখি ৰাম লক্ষ্মণৰ।
ভৈলন্ত বিস্ময় মুনিগণ নিৰন্তৰ।।
দুই ভাইক প্রশংসা কৰিল বহুতৰ।
ধন্য ৰাম লক্ষ্মণ সাৰ্থক ধনুৰ্দ্ধৰ।। ৯২৪
ঈষত কটাক্ষে দুয়ো কৰি মহালীলা।
চৈধ্য কৌটি ৰাক্ষস ক্ষণেকে সংহাৰিলা।।
কৰ্ম্ম দেখি জানিলোঁহো নুহিকা মানুষ।
ভৈলা অৱতাৰ হৰি পৰম পুৰুষ।। ৯২৫
ৰাক্ষস মাৰিয়া ভাৰ কৰিবা নিৰ্য্যাণ।
সাধিবাহা জগতৰ পৰম কল্যাণ।।
যাৰ নামে সাঙ্গ হোৱে ধৰ্ম্ম কৰ্ম্ম যত।
হেন তুমি ভৈলা আসি সহায় যজ্ঞত।। ৯২৬
জানিলোহো আমাৰ ভাগ্যৰ নাহি সীমা।
এহিমতে দুহান্তৰো বখানি মহিমা।।
মুনিগণ সমে বিশ্বামিত্র মহাঋষি।
পূৰ্ণা দিয়া যজ্ঞ সাঙ্গ কৰিলা হৰিষি।। ৯২৭

অগ্নি বিসৰ্জ্জিয়া পাচে দক্ষিণা কৰিলা।
ৰাম লক্ষ্মণক সৰে আশীৰ্ব্বাদ দিলা।।
বিশ্বামিত্ৰ মুনিৰ হৰিষ আতি মন।
পৰামান্নে ভোজন কৰাইলা মুনিগণ।। ৯২৮
দানে মানে সমস্তৰে মন সন্তোষিলা।
সুৱৰ্ণ ৰজত বস্ত্ৰ গাৰে গাৰে দিলা।।
ভৈলন্ত সন্তুষ্ট মুনিগণ নিৰন্তৰ।
ৰঙ্গমনে চলি গৈলা আপোনাৰ ঘৰ।। ৯২৯
ৰামৰ প্ৰসাদে বিশ্বামিত্ৰ মুনিবৰ।
যজ্ঞ সাঙ্গ কৰি ভৈলা হৰিষ বিস্তৰ।।
হাতে লুণ্ডি ঘুণ্ডি আতি দুইহান্তৰে গাৰে।
আশীৰ্ব্বাদ কৰি বুলিলন্ত বহুভাৰে।। ৯৩০
তুমি নাৰায়ণ দেৱ অনাদি অনন্ত।
তুমিসে যজ্ঞৰ ফলদাতা ভগৱন্ত।।
তুমিসে আপুনি ধৰ্ম্ম কৰ্ম্ম যজ্ঞ যত।
জানি সমৰ্পিলোঁ যজ্ঞ তযু চৰণত।। ৯৩১
তুমি কেৱল সত্য বোলোঁ পৰমাৰ্থ।
তোমাৰ প্ৰসাদে ৰাম ভৈলোহো কৃতাৰ্থ।।
তোমাত বিনাই আন সৰে ব্যৱহাৰ।
তাকে প্ৰৱৰ্ত্তাইবে প্ৰতি ভৈলা অৱতাৰ।। ৯৩২
আপুনি আচাৰী ধৰ্ম্ম মনুষ্যৰ নয়।
তোমাক ঈশ্বৰ বুলি কেহো নজনায়।।
যোগবলে ছদ্ম হুয়া আছা মহাশয়।
ব্যৱহাৰ পালিবাক আমাৰ লাগয়।। ৯৩৩
যজ্ঞ ৰক্ষা কৰি হিত কৰিলা আমাক।
উচিত প্ৰসাদ আৰে কি দিবোঁ তোমাক।।

৩২ অধ্যায়

।। সীতাৰ সয়ম্বৰলৈ বিশ্বামিত্ৰ মুনিৰ লগত ৰাম লক্ষ্মণৰ গমন ।।

এহি বুলি মনে গুণিলন্ত মুনিবৰ।
উপজিয়া আছে লক্ষ্মী জনকৰ ঘৰ।। ৯৩৪
যেহি যেহি ৰূপে অৱতাৰ হন্ত হৰি।
উপজন্ত লক্ষ্মী দেৱী সেহি ৰূপ ধৰি।।
ৰামৰূপে নাৰায়ণ আছন্ত সাম্প্ৰত।
সীতাৰূপে লক্ষ্মী আছা জনক ঘৰত।। ৯৩৫
নিশ্চয়ে হৈবন্ত সীতা ভাৰ্য্যা ৰাঘৱৰ।
জনক নৃপতি পাতি আছে সয়ম্বৰ।।
ৰাম লক্ষ্মণক মিথিলাক লৈয়া যাওঁ।
সীতা সমে ৰাঘৱৰ বিৱাহ কৰাওঁ।। ৯৩৬
হেন মনে গুণি মুনি কৰিলন্ত সাৰ।
ৰামক বোলন্ত শুনা বচন আমাৰ।।
মিথিলা নগৰে আছে জনক নৃপতি।
ৰাজৃঋষি ধৰ্ম্ম আচৰন্ত মহামতি।। ৯৩৭
পুত্ৰৱতে প্ৰজাক পালন্ত নৃপবৰ।
সীতা নামে আছে তান দুহিতা স্নেহৰ।।
অযোনিকা ৰূপে আছে জনকৰ ঘৰে।
যেন অমৃতৰ ঘট দুগ্ধ সাগৰে।। ৯৩৮
ত্ৰৈলোক্য মোহিনী কন্যা পৰম সুন্দৰী।
কিবা লক্ষ্মী পাৰ্ব্বতী আছন্ত মূৰ্ত্তি ধৰি।।
জানকীৰ ৰূপৰ নাহিকে পটন্তৰ।
দেখি চুৰ হোৱে যত দৰ্প কন্দৰ্পৰ।। ৯৩৯
মুনিমনমোহন বদন ৰুচিকৰ।
দেখি লাজে থিৰ নথাকন্ত শশধৰ।।
নয়নক দেখি আতিশয় পায়া লাজ।
পলাই গৈয়া কমল থাকিলজলমাজ।। ৯৪০
ৰত্ন তিলফুল জিনি নাসা কৰে কান্তি।
প্ৰকাশে দশন জিনি মুকুতাৰ পান্তি।।
ভ্ৰূৱ সুৱলিত মদনৰ ধনু সম।
কপালত সুন্দৰ তিলক মনোৰম।। ৯৪১
হাস্যত বৰিষে যেন অমৃত প্ৰচুৰ।
নয়নে কাজল জ্বলে শিৰত সিন্দুৰ।।
দীৰ্ঘ কেশচয় জিনি আছে চামৰক।
ভ্ৰমৰাৰ শাৰী যেন কুটিল অলক।। ৯৪২
বিম্বফল অধিক অধৰ মনোহৰ।
অমৃত সুৰস বাণী স্বৰ কোকিলৰ।।
নয়নৰ প্ৰান্তে যেন দলিত অঞ্জন।
মদনৰ শৰ যেন কটাক্ষ ঈক্ষণ।। ৯৪৩
সমান কৰ্ণৰ তলে কুণ্ডল জ্বলয়।
উপৰত চাকি চিকিমিকি প্ৰকাশয়।।

কুণ্ডলৰ কান্তি গণ্ডস্থলে প্ৰকাশিত।
গলে গলপতা মণিময় মনোনীত।। ৯৪৪
সুৱলিত ভুজযুগ দেখি লাজ পাই।
থাকিল মৃণাল গৈয়া পঙ্কত লুকাই।।
বাহুত বাহুতি শাঙ্খ দুয়ো হাতে আছে।
ৰত্নময় বলয়া কঙ্কন আগে পাচে।। ৯৪৫
সুন্দৰ আঙুলি পান্তি ললিত বলিত।
সুৱৰ্ণৰ আঙুঠি প্ৰত্যেক আঙ্গুলিত।।
মণি চন্দ্ৰ সম নখ পৰম উজ্জ্বল।
কৰ কিশলয় তুল ৰাতুল কমল।। ৯৪৬
হৃদয়ত বাঢ়ে স্তন বদৰী প্ৰমাণ।
দশৰনে যুৱতৰ হয়ৰ পৰাণ।।
স্তন মধ্যে শোভা কৰে সাতসৰি হাৰ।
কাঞ্চনে ৰচিত মণি মালা মুকুতাৰ।। ৯৪৭
সুবিপুল নিতম্বক দেখিতে সুৰেশ।
হৰৰ ডম্বৰু যেন ক্ষীণ মধ্যদেশ।।
কুন্দত কুন্দলা যেন মুঠিতে লুকায়।
বতাসতে হালে ভাগি পৰিল পৰায়।। ৯৪৮
ৰত্নৰ মেখলা জ্বলে খোঞ্চাৰ উপৰ।
সুৱলিত উৰু ৰামকল সমৰস।।
যাক দেখি স্তম্ভি ৰহে মদনৰ মন।
নৱ পদ্মকোষ যেন দুখানি চৰণ।। ৯৪৯
মাণিক মঞ্জিৰ ৰুণজুন কৰি বাজে।
সুৱৰ্ণ উজ্মাটি দশ আঙ্গুলিৰ মাজে।।
পদতল ৰাতুল কমল আতিশয়।
ফুটি যেন সাক্ষাতে ৰুধিৰ বাজ হয়।। ৯৫০
প্ৰথম যৌৱনী ৰাজহংসৰ গমনী।
সৰ্ব্বাঙ্গ সুন্দৰী কন্যা আতি বিতোপনী।।
ত্ৰৈলোক্যৰ ৰূপ হুয়া আছে একথান।
অনেক যতনে বিধি কৰিলা নিৰ্ম্মাণ।। ৯৫১
আতি শুভান্বিতা জনকৰ জীউ সীতা।
বিষ্ণুত ভকত সৰ্ব্বগুণে আনন্দিতা।।
আন একো নাহি তান হৰিচিন্তা বিনে।
যেন চন্দ্ৰকলা বাঢ়ি যান্ত দিনে দিনে।। ৯৫২
ৰূপগুণ সীতাৰ কৰিবে কোনে সীমা।
স্ৰজিয়া থৈলন্ত বিধি মোহন প্ৰতিমা।।
গুণন্ত মনত বসি জনক নৃপতি।
কমন বৰত বিহা দিবোঁ সীতা সতী।। ৯৫৩
সৰ্ব্বসুলক্ষণী কন্যা পৰম সুন্দৰী।
ইহান সমান বৰ পাইবো কেনে কৰি।।
গুণি গুণি ৰাজা পাচে কৰিলন্ত সাৰ।
মৃগ মাৰি মহাদেৱে দ্বাৰত আমাৰ।। ৯৫৪
ধনু এৰি পূৰ্ব্বকালে গৈলা মহাশয়।
তাতে যিটো জনে গুণ দিবাক পাৰয়।।
ইটো লক্ষ্মীসমা কন্যা বিহা দিবো তাত।
এহি অঙ্গীকাৰ ৰাজা কৰিলা সাক্ষাত।। ৯৫৫
আলচিয়া মনে জানকীৰ সয়ম্বৰ।
মিথিলাত সভা পালিন্ত নৃপবৰ।।
বিশ্বকৰ্ম্মা সম শিল্পী আনি সৰ্ব্বজন।
কৰাইলন্ত পুৰ চিত্ৰ মন্দিৰ নিৰ্ম্মাণ।। ৯৫৬
অনেক উচ্ছ্ৰিত গৃহ বহল বিস্তৰ।
প্ৰকাশ কৰয় যেন কৈলাশ শিখৰ।।
সুৱৰ্ণ ৰজত ৰত্নে কৰিলা আৰম্ভ।
অনেক সহস্ৰ ফটিকৰ দিলা স্তম্ভ।। ৯৫৭
হীৰা মণি মাণিক লগাইলা থানে থানে।
কৰিলা অনেক শিল্পী জানিলেক মানে।।
নানা ৰত্নে চিকিমিকি কৰে ঠাই ঠাই।
সূৰ্য্যৰ জ্যোতিক যেন চাহন নযায়।। ৯৫৮
সুৱৰ্ণ ৰজতে বিৰচিল স্থলী যত।
থানে থানে মঞ্চ সজাইলন্ত নানা মত।।
ৰাজাক উচিত সিংহাসন থৈলা পাৰি।
নানাবিধ আসন থাপিলা শাৰী শাৰী।। ৯৫৯
ৰাজাগণ ৰহিবাক প্ৰতি নৃপবৰ।
নানা স্থানে সজাইলন্ত যত বাসাঘৰ।।
ভোজন সম্ভাৰ বহুবিধ উপহাৰ।
ভৰাই থৈলন্ত ৰাজা অনেক ভণ্ডাৰ। ৯৬০
অনন্তৰে মাতি আনি দূত বহুতৰ।
সমস্তকে বচন বুলিলা নৃপবৰ।।

দেশে দেশে যত ৰাজা আছে নিৰন্তৰ।
সমস্তকে কহ জানকীৰ সয়ম্বৰ।। ৯৬১
শুনি দশোদিতে দূত গৈল অসংখ্যাত।
ঘোষিলেক সয়ম্বৰ সমস্তে ৰাজাত।।
জানকীৰ সয়ম্বৰ শুনি ৰাজা যত।
অমৃত পিলেক যেন হৰিষ মনত।। ৯৬২
বস্ত্র অলঙ্কাৰ দিয়া দূতক সাদৰি।
পুছয় সীতাৰ কথা কহ ভাল কৰি।।
শুনি দূতে ৰূপগুণ বৰ্ণাৰে সীতাৰ।
কথাতে হৰয় মন সকলে ৰাজাৰ।। ৯৬৩
মনে গুণে কেনমতে পাইবোঁ জানকীক।
তান্ত বিনে জীৱন যৌৱন ধিক ধিক।।
এহি বুলি ৰাজ্যভাৰ ভাৰ্য্যা পৰিহৰি।
চতুৰঙ্গ সেনা সমে চলে শীঘ্ৰ কৰি।। ৯৬৪
যাহন্তে গুণয় পথে মনে অৰগাই।
জানো আগে বিহা কৰে মোতে আগে পাই।।
মই আগে পাওঁ যেৰে নতু পাৰে আনে।
মোৰ আগে সীতাক নিৰেক কাৰ প্ৰাণে।। ৯৬৫
ৰূপে গুণে সমস্তে ৰাজাত মই চাৰ।
মোতে বৰিবেক ভাগ্য আছয় আমাৰ।।
জনক নৃপতি ভাল জানন্ত আমাক।
অৰশ্যে মোতেসে বিহা দিবন্ত সীতাক।। ৯৬৬
এহি গুণি ৰাত্ৰি দিনে পথ বহি যায়।
উগুল থুগুল মনে সুখ শান্তি নাই।।
হস্তী ঘোঁৰা ৰথে ৰাজাগণ নিৰন্তৰে।
মিথিলা পশিল গৈয়া মহা আড়ম্বৰে।। ৯৬৭
জনকে দেখিয়া ৰাজাগণ আসিবাৰ।
পাদ্যে অৰ্ঘে পূজি কৰিলন্ত সতকাৰ।।
বসিবাক প্ৰতি ৰাজা দিলা সিংহাসন।
প্ৰিয় বাক্য পুছন্ত কুশল আগমন।। ৯৬৮
বুলিলা সৱাৰ প্ৰতি মধুৰ বচনে।
আজি সুপ্ৰভাত তোমাসাৰ দৰশনে।।
যাৰ যাৰ কথা কৰ্ণে শুনিয়া আছিলো।
কিনো ভাগ্যে তোমাসাক চক্ষুৰে দেখিলো।। ৯৬৯

এহিমতে চাটুপটু অনেক বুলিলা।
ৰহিবাক প্ৰতি দিব্য বাসাঘৰ দিলা।।
অন্নপান ষড়ৰস ভোজন সম্ভৃত।
সমস্তকে দিলা যাক যেন সমুচিত।। ৯৭০
এঁকৈ এঁকৈ ৰাজা আইল যেন দিগপতি।
সন্তোষিলা সৱাকে জনক নৰপতি।।
পাত্ৰ মন্ত্ৰী সেনাগণ হয় হস্তী ৰথ।
নাহি তাৰ সীমা সংখ্যা আসি আছে যত।। ৯৭১
সৱাকে নৃপতি ৰহিবাৰ স্থান দিলা।
অন্নে পানে সমস্তৰে চিত্ত সন্তোষিলা।।
এক গোটা পদ্ম ফুলি আছে সৰোৱৰে।
তাৰ মধু আশে ধাৱে ভ্ৰমৰ বিস্তৰে।। ৯৭২
সেহিমতে পৃথিৱীৰ ৰাজা নিৰন্তৰ।
জানকীক আশে আইল মিথিলা নগৰ।।
ভৈলা একথান ৰাজা বৰিযেক মান।
সৱাকো জনক কৰিলেক বহু মান।। ৯৭৩
অনন্তৰে শুভ দিন তিথি বাৰ চাই।
জনক আনিলা সৱে ৰাজাক মতাই।।
বোলন্ত নৃপতি শুনা ৰাজা নিৰন্তৰ।
আজি পাতিবোঁহো জানকীৰ সয়ম্বৰ।। ৯৭৪
এহি কাজে তুমিসৱ আইলা মোৰ ঠাই।
বহু দিন প্ৰৱাসত আছা দুখ পাই।।
আশা বা নিৰাশা আজি পৰিচ্ছেদা হৌক।
বোলা ৰাম ৰাম সৱে সভাসদ লোক।। ৯৭৫

৩৩ অধ্যায়

দুলড়ি

জনকৰ বাণী ৰাজাগণে শুনি
মনত হৰিষ ভৈল।
কৰিয়া সত্বৰ আসি বাসাঘৰ
কাছিবাক সৱে লৈল।।
অগৰু চন্দন কস্তুৰি কুঙ্কুমে
ভূষিলেক সৱে গাৱে।

নানাবিধ দিব্য রত্ন অলঙ্কাৰ
পিন্ধিলেক ঠাৱে ঠাৱ।। ৯৭৬
পাট পাটোৰণে বিচিত্ৰ বসনে
ভৈল আতি জাতিষ্কাৰ।
সুৱৰ্ণৰ মালা শিৰত চৰায়া
হৰিষৰ নাহি পাৰ।।
দৰ্পণ ধৰিয়া মুখ চায়া বোলে
বিধি ভৈল সুপ্ৰসন্ন।
মোক সম ৰূপে ইতিনি ভুৱনে
নাহি আৰো একজন।। ৯৭৭
ধনে জনে মান্যে গুণে কুশে শীলে
দেখিয়া মোক বিশিষ্ট।
জনক নন্দিনী সীতা সুবদনী
মোকেসে বৰিব নিষ্ট।।
এহি বুলি আতি- শয় ৰঙ্গমনে
ৰাজাগণ অসংখ্যাত।
কাছি লাচি বেশে পৰম সুৰেশে
বসিলা গৈয়া সভাত।। ৯৭৮
ৰত্ন সিংহাসনে প্ৰকাশ কৰয়
ৰাজাগণ ভাল ভাল।
মেৰুৰ উপৰে যেন জ্যোতি কৰে
বসি দশ দিকপাল।।
পাত্ৰ মন্ত্ৰী যত ৰাজাৰ পিচত
বসিলা গৈয়া উৎসুকে।
আন যত জন মঞ্চত বসিল
মনত মহা কৌতুকে।। ৯৭৯
নটী নাচে গাৱে মৃদঙ্গ বজাৱে
বাৱে নানা যন্ত্ৰ তাল।
ভাটে চাটু পটু বোলে মালসৰে
যুজয় কৰি আস্ফাল।।
নানা বাদ্য ভণ্ডে শৰদ প্ৰচণ্ডে
কৰ্ণত হানয় তাল।
ৰঙ্গ ধঙ্গ ৰোলে প্ৰজাৰ আন্দোলে
সাগৰ যেন উল্লাল।। ৯৮০

৩৪ অধ্যায়
ছবি

এহিমতে নৃপগণে জানকী সীতাক মনে
দিব্য সভা মাজে বসি আছে।
মিথিলাৰ অধিপতি সভাত নিবাক প্ৰতি
কচাইলা সীতাক দিব্য কাছে।।
আগত সীতাক লৈয়া সমাজত চলি গৈলা
নানাবাদ্য শুভ সুমঙ্গলে।
অনেক যুৱতী নাৰী চলি যায় কাচি পাৰি
সীতাৰ সঙ্গত কৌতূহলে।। ৯৮১
যত ইষ্ট বন্ধুজন পাত্ৰ মন্ত্ৰী পুত্ৰগণ
চলি যান্ত মহাৰঙ্গ মনে।
হাতে দিব্য ঘট ধৰি নানা লাসৱেশ কৰি
গাৱন্ত মঙ্গল নাৰীগণে।।
ব্ৰাহ্মণসকলে বেদ পঢ়ি যান্ত অৱিচ্ছেদ
আতিশয় হৰিষে মনত।
চপয়ো পঢ়য় ভাট নটীসৱে কৰে নাট
কৰি লয়লাস নানা মত।। ৯৮২
মিথিলাৰ নৃপবৰে এহিমতে অনন্তৰে
প্ৰৱেশিলা সয়ম্বৰ শালা।
সীতাও লগত গৈলা মেৰুত উদয় ভৈলা
যেন অভিনৱ চন্দ্ৰকলা।।
সীতাৰ মুখৰ কান্তি দশোদিশে প্ৰকাশন্তি
যেন পূৰ্ণচন্দ্ৰৰ উদয়।
আছে যত ৰাজাগণ সৱাৰো হৰিষ মন
দেখি আতি ভৈল তমোময়।। ৯৮৩
সীতাৰ কোমল মুখ দেখিতে পৰম সুখ
সমস্তে এৰিল ধৈৰ্য্যভাৰ।
লাজকাজ পৰিহৰি চাহয় নয়ন ভৰি
মদনে কম্পিত সৰ্ব্বগাৰ।।
নভাসয় নেত্ৰে আতি কৰয় মদনে সাতি
আস ইস কৰে উসমিস।
জ্বলে আতি কামানল কৰে চিত টলবল
মনে একো নপাৰে উদ্দিশ।। ৯৮৪

হৃদয়ত কামশৰে পশি মহাপীড়া কৰে
কাহাৰো নুহিকে মন থিৰ।
চেতন হৰিয়া গৈল বৃদ্ধসৱ যুৱা ভৈল
দেখি ৰূপ সীতা গোসানীৰ।।
নমো নমো ৰঘুনাথ চৰণত থৈয়া মাথ
মন মোৰ ৰহোক তোমাত।
সমজ্যাৰ যত লোক ৰাম হৰি বুলিয়োক
তেৱে দুখ তৰিবা সাক্ষাত।। ৯৮৫

৩৫ অধ্যায়

পদ

বিশ্বামিত্র বদতি শুনিয়ো ৰঘুবৰ।
সভাত আছিল যত লোক নিৰন্তৰ।।
দেখিয়া সীতাৰ আতি ৰূপ বিপৰীত।
কামবাণে সৱাৰো মোহিত ভৈল চিত।। ৯৮৬
যেহি অঙ্গে সীতাৰ পৰিল দৃষ্টি যাৰ।
তাৰ হন্তে পুনৰপি নপলটে আৰ।।
সৱাৰো হৰিল মন সীতাৰ ৰূপত।
নিসিজিল মন যেন যোগীৰ ব্ৰহ্মত।। ৯৮৭
জানকীৰ মুখচন্দ্ৰমাক নিৰন্তৰে।
সুন্দৰ অমৃত পিয়ে নয়ন চকোৰে।।
অমৃতক দেখি যেন লুভীয়া বিস্তৰে।
নতু পূৰে মন যেন লটপট কৰে।। ৯৮৮
সেহিমতে জানকীক দেখি ৰাজাগণ।
কেনমতে পাইবো বুলি নসম্বৰে মন।।
কেহো ৰাজাগণে বসি গুণয় মনত।
বোলোঁ গৈয়া ধৰি জনকৰ চৰণত।। ৯৮৯
তোমাৰ দুহিতা সীতা আমাক দিয়োক।
ভৃত্য বুলি প্ৰভু মোক কিনিয়া থৈয়োক।।
সেৱা কৰি তোমাক থাকিবোঁ অহৰ্নিশ
নাপাইবাহা জোঁৱাই আন আমাৰ সদৃশ।। ৯৯০
কেহো জনে বোলয় মন্ত্ৰীৰ চাপো পাশ।
কত লক্ষ ধন দিয়া বুজোঁ তান আশ।।
মন্ত্ৰীৰ অধীন ৰাজাগণ নিৰন্তৰ।
তান বোলে কন্যা মোক দিব নৃপবৰ।। ৯৯১
কেহো বোলে ধৰোঁ লাগ ৰাজাৰ পুত্ৰৰ।
শাকুতি কাকুতি তাক কৰিবোঁ বিস্তৰ।।
হাতত ধৰিয়া বাক্য বুলিবোঁ বিনয়।
তোমাৰ ভগিনী মোক দিয়ো মহাশয়।। ৯৯২
তযু ভগিনীৰ বৰ আমিসে উত্তম।
পুছি চায়ো আন কোন আছে মোৰ সম।।
শুনি ৰাজপুত্ৰে কন্যা আমাকেসে দিব।
ৰাজায়ো পুত্ৰৰ বাক্য অৱশ্যে কৰিব।। ৯৯৩
কেহো বোলে চাটুবাণী বোলোঁহো কন্যাক।
শুনিয়ো সুন্দৰী তুমি বৰিয়ো আমাক।।
যত ৰাজ্যভাৰ ভাৰ্য্যা আছয় আমাৰ।
আজি ধৰি সকলো তোমাৰ অধিকাৰ।। ৯৯৪
থাকিবোঁহো আমিও তোমাৰ পালি আশ।
কৰোহো শপত যদি সঞ্জাত নযাস।।
আমাক মহন্ত বুলি জানে সৰ্ব্বলোক।
জানিলো নিশ্চয় সীতা বৰিব আমাক।। ৯৯
হেটমাথে বসি আলোচয় কতো জন।
সীতাৰ সখীক বোলো কাকুতি বচন।।
বুজায়োক সীতা সতী বৰোক আমাক।
যেহি চাহা তাকে মই দিবিহো তোমাক।। ৯৯৬
স্ত্ৰীৰ উতলে আতি চিত্ত লোভ পাই।
অৱশ্যে বুলিবে তেৱে সীতাক বুজাই।।
নিশ্চয় ধৰিব সীতা সখীৰ বচন।
এহিমতে আলোচে সকলে ৰাজাগণ।। ৯৯৭
শুনিয়োক কথা আৰে আত অনন্তৰ।
সমজ্যাত উঠিয়া জনক নৃপবৰ।।
কৃতাঞ্জলি হুয়া ৰাজা বুলিলা বচন।
সাৱধান হুয়া শুনিয়োক ৰাজাগণ।। ৯৯৮
মহা মহা ৰাজা বহুদিন মোৰ ঠাই।
সীতাৰ নিমিত্তে ৰহি আছা দুখ পাই।।
আজি সৱাহানে এক পৰিচ্ছেদা হৌক।
যিমতে কন্যাক পায় তাক শুনিয়োক।। ৯৯৯
পূৰ্ব্বকালে হৰে মৃগ মাৰিয়া বনত।
এৰি গৈলা ধনুখান মোৰ দুৱাৰত।।

পৰম সুদৃঢ় ধনু যেন বজ্ৰসাৰ।
ঘৰে আনি থৈয়া কৰিলোহো অঙ্গীকাৰ।। ১০০০
পাৰয় ধনুত যেহি গুণ লগাইবাক।
সুচন্দ্ৰবয়নী সীতা দিবোহো তাহাক।।
আছোঁহো পূৰ্ব্বত এহি অঙ্গীকাৰ কৰি।
এৱে যেহি গুণ দিবে পাৰে ধনু ধৰি।। ১০০১
তাহাকে বৰিব সীতা বুলিলোঁ নিশ্চয়।
এহি বুলি লোক পাঞ্চি দিলা মহাশয়।।
বৰ ঘৰ মাজে থৈয়া আছে ধনুখান।
সাঙ্গি বান্ধি সমজ্যাক লাগি গৈয়া আন।। ১০০২
ৰাজাৰ বচন শুনি তেতিক্ষণে গৈল।
অৰ্ব্বুদেক লোকে ধনু সাঙ্গি কৰি লৈল।।
কুজি মুজি হুয়া সৱে আনে বল দিয়া।
আদখান ধনু আসে মাটিত লুটিয়া।। ১০০৩
যেনে তেনে আনি সমাজৰ মাজে থৈল।
দেখিয়া ধনুক ৰাজাগণ ভয় ভৈল।।
আছো গুণ দিব দাণ্ডিবাকো নাই সাস।
জানকীৰ মুখ চাই তেজয় নিশ্বাস।। ১০০৪
সমজ্যাত ধনু থৈয়া জনক নৃপতি।
সীতাক বোলন্ত শুনিয়োক মহাসতী।।
তোক আশা কৰি মহা মহা ৰাজাচয়।
ৰাজ্য এৰি বৰিযেক প্ৰৱাস খাটয়।। ১০০৫
একৈ একৈ ৰাজা সুৰপতিৰ সমান।
তোমাৰ কাৰণে আসি আছে মোৰ থান।।
সুৱৰ্ণৰ মালাগাচি ধৰিয়া হাতত।
এতিক্ষণে থাকা গৈয়া সভাৰ মাজত।। ১০০৬
ধনুত লগাইবে গুণ যিজনে পাৰয়।
সেহি নিজপতি তযু জানিবা নিশ্চয়।।
তান মাথে মালা দিয়া কৰি নমস্কাৰ।
বৰিবাহা গই একো নকৰি বিচাৰ।। ১০০৭
শুনিয়া জানকী পাচে পিতৃৰ বচন।
সখীৰ মাজক চলি গৈলা তেতিক্ষণ।।
সুৱৰ্ণৰ মালা মাৰে হাতে তুলি লই।
পৃথিৱীক নিৰেখিয়া থাকিলন্ত ৰই।। ১০০৮
জনকে বুলিলা ৰাজাগণক বচন।
লগায়ো পচাৰ জানকীক যাৰ মন।।
জনকৰ বাণী শুনি কতোহো নৃপতি।
কৰন্ত যতন গুণ লগাইবাক প্ৰতি।। ১০০৯
কৰে উসমিস উঠে বসে কতোজন।
আগে পাচে চাৱে কতো চোবাৱে দশন।।
বাহু নিৰেখিয়া কতো ফোফায় যেন নাগে।
ভাঙ্গো ধনু আজি কোন বস্তু মোৰ আগে।। ১০১০
দেখোক সকলে বাহুবলৰ মহত।
প্ৰথমত উঠি গৈলা ৰাজা শুভদত্ত।।
ওচৰ চাপিয়া গৈয়া আস্ফোট কৰিল।
বাহু দাম্ফি মাৰি বীৰে ধনুক ধৰিল।। ১০১১
অনেক যতনে ধনু ধৰি বল দিল।
গুণ দিবে ছাৰি লাৰিবাকো নপৰিল।।
শুভদত্ত ৰাজাৰ ভাগিল চটীমটী।
লাজ হুয়া আসনত বসিলা পালটী।। ১০১২
অতি অনন্তৰে শতধনু নৃপবৰ।
মই গুণ দিবো বুলি চাপিলা ওচৰ।।
দশন কামুৰি শৰীৰৰ বলে ধৰি।
কতো বেলি চাহিলেক দঙ্গাদঙ্গি কৰি।। ১০১৩
বল দিয়া চাইল ৰাজা অনেক প্ৰকাৰে।
আছো গুণ দিবে ধনু লাৰিব নপাৰে।।
তাক দেখি হাসিলন্ত সকল সমাজ।
বসিল উলটি শতধনু হুয়া লাজ।। ১০১৪
তাত অনন্তৰে মগধৰ নৰেশ্বৰ।
আতি বৰ বলৱন্ত পৰম প্ৰখৰ।।
মই গুণ দিবোঁ বুলি হাস্ফোলিয়া গৈল।।
উলটি বসিল আতি মৰা যেন ভৈল।। ১০১৫
লাৰিবে নপাৰে ধনু অনেক যতনে।
তাক দেখি ৰিঙ্গ পাৰি হাসে সৰ্ব্বজনে।।
মগধৰ ৰাজাৰ মহাগৰ্ব্ব ভাঙ্গি গৈল।
উলটি বসিল আতিশয় লাজ ভৈল।। ১০১৬
ক্ষীৰোদধি তীৰে বসে উত্তৰ দিশত।
সনাতন নামে ৰাজা অনন্ত ভকত।।

হুঙ্কাৰতে সমস্তে ৰাজাৰ নাম লয়।
লক্ষ্মী সৰস্বতী যেৱে কন্দলকৰয়।। ১০১৭
দুইকো বুজাই ৰাজা ভাঙ্গয় কন্দল।
পৰম বিক্ৰমী আতিশয় মহাবল।।
হেন ৰাজা গুণ দিবে গৈলা বলে ৰাগি।
দাঙ্গিবাকো নপাৰি বসিল গৰ্ব্ব ভাগি।। ১০১৮
বৰ বৰ ৰাজা লাজ ভৈল বিপৰীত।
দেখি সৱে নৃপতিৰ চমকিল চিত।।
বলহীন মন ভৈল মুণ্ড নলাৰয়।
পৰিল নিজম হুমনিশ্বাস তেজয়।। ১০১৯
নোতোলয় মাথা মনে মিলে মহাদুখ।
কেৰ চক্ষু কৰি জানকীৰ চাৱে মুখ।।
ধনুক দেখিয়া পুনু চপৰাৱে মাথ।
বিৱৰ্ণ বদনে গুণে গালে দিয়া হাত।। ১০২০
হৰি হৰি আজি বিধি কি কাম কাৰিলোঁ।
মান্য হৰুৱাইলো আউৰ লাজতে মৰিলোঁ।।
ধনুত লগাইবে গুণ গৰ্ব্ব কৰি গৈলোঁ।
আছোক লগাইবোঁ গুণ লঘুমাত্ৰ ভৈলোঁ।। ১০২১
আগে জানো নপাৰিবোঁ উঠি গৈলোঁ কিক।
সমাজত লঘু ভৈলোঁ মৰণতোধিক।।
আসিলোঁহো যত ৰাজ্যভোগ পৰিহৰি।
বৰিষেক আছো জানকীক আশা কৰি।। ১০২২
সীতাক নপাইলো আৰো গৰ্ব্ব ভৈল ছ্ণ।
ধনুৰূপে বিধাতা কৰিলে বিড়ম্বন।।
আপোনাৰ নিজ ভাৰ্য্যা কৰি পৰিহাৰ।
জানকীৰ আশা মাত্ৰ কৰিলোঁ অপাৰ।। ১০২৩
নপাইলোঁহো সীতাক লভিলো বৰ সুখ।
কিমতে চাহিবোঁ পূৰ্ব্ব কামিনীৰ মুখ।।
আমাক এৰিয়া বিহা কৰিবাক গৈলা।
কি কাৰ্য্যক আমাৰ পাশক আসি ভৈলা।। ১০২৪
যি জনীক ৰাজা আনি আছা বিহা কৰি।
হৈবেক সিজনী জানো পৰম সুন্দৰী।।
তাইৰ পাশত থাকা কৰি সুখভোগ।
আমি পুনু নৃপতি তোমাৰ নোহোঁ যোগ।। ১০২৫
এহিমতে বিস্তৰ কৰিব পৰিহাস।
চাপিবো কিমতে আৱে তাসম্বাৰ পাশ।।
কিসক আসিলোঁ মই কি কাম কৰিলোঁ।
সীতাৰ আশায়ে নিজ ভাৰ্য্যাতো নৰৈলোঁ।। ১০২৬
এক বাস চাহন্তে হৰাইলোঁ দুয়ো বাস।
এহি বুলি ঘনে ঘনে তেজয় নিশ্বাস।।
দিবে পাৰোঁ ধন জন যতেক খোজয়।
ধনুত লগাইবে গুণ কিসক বোলয়।। ১০২৭
নভৈল সুবুদ্ধি ইটো জনক ৰাজাৰ।
কিসক কৰিল হেনমত অঙ্গীকাৰ।।
ধনুত লগাইবে গুণ নপাৰিলে কেৱে।
জানিলোঁহো জীয়েকক নিবে মহাদেৱে।। ১০২৮
আমি সৱে গৃহক নাযাইবোঁ এতিক্ষণ।
ধনুত লগাইবে গুণ চাহো কোন জন।।
এহি বুলি গোষ্ঠি কৰি যতেক নৃপতি।
সয়ম্বৰ সভা মাজে আছন্ত সম্প্ৰতি।। ১০২৯
আমি চলি যাওঁ আসা সেই সমজ্যাক।
পাৰিবা ধনুত গুণ তুমি লগাইবাক।।
তোমাৰ বিক্ৰম ৰাম কহিবোঁহো কিক।
ধনু ভাঙ্গি বিৱাহ কৰিয়ো জানকীক।। ১০৩০
জানকীৰ সয়ম্বৰ শুনি অনুপাম।
হায়িসা ঋষিক পাচে বুলিলন্ত ৰাম।।
শুনা ঋষিৰাজ মই কহোঁ স্বৰূপত।
পিতৃ পঠাই দিয়া আছে তোমাৰ লগত।। ১০৩১
যি কাৰ্য্যক লাগি তুমি পাঞ্চাহা আমাক।
অৱশ্যেকে লাগে মোৰ তাকে কৰিবাক।।
বুলিলাহা যাওঁ তযু সঙ্গে মিথিলাক।
কেনমতে ধনুখান দেখিবোঁহো তাক।। ১০৩২
ৰামৰ বচনে বিশ্বামিত্ৰ ৰঙ্গ ভৈলা।
ৰাম লক্ষ্মণক ঋষিৰাজ লগে লৈলা।।
কুতূহলে মিথিলাক কৰিলা গমন।
পিচত চলিলা অসংখ্যাত শিষ্যগণ।। ১০৩৩
কত দূৰ যান্তে ভৈলা সূৰ্য্য অস্তগত।
ৰহিলন্ত গৈয়া এক নদীৰ কুলত।।

৩৬ অধ্যায়
।। কান্যকুব্জ দেশৰ বৃত্তান্ত ।।

ঋষিক পুছিলা ৰামে কৰিয়া সাদৰ।
কাৰ ইটো ৰাজ্য কহিয়োক মুনিবৰ।। ১০৩৪
মুনিয়ে বোলন্ত ৰাম শুনিয়ো হৰিষি।
কুশধ্বজ নামে আছিলন্ত ৰাজ ঋষি।।
উপজিল তাৰ ঘৰে কন্যা এক শত।
বিদ্যাধৰী সৰো সম নুহিকে ৰূপত।। ১০৩৫
নৃত্য গীত কৰি সদা থাকে পুষ্পবনে।
দেখি কামে বিমোহিত ভৈলন্ত পৱনে।।
আসিলন্ত বায়ু পাচে তাসম্বাৰ পাশ।
কৰিলন্ত কন্যাগণে তাহাঙ্ক নৈৰাশ।। ১০৩৬
দেখি কোপ কৰি বায়ু ঊনপঞ্চাশত।
ভাঙ্গিলন্ত মধ্যদেহ পশি শৰীৰত।।
কান্যকুব্জ নামে দেশ ভৈল সেহি ধৰি।
কুশধ্বজে মনত আছন্ত চিন্তা কৰি।। ১০৩৭
তাহান পাশক আইল ঋষি ব্ৰহ্মদত্ত।
তাহাঙ্ক দিলন্ত দান কন্যা একশত।।
তুষ্ট ভৈলা ব্ৰহ্মদত্ত পায়া কন্যাগণ।
হৰিষে বুলিলা কুশধ্বজক বচন।। ১০৩৮
হৈবেক তোমাৰ এক তনয় উত্তম।
এহি বুলি গৈয়া ঋষি আপোন আশ্ৰম।।
হৰিষে আছন্ত কুশধ্বজ মহাশয়।
ভৈলন্ত সুপাশু নামে তাহান তনয়।।
কুশনাভ নামে পুত্ৰ ভৈল সুপাশুৰ।
ভৈলন্ত তাহান গাধি নামে পুত্ৰবৰ।। ১০৩৯
আমাৰ জনক গাধি জানা মহাশয়।
বিশ্বামিত্ৰ নামে আমি গাধিৰ তনয়।।
বংশাৱলী কথা ৰাম কহিলো নিশেষ।
কান্যকুব্জ নামে আমাসাৰ নিজ দেশ।। ১০৪০

৩৭ অধ্যায়
।। ঊনপঞ্চাশত বায়ুৰ উৎপত্তি বিৰৰণ।।

পুনৰপি ৰামে কথা পুছিলা ঋষিত।
এক লোকপাল বায়ু জগতে বিদিত।। ১০৪১
কিমতে পৱন ভৈলা ঊনপঞ্চাশত।
শুনি বিশ্বামিত্ৰে কথা কহন্ত ৰামত।।
আছন্ত কাশ্যপ মৰীচিত হন্তে হুই।
দিতি আৰু অদিতি তাহান ভাৰ্য্যা দুই।। ১০৪২
কাশ্যপক সেৱা দুয়ো কৰে অনুক্ষণ।
দুইত হন্তে উপজিল দেৱাসুৰগণ।।
অদিতিত হন্তে দেৱগণ ভৈলা জাত।
দিতিত অসুৰ ভৈলা জগতে প্ৰখ্যাত।। ১০৪৩
সৰ্ব্বকালে দেৱাসুৰে কৰয় কন্দল।
দেৱতাক জিনিলা অসুৰ মহাবল।।
পাচে দেৱতাক শিক্ষা দিলা নাৰায়ণ।
ভৈল সমৱন্তি যত দেৱাসুৰগণ।। ১০৪৪
কৰিলা যুগুতি দেৱাসুৰ নিৰন্তৰ।
পাই দিব্য অমৃতক মথিয়া সাগৰ।।
অজৰ অমৰ হৈবোঁ ভুঞ্জিয়া অমৃত।
এহি বুলি দেৱাসুৰে কৰি এক চিত্ত।। ১০৪৫
মথিলন্ত গৈয়া পাচে ক্ষীৰোদ সাগৰ।
কৰিলা মথনি দাণ্ডি পৰ্ব্বত মন্দৰ।।
সৰ্পৰাজ বাসুকীক জৰি কৰিলন্ত।
লাঙ্গুলৰ ভিতি দেৱগণে ধৰিলন্ত।। ১০৪৬
দৈত্যগণে টানি ধৰি সৰ্পৰ শিৰত।
উপজিল কালকূট বিষ প্ৰথমত।।
দেখি ভয় ভৈলা দেৱাসুৰ নিৰন্তৰে।
তাক পান কৰি জীৰ্ণ কৰিলন্ত হৰে।। ১০৪৭
দিব্য নাৰী অপেশ্বৰাগণ ভৈলা জাত।
তাৰে অনুচৰী উপজিলা অসংখ্যাত।।
অপেস্বৰী সমস্তক দেৱগণে নিল।
দেখি দৈত্য সকলৰ অসুখ মিলিল।। ১০৪৮
উপজিল উচ্চৈশ্ৰৱা ঘোঁৰা অনুপাম।
ভৈলা জাত কল্পতৰু পাৰিজাত নাম।।
আঠ গোট দিগ্ গজ ভৈলেক উপগত।
উপজিল আসি গজৰাজ ঐৰাৱত।। ১০৪৯
দিব্যমণি কৌস্তুভ জন্মিল তেজোময়।
মাধৱৰ কণ্ঠ মাজে প্ৰকাশ কৰয়।।

জগতজননী লক্ষ্মী ভৈলন্ত বেকত।
বিষ্ণুক বৰিয়া ৰহিলন্ত হৃদয়ত।। ১০৫০
লৈয়া মদ্য কলস বাৰুণী উপজিল।
গন্ধ পায়া দানৱ সকলে তাক নিল।।
অনন্তৰে আসি উপজিলা ধন্বন্তৰী।
সম্পূৰ্ণ অমৃত ঘট আছা হাতে ধৰি।।১০৫১
দেখি দেৱ দানৱৰ হৰিষ মিলিল।
দেৱতাক হেলি দৈত্যগণে তাক নিল।।
পাচে নাৰায়ণে দুখ দেখি দেৱতাৰ।
ধৰিলন্ত মাধৱে মোহিনী অৱতাৰ।। ১০৫২
কপটৰ ছলে বঞ্চি দৈত্য সমস্তক।
পিয়াইলা অমৃত হৰি দেৱতাসৱক।।
অজৰ অমৰ দেৱ ভৈলা সেহি ধৰি।
দৈত্যক বধিলা দেৱে ঘোৰ ৰণ কৰি।। ১০৫৩
শুনি দিতি ধৰি কাশ্যপৰ চৰণত।
কৰন্ত ক্ৰন্দন দেৱী পৰম শোকত।।
কিসক কান্দস দেৱী কাশ্যপে পুছিলা।
পাচে দিতি কাশ্যপত দুখ নিৱেদিলা।। ১০৫৪
মোৰ পুত্ৰগণক মাৰিলা পুৰন্দৰ।
অমৃতক খায়া ভৈলা অজৰ অমৰ।।
নুগুচয় মোৰ হৃদয়ৰ পুত্ৰশোক।
মোৰ পুত্ৰ ইন্দ্ৰ হৌক বৰ দিয়া মোক।। ১০৫৫
বৰ দিয়া কাশ্যপে বুলিলা হাস্য কৰি।
শুচি হুয়া গৰ্ভ তুমি ধৰিবা সুন্দৰী।।
নিয়মে থাকিবে পাৰা দ্বাদশ বৎসৰ।
হৈবে তযু পুত্ৰ ইন্দ্ৰ দিলোঁ মই বৰ।। ১০৫৬
শুনি দিতি কাশ্যপ ঋষিক সেৱা কৰি।
শুচি হুয়া গৰ্ভ পাচে ধৰিলা সুন্দৰী।।
হেন দেখি পুৰন্দৰ ত্ৰাস আতি ভৈলা।
কপটে দিতিক সেৱা কৰিবাক লৈলা।। ১০৫৭
ছিদ্ৰ পাইলে আন গৰ্ভ কৰিবো বিনাশ।
অহৰ্নিশি দিতিৰ নছাৰে ইন্দ্ৰে পাশ।।
যেতিক্ষণ যেহি লাগে যোগান্ত সকল।
গৰ্ভ নষ্ট কৰিবাক নপাৰন্ত ছল।। ১০৫৮
গৰ্ভভৰে দিতি নিয়মক পাসৰিলা।
মুক্তকেশে সন্ধ্যা বেলা শয়ন কৰিলা।।
শীয়ৰে চৰণ দিয়া চৰণকে শিৰ।
হেন ছিদ্ৰ পায়া হাসিলন্ত পুৰন্দৰ।। ১০৫৯
মায়া বলে গৰ্ভত পশিলা বজ্ৰ ধৰি।
কাটিলন্ত ছৱালক সাতখান কৰি।।
তাকো সাত সাত খান কৰিলা গৰ্ভত।
কান্দয় ছৱাল হুয়া ঊনপঞ্চাশত।। ১০৬০
চেতন লভিয়া দিতি দেখিলা বিস্ময়।
কিসক মাৰস ছাৱা ইন্দ্ৰক বোলয়।।
শুনি ইন্দ্ৰে বুলিলন্ত দিতিক বচন।
কি কাৰণে অনিয়মে কৰিলা শয়ন।। ১০৬১
সি কাৰণে গৰ্ভ নষ্ট কৰিলোঁ তোমাৰ।
দেৱ হুয়া থাকিবেক লগত আমাৰ।।
বিশ্বামিত্ৰে বোলে ৰাম কহিলোঁ বেকত।
ঊনপঞ্চাশত বায়ু ভৈলা এহিমতে।। ১০৬২
বঞ্চিলা ৰজনী ৰাম হৈন কথামতে।
তৈৰপৰা চলি গৈলা ৰজনী প্ৰভাতে।।
গৌতমৰ আশ্ৰমক দেখি অনুপাম।
কৌতুকে ঋষিত কথা পুছিলন্ত ৰাম।। ১০৬৩
কাৰ ইটো আশ্ৰম কহিয়ো তপোধন।
নানা ফলে ফুলে দেখিবাক সুশোভন।।
সৰ্ব্বশূন্য আশ্ৰম নেদেখো একো প্ৰাণী।
ঋষিয়ে বোলন্ত ৰাম শুনিয়োক বাণী।। ১০৬৪
ভাল সুমৰাইলা ৰাম কমললোচন।
ইঠাইতে তোমাৰ কিছু আছে প্ৰয়োজন।।

৩৮ অধ্যায়

।। অহল্যাৰ শাপ-মুক্তি।।

পাচে ৰাম লক্ষ্মণক লৈয়া ঋষিৰাজ।
প্ৰৱেশিলা গৈয়া পাচে আশ্ৰমৰ মাজ।। ১০৬৪
গৌতম ঋষিৰ শাপ লভিয়া প্ৰচণ্ড।
আছন্ত অহল্যা সতী হুয়া শিলাখণ্ড।।
বিশ্বামিত্ৰে ৰামক বুলিলা মৃদুভাৱে।
এহি শিলাখণ্ড ৰাম পৰশিয়ো পাৱে।। ১০৬৫

শুনি ৰামে শিলে মাত্র পৰশিলা পাৱ।
শাপ এৰাই অহল্যা ভৈলন্ত শুদ্ধভাৱ।।
ঈশ্বৰৰ পদধূলা জগতে দুৰ্ল্লভ।
মহা মহা মহন্তৰ নুহিকো সুলভ।। ১০৬৬
হেনয় ধূলাক সুখে অহল্যা পাইলন্ত।
তাহান ভাগ্যৰ কোনে কহিবেক অন্ত।।
ঘোৰ ঋষিশাপ এৰাই প্ৰকাশন্ত জ্যোতি।
দেখিয়া ঋষিত ৰামে পুছিলন্ত মাতি।। ১০৬৭
কিবা নাম আন এন্তে ভাৰ্য্যা বা কাহাৰ।
পৰম সুন্দৰী আতি ৰূপ চমৎকাৰ।।
শিলা হুয়া আছে কেনে শূন্য আশ্ৰমত।
ইহাৰ কাৰণ কহিয়োক স্বৰূপত।। ১০৬৮
শুনি বিশ্বামিত্ৰে দিলা ৰামক উত্তৰ।
ইহান অহল্যা নাম ভাৰ্য্যা গৌতমৰ।।
মহাঋষি গৌতমক জগতে জানয়।
তান তপ দেখি ইন্দ্ৰ ভৈল মহাভয়।। ১০৬৯
ৰাত্ৰি দিনে মানে তান সুখ শান্তি নাই।
আন তপ ভঙ্গ কৰোঁ কমন উপায়।।
ইটো ঋষি যেনে তপ কৰয় দুৰ্ঘোৰ।
কোন দিন ইন্দ্ৰপদ কাঢ়ি লৈবে মোৰ।। ১০৭০
মদনক আনি পাঞ্চিলন্ত পুৰন্দৰ।
যেনে তেনে তপ ভঙ্গ কৰা গৌতমৰ।।
শুনিয়া মদনে বোলে নপাওঁ আমি সাস।
জাজ্বল্য বহ্নিত কোনে কৰিবেক ঝাস।। ১০৭১
জীৱন্ত যমৰ কোনে চাপিবেক পাশ।
শুনি পুৰন্দৰে দীৰ্ঘ তেজিলা নিশ্বাস।।
দিগপাল সমস্তক বুলিলা সভাত।
কৰা সবে গৌতমৰ তপক বিঘাত।। ১০৭২
দেৱগণে বচন বুলিলা একে বাৰে
কালকূট খায়া কোনে মৰিবাক পাৰে।। ১০৭২
যদি স্বৰ্গপদ ঋষি লন্ত এতিক্ষণে।
তথাপিতো আগবাঢ়ি মৰিবোঁ কমনে।। ১০৭৩
দেৱতাসৱক ইন্দ্ৰে বুলিলেক বাণী।
স্বৰ্গপদ লৈলে তোমাসাৰ কিবা হানি।।

যেহি ইন্দ্ৰ হোৱে তুমিসৱ হৈবা তাৰ।
মোৰেসে কেৱল মাত্ৰ গুচে অধিকাৰ।। ১০৭৪
গৌতমৰ তপভঙ্গ মই কৰোঁ যাই।
কিন্তু তুমিসৱ হৈবা পিছত সহায়।।
এহি বুলি নিশ্চয় কৰিয়া দেৱৰাজ।
আসিলন্ত গৌতমৰ তপোবন মাজ।। ১০৭৫
ঋষিক দেখিয়া মহাভয়ে ভীত ভৈলা।
মায়া কৰি গৃহৰ ওচৰ চাপি ৰৈলা।।
প্ৰভাতৰ কাৰ্য যত কৰি সমাপতি।
ফল মুল আনিতে গৌতম মহামতি।। ১০৭৬
প্ৰৱেশিলা গৈয়া উপবনে আশ্ৰমৰ।
পাচে অহল্যাক দেখিলন্ত পুৰন্দৰ।।
ত্ৰৈলোক্যমোহিনী আতি পৰম সুন্দৰী।
নুহিকে সমান বিদ্যাধাৰী অপেস্বৰী।। ১০৭৭
অহল্যাৰ ৰূপে বাসৱক পৰশিল।
কামে বিমোহিত হুয়া বুলিলে লাগিল।।
গৌতমৰ তপ ভঙ্গ এখন আছোক।
অহল্যাৰ ৰূপে আতি মোহিলেক মোক।। ১০৭৮
মোক্ষ নুহিবেক আন সঙ্গমৰ সৰি।
কোন ছাৰ স্বৰ্গ বিদ্যাধৰী অপেস্বৰী।।
আহান অধৰ মধু পিবে যেৱে পায়।
তেৱে কোটি কোটি অমৃততো কাৰ্য নাই।। ১০৭৯
আক এৰি স্বৰ্গে গৈয়া কি কাম কৰিবোঁ।
প্ৰাণে যদি মৰোঁ আজি তথাপি হৰিবোঁ।।
এহি বুলি ইন্দ্ৰে মনে গুণিয়া অশেষ।
গৌতম ঋষিৰ পাচে ধৰিলন্ত বেশ।। ১০৮০
গৃহত প্ৰৱেশ পাচে ভৈলা ছদ্ম কৰি।
স্বামী আসিবাৰ দেখি অহল্যা সুন্দৰী।।
আথবেথ কৰিয়া আসন আনি দিল।
কৰণ্ডি পেলায়া থৈয়া আসনে বসিল।। ১০৮১
অহল্যা মধুৰ বাণী পুছিলা সাদৰে।
অৰণ্যক নগৈ কেনে উলটিলা ঘৰে।।
ইন্দ্ৰে মনে বোলে বিধি সুপ্ৰসন্ন ভৈলা।
ছদ্মৰূপে গৌতমে মাতিবে পাচে লৈলা।। ১০৮২

কি পুছস সুন্দৰী বিপাক আজি মোৰ।
ঘৰ হন্তে যাহন্তে দেখিলোঁ মুখ তোৰ।।
শৰত কালৰ পূৰ্ণচন্দ্ৰ নুহি সৰি।
কামবাণে পীড়া মোক কৰে সেহি ধৰি।। ১০৮৩
বিহা কৰি আনিবাৰ পৰা কদাচিত।
হেনমত ৰূপ নতো দেখোঁ বিপৰীত।।
আজি জানো বিধাতা কৰিল বিড়ম্বন।
তোহোৰ নিমিত্তে পীড়া কৰয় মদন।। ১০৮৪
চল যাওঁ শয্যাক পুছস আৰ কিক।
শুনিয়া অহল্যা সতী বোলয় স্বামীক।।
আজি দেখোঁ তুমি প্ৰভু কেনমত ভৈলা।
লাজ কাজ তপ ব্ৰত পাচ কৰি থৈলা।। ১০৮৫
ত্ৰিজগতে জানে তুমি মহা মুনিবৰ।
তোমাৰ অকাৰ্য্যে হাসিবেক নিৰন্তৰ।।
সমস্তে শাস্ত্ৰত তুমি আপুনি পাৰ্গত।
কৰিব আলাপ স্ত্ৰীক ঋতু সময়ত।। ১০৮৬
ঋষিসকলৰ ধৰ্ম্ম এহিসে নিশ্চয়।
ঋতুবাজে স্ত্ৰীক আলাপিলে পাপ হয়।।
তুমি কেনে ঋতু বিনে কৰিবা আলাপ।
নপাৰোহো বুজিবে তোমাৰ কিবা কাপ।। ১০৮৭
মোকেসে পৰীক্ষা কৰা জানিলোঁহো নিষ্ঠ।
নুহি কেনে ইবোল বুলিলা তুমি শিষ্ট।।
হেন শুনি কপট গৌতমে বোলে বাণী।
ভাল তুমি অহল্যা বুলিলা ধৰ্ম্ম জানি।। ১০৮৮
কিন্তু মোৰ ধৰ্ম্ম তুমি কৰিলা বিঘাত।
তোমাৰ ৰূপেসে কামে কৰে উতপাত।।
যিহেতু ভৈলাহা তুমি পৰম সুন্দৰী।
ত্ৰৈলোক্যৰ ৰূপ থৈলে একস্থান কৰি।। ১০৮৯
যিকালত বিহা কৰি তোমাক আনিলো।
হৈবে মোৰ ধৰ্ম্ম নষ্ট তেখনি জানিলোঁ।।
তোমাৰ ৰূপত যাৰ নিমজিল মন।
ৰাখিবেক ধৰ্ম্ম হেন আছে কোনজন।। ১০৯০
আজি যেৰে প্ৰাণ ৰহে মদন অনলে।
তেৰে তপ ধৰ্ম্ম কৰ্ম্ম পাইবোঁহো সকলে।।
এখনে কামিনী মোৰ প্ৰাণ ৰক্ষা কৰা।
চলিয়োক শয্যাক বিলম্ব পৰিহৰা।। ১০৯১
পুনৰপি বুলিলন্ত অহল্যা বচন।
শুনিয়োক প্ৰভু তুমি থিৰ কৰা মন।।
হৰিক সুমৰি ব্ৰহ্মমন্ত্ৰ কৰা জপ।
কপট গৌতমে বোলে এৰা কাপ ঝাপ।। ১০৯২
বাৰম্বাৰ হৰি স্মৰি ধৰিলো ধিয়ান।
তোক বিনে সমাধিতো নেদেখিলোঁ আন।।
কিবা মোক বুজাস নজানো কিবা মই।
মোত কৰি অধিক পণ্ডিত ভৈলি তই।। ১০৯৩
কামবাণে ফুটি মোৰ প্ৰাণ সঙ্কলয়।
কামাতুৰ ভৈলে পৰদাৰাকে হৰয়।।
কৰিলন্ত ব্ৰহ্মা নিজ দুহিতা আলাপ।
তথাপিতো তান্ত দেখোঁ নিসিজিল পাপ।। ১০৯৪
নিজ ভাৰ্য্যা আলাপিবো দোষ আত বৰ।
মোৰ প্ৰাণ যায় তই পাতস জগৰ।।
অহল্যা গুণয় জানো মিলয় অকাজ।
আলাপ নাপাই শাপিবেক ঋষিৰাজ।। ১০৯৫
জানিলোহো বিধাতা আমাক বিড়ম্বিল।
মহাভয় হুয়া আতি বচন বুলিল।।
শুনিয়োক মহাঋষি বচন আমাৰ।
ধৰ্ম্মত থাকিয়া বুজাইলোহো বাৰে বাৰ।। ১০৯৬
স্ত্ৰী জাতি কিবা আমি জানো শাস্ত্ৰচয়।
আন আত মহাঋষি তোমাত পুছয়।।
তথাপিতো কৰা যদি ধৰ্ম্ম পৰিত্যাগ।
দিবা গুচি আসি তেৰে হৌক নিশাভাগ।। ১০৯৭
দিনত শৃঙ্গাৰ ধৰ্ম্ম নুহিকে উচিত।
সামান্য জনৰো ইটো অতি গৰহিত।।
মায়াবী গৌতমে বোলে শুনা প্ৰাণেশ্বৰী।
তই ধৰ্ম্ম চিনাস আছিলোঁ মই মৰি।। ১০৯৮
কামাতুৰ ভৈলে তাৰ ধৰ্ম্ম কৈত আছে।
চল যাওঁ শয্যাক বুজাবি মোক পাচে।।
অহল্যা বোলয় যেনে লাগে কৰা তাক।
হাতে কোনে পাৰয় হস্তীক ঠেলিবাক।। ১০৯৯

শুনি বাসৱৰ আতি ৰঙ্গ ভৈলা মনে।
আথবেথ কৰিয়া উঠিল তেতিক্ষণে।।
শয্যাক নিলন্ত তাক ধৰিয়া হাতত।
কৰিলা অনেক ক্ৰীড়া কামে হয়া মত্ত।। ১১০০
মহা কামাতুৰ ইন্দ্ৰ ৰতিত কুশল।
যোড়শ শৃঙ্গাৰ ভাৱ দেখাইলা সকল।।
দেখিয়া বিস্ময় মন ভৈল অহল্যাৰ।
গৌতম ঋষিৰ নোহে ইমত শৃঙ্গাৰ।। ১১০১
জানিলো নুহিকো ইটো বাসৱত পৰ।
এহি বুলি ভৈলা দেৱী শয্যাৰ অন্তৰ।।
ভৈলো সৰ্ব্বনাশ বুলি ভৈলা মহাভয়।
থিৰ নোহে হাত ভৰি শৰীৰ কম্পয়।। ১১০২
মাতিলা অহল্যা পাচে কোপ যে কৰি মন।
অৰে তই কহ কোন পৰম দুৰ্জ্জন।।
শুনিয়া ইন্দ্ৰৰ ভয়ে গৰ্ব্ব গৈল গলি।
প্ৰকম্পিত হুয়া মাতিলন্ত কৃতাঞ্জলি।। ১১০৩
শুনিয়োক মহামতি মই দেৱৰাজ।
আনে কোনে কৰিবেক ইমত অকাজ।।
অহল্যা বোলন্ত দূৰ গুচ দুৰাচাৰ।
পতিব্ৰতা ধৰ্ম্ম নষ্ট কৰিলি আমাৰ।। ১১০৪
শাপি তোক এখনে কৰিবে পাৰোঁ ছাই।
তথাপিতো মোৰ আৰো পৰিক্ৰিয়া নাই।।
অৱশ্যক মই ঘোৰ নৰকক যাইবোঁ।
তোক শাপ দিয়া মই কোন ফল পাইবোঁ।। ১১০৫
মই তোক কিবা কাজে কৰিবোঁহো দণ্ড।
স্বামীৰ শাপত তোৰ হৈবে লণ্ডভণ্ড।।
যি ভৈল সি ভৈল মোৰ শুনৰে বৰ্ব্বৰ।
তই মাত্ৰ আপোনাৰ প্ৰাণ ৰক্ষা কৰ।। ১১০৬
নতো পান্ত আসি তোক গৌতমে যাৰত।
সত্বৰে এথাৰ পাপী অন্তৰ তাৰত।।
হেন শুনি মহাভয় লাজে পুৰন্দৰ।
তেখনে ধৰিলো বেশ বৃদ্ধ ব্ৰাহ্মণৰ।। ১১০৭
শণ পাঞ্জি হেন কেশ ভোবোকাৰ দাড়ি।
ভগা ছাতিখানি বাম কান্ধে আছে পাৰি।।
হাতে গলে শিৰে মালা আছে ৰুদ্ৰাক্ষৰ।
লৰ লৰ দান্ত ফোটা কৰে চৰচৰ।। ১১০৮
কৰে কম্প কম্প হাত পাৱ নুহি থিৰ।
কাখে ভগী জুলি লাখুটিত দিয়া ভিৰ।।
ভিক্ষুকৰ বেশে নঙলাৰ ভৈলা বাজ।
সেহি বেলা আসিলা গৌতম ঋষিৰাজ।। ১১০৯
সাৰি যাওঁ বুলি আগে বেগ দিয়া গৈল।
গৌতমক দেখি পাচে বেগ থিৰ ভৈল।।
কাসে ঢুলু ঢুলু কৰি থিৰ নুহি মন।
গৌতমে বোলন্ত ইটো যায় কোন জন।। ১১১০
কাহাকো নেদেখি আগে গৈল সৰসৰি।
মোক দেখি ইহাৰ কম্পয় হাত ভৰি।।
নুহিকে ভিক্ষুক ইটো জানিলো নিশ্চয়।
কপট ব্ৰাহ্মণ বেশ ভৈল মোক ভয়।। ১১১১
আন কোনো নোহে ইটোজন পুৰন্দৰ।
ছদ্মৰূপে জানো বিধ্বংসিল মোৰ ঘৰ।।
এহি বুলি গৌতমে কৰিয়া মন হাস।
মাতিলন্ত ৰহ অৰে কোন তই যাস।। ১১১২
শুনিয়া বাসৱে আতি ভৈলা ভয়ে ত্ৰাস।
নিশ্বাস তেজিয়া বোলে ভৈলো সৰ্ব্বনাশ।।
হা কি কৰিলোঁ কোন সময়ে লৰিলো।
গৌতম স্বৰূপ মৃত্যু মুখত পৰিলো।।১১১৩
নাই শ্ৰুতি জ্ঞান ভয়ে উৰি গৈল জীৱ।
কপট এৰিয়া গৈয়া আগে ভৈলা থিৰ।।
যম যেন গৌতমক দেখন্ত সাক্ষাত।
মৰা যেন ভৈল থিৰ নুহি ভৰি হাত।।১১১৪
নাই মাত বোল আতি সেপকে নোঢোকে।
বুঢ়া বানৰক যেন পাইল পুত্ৰশোকে।।
হৃদয় শুকাইল মুখে ধূলা উৰি যায়।
কৃতাঞ্জলি ৰহিলা তলক লাগি চাই।। ১১১৫
কোপে বাসৱক ঋষি মাতিলন্ত হাসি।
মোহোৰ ঘৰত বেটা বিধ্বংসিলি আসি।
ছাগ যেন ভৈল এক নাই লাজ কাজ।
এহিসে কৰ্ম্মক লাগি ভৈলি দেৱৰাজ।। ১১১৬

নটত অগন তই ভৈলি দুৰাচাৰ।
নিৰশঙ্ক হুয়া ভাৰ্য্যা হৰস আমাৰ।।
মই ত্ৰৈলোক্যৰ ৰাজা বুলি গৰ্ব্ব তোৰ।
একোকে নচাস কৰ্ম্ম কৰহ দুৰ্ঘোৰ।। ১১১৭
বিশ্বৰূপ ব্ৰাহ্মণক কাটি পাইলি লাই।
বাণ্টি দিয়া ব্ৰহ্মবধ পাপ কৈলি ছাই।।
আমাৰ ভাৰ্য্যাক হৰি সেহিমত চাস।
মোৰ হাত সাৰি আজি সেহুৰে নযাস।। ১১১৮
কোনে কি কৰিব মোক হেন মনে মান।
গৌতম ঋষিৰ একো মহিমা নজান।।
স্বৰ্গৰ যতেক নাৰী তোক নুজুৰিল।
গৌতমৰ স্ত্ৰীতে তোৰ মনক পূৰিল।। ১১১৯
পৰনাৰী হৰে যাৰ ঘৰে ভাৰ্য্যা নাই।
তোৰ যত ভাৰ্য্যা তাৰ লেখাও নপাই।।
তথাপিতো ব্ৰাহ্মণৰ ভাৰ্য্যাক হৰস।
কৰো শাস্তি যেন হেন কৰ্ম্ম নকৰস।। ১১২০
এহি বুলি ক্ৰোধে জ্বলি ভৈলা বহ্নি সম।
ইন্দ্ৰ বোলে নুহি ঋষি পাইলে মোক যম।।
কোপে বাসৱক ঋষি বুলিলন্ত মাতি।
শুন পুৰন্দৰ হেৰ বিহো তোৰ শাস্তি।। ১১২১
সৰ্ব্বাদাই তই যোনিতেসে মাত্ৰ ৰত।
সহস্ৰ হউক যোনি তোৰ শৰীৰত।।
যেন আনক্ষণ নকৰস হেন দোষ।
এতিক্ষণে ছিণ্ডিয়া পৰক অণ্ডকোষ।। ১১২২
বিহিলোঁহো শাস্তি তোৰ যেহেন উচিত।
ব্ৰাহ্মণক আৰো যেন নকৰ ঈঙ্গিত।।
হেন শাপ গৌতমে ইন্দ্ৰক যেৱে দিল।
পাতকৰ ফল আসি তেখনে মিলিল।। ১১২৩
ইন্দ্ৰৰ শৰীৰ গোট যোনিময় ভৈল।
দুই অণ্ডকোষ তেতিক্ষণে ছিণ্ডি গৈল।।
দেৱৰ ঈশ্বৰ আতি ভৈল লণ্ডভণ্ড।
এৰাইতে শকতি নাহি ব্ৰাহ্মণৰ দণ্ড।। ১১২৪
মহাহিত উপদেশ শুনিয়োক সৰ্ব্ব।
ব্ৰাহ্মণত অল্পো নকৰিবা অৱগৰ্ব্ব।।
এৰিয়ো বিপ্ৰত অৱহেলা সৰ্ব্বদাই।
দেখা কেনমত ভৈল দেৱৰ বিলাই।। ১১২৫
হুয়া আতি বীভৎস শাপত গৌতমৰ।
মহাতাপে মনত গুণন্ত পুৰন্দৰ।।
যাইবোঁহো স্বৰ্গক আৰে মই কোন লাজে।
পূৰ্ব্বত দিলেক হাক দেৱতা সমাজে।। ১১২৬
তথাপি আসিলোঁ তপভঙ্গ কৰিবাক।
আছো তপ ভাঙ্গিবো নাশিলোঁ আপোনাক।।
কোনবা বিধিয়ে মোক ঠেকিলে বিপাক।
জগতৰ লোকে আৰে হাসিবেক মোক।। ১১২৭
হৰি হৰি বিধাতা নভৈলা মোৰ ফাল।
ই লাজত কৰি জানা মৰণেসে ভাল।।
শাপ দিয়া ভস্ম কৰি নকৰিলা কিক।
ভৈলোহো বীভৎস মই মৰণতোধিক।। ১১২৮
কোন ধৰ্ম্ম কৰোঁ আৰে কৈক লাগি যাওঁ।
ইটো লাজ অপমান কহিতে এৰাওঁ।।
এহি বুলি উত্তৰ দিশক লাগি যাই।
পদ্মৰ তন্তুত গৈয়া থাকিলা লুকাই।। ১১২৯
শাপ দিয়া ইন্দ্ৰক গৌতম মুনিবৰ।
কোপমনে গৈয়া প্ৰৱেশিলা নিজ ঘৰ।।
অহল্যা আছন্ত মহা মনে তাপ কৰি।
স্বামী আসিবাৰ পাচে দেখিলা সুন্দৰী।। ১১৩০
মহাত্ৰাসে স্বামীৰ নহন্ত সতী আগ।
অহল্যাক মাতিলা গৌতম মহাভাগ।।
শুনা সতী অহল্যা কহিবি নিষ্ঠ কৰি।
কিবা ভাল মন্দ কৰ্ম্ম আছস আচৰি।। ১১৩১
শুনি অহল্যাৰ হেন উৰি গৈল জীৱ।
যোৰহাতে গৌতমৰ আগে ভৈল থিৰ।।
লাজে ভয়ে ধীৰে ধীৰে মাতন্ত স্বামীক।
আপুনি সৰ্ব্বজ্ঞ তুমি মোত পুছাঁ কিক।। ১১৩২
তযু ৰূপ ধৰি ইন্দ্ৰ আইল ছলিবাক।
নুহিকো সৰ্ব্বজ্ঞ মই নজানিলোঁ তাক।।
তোমাকেসে জানিয়া কহিলোঁ ধৰ্ম্ম যত।
কপট বাসৱে তাক নধৰি মনত।। ১১৩৩

কামে মত্ত হুয়া ইন্দ্রে হৰিলেক মোক।
শাপি ভস্ম কৰিয়োক প্ৰায়শ্চিত্ত হৌক।।
গৌতমে বোলন্ত মিছা নামাতিলি তই।
শাপি তোক ভস্ম আৰো নকৰোহো মই।। ১১৩৪
অজ্ঞান দোষৰ তথাপিতো কৰোঁ দণ্ড।
কতো কাল মানে হুয়া থাক শিলাখণ্ড।।
ৰামৰূপে হৰি আসি হৈব অৱতাৰ।
ৰাক্ষসক মাৰিয়া খণ্ডিব ভূমিভাৰ।। ১১৩৫
তান পদৰেণু পাইলে হৈবি পূৰ্ব্বৱত।
নকৰিবি সংশয় কহিলোঁ স্বৰূপত।।
আজি হন্তে কোনো প্ৰাণী তোক নেদেখোক।
ইটো আশ্ৰমত আৰো লোক নাথাকোক।। ১১৩৬
এহি বুলি গৌতম তেখনে চলি গৈলা।
উত্তৰ দিশত গৈয়া তপ কৰি ৰৈলা।।
অহল্যা ভৈলন্ত শিলা স্বামীৰ শাপত।
সেহি ধৰি নাহি একোজনআশ্ৰমত।। ১১৩৭
তযু পদ পঙ্কজৰ ৰেণু প্ৰসাদত।
এহেন্তে অহল্যা সতী ভৈলা পূৰ্ব্বৱত।।
গৌতমৰ ভাৰ্য্যা এন্তে জানিবাহা ৰাম।
শুনি অহল্যাক ৰামে কৰিলা প্ৰমাণ।। ১১৩৮
বিশ্বামিত্ৰ মুনিত পুছিলা ৰঘুবৰ।
কহিয়োক পাচে কেন ভৈল বাসৱৰ।।
ঋষি বোলে শুনা ৰাম ৰঘু বংশধৰ।
শচী একো থিতি নজানিয়া বাসৱৰ।। ১১৩৯
পাচে বৃহস্পতিত পুছিলা শচী সতী।
স্বামী কিবা ভৈলা কহিয়োক বৃহস্পতি।।
দেৱগুৰু বোলন্ত নজানো মই তাক।
তেৰেসে স্বামীক পাইবা পূজিয়া দুৰ্গাক।। ১১৪০
শুনি শচী দেৱী তেৰে দুৰ্গাক পূজিলা।
তুষ্ট হুয়া দুৰ্গায়ো শচীক দেখা দিলা।।
শচীক বোলন্ত যেন লাগে লৈয়ো বৰ।
শচী বোলে কৈয়ো কিবা ভৈল পুৰন্দৰ।। ১১৪১
ইন্দ্ৰৰ বৃত্তান্ত দুৰ্গা কহিলা শচীত।
পাইবাহা স্বামীক বুলি ভৈলা অন্তৰ্হিত।।
বৰ পায়া শচী আনন্দিত আতি ভৈলা।
বৃহস্পতি সমে সৰোবৰ তীৰে গৈলা।। ১১৪১
পাচে পুৰন্দৰক মাতিলা বৃহস্পতি।
হৈবেক কল্যাণ উঠিয়োক মহামতি।।
গুৰুৰ বচন শুনিলন্ত পুৰন্দৰ।
পদ্মৰ তন্তুত আছা সহস্ৰ বৎসৰ।। ১১৪২
তাৰ পৰা উঠিয়া তীৰক লাগি গৈলা।
শচী বৃহস্পতি সমে একথান ভৈলা।।
শাপৰ বৃত্তান্ত কহিলন্ত পুৰন্দৰ।
দেখা গুৰু কেন মোৰ ভৈল অথন্তৰ।। ১১৪৩
কি কৰিবোঁ গুৰু আৰে উপদেশ দিয়ো।
বৃহস্পতি বোলন্ত দেৱীক আৰাধিয়ো।।
পাচে পুৰন্দৰ শুনি গুৰুৰ বচন।
একচিত্তে কৰিলা দেৱীক আৰাধন।। ১১৪৫
তুষ্ট হুয়া দেৱী আসি ভৈলন্ত সাক্ষাত।
দেখি পুৰন্দৰে প্ৰণামিলা নমাই মাথ।।
স্তুতি নতি ভকতি কৰিলা বহুতৰ।
পাৰ্ব্বতী বোলন্ত যেন লাগে লৈয়ো বৰ।। ১১৪৬
বাসৱে বোলন্ত মাৰ বৰ দিবা মোক।
মহাঋষি গৌতমৰ শাপ দূৰ হৌক।।
পাৰ্ব্বতী বোলন্ত ব্ৰহ্মশাপ আছা পাই।
তাক গুচাইবাক লাগি মোৰ শক্তি নাই।। ১১৪৭
তথাপিতো দেও বৰ তাক শুনিয়োক।
যোনি গুচি ইটো সহস্ৰেক চক্ষু হৌক।।
হৈবেক তোমাৰ নাম সহস্ৰলোচন।
ভৈলা অন্তৰ্দ্ধান বুলি এতেক বচন।। ১১৪৮
দেৱীক আৰাধি বৰ পাইলন্ত প্ৰত্যেক।
যোনি গুচি ক্ষণে ভৈল চক্ষু সহস্ৰেক।।
তেৰেসে স্বৰ্গক লাগি গৈলা পুৰন্দৰ।
দেখিয়া হৰিষ ভৈলা দেৱতা সৱৰ।। ১১৪৯
শচীৰ আনন্দ স্বামী আসিলন্ত ঘৰে।
অশ্বনীকুমাৰ দুইক আনি পুৰন্দৰে।।
অণ্ডকোষ নাহি মোৰ কথা কহিলন্ত।
ছাগলৰ অণ্ড বৈদ্যে আনি জোড়াইলন্ত।। ১১৫০

তেৱে ইন্দ্ৰ দেৱৰ সন্তুষ্ট ভৈল মন।
খাসিক দিলন্ত বৰ সহস্ৰলোচন।।
হৌক খাসি ছাগল পৱিত্ৰ সুকোমল।
লাগিবেক দেৱ পিতৃ কাৰ্য্যত সকল।। ১১৫১
ভৈলা আসি পৱিত্ৰ ইন্দ্ৰৰ পায়া বৰ।
খাসি কৰিলাত বীৰ্য্য বাঢ়য় ইন্দ্ৰৰ।।
কহিলোঁ তোমাত ৰাম কথা নিৰন্তৰ।
এহিমতে শাপমুক্ত ভৈলা পুৰন্দৰ।। ১১৫২
অনন্তৰে জানিলেক গৌতমে ধ্যানত।
ভৈলন্ত অহল্যা সতী মুকুত শাপত।।
পৰম হৰিষ মনে ঋষি সৰ্ব্বজান।
ভাৰ্য্যায়ে সহিতে আসি ভৈলা একথান।। ১১৫৩
ৰাম লক্ষ্মণক ঋষি আশীৰ্ব্বাদ দিলা।
দুয়ো ভাই গৌতম ঋষিক প্ৰণামিলা।।
বিশ্বামিত্ৰ মুনিক গৌতম মুনিবৰ।
পৰম গৌৰৱে প্ৰশংসিলা বহুতৰ।। ১১৫৪
সাধিলা আমাৰ কিনো বৰ উপকাৰ।
অহল্যা মুকুত ভৈলা প্ৰসাদে তোমাৰ।।
তযু উপকাৰ নপাৰিবোঁ শুজিবাক।
নিজগুণে কিনি যেন থৈলাহা আমাক।। ১১৫৫
পাচে ঋষি গৌতমে ৰামক মাতিলন্ত।
শুনিয়োক ৰাম তুমি পুৰুষ মহন্ত।।
অনাদি ঈশ্বৰ তুমি দেৱতাৰো দেৱ।
অনাথৰ গতি তুমি বিনে নাই কেৱ।। ১১৫৬
তযু পদ ধূলাৰ মহিমা অদভুত।
যাহাৰ পৰশে ভৈলা অহল্যা মুকুত।।
ভালেসে তোমাৰ পদধূলা আশা কৰি।
মহা মহা মহন্তে সমস্ত পৰিহৰি।। ১১৫৭
তোমাৰ চৰণে সেৱা সদায় কৰন্ত।
তযু মহা প্ৰসাদে মোক্ষকো নাদৰন্ত।।
এহিমতে কৰি স্তুতি ৰামক বিস্তৰ।
অহল্যা সহিতে চলি গৈলা মুনিবৰ।। ১১৫৮
শুনা সভাসদ পদ ৰামৰ চৰিত্ৰ।
শুনন্তে কৰ্ণত যেন বৰিষে অমৃত।।
অনায়াসে গুচিবেক সংসাৰৰ দুখ।
বোলা ৰাম লভিবা পৰমানন্দ সুখ।। ১১৫৯

৩৯ অধ্যায়
।। ৰামৰ হৰধনু ভঙ্গ ।।
দুলড়ি

অনন্তৰে মহা ঋষি বিশ্বামিত্ৰ
ৰাম লক্ষ্মণক লই।
সহৰিষ মনে মধুৰ গমনে
মিথিলা পাইলন্ত গই।।
ঋষিৰ পাছত হৰিষ মনত
চলন্ত ৰাম লক্ষ্মণ।
যেন শিশু সিংহ দেখিতে বিড়িঙ্গ
গজৰ যেন গমন।। ১১৬০
মৃদু সুকোমল চৰণ যুগল
চলাৱন্ত লয়লাসে।
দিশ পাশ প্ৰতি কৰি প্ৰজ্বলিত
ৰামৰ দেহা প্ৰকাশে।।
পৰম মধুৰ লাৱণ্য প্ৰচুৰ
সাক্ষাত যেন মদন।
মহা মনোহৰ মূৰুতি সুন্দৰ
দেখি চাৱে সৰ্ব্বজন।। ১১৬১
ঈষত হাসিত বৰিষে অমৃত
দেখন্তা লোকৰ গাৱে।
জুৰায় মন প্ৰাণ নভাসে নয়ন
যতেক ৰামক চাৱে।।
লগত উভতি চলে সৰ্ব্বজন
প্ৰশংসিয়া বহুভাৱে।
ইটো পুৰুষক তুলিলে কোনেনো
সুৱৰ্ণকুক্ষীয়া মাৱে।। ১১৬২
যিটো ভাগ্যৱতী পাইলা আঙ্ক পুত্ৰ
তাইৰ বিধি সুপ্ৰসন্ন।
সিজনীৰ সম পুণ্য জানো আৰ
নতো কৰে একোজন।।
ৰামৰ সমান পুৰুষ উত্তম
ইতিনি লোকত নাই।
ত্ৰৈলোক্যৰ ৰূপ ইহান শৰীৰে
থৈলা বিধি এক ঠাই।। ১১৬৩

সীতাৰ সদৃশ এহেন্তেসে বৰ
বিধি নির্ম্মিলন্ত জানি।
স্বয়ম্বৰ সম- য়ত মিথিলাত
দৈৱে মিলাইলন্ত আনি।।
জনক নৃপতি কি কার্য্য কৰিলা
অঙ্গীকাৰ বিপৰীত।
কঠিন ধনুত কোমল শৰীৰে
নাপাৰিবে গুণ দিত।। ১১৬৪
ইহেন বৰত আপোন ইচ্ছায়ে
সীতাক দিবে নপাইল।
যেন কোনজনে হাতৰ অমৃত
আপুনি ঠেলি পেলাইল।।
যেন নৱনিধি পায়া হৰুৱাৰে
দৰিদ্ৰ আপোন দোষে।
ৰামক দেখিয়া যত নৰ নাৰী
এহিমতে সবে ঘোষে।। ১১৬৫
মুনিৰ পিচত পৰম হৰিষে
চলন্ত ৰাম লক্ষ্মণ।
বিশ্বামিত্ৰ মুনি স্বয়ম্বৰ শালা
পাইল গৈয়া কতক্ষণ।।
জনক নৃপতি দেখি সচকিত
উঠিলন্ত চালি গাৰ।
আপুনি আসন পাৰিয়া দিলন্ত
বুলি আতি মৃদুভাৱ।। ১১৬৬
পাচে জানুশিৰে পৰশি সাদৰে
কৰিলন্ত নমস্কাৰ।
সঅর্ঘ্যে ঋষিক কৰিলন্ত পূজা
হৰিষৰ নাই পাৰ।।
সুখে আসনত বসিয়া আছন্ত
বিশ্বামিত্ৰ মুনিবৰ।
দক্ষিণত ৰাম বামত লক্ষ্মণ
আৰো শিষ্য নিৰন্তৰ।। ১১৬৭
গৌতমৰ পুত্ৰ নামে শতানন্দ
পুৰোহিত জনকৰ।
বিশ্বামিত্ৰ মহা মুনিক দেখিয়া
সাদৰিলা বহুতৰ।।
ৰাম লক্ষ্মণক দেখি শতানন্দ
পুছিলা বিশ্বামিত্ৰত।
কাহাৰ কুমাৰ ৰূপে মনোহৰ
দেখি নতো হেনমত।। ১১৬৮
শতানন্দ আগে ঋষি বিশ্বামিত্ৰে
কহিলা কথা সকল।
দশৰথ মহা ৰাজাৰ তনয়
ৰাম এন্তে মহাবল।।
ৰামৰ কনিষ্ঠ এহেন্তে লক্ষ্মণ
পৰম গুণে যুগুত।
চৰণে পৰশি মাতৃক তোমাৰ
কৰিলা ৰামে মুকুত।। ১১৬৯
ৰামৰ চৰণ প্ৰসাদে অহল্যা
ঘোৰ শাপ নিস্তাৰিলা।
গৌতম আসিয়া ৰামক প্ৰশংসি
অহল্যাক সম্বৰিলা।।
শুনি শতানন্দে ভৈলন্ত হৰিষ
পাইলন্ত মাতৃ নিস্তাৰ।
ৰামৰ প্ৰশংসি ঋষিক বোলন্ত
প্ৰসাদে ইটো তোমাৰ।। ১১৭০
নোহন্ত মানুহ পৰম পুৰুষ
জানিলো ৰাম নিশ্চয়।
জগত নিস্তাৰ হেতু অৱতাৰ
ভৈলা এন্তে মহাশয়।।
যিটো পদধূলি সদা আৰাধন্ত
ব্ৰহ্মা আদি দেৱগণে।
যাক আশা কৰি সর্ব্ব পুৰুষার্থ
এৰে মহা মহাজনে।। ১১৭১
হেনয় পৰম দুর্ল্লভ ধূলাক
পাইলা মাতৃ মোৰ লাগ।
জানি লোক তৰা কোটি জনমৰ
আছে তান মহাভাগ।।

আমিয়ো চক্ষুৰে দেখিলোঁ ৰামক
কতবা পুণ্যৰ ফলে।
এহি বুলি শতা- নন্দে ৰাঘৱক
অৰ্চ্চিলন্ত কৌতুহলে।। ১১৭২
যত যত মহা মহাৰাজাগণ
আছয় বসি সভাত।
ৰামক দেখিয়া সমস্তে ৰাজাৰ
মুখত হৰিল মাত।।
ৰাঘৱৰ মহা তেজে ধৰষিল
ভৈল আতি সঙ্কুচিত।
প্ৰমত্ত সিংহক দেখি মৃগগণ
হোৱে যেন ভয়ে ভীত।। ১১৭৩
স্বয়ম্বৰ সম- জ্যাত যত যত
আছে নৰ নাৰীচয়।
ৰামৰ অদ্ভুত ৰূপক দেখিয়া
ভৈগৈলা মহা বিস্ময়।।
যাৰ যেহি অঙ্গে ৰামৰ ৰূপত
পৰি গৈলা দৃষ্টিপাত।
পুনৰপি আৰ পালটি নাসয়
ৰহিল তম্ভি তথাত।। ১১৭৪
ৰামক দেখিতে নখণ্ডে তৃপিতি
লাগি গৈল যেন ধ্যান।
অমৃতক যেন পিৱন্তে পিৱন্তে
জুৰায় তনু মন প্ৰাণ।।
জনকনন্দিনী দেখিলে ৰামক
ৰূপ আতি বিপৰীত।
ৰামৰ ৰূপত নিমজিত মন
ভৈগৈল গেল দেৱী মোহিত।। ১১৭৫
মনত বোলন্ত কোন নো বিধিয়ে
স্ৰজিলা ৰূপ ৰামৰ।
কোটি এক কাম দেৱো জানে আন
নুহিবেক সমসৰ।।
এহেন্তেসে মোৰ হৈবে নিজপতি
কৰিলো মনে নিশ্চয়।
ইহান আগত দেখো যেন মৰা
আছে যত ৰাজাচয়।। ১১৭৬
ৰামৰ বিনাই আন পুৰুষক
নবৰিবোঁ কদাচিত।
কিবা কাজে মোৰ পিতৃ কৰিলন্ত
অঙ্গীকাৰ বিপৰীত।।
তথাপি আনক নভজিবে যদি
ধনুত গুণ লগাৱে।
পিতৃৰ বচন ছন্ন কৰি মই
ভজিবো ৰামৰ পাৱে।। ১১৭৭
ৰামৰ নখৰ সমান নাহিকে
ইতিনি লোকৰ মাজে।
ইহাঙ্ক এৰিয়া আন পুৰুষক
ভজিবো কমন কাজে।।
মোহোৰ কৰ্ম্মৰ ফলে জানো আনি
ৰামক মিলাইলা বিধি।
অকস্মাৎ হেন দৰিদ্ৰৰ হাতে
উপগত নৱনিধি।। ১১৭৮
ৰামক এৰিয়া কোন অভাগিনী
আনক ভজিবে যায়।
হাতৰ অমৃত এৰি কোনজনী
মৰিবেক বিষ খাই।।
এহিমতে সীতা দেৱী কান্দিলন্ত
ৰামৰ চৰণ সাৰ।
তেজী আন কাম বোলা ৰাম ৰাম
যত লোক সমজ্যাৰ।। ১১৭৯

৪০ অধ্যায়

পদ

ৰাম লক্ষ্মণক দেখি জনক নৃপতি।
বিশ্বামিত্ৰ মুনিত পুছিলা মহামতি।।
কিবা নাম আন দুইৰো কাহাৰ তনয়।
মহা ৰূপৱন্ত আতিশয় শুভান্বয়।। ১১৮০
আপোনাৰ কহিয়ো কুশল আগমন।
আজ্ঞা কৰিয়োক কিবা সাধো প্ৰয়োজন।।

শুনি হাসি বিশ্বামিত্রে বুলিলা বচন।
আৰা দুই দশৰথ ৰাজাৰ নন্দন।। ১১৮১
আন ৰাম নাম সৰ্ব্বগুণৰ আলয়।
আন নাম লক্ষ্মণ পৰম শুভালয়।।
শ্ৰেষ্ঠ ৰাম কনিষ্ঠ লক্ষ্মণ বীৰবৰ।
জানিবা ৰামক তুমি পৰম ঈশ্বৰ।। ১১৮২
পৰম পুৰুষ হৰি জগত আধাৰ।
ৰামৰূপে ভৈলা পৃথিৱীত অৱতাৰ।।
হৰিবা ভূমিৰ ভাৰ ৰাক্ষস সংহাৰি।
তযু গৃহে লক্ষ্মী আছে সীতা নাম ধৰি।। ১১৮৩
ৰামৰেসে ভাৰ্য্যা সীতা জানা স্বৰূপত।
দিয়োক সীতাক তুমি বিৱাহ ৰামত।।
হৈবেক তোমাৰ তেৰে পৰম কল্যাণ।
এহি প্ৰয়োজন আসি আছোঁ তযু থান।। ১১৮৪
ত্ৰৈলোক্য বিজয়ী ৰাম মহা ধনুৰ্দ্ধৰ।
ত্ৰিভুৱনে নাহিকে ৰামৰ সমসৰ।।
জনক নৃপতি মাতিলন্ত হেন শুনি।
মোহোৰ বচন শুনিয়োক মহামুনি।। ১১৮৫
নাহি দশৰথ ৰাজা পৃথিৱীত সম।
তাহান তনয় ৰাম পুৰুষ উত্তম।।
মহা সুকুমাৰ ৰূপ লাৱণ্য প্ৰচুৰ।
ভুৱন মোহন আতি মূৰতি মধুৰ।। ১১৮৬
এন্তেসে নিশ্চয় পতি হৈৱন্ত সীতাৰ।
কিন্তু মই এক কৰি আছোঁ অঙ্গীকাৰ।।
মৃগ মাৰি মহাদেৱে দুৱাৰে আমাৰ।
এৰি গৈল ধনুখান যেন বজ্ৰসাৰ।। ১১৮৭
তাক ঘৰে থৈয়া মই বুলিলোঁ বচন।
ইহাতে লগাইবে গুণ পাৰে যিটো জন।।
তাহান্তে বিৱাহ সীতা দিবোহো নিশ্চয়।
নপাৰিলে গুণ দিবে যত ৰাজাচয়।। ১১৮৮
ৰামক দেখিয়া বসি গুণো মনে মনে।
মিছা অঙ্গীকাৰ কৰিলোঁহো কি কাৰণে।।
এন্তেসে জানিবা বৰ সীতাৰ উচিত।
বিধাতা আনিয়া কৰিলন্ত উপস্থিত।। ১১৮৯
মহা উচপিচ মুনি কৰি মোৰ চিত্ত।
নাপাৰিবে ৰাঘৱে ধনুত গুণ দিত।।
ৰামক চাহান্তে অঙ্গীকাৰ হৰুৱাওঁ।
অঙ্গীকাৰ চাহো যেৱে ৰামক নাপাওঁ।। ১১৯০
একক চাহান্তে মোৰ অপৰ নঘটে।
বাজিয়া ৰহিলোঁ মই উভয় সঙ্কটে।।
বিশ্বামিত্ৰে বোলন্ত জনক মহাভাগ।
ইসব চিন্তাক তুমি কৰা পৰিত্যাগ।। ১১৯১
কোন বস্তু ধনুখান ৰামৰ আগত।
নজানাহা তুমি ৰামচন্দ্ৰৰ মহত্ত্ব।।
ঈষত কটাক্ষে ধনু ভাঙ্গিবন্ত ৰামে।।
পাইবন্ত সীতাক চিন্তা কৰা কিবা কামে।। ১১৯২
বুলিলা জনকে বিশ্বামিত্ৰক দুনাই।
কেমন গুচিবে চিন্তা শুনিয়ো আতাই।।
ধৰিলেক ধনু মহা মহা ৰাজাগণে।
লাৰিবাকো নপাৰিলা অনেক যতনে।। ১১৯৩
কোমল শৰীৰ ৰাম বয়সত অল্প।
পৰম কঠিন ধনু যেন বজ্ৰকল্প।।
তাক ধৰি গৈয়া ৰামচন্দ্ৰে কি কৰিব।
আছো গুণ দিবে লাৰিবাকো নপাৰিব।। ১১৯৪
ধনুত লগাইবে গুণ ৰামৰ নলাগে।
সমাজত লঘু কেনে হৈব মহাভাগে।।
অঙ্গীকাৰ লাৰি সীতা দিবোঁহো ৰামক।
কৈত খুজি পাইবো আৰ ইমত বৰক।। ১১৯৫
অজিজ্ঞাসি পূৰ্ব্বত কৰিলোঁ অঙ্গীকাৰ।
তাক এৰিলাত দোষ নাহিকে আমাৰ।।
যদি দোষ হোৱে তাক নকৰোঁহো ডৰ।
গুচিবে সকলে দোষ প্ৰসাদে ৰামৰ।। ১১৯৬
শুনি বিশ্বামিত্ৰ হাসি বুলিলন্ত বাণী।
কৰাহা সংশয় তুমি ৰামক নজানি।।
এন্তেসে ঈশ্বৰ চৰাচৰ জগতৰ।
ধনু ভাঙ্গিবন্ত কোন প্ৰয়াস ৰামৰ।। ১১৯৭
চাহি থাকা জনক নৃপতি কৌতূহলে।
ধনুতে পৰীক্ষা আজি পাইবাহা সকলে।।

শুনি সীতা মনে কোপ কৰন্ত ঋষিক।
মোহোৰ বিপক্ষে এন্ত আছৰন্ত কিক।। ১১৯৮
অঙ্গীকাৰ লাৰি মোক বিহা দিবে চান্ত।
ঋষিৰ কাৰণে পিতৃ তাহাক নপান্ত।।
ধনু ভাঙ্গিবাক এন্তে বোলন্ত কিসক।
ইহান নিমিত্তে মই নাপাইবো ৰামক।। ১১৯৯
ৰাম মোৰ স্বামী হাতে মিলাইলেক বিধি।
বিশ্বামিত্ৰ হেতু হেৰুৱাইবো নৱনিধি।।
লৱনু পুতলি যেন সুকোমল তনু।
হেন ৰামে কিমতে ভাঙ্গিবে বজ্ৰধনু।। ১২০০
নলাগে ভাঙ্গিবে ধনু সীতা দেন্ত হাক।
অঙ্গীকাৰ এৰি বিহা দিয়োক আমাক।।
পাচে বিশ্বামিত্ৰ ঋষি বুলিলা বচন।
শুনিয়োক ৰাম ৰঘুকুলৰ নন্দন।। ১২০১
ধনুখানি ভাঙ্গি বিহা কৰিয়ো সীতাক।
উঠিয়ো সত্বৰে ৰাখিয়োক মোৰ বাক।।
শুনি ৰামচন্দ্ৰে উঠিলন্ত তাৎক্ষণে।
কঙ্কালত বস্ত্ৰ কাচিলন্ত ৰঙ্গমনে।। ১২০২
ঋষিক প্ৰণামি চলিলন্ত ৰঘুবৰ।
দেখি হাসি তুলিলেক ৰাজা নিৰন্তৰ।।
বৰ বৰ বীৰে নাপাৰিলা লাৰিবাক।
ভৈলো লঘু লোকে বেঢ়ি হাসিলে আমাক।। ১২০৩
শিশুমতি হুয়া তাক প্ৰতি কৰে সাস।
হেনসে ইহাৰ জানকীক ভৈল আশ।।
বিশ্বামিত্ৰ মুনি শুনি চপৰাইলা মাথ।
জানো ধনু ভাঙ্গিবে নপাৰে ৰঘুনাথ।। ১২০৪
অসুখ অশান্তি আতি মনত সীতাৰ।
হৰি হৰি বিধি সিদ্ধি নভৈল আমাৰ।।
হাসিয়া চলন্ত ৰামচন্দ্ৰ মহাবল।
প্ৰত্যেক ভৰিত মহী কৰে টলবল।।১২০৫
প্ৰমত্ত কেশৰী যেন যান্ত মহাশয়।
দেখি ৰাজাগণ ভৈল পৰম বিস্ময়।।
গুচিল সবাৰ হাসি বিৱৰ্ণ বদন।
সীতা গোসানীৰ মন ভৈগৈল প্ৰসন্ন।। ১২০৬

ধনুৰ নিকটে গৈয়া চাপিলন্ত ৰামে।
কৰে চিকিমিকি সুৱৰ্ণৰ চিত্ৰ কামে।।
বাম হাতে লীলায়ে ধৰিলা ধনুখান।
ক্ষেপিলন্ত আকাশত কতোদূৰ মান।। ১২০৭
পুনু বামহাতে ধৰি পৰম নিপুণ।
নিমিষেকে ধনুত লগাইলা ৰামে গুণ।।
আগত থাপিলা নিয়া তুমি বাম ভৰি।
দিলা টান গুণত দক্ষিণ পাচ কৰি।। ১২০৮
টানন্তে ধনুৰ আগ পাচ নামি আইল।
দেখি সৱে ৰাজাগণ মাথা চপৰাইল।।
বিশ্বামিত্ৰ মাথা তুলিলন্ত হাস্য কৰি।
ৰামৰ ভৰত থিৰ নুহি বসুন্ধৰী।। ১২০৯
ধনু টানিবাৰ দেখি হৰিষ সীতাৰ।
পৃথিৱীক কম্পিতে চিন্তা ভৈল আৰোৱাৰ।
ভৰি থিৰ নভৈলে নপাইবে বল গাৰে।
পৃথিৱীক কাতৰ কৰিলা সীতা মাৰে।। ১২১০
মাতৃ বসুমতী কৃপা কৰিয়োক মোক।
থিৰ হুয়া প্ৰভু ৰাঘৱক ধৰিয়োক।।
দিগ্‌গজ সকল তুমিসৱে হৈবা থিৰ।
শুনিয়ো অনন্ত তুমি ন লাৰিবা শিৰ।। ১২১১
হে কুৰ্ম্ম ভালে অনন্তক ধৰি ৰহা।
দিগপাল সকল স্বামীৰ হৈবা সহা।।
এহিমতে সীতা হুয়া আছন্ত আকুল।
পাচে ৰামচন্দ্ৰৰ জগতৰ আদি মূল।। ১২১২
গুণগাচ এৰি দিয়া টঙ্কাৰ কৰিলা।
প্ৰচণ্ড শৰদে আতি ব্ৰহ্মাণ্ড লৰিলা।।
দশোদিশ ব্যাপি প্ৰতিধ্বনি গৈল বৰে।
ত্ৰাস ভৈল সৰ্ব্বজনে বোলে বজ্ৰপৰে।। ১২১৩
সাতোখান স্বৰ্গ বাৰম্বাৰ লৰি গৈল।
সপ্তদ্বীপা বসুমতী টলবল ভৈল।।
কাখৰ লঙ্ঘিল সাতো সাগৰ খলকি।
জলজন্তু ভৈল ত্ৰাস প্ৰলয়ক শঙ্কি।। ১২১৪
দিগ্‌গজসকল কম্পে তৰতৰিমান।
মহাত্ৰাসে কম্পিল পাতাল সাতোখান।।

কম্পিলন্ত অনন্ত যতেক নাগগণ।
কূৰ্ম্ম কম্পি ফোকাৰ তেজয় ঘনে ঘন।। ১২১৫
মেৰু আদি কম্পিল যতেক গিৰিবৰ।
ভয়া হুয়া কাম্পে আতি দেৱাসুৰ নৰ।।
চৰাচৰ লোকে কম্পি কম্পি লৈল ঠাই।
সমাজৰ লোকৰ চেতন জ্ঞান নাই।। ১২১৬
কৰ্ণক হানিলা তাল হৃদয় শুকাইল।
পাচে কতোক্ষণে কথমপি ধাতু আইল।।
পাচে ৰামে গুণত ধৰিয়া বল দিল।
ঠাৎকাৰ কৰিয়া ধনু মাজতে ভাঙ্গিল।। ১২১৭
পুনৰপি প্ৰকম্পিত ভৈল ত্ৰিভুৱন।
প্ৰলয় মিলিল হেন বোলে সৰ্ব্বজন।।
মিথিলাৰ লোকে মানে ভৈল পূৰ্ব্বৰত।
চেতন লভিয়া পাচে ৰাজাগণ যত।। ১২১৮
ৰামক নিৰেখি মহাভয় চিত্ত ভৈল।
হেঠ মাথে চক্ষু মুদি মৰা যেন ৰৈল।।
ত্ৰাসত হৃদয় কম্পে বুদ্ধি নোহো থিৰ।
মনে বোলে নতু দেখি শুনি হেন বীৰ।। ১২১৯
জানিলোহো এন্তে ৰাম মানুষ নোহয়।
দেৱতো উত্তম দেৱ হেন মনে লয়।।
ৰামচন্দ্ৰ ধনুখান ভাঙ্গি অপ্ৰয়াসে।
হাসি বসিলন্ত গৈয়া বিশ্বামিত্ৰ পাশে।। ১২২০
ধৰিয়া ৰামক বিশ্বামিত্ৰ মুনিবৰ।
চুম্বন কৰিয়া প্ৰশংসিলা বহুতৰ।।
ধন্য ৰামচন্দ্ৰ তুমি বিক্ৰম তোমাৰ
ৰহিল নিৰ্ম্মল যশ জুৰিয়া সংসাৰ।। ১২২১
ধনু ভাঙ্গিলন্ত ৰামচন্দ্ৰ মহাশয়।
আনন্দে নধৰে সীতা দেৱীৰ হৃদয়।।
পৰম প্ৰেমত নীৰ বহে নয়নৰ।
সুপ্ৰসন্ন বিধি বুলি উঠিলা সত্বৰ।। ১২২২
সুৱৰ্ণৰ পুষ্প মালা হাতে তুলি লৈলা।
বিষ্ণুক বৰিবে যেন লক্ষ্মী সাজ ভৈলা।।
সখীগণ মাজহন্তে বাজ ভৈলা সতী।
হৰৰ পাশত যেন চলিলা পাৰ্ব্বতী।। ১২২৩
দিশ পাশ প্ৰকাশিয়া শৰীৰ জ্বলয়।
গজেন্দ্ৰৰ পাশে যেন হস্তিনী চলয়।।
ৰাজহংস জিনি আতি গতি লয়লাস।
চলি যান্ত ৰতি যেন মদনৰ পাশ।। ১২২৪
ৰাঘৱৰ নিকট চাপিয়া বৰবালা।
সাদৰে মাথাত দিলা সুৱৰ্ণৰ মালা।।
বৰিল ৰামক আনন্দৰ নাহি পাৰ।
চৰণত ধৰি কৰিলন্ত নমস্কাৰ।। ১২২৫
দেখি ৰামচন্দ্ৰ পাচে সীতাক আশ্বাসি।
আপোনাৰ পাশক চপাইলা প্ৰভু হাসি।।
প্ৰকাশন্ত সীতা সতী ৰাঘৱৰ পাশে।
চন্দ্ৰৰ পাশত যেন ৰোহিণী আকাশে।। ১২২৬
লক্ষ্মী নাৰায়ণ দুই ভৈল একথান।
জগতৰ ভৈল পৰম কল্যাণ।।
সমস্ত লোকৰ ভৈল পৰম মঙ্গল।
জয় জয় বুলি জোকাৰন্ত সৰ্ব্বজন।। ১২২৭
আকাশত থাকি দেৱগণ অসংখ্যাত।
পুষ্প বৰিষিলা ৰাম সীতাৰ মাথাত।।
দুন্দুভি বজায়া দেৱে কৰে জয় জয়।
মুখ্য মুখ্য অপেস্বৰা কাছিয়া নাচায়।। ১২২৮
ত্ৰিজগত লোকৰ মিলিল মহোৎসৱ।
দশোদিশ ছানি মাত্ৰ শুনি জয় ৰৱ।।
সাৰ্থক লভিল বৰ মাৰ সীতা সতী।
ভৈলন্ত আনন্দ আতি জনক নৃপতি।। ১২২৯
ৰাজাগণে দেখে সীতা ৰামক বৰিল।
ব্ৰজপাত ভৈল যেন সম্যকে মৰিল।।
সীতাক চাহিয়া সবে তেজিল নিশ্বাস।
কি কাৰণে বৰিষেক খাটিলো প্ৰৱাস।। ১২৩০
সীতাক নৈৰাশ হুয়া যত ৰাজাচয়।
মহা মৰ্ম্মে সবে তেজিলেক লাজ ভয়।।
কোপে অপমানে আতি প্ৰজ্বলিত ভৈল।
জনক ৰাজাক আতি গৰ্জ্জিবাক লৈল।। ১২৩১

১৪. পা, ঠাকোৰ

৪১ অধ্যায়

।। ৰাম লক্ষ্মণৰ সৈতে ৰজাসকলৰ যুদ্ধ।।

দেখা দেখা কেনে বুঢ়া জনকৰ কাজ।
মাতি আনি সমস্ত ৰাজাক দিলা লাজ।।
জীয়াৰীক আনক দিবেক যেৰে জানে।
কিসক আমাক দূত পঠাই মাতি আনে।। ১২৩২
ৰাজঋষি হুয়া ভৈলা পৰম অজ্ঞান।
বৰ বৰ ৰাজাক দিলেক অপমান।।
ধৰি আন বুঢ়াক সকলে মান সাৰোঁ।
চাহো কোনে ৰাখে আক বেঢ়ি সৰে মাৰো।। ১২৩৩
তেৱেসে হিয়াৰ শাল গুচিব আমাৰ।
কপট ঝপট ভাঙ্গো টামন বুঢ়াৰ।।
আমাক আনিয়া দুখ দিলে বৰিষেক।
সৰাকে বঞ্চিয়া সীতা ৰামক দিলেক।। ১২৩৪
নাহিকে বুঢ়াৰ দোষ কেহো বোলে বাণী।
কিসক মাৰিবে খোজা আহাঙ্ক ন জানি।।
বিচাৰি চাহিলে দোষ কেৱল কন্যাৰ।
কৰিলেক আশাভঙ্গ সকলে ৰাজাৰ।। ১২৩৫
আতি নিদাৰুণী কন্যা কঠিন হৃদয়।
সৰাকো বঞ্চিয়া শিশু ছৱাক বৰয়।।
মাণিক এৰিয়া কাছ কৰিলেক সাৰ।
এইক আনে নিব হুনু আগত আমাৰ।। ১২৩৬
যত ৰাজ্যভাৰ ভাৰ্য্যা পুত্ৰ এৰি আশ।
এইৰ নিমিত্তে মৰোঁ খাটিয়া প্ৰৱাস।।
মহাকোপে কৰি উঠি বোলে কতো জনে।
ধৰি আন আস্ফালিয়া মাৰোহো এখনে।। ১২৩৭
সীতাক মাৰিবে চাহোঁ ৰাখে কোন বীৰ।
কেহো জনে বোলে দোষ নাহি জানকীৰ।।
কৈৰ হন্তে আসিল ছৱাল মন্দবুদ্ধি।
আমাৰ ভাৰ্য্যাক নিবে চাহ কাত সুধি।। ১২৩৮
হেনসে অবধ্য সৱ জীৱন জানয়।
মত্ত সিংহসমূহক হাতে হেম্পোচয়।।
জ্বলা জুইৰ মাজত ফৰিঙ্গ ঝাস কৰে।
জাম্প দিয়া পাৰ হুইবে খোজয় সাগৰে।। ১২৩৯
জীৱন্ত যমৰ মুখে পৰি তোলে হাস।
দেখা কেনমত ইটো ছৱালৰ সাস।।
বৰ বৰ ৰাজাগণ আছোঁ সাৱধানে।
পিসিয়া মাৰিবোঁ আমি তাহাক নজানে।। ১২৪০
একোকে নজানে আতি শিশু অল্পমতি।
সীতাক নিবেক দেখো কাহাৰ শকতি।।
প্ৰাণে যেৰে বৰ্ত্তিবেক এৰোক সীতাক।
নুহি তেৰে ভালমতে নপঠাইবোঁ তাক।। ১২৪১
কতো দুষ্ট ৰাজাগণে কৰে অহঙ্কাৰ।
চাহিবে নলাগে আক মুছৰিয়া মাৰ।।
চাহো আক মাৰন্তে ৰখায় কোন জন।
এহি বুলি উঠিলা সকলে ৰাজগণ।। ১২৪২
সসৈন্যে ধাইলেক হাতে অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ তুলি।
ধৰমাৰ বুলি আতি কৰে হুলস্থুলি।।
হেন দেখি মহাভয়ে নৃপতি জনক।
আথে বেথে পলাই গৈলা ঋষিৰ মাজক।। ১২৪৩
মিথিলাৰ লোকক দশোদিশক পলাইল।
দেখি ৰামচন্দ্ৰে হাসি লক্ষ্মণক চাইল।।
দেখিয়ো লক্ষ্মণ ৰাজাসকলৰ টাই।
উঠা ঝাণ্টে সমস্তৰে দৰ্প কৰো ছাই।। ১২৪৪
সিংহক জোকাৰে আসি শৃগালৰ পালে।
তাৰ হোঞ হোঞ ঠাই লগায়ো সকলে।।
ৰামৰ আদেশ বাণী শুনিয়া লক্ষ্মণে।
প্ৰণামি ৰামক উঠিলন্ত তাৰক্ষণে।। ১২৪৫
মাৰো আজি ৰাজাগণ দাৰুণ সমৰে।
বান্ধিলা অক্ষয় তুণ পিঠিৰ উপৰে।।
প্ৰচণ্ড ধনুক বামহাতে তুলি ধৰি।
ধাইলন্ত মৃগক যেন প্ৰমত্ত কেশৰী।। ১২৪৬
আইস বুলি ৰাৱ তেজিলন্ত বীৰবৰ।
সাগৰৰ ঢউ যেন ৰাখিল কাখৰ।।
সিংহ যেন শশাৰ আগত ভৈল থিৰ।
সমস্ত ৰাজাৰ দেখি উৰি গৈল জীৱ।। ১২৪৭
কৰিলন্ত টঙ্কাৰ ধনুত পাক দিয়া।
ৰাজা সমূহৰ ভয়ে চমকিল হিয়া।।

হাসিয়া লক্ষ্মণে শৰ বৰষিবে লৈলা।
নিৰন্তৰে ৰাজা ফুটি জৰ্জ্জৰিত ভৈলা।। ১২৪৮
উৰু শিৰ নাসিকা ললাট মুখে কাণে।
বাহু বক্ষঃস্থল গল ফুটিল সন্ধানে।।
পেট পিঠি শালিলেক আঞ্জৰে পাঞ্জৰে।
ছেদিলেক হাত ভৰি লক্ষ্মণৰ শৰে।। ১২৪৯
কাৰো মাজ কঙ্কালত ছিণ্ডিলন্ত বাণে।
পৰিয়া বাগৰে কতো আধা কাটা মানে।।
কৰিলন্ত লণ্ডভণ্ড লক্ষ্মণৰ বাণে।
কদলী বনক যেন পাইলন্ত পৱনে।। ১২৫০
লক্ষ্মণৰ কৰ্ম্ম দেখি পৰম বিস্ময়।
সাধু সাধু বুলি সৰ্ব্বজনে প্ৰশংসয়।।
শিশুমতি হুয়া কৰ্ম্ম কৰিলন্ত ভাল।
কতো বোলে নোহে শিশু এন্তে যমকাল।। ১২৫১
শৰে ফুটি আতি বৰ বৰ ৰাজাচয়।
ক্ৰোধে জ্বলি গৈলা আঠু বাহু কামোৰয়।।
ছাৰাগোটে এত বৰ কৰিলে আমাক।
একেবাৰে ধাইলেক সকলে ৰাজা জাক।। ১২৫২
চতুৰঙ্গ সেনাগণ ধাইলেক লগত।
ৰাহুতি দিলেক চুটি উঠি ঘোটকত।।
হস্তী স্কন্ধে চড়ি সাজে মাহুতসকলে।
বেগে ৰথ গতি কৰি ৰথীসৱ চলে।। ১২৫৩
পদাতি কটকে বাজু ধৰি পাটোৱাৰি।
ধাৱে ক্ৰোধে কৰি বাৰু খাণ্ডাক ঝঙ্কাৰি।।
ধনুশৰ ধৰি ধাৱে ধানুকীসকল।
নসহে ধৰণী খণ্ড কৰে টলবল।। ১২৫৪
একেবাৰে ধাৱে মুখ্য মুখ্য ৰাজাগণ।
কটাক্ষ নাহিকে চাহি আছন্ত লক্ষ্মণ।।
কৰে ধৰ মাৰ সেনা সাগৰ সঙ্কাশ।
হাসন্ত লক্ষ্মণে একো নাহি ভয় ত্ৰাস।। ১২৫৫
ধনু ধৰি ৰাজাসৱে টঙ্কাৰ কৰিল।
পৃথিৱী আকাশ দিশ শৰদে পূৰিল।।
ঢাকিলেক লক্ষ্মণক শৰ বৰিষণে।
পৰ্ব্বতক যেন আৱৰিলা মেঘগণে।। ১২৫৬

নানাবিধ বাণ বৰিষয় অবিচ্ছেদ।
দেখি দেৱাসুৰ নৰ মুনি কৰে খেদ।।
নিদাৰুণ ৰাজাগণ পৰম দুৰ্জ্জয়।
মাৰিবেক লক্ষ্মণক বুলি ভৈল ভয়।। ১২৫৭
ৰামৰ কনিষ্ঠ বীৰ লক্ষ্মণ কুমাৰ।
ৰণত সুজান আতিশয় অনিৰ্ব্বাৰ।।
ৰাজগণে শৰ বৰিষয় যত যত।
খান খান কৰিয়া কাটয় আকাশত।। ১২৫৮
সমস্তে শৰক ছন্ন কৰিলা লক্ষ্মণে।
শিশিৰ শুষিল যেন ৰবিৰ কিৰণে।।
শৰচয় বিনাশি লক্ষ্মণে অনন্তৰে।
গোটে গোটে ৰাজাক তাড়িলা নিজ শৰে।। ১২৫৯
শৰ ছোটে ফুটি মহাকোপ কৰি মনে।
লক্ষ্মণক মধ্য কৰি বেঢ়িলা তেখনে।।
একেশ্বৰ লক্ষ্মণ অনেক ৰাজাগণ।
ৰামচন্দ্ৰে দেখন্তে বিষম ভৈল ৰণ।। ১২৬০
উঠিলা তেখনে কোপ কৰিয়া মনত।
সীতাক থৈলন্ত বিশ্বামিত্ৰৰ পাশত।।
নমস্কাৰ কৰি ৰামে বুলিলা ঋষিক।
তোমাৰ হাতত সমৰ্পিলোঁ জানকীক।। ১২৬১
শিষ্যগণ সমন্বিতে ৰাখিবা সীতাক।
শৰে হানি সমৰত মাৰো ৰাজা জাক।।
বাম হাতে ধনু ধৰি পিঠিত চোখৰ।
পৱন সঞ্চাৰে লাগ লৈলা লক্ষ্মণৰ।। ১২৬২
জনক নৃপতি আসি চতুৰঙ্গ দলে।
ৰাম লক্ষ্মণৰ লাগ লৈলা কৌতুহলে।।
একে লক্ষ্মণৰ ৰণে নাই ভয়ে ভীত।
ৰামে লগ পাইল গৈয়া জনক সহিত।। ১২৬২
এক থান হুয়া পাচে তিনি বীৰবৰ।
পঞ্চ লক্ষ ৰাজা সমে কৰন্ত সমৰ।।
আস্ফাল কৰিলা তিনিজনে আতিশয়।
তিনিৰো আন্দোলে মহীমণ্ডল কম্পয়।। ১২৬৪
কৰিলন্ত সিংহনাদ মহা ভয়ঙ্কৰ।
ত্ৰাস হুয়া কম্পিল সকলে চৰাচৰ।।

তিনি মহাবীৰে ধনু ধৰি খৰতৰ।
নলক্ষয় কেহো কেতিক্ষণে কৰে শৰ।। ১২৬৫
যত যত শৰ প্ৰহাৰিলা ৰাজাজাক।
পথতে কাটিল তিল সম কৰি তাক।।
পাচে তিনি শৰ কৰি ছানিল গগণ।
ৰাত্ৰি যেন ভৈল নাহি ৰবিৰ কিৰণ।। ১২৬৬
অৱিচ্ছেদে মেঘে যেন কৰে বৰিষণ।
সেহিমতে শৰ প্ৰহাৰিলা তিনিজন।।
নিৰন্তৰে ৰাজাগণে ফুটি শৰ চোটে।
পৰম বিহ্বল ভৈলা সেপকো নোঢোকে।। ১২৬৭
বোম্বালে ৰুধিৰ বহে শৰীৰ ঢাকিয়া।
সেনাগণে সকলে ভাগিল ফাট দিয়া।।
শৰে ফুটি ৰাজাগণে উঠিল ফাটিয়া।
জ্বলিল পাৱক যেন ঘৃত দান পায়া।। ১২৬৮
ধনু ধৰি টঙ্কাৰিলা বীৰনাদ কৰি।
কৰ্ণে তাল হানিলা কম্পিল বসুন্ধৰী।।
কৰিলেক নিৰন্তৰে শৰ বৰিষণ।
ভৈল অন্ধকাৰ ঢাকি ৰবিৰ কিৰণ।। ১২৬৯
মহাশৰ চোটে ফুটিলন্ত তিনিবীৰ।
বহয়ে ৰুধিৰ থিৰ নুহিকে শৰীৰ।।
বৃদ্ধৰাজা জনক ভৈলন্ত অচেতন।
শৰে লাল কাল আতি ভৈলন্ত লক্ষ্মণ।। ১২৭০
ৰামো আশকত হুয়া থাকি কতোক্ষণ।
কোপে প্ৰজ্বলিত ভৈলা যেন হুতাশন।।
ব্ৰজসম ধনুখানি বাম হাতে ধৰি।
বহুবাৰ ফুৰাইলন্ত চক্ৰাকাৰ কৰি।। ১২৭১
পৰম আটোপে কোপে কৰিল টঙ্কাৰ।
ত্ৰৈলোক্যৰ লোকৰ লাগিল চমৎকাৰ।।
পঞ্চলক্ষ ৰাজাক ধাইলন্ত কোপ কৰি।
মৃগ দেখি ধাইল যেন প্ৰমত্ত কেশৰী।। ১২৭২
দেখিয়া ৰামক ৰাজাগণ ভৈলা ভয়।
কুপিত যমক দেখি যেন প্ৰজাচয়।।
পাক দিয়া ধনুখানি কৰিয়া কুণ্ডলি।

১৫. পা.

ঘোৰ শৰচয় প্ৰহাৰিলা মহাবলী।।১২৭৩
দাৰুণ সন্ধানে ৰাজাগণে তেজে প্ৰাণ।
ঢাকিল বিদিশ দিশ হানি কুশবাণ।।
ঘোৰতৰ আটাস তেজিল ভয়ঙ্কৰ।
কৰ্ণত হানিলা তাল সমস্ত লোকৰ।। ১২৭৪
নিৰন্তৰে লোক ৰহি আছিল যথাত।
মহাভয়ে ফুৰি ফুৰি পৰিল তথাত।।
ভৈ গৈল তবধ লোকে যেন বজ্ৰপাতে।
কদলী বনক যেন নিদলিল বাতে।। ১২৭৫
ৰামশৰে ফুটি ৰাজাগণ সমুদায়।
ভৈল অচেতন ধাৰে তেজ বহি যায়।।
কাহাকো মাজতে কাটি কৰিল দুখান।
কতো ৰাজাগণ মৰি গৈল যমথান।। ১২৭৬
ৰাঘবৰ শৰচয় পৰম প্ৰচণ্ড।
দীঘল বৰ্ত্তুল থূল যেন যমদণ্ড।।
আকৰ্ণ পূৰিয়া টানি কৰন্ত প্ৰহাৰ।
হস্তী ঘোঁৰা ৰথপতি কাটিলা অপাৰ।। ১২৭৭
কৰিলন্ত ৰামচন্দ্ৰে দুৰ্ঘোৰ সমৰ।
ৰুধিৰে বহিল নদী মহা ভয়ঙ্কৰ।।
কতো শুনি দেখি হেন ৰণ বিপৰীত।
পলাই ৰাজা প্ৰজাগণ হুয়া ভয় ভীত।। ১২৭৮
বাপে পোৰে নসম্বৰে লৰৰে ভয়ত।
গিৰ গিৰ মাত্ৰ শুনি সমস্ত দিশত।।
পলায় প্ৰজা দেখি শুভদত্ত মহাৰাজ।
ৰাঘৱক ধাইলে কোপে সংগ্ৰাম মাজ।। ১২৭৯
ৰামে শুভদত্তক ধাইলন্ত কোপমনে।
হস্তীক দেখিয়া যেন ধাইলা পঞ্চাননে।।
দুয়ো বীৰে ধনু ধৰি কৰন্ত আস্ফাল।
দুইহানো আন্দোলে আতি যায় ভূমিচাল।। ১২৮০
ধনুত টঙ্কাৰি দুয়ো প্ৰহাৰিলা বাণ।
দুয়ো শৰ আকাশত ভৈল একথান।।
শৰত পৰিয়া শৰ বহ্নি জ্বলি গৈল।
সেহি বহ্নি জ্বলি দুয়ো শৰ ভস্ম ভৈল।। ১২৮১

পাচে ৰামে প্ৰহাৰিলা দশপাট শৰ।
শুভদত্তে দশ শৰ কাটিলা ৰামৰ।।
আন দশ শৰে ভেদিলেক ৰাঘৱক।
দুৰ্জ্জয় শৰীৰ ৰামে সহিলা শৰক।। ১২৮২
শৰ পায়া ৰাঘবৰ ক্ৰোধ জ্বলি গৈলা।
কুৰিপাট শৰ তূণ হন্তে বাছি লৈলা।।
গুণত চড়ায়া টানি আনি কৰ্ণমানে।
শুভদত্ত নৃপতিক হানিল সন্ধানে।। ১২৮৩
বাজ হুয়া লৈলা শৰ পৰি হৃদয়ত।
আৰো তিনিপাট ভেদিলন্ত ললাটত।।
ধ্বজ গোট কাটি সাৰথিৰ লৈলা প্ৰাণ।
চাৰি ঘোঁৰা মাৰি ভাঙ্গিলন্ত ৰথখান।। ১২৮৪
ধনুখান কাটিলন্ত মাৰি ক্ষুৰবাণ।
কৃপাযুত হুয়া তাৰ নলৈল পৰাণ।।
লালাকাল হুয়া আতি ৰামৰ শৰত।
আধামৰা হুয়া পলাই গৈলা শুভদত্ত।। ১২৮৫
হেন দেখি শতধনু ৰাজা কোপমনে।
আইস [১৬] বুলি তাৰ লাগ লৈলন্ত লক্ষ্মণে।।
সুমিত্ৰাৰ তনয় প্ৰচণ্ড ধনুৰ্দ্ধৰ।
কৰিলন্ত সিংহনাদ আতি ভয়ঙ্কৰ।। ১২৮৬
দিশ পাশ আকাশ পৃথিৱী কম্পি গৈলা।
মহা মনত্ৰাসে ৰিপুগণ ভয় ভৈলা।।
মৃগপাল শুনি যেন সিংহৰ আটাস।
প্ৰাণ ৰাখি শত্ৰুগণ পলাই দিশ পাশ।। ১২৮৭
দেখি কোপ কৰি শতধনু বিপৰীত।
বথে চড়ি লক্ষ্মণৰ আগে উপস্থিত।।
ভূমিত লক্ষ্মণ ৰথে শতধনু বীৰ।
লাগিল দাৰুণ ৰথ ৰথী বিৰথীৰ।। ১২৮৮
দেখি ৰাজা জনকৰ মনে নসহয়।
মাতিলা বোলন্ত পুত্ৰ শুনিয়ো অজয়।।
ৰথ সাজি ঝাণ্টে লক্ষ্মণৰ লৈয়ো লাগ।
তাতে চড়ি শত্ৰু মাৰন্তোক মহাভাগ।। ১২৮৯
হুয়োক সাৰথি ৰথী হৈবন্ত লক্ষ্মণ।
কৰিয়া সমৰ মাৰিয়োক ৰিপুগণ।।
মই লাগ লৈবো চতুৰঙ্গ দলে সাজি।
ৰাজাসকলক ৰণে জিনিয়োক আজি।। ১২৯০
অজয় কুমাৰে শুনি পিতৃৰ বচন।
দশগোটা ঘোঁড়াৰে সাজিল ৰথখান।।
আতি চমৎকাৰ কৰিলন্ত ৰথবৰ।
বান্ধিলা বিজয় ধ্বজ ৰথৰ উপৰ।। ১২৯১
নানা অস্ত্ৰ শস্ত্ৰচয় নিবন্ধিয়া থৈল।
বায়ুবেগে গৈয়া লক্ষণৰ লাগ লৈল।।
লক্ষ্মণক বুলিলন্ত বচন বিনয়।
মোহোৰ অজয় নাম জনক তনয়।। ১২৯২
চড়িয়োক ৰথে মই সাৰথি তোমাৰ।
কৰিয়োক লীলায়ে শত্ৰুক বুন্দামাৰ।।
লক্ষ্মণে শুনিয়া পাচে বাণী অজয়ৰ।
ডেও দিয়া চড়িলন্ত ৰথৰ উপৰ।। ১২৯৩
প্ৰকাশন্ত লক্ষ্মণ ৰথৰ হুয়া থিৰ।
ৰাজাসকলৰ দেখি উৰি গৈল জীৱ।।
পৱন সঞ্চাৰে ৰথ ফুৰান্ত অজয়।
নমনিয়[১৭] ৰথবেগে পৃথিৱী কম্পয়।। ১২৯৪
ধূলায়ে ঢাকিল ৰণ ধৰণীসকল।
পাচে ৰথখান থিৰ কৰি মহাবল।।
ৰাখিলন্ত নিয়া শতধনুৰ পাশত।
লক্ষ্মণক শতধনু দেখিয়া আগত।। ১২৯৫
আতি আড়ম্বৰে সাজ ভৈলা যুজিবাক।
দুয়ো মহাবীৰ ধনু ধৰি দিলা পাক।।
দুয়ো দুইকো শৰ প্ৰহাৰন্ত একেবাৰে।
আকাশত চলে শৰ বিদ্যুত সঞ্চাৰে।। ১২৯৬
দুইৰো শৰ বৰিষণে ঢাকিল গগণ।
ভৈল অন্ধকাৰ নাহি ৰবিৰ প্ৰসন।।
সকলে আকাশখান দেখি শৰময়।
সুৰাসুৰ নৰ মুনি ভৈল মহাভয়।। ১২৯৭
দুইৰ শৰে দুই ফুটিলন্ত নিৰন্তৰ।
জৰ্জ্জৰিত ভৈল দুইহন্তৰ কলেৱৰ।।

১৬. পা. নাইস; ১৭. পা. নমনিয়

দুইহানো শৰীৰ ঢাকি ৰুধিৰ বহয়।
ফুলিল অশোক যেন প্ৰকাশ কৰয়।। ১২৯৮
ৰণে আতি সুজান লক্ষ্মণ বীৰবৰ।
কাটিলন্ত ধনু শতধনুৰ হাতৰ।।
খৰতৰ শৰে পাচে ভেদিলন্ত তনু।
শৰচোটে বিহ্বল ভৈলেক শতধনু।। ১২৯৯
স্বস্থ হুয়া পাচে শতধনু গৈলা ৰাগি।
প্ৰহাৰিলা মুদ্‌গৰ লক্ষ্মণক লাগি।।
দেখিয়া লক্ষ্মণে কাটিলন্ত শৰে হানি।
পাচে শতধনু শূল প্ৰহাৰিলা টানি।। ১৩০০
তাকো খণ্ড খণ্ড কৰি লক্ষ্মণে কাটিলা।
তাত পাচে শতধনু শকতি মাৰিলা।।
মহাশব্দ কৰিয়া শকতি ধায়া আসে।
লক্ষ্মণে হানিয়া শৰ কাটিলা আকাশে।। ১৩০১
দেখি শতধনু মহা অসন্তোষ পাইল।
ভয়ঙ্কৰ গদাগোট হানিয়া পঠাইল।।
আকাশত আসে গদা মহাবেগ ধৰি।
কাটিলা লক্ষ্মণে গদা সাতখান কৰি।। ১৩০২
শতধনু দেখে মোৰ গদা ভৈল নাশ।
পাচে লক্ষ্মণক প্ৰহাৰিলা নাগপাশ।।
লক্ষ্মণে দেখন্ত নাগপাশ আসে খেদি।
হানিয়া গৰুড় বাণ পেলাইলন্ত ছেদি।। ১৩০৩
কৌতূহলে লক্ষ্মণে ছেদিলা নাগপাশ।
হানিলন্ত বহ্নি বাণ দেখি লাগে ত্ৰাস।।
প্ৰলয়ৰ বহ্নি সম চলয় সত্বৰে।
নিমাইলেক শতধনু বৰুণৰ শৰে।। ১৩০৪
দেখি বৰ কোপ জ্বলি গৈল লক্ষ্মণৰ।
শূলপাট লৈলন্ত দেখিতে লাগে ডৰ।।
প্ৰকাশ কৰন্ত শূল ধৰিয়া হাতত।
যেন মহেশৰ আতি প্ৰলয় কালত।। ১৩০৫
চামৰ মৃদুৰা ঘটা আছে থানে থানে।
কালান্তক যম যেন দেখি বিদ্যমানে।।
কৰে লহলহ অগ্ৰপ্ৰদেশ শূলৰ।
দেখি ত্ৰাসযুত ভৈলা দেৱাসুৰ নৰ।। ১৩০৬
মাৰিলা লক্ষ্মণে শূল আৰ্ত্তনাদ কৰি।
পলায় দেৱগণ কম্পি গৈলা বসুন্ধৰী।।
দেখি মহাভয়ে শতধনু নৃপবৰ।
লৰৰি পলাইলা বেগে নামিলা ৰথৰ।। ১৩০৭
ৰথে পৰি শূল বহ্নি জ্বলি বিপৰীত।
ভস্ম ভৈল ৰথ ঘোঁৰা সাৰথি সহিত।।
ৰাজাগণে দেখে শতধনু ভঙ্গ খাইল।
শৰ ধনু ধৰি সৰে লক্ষ্মণক ধাইল।। ১৩০৮
একেবাৰে ধায় সেনা সাগৰ সমান।
লক্ষ্মণে সবাকো ঢাকি বৰিষিলা বাণ।।
মহা তীক্ষ্ণতৰ শৰ ত্ৰিশূল সাক্ষাত।
হেন শৰে হানি সেনা কৰন্ত নিপাত।। ১৩০৯
ৰাজা প্ৰজাগণ মাৰি লৈ যান্ত নিদলি।
মৃগগণ পায়া যেন সিংহ মহাবলী।।
হস্তী ঘোঁৰা ৰথপতি কাটিলা অপাৰ।
যমে যেন প্ৰজাগণ কৰন্ত সংহাৰ।। ১৩১০
উৰু শিৰ কাৰো কাটে বাহু বক্ষঃস্থল।
কাৰো নাক কাণ কাৰো ছিণ্ডিলন্ত গল।।
কেহো আধা মৰা কেহো সমূলি মৰিল।
মৰাশৰ সৰে ৰণ ধৰণী ভৰিল।। ১৩১১
ৰুধিৰে বহৰে নদী দেখি লাগে ডৰ।
মহাভয়ে ভঙ্গ দিলা ৰাজা নিৰন্তৰ।।
হস্তী ঘোৰা ৰথ ছত্ৰ ধ্বজ দণ্ড যত।
অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ বস্ত্ৰ এৰে প্ৰাণৰ ভয়ত।। ১৩১২
মুখত উশাসে আতি লৰৰি পলায়।
কাৰ কোন কৈক গৈল থান থিতি নাই।।
খুৰা জেঠা মামা পেসা সুহৃদ সোদৰ।
বাপে পোৱে এৰা এৰি ভৈল নিৰন্তৰ।। ১৩১৩
পায়া আছে সেনাগণ লক্ষ্মণৰ কাণ্ডে।
বিষতে মৰয় তেজ বহে ধাৰা দণ্ডে।।
বাটত পৰিয়া থাকে যাইবাক নপাৰে।
হস্তী ঘোঁৰা ৰথে পায়া চটকিয়া মাৰে।। ১৩১৪
সাগৰ সঙ্কাশ সেনা লণ্ডভণ্ড ভৈল।
কতোহো মৰিল কতো কতো পলাই গৈল।।

পাচক নচাৰে মাত্র পলায় ৰাজাগণ।
ৰথে চৰি পৰিহাস কৰন্ত লক্ষ্মণ।। ১৩১৫
ৰহ অৰে দুষ্ট ৰাজসৱ কৈক যাস।
ছৱালত ৰণ হাৰি কিসক পলাস।।
বৰিষেক আছস সীতাক আশা কৰি।
এৱে কি কাৰণে যাস তাঙ্ক পৰিহৰি।। ১৩১৬
ক্ষেত্রি হুয়া যুদ্ধ পায়া কৰ পৰিহাৰ।
ধিক বাহুবল ধিক জীৱন তোমাৰ।।
পাঞ্চ লক্ষ ৰাজা একে ছৱালত হাৰি।
শৃগালৰ পাল যেন পলায় লেঞ্জ মাৰি।। ১৩১৭
আসিলি সীতাক বিহা কৰিবাৰ কাজে।
নকৰি বিৱাহ পলাই যাস কোন লাজে।।
স্ত্রীৰ আগত কিবা কহিবি মহত।
বোলন্ত লক্ষ্মণে উপালম্ভ নানামত।। ১৩১৮
প্রাণৰ কাতৰে ৰাজাগণ নিৰন্তৰ।
নুশুনিল ভয়ে পলাই গৈল নিজঘৰ।।
আনায়াসে লক্ষ্মণে ভৈলেক ৰণজয়।
আকাশত দেৱগণে পুষ্প বৰিষয়।। ১৩১৯
জয় জয় বুলিয়া কোঢ়াল কৰে ছানি।
ধন্য ধনুৰ্দ্ধৰ মহাবীৰ চূড়ামণি।।
অজয় সহিতে ৰণ জিনিয়া লক্ষ্মণে।
নিৰৰ্ত্তিয়া আসি দুয়ো মহাৰঙ্গ মনে।। ১৩২০
প্রণামিল বিশ্বামিত্র মুনিক হৰিষি।
আশীৰ্ব্বাদ কৰি গাৰ মাৰ্জ্জিলন্ত ঋষি।।
মুনিৰ প্রসাদে দুইৰো গুচিল ভাগৰ।
লক্ষ্মণে নমিলা পাচে চৰণে ৰামৰ।। ১৩২১
ৰামে লক্ষ্মণক গলে বান্ধিয়া ধৰিলা।
মুখে চুমা দিয়া বহু প্রশংসা কৰিলা।।
ভৈলন্ত সহিতে আতি নৃপতি জনক।
অজয় সহিতে প্রশংসিলা লক্ষ্মণক।। ১৩২২
সীতা গোসানীৰ আতি আনন্দ বিস্তৰ।
শুনা ৰামায়ণ সভাসদ নিৰন্তৰ।।
লভিবা মুকুতি দুখ হৈব উপশাম।
ডাকি ঘনে ঘনে ঘোষিয়োক ৰাম ৰাম।। ১৩২৩

৪২ অধ্যায়

।। দশৰথক আনিবলৈ শতানন্দক অযোধ্যালৈ প্রেৰণ।।

দুলড়ি

জনক নৃপতি পাচে মহামতি
মনত মহা কৌতুকে।
বিশ্বামিত্র সমে ৰাম লক্ষ্মণক
আগতে লৈয়া উৎসুকে।।
জানকীক আগ কৰি মহাভাগ
চলি গৈলা নিজঘৰ।
আথানৰ বাজ পাতিয়া সমাজ
বসিলন্ত নৃপবৰ।। ১৩২৪
পুৰোহিত শতা- নন্দক মাতিলা
বুলিলা মধুৰ বাক।
শুনিয়োক গুৰু বিলম্ব নকৰি
চলি যাইয়ো অযোধ্যাক।।
দশৰথ মহা- ৰাজাত জনায়ো
তান পুত্র ৰঘুবৰে।
ধনুক ভাঙ্গিয়া জানকী সীতাক
লভিলন্ত স্বয়ম্বৰে।। ১৩২৫
বশিষ্ঠ সহিতে আসন্ত সত্বৰে
বিহা কৰাইবাক প্রতি।
শত্রুঘন ভৰ- তকো লগে আনি
আসিবন্ত মহামতি।।
শুনি শতানন্দে পৰম আনন্দে
অযোধ্যাক লাগি গৈলা।
দশৰথ আগে ৰাম লক্ষ্মণৰ
কথা প্রপঞ্চিয়া কৈলা।। ১৩২৬
ৰাম লক্ষ্মণৰ কুশল কাহিনী
শুনি ৰাজা দশৰথ।
শতানন্দ মুনি বৰক সৎকাৰ
কৰিলন্ত মহাৰথ।।
বৃদ্ধমন্ত্রী পাত্র গণক নৃপতি
নগৰৰ ৰক্ষা দিলা।
ৰামৰ বিৱাহ নিমিত্তে পৰম
উৎসুক মনে সাজিলা।। ১৩২৭

হস্তী ঘোঁড়া ৰথ পতি চতুৰঙ্গ
দল লগে ভৈলা সাজ।
শত্ৰুঘন ভৰ- তক লগে লৈয়া
চলিলন্ত মহাৰাজ।।
বশিষ্ঠ প্ৰমুখ্যে ব্ৰাহ্মণসকল
কৌতূহলে চলি গৈলা।
বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ অনেক সম্ভাৰ
সুমন্ত্ৰ লগত লৈলা।। ১৩২৮
তুলি ছত্ৰ দণ্ড নানা বাদ্য ভণ্ড
বজাৱে প্ৰজাসকল।
অসংখ্য সেনাৰ পদধূলি ছন্ন
কৰিল ৰবিমণ্ডল।।
জয়জয় ৰোল কৰয় কল্লোল
প্ৰজাৰ বহু ঘণ্ঞাল।
প্ৰমত্ত হস্তীৰ ঘোঁৰাৰ শৱদে
কৰ্ণত হানয় তাল।। ১৩২৯
প্ৰজাৰ আন্দোলে পৃথিৱী হিন্দোলে
কম্পে সুৰাসুৰ যত।
মহা আড়ম্বৰে মিথিলা নগৰে
প্ৰৱেশিলা দশৰথ।।
জনক নৃপতি অনেক ভকতি
কৰি আগবাঢ়ি নিলা।
পৰম সাদৰে দিব্য সিংহাসন
আপুনি পাৰিয়া দিলা।। ১৩৩০
সুৱৰ্ণ আসন পাৰিয়া দিলন্ত
বশিষ্ঠ মহাঋষিক।
জনকে হৰিষে সঅৰ্ঘ্যে পূজিলা
দশৰথ নৃপতিক।।
বশিষ্ঠকো পাদ্য অৰ্ঘ্যে পূজিলন্ত
কৰি আতি সতকাৰ।
শ্ৰীৰাম লক্ষ্মণে পিতৃৰ চৰণে
কৰিলন্ত নমস্কাৰ।। ১৩৩০
পুত্ৰ দুইক পায়া পৰম স্নেহত
সাৱটি ধৰিলা গলে।

শিৰ ঘ্ৰাণি দুইৰো শৰীৰ তিয়াইল।
হৰিষে নেত্ৰৰ জলে।।
দশৰথে বিশ্বা- মিত্ৰক দেখিয়া
নমিলা কৰি আহ্লাদ।
কৰি বেদধ্বনি বিশ্বামিত্ৰ মুনি
কৰিলন্ত আশীৰ্ব্বাদ।। ১৩৩২
দশৰথ মহা- ৰাজাৰ লগত
আসিয়াছে প্ৰজা যত।
জনকে সৱাকো দিলা বাসাঘৰ
হৰিষে আতি মনত।।
ভোজন সম্ভাৰে নানা ব্যৱহাৰে
সমস্তকে সন্তোষিলা।
চাৰি পুত্ৰ সমে ৰাজাক জনকে
অন্তঃপুৰে বাসা দিলা।। ১৩৩২
বহু সতকাৰ কৰিয়া ভোজন
কৰাইলন্ত পঞ্চামৃতে।
বিৱাহৰ কাৰ্য্য চিন্তিবে লাগিলা
ঋষিগণ সমন্বিতে।।
বিশ্বামিত্ৰ মুনি বোলন্ত জনক
উৰ্ম্মিলা জীউ তোমাৰ।
লক্ষ্মণক বিহা দিয়োক বচন
পালিয়ো যেৱে আমাৰ।। ১৩৩৪
জনকে বোলন্ত লক্ষ্মণক বিহা
দিবো জীউ উৰ্ম্মিলাক।
জনকৰ ভ্ৰাতৃ কুশধ্বজে দশ-
ৰথক বুলিলা বাক।।
শুনিয়োক ৰাজা আমাৰ দুইখানি
দুহিতা ঘৰে আছয়।
শত্ৰুঘন ভৰ- তক বিহা দিওঁ
তযু আজ্ঞা কিবা হয়।। ১৩৩৫
শুনি দশৰথে বুলিলন্ত বাণী
পুছিবে নলাগে আক।
বিৱাহ কৰায়া সত্বৰে গৃহক
পঠায়া দিয়া আমাক।।

কুশধ্বজ জন- কৰ শুনি বাণী
হৰিষ ভৈলা মনত।
চাৰি বৰ চাৰি কন্যাক কৰাইলা
অধিৱাস কৰ্ম্ম যত।। ১৩৩৬
নানাবিধ জয় বাদ্য সুমঙ্গলে
ৰজনী ভৈল প্ৰভাত।
দেৱ পিতৃকাৰ্য্য কৰি দশৰথে
বাসিলা গৈয়া সভাত।।
মিথিলা নগৰে মহা মহোৎসৱ
মিলিয়া গৈল অপাৰ।
হাটী বাটী যত সাঞ্জি মাঞ্জি আতি
কৰিলন্ত জাতিষ্কাৰ।। ১৩৩৭
পদূলি পদূলি তাম্বুল কদলী
ৰুইলা চৰে সমে কাটি।
পতাকা তোৰণ চিৰলে ৰচিল
কৰি আতি পৰিপাটি।।
নানা চিত্ৰ ফল পল্লৱে ৰঞ্জিয়া
থৈলা পূৰ্ণঘট পাতি।
প্ৰত্যেক দুৱাৰে পাতিলেক দ্ৰোণি
ঘৃতৰ লগায়া বাতি।। ১৩৩৮
থানে থানে আতি প্ৰকাশ কৰয়
ধ্বজ দণ্ড শাৰী শাৰী।
দিব্য অলঙ্কাৰে বস্ত্ৰে কাছি পাৰি
শোভা কৰে নৱ নাৰী।।
সমস্তে প্ৰজাৰ হৰিষ অপাৰ
বিৱাহ হৈব সীতাৰ।
কিনো ভাগ্যৱতী পাইলন্ত সুপতি
ৰামক পুৰুষ সাৰ।। ১৩৩৯
চাৰি অংশে হৰি আছা অৱতৰি
ৰূপ ধৰি মনুষ্যৰ।
বিহা কৰিবাক প্ৰতি গৈয়া আছা
জনক ৰাজাৰ ঘৰ।।
সীতা ৰূপে লক্ষ্মী ভৈলা উতপতি
ৰাক্ষস বধ কাৰণে।
লক্ষ্মী নাৰায়ণে একত্ৰ হৈবন্ত
জানিয়া দেৱতাগণে।। ১৩৪০
মহাৰঙ্গ মনে আসিলন্ত সৱে
সমজ্যাক জনকৰ।
পুত্ৰ গণ সমে আসিলন্ত ব্ৰহ্মা
পাৰ্ব্বতী সহিতে হৰ।।
গন্ধৰ্ব্ব চাৰণ অপেস্বৰাগণ
সমে আইলা পুৰন্দৰ।
পৰম হৰিষে আইলা মিথিলাক
আনো দেৱ নিৰন্তৰ।। ১৩৪১
বাসুকী সহিত যত নাগগণ
আসিল সৱে হৰিষি।
বিৱাহ দেখিতে আসিলা আনন্দে
নাৰদ প্ৰমুখ্যে ঋষি।।
পৃথিৱী মধ্যত আছে যত যত
ৰাজা প্ৰজাগণ মানে।
অনেক সম্ভাৰে মঙ্গল আচাৰে
আইলা বিৱাহৰ থানে।। ১৩৪২
নানা বাদ্য দেৱ দুন্দুভি বাজয়
পৃথিৱী আকাশ চানি।
স্বৰ্গ মৰ্ত্ত্য নাগ লোকত কৰয়
জয় জয় ৰাম ধ্বনি।।
নমো ৰঘুপতি পূৰিয়ো সম্প্ৰতি
জগতৰ নমস্কাৰ।
যত সমজ্যাৰ লোক বাৰাম্বাৰ
বোলা জয় ৰাম ৰাম।। ১৩৪৩

৪৩ অধ্যায়

।। ৰাম লক্ষ্মণাদি চাৰি ভাইৰ বিৱাহ।।

পদ

নানা জয় মঙ্গল প্ৰজাৰ কোলাহল।
বহুবিধ শবদে কৰ্ণত হানে তাল।।
ত্ৰৈলোক্যৰ লোক একথান মিথিলাত।
ব্ৰহ্মা আদি বসি আছা বিয়াৰ সভাত।। ১৩৪৪

মধুৰ মৃদঙ্গ ধৰি বিদ্যাধৰে বাৰে।
গন্ধৰ্ব্বসকলে সুললিত গীত গাৰে।।
মুখ্য মুখ্য বাছি অপেস্বৰা কৰে নাট।
নানা ছন্দে বিছন্দে চপয় পঢ়ে ভাট।। ১৩৪৫
মধুৰ মৃদঙ্গ ধৰি বিদ্যাধৰে বাৰে।
গন্ধৰ্ব্বসকলে সুললিত গীত গাৰে।।
মুখ্য মুখ্য বাছি অপেস্বৰা কৰে নাট।
নানা ছন্দে বিছন্দে চপয় পঢ়ে ভাট।। ১৩৪৬
নানা থানে নানাৰঙ্গে নানা কৌতুহলে।
নানা কুটি নাটি লোকে কৰয় সকলে।।
প্ৰজায়ে জুৰিস হাট ঘাট বাট মানে।
নানাবিধ ৰস মিলি আছে থানে থানে।। ১৩৪৭
সৰ্ব্বজান জনক নৃপতি মহামতি।
দেৱ পিতৃ কৰ্ম্ম যত কৰি সমাপতি।।
দ্বিজ কন্যাগণ মাতি আনিয়া সমস্ত।
মঙ্গল আচাৰ কৰাইলন্ত যত যত।। ১৩৪৮
লৌকিক বৈদিক ব্যৱহাৰ নিৰন্তৰে।
সমস্তে কৰাইলা ৰাজা বিধি ব্যৱহাৰে।।
আয়তী সকলে কৰি মঙ্গল বিধান।
চাৰি বৰ চাৰি কন্যা কৰাইলন্ত স্নান।। ১৩৪৯
দিব্য বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰে কৰাইলা ভূষণ।
হাতত দিলন্ত ফল কটাৰী দৰ্পণ।।
মেনকা সুন্দৰী মহাদই জনকৰ।
সঙ্গে লৈলা দ্বিজ কন্যাগণ নিৰন্তৰ।। ১৩৫০
সীতা সতী উৰ্ম্মিলা মাণ্ডৱী শ্ৰুতকীৰ্ত্তি।
চাৰিৰো মঙ্গল আচৰিলা ভিনি ভিনি।।
নানাবিধ বিভূষণে কৰাইলা ভূষিত।
কপালে তিলক দিলা কৰি সুবলিত।। ১৩৫১
সিন্দূৰৰ মাজে দিলা চন্দন ধৱল।
সুবিচিত্ৰ কৰি দিলা নয়নে কাজল।।
কুশধ্বজ মহামতি নৃপতি জনক।
অৰ্চ্চিলন্ত বিধিৱতে চাৰি কুমাৰক।। ১৩৫২
দিলন্ত চাৰিকো বিহা মণ্ডপৰ তলে।
চাৰিৰ প্ৰকাশে সভাখান আতি জ্বলে।।
বিৱাহৰ লগ্ন আসি ভৈল অনন্তৰে।
জানি পাচে হৰিষে জনক নৃপবৰে।। ১৩৫৩
কন্যা সম্প্ৰদান কৰিবাক বসিলন্ত।
ৰামে সমে দেৱতাসৱক অৰ্চ্চিলন্ত।।
বিশ্বামিত্ৰ বিধি পাঠ কৰন্ত হৰিষি।
ৰঙ্গে হোম কৰন্ত বশিষ্ঠ মহাঋষি।।১৩৫৪
যেন অনুক্ৰমে বিধি আচৰিয়া তাক।
ৰামৰ লগত নিয়া বসাইলা সীতাক।।
তিল কুশ ধৰিয়া জনক নৰনাথে।
উৎসৰ্গি সীতাক দিলা ৰাঘৱৰ হাতে।। ১৩৫৫
সেহি সময়ত ভৈল মহা মহোৎসৱ।
উৰুলি জোকাৰ বহুবিধ জয় ৰৱ।।
দেৱ মনুষ্যৰ বাদ্য একত্ৰে বাজয়।
সিদ্ধমুনিসকলে কুসুম বৰিষয়।। ১৩৫৬
বেদধ্বনি কৰন্ত সকলে দেৱগণ।
নানা শুভ মঙ্গল ঘোষয় সৰ্ব্বজন।।
সমস্ত লোকৰ মহা মিলিল হৰিষ।
জয় জয় ৰামধ্বনি শুনি দশোদিশ।। ১৩৫৭
জনক নৃপতি আতি পূৰি মনোৰথ।
অনেক যৌতুক দিলা সীতাৰ লগত।।
হয় হস্তী ৰথ দোলা দাসী দাস দেশ।
মুকুতা মাণিক ৰত্ন দিলন্ত অশেষ।। ১৩৫৮
দিব্য বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ সুৱৰ্ণ ৰজত।
ঘটস্ৰৱা ধেনু উৎসৰ্গিলা শতে শত।।
এহেন্তে ঈশ্বৰ বুলি মনত জানিলা।
ৰাজ্যভাৰ সমস্তে ৰামত সমৰ্পিলা।। ১৩৫৯
আজিসে কৰিলোঁ সৱে পুৰুষ উদ্ধাৰ।
পৰম ঈশ্বৰ জোৱাঁই ভৈলন্ত আমাৰ।।
ভৈলোঁহো কৃতাৰ্থ বুলি আনন্দে নাচন্ত।
অনন্তৰে ব্ৰহ্মা আদি যতেক আছন্ত।। ১৩৬০
যাৰ যেনমত ইচ্ছা তাকে উৎসৰ্গিল।
সুৱৰ্ণ মানিক ৰত্নে যেন বৰিষিল।।
ত্ৰৈলোক্যৰ লোকে সৱে উৎসৰ্গা কৰিলা।
যৌতুক সম্ভাৰে পুৰী মিথিলা ভৰিলা।। ১৩৬১

অনন্তৰে লক্ষ্মণক জনক নৃপতি।
ঊৰ্ম্মিলাক বিৰাহ দিলন্ত মহামতি।।
লক্ষ্মণকো যৌতুক দিলন্ত বহুতৰ।
তাত পাচে কুশধ্বজ ভ্ৰাতৃ জনকৰ।। ১৩৬২
নিজ জীউ মাণ্ডৱী সুন্দৰী মহাসতী।
ভৰতক বিৰাহ দিলন্ত মহামতি।।
শ্ৰুতকীৰ্ত্তিক দিলা শত্ৰুঘনক উৎসুকে।
অনেক যৌতুক দুইকো দিলন্ত কৌতুকে।। ১৩৬৩
জনক নৃপতি কুশধ্বজ মহাসন্ত।
দুই ভাইৰ চাৰি কন্যা চাৰিকো দিলন্ত।।
বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ পুষ্প তাম্বুল চন্দনে।
যথা যোগ্য সমজ্যা ৰঞ্জিলা ৰঙ্গমনে।। ১৩৬৪
সতকাৰ লভিয়া সন্তোষ আতি ভৈলা।
স্বকী স্বকী থানে ব্ৰহ্মা আদি চলি গৈলা।।
জনক নৃপতি বৰ কন্যা আঠজন।
পৰমানে পঞ্চামৃতে কৰাইলা ভোজন।। ১৩৬৫
পুষ্প শয্যা মাজে পাচে কৰাইলা শয়ন।
সুখে অনন্তৰে ভৈলা ৰজনী প্ৰসন্ন।।
কৰিলন্ত স্নান দান উঠি প্ৰভাতত।
কৰাইলন্ত বাসি বিহা হৰিষে মনত।। ১৩৬৬
দশৰথে মাতিলন্ত জনক ৰাজাক।
বৰ কন্যা সমে বিহাই পাঠায়ো আমাক।।
ৰাজা হুয়া আসি আছো পাট পৰিহৰি।
শত্ৰু শঙ্কা লাগি চলি যাওঁ শীঘ্ৰ কৰি।। ১৩৬৭
শুনি অন্তঃপুৰে গৈয়া জনক নৃপতি।
সীতাক প্ৰবোধ বুলিলন্ত মহামতি।।
অযোনিকা তোমাক লভিলো যজ্ঞভূমি।
পিতৃৰ মাতৃৰ প্ৰিয়তম জীউ তুমি।। ১৩৬৮
ত্ৰিভুৱনে নিৰূপমা তুমি মহাসতী।
পৰম দুৰ্ল্লভ আতি লভিলা সুপতি।।
সতী স্ত্ৰীসকলৰ স্বামীসে ভূষণ।
কদাচিতো নলঙ্ঘিবা ৰামৰ বচন।। ১৩৬৯
একচিত্তে সেৱা কৰিবাহা সৰ্ব্বক্ষণে।
কৰিবা শুশ্ৰূষা শাশু শশুৰ চৰণে।।
অৱহেলা নকৰিবা দেৱৰসৱক।
কৰিবাহা দায়া আতি সমস্তে জনক।। ১৩৭০
তেৱে তয়ু শুদ্ধযশে জুৰিব সংসাৰ।
ইহ পৰলোকে সুখ মিলিবে তোমাৰ।।
নালাগে শিখাবে সৱে জানাহা আপোনে।
তোমাৰ সদৃশ আৰো নাহি একো গুণে।। ১৩৭১
পাচে আসি মেনকা জনক পটেশ্বৰী।
কৰন্ত ক্ৰন্দন জানকীৰ গলে ধৰি।।
কাক লাগি এতমান কৰিয়ো জীয়াই।
ঘৰ শুৱনীয়া কৈক যাইবে সীতা আই।। ১৩৭২
সীতা সীতা বুলি নাম লৈবোহো কাহাৰ।
তই গৈলে প্ৰাণ কেনে ৰহিব আমাৰ।।
আজি সৰ্ব্বশূন্য কৰি যাইবি মোৰ ঘৰ।
আনেসে আপোন ভৈল মই ভৈলোঁ পৰ।। ১৩৭৩
মোৰ বুকু শূন্য কৰি কোনে লৈয়া যায়।
থাকিবি কাহাৰ গৈয়া ঘৰত শুৱাই।।
কৌশল্যা বিহনী আছা কত তপসাই।
আজি তান বুকু জুৰাইবেক তোক পাই।। ১৩৭৪
সীতায়ো কান্দয় মেনকাৰ ধৰি গলে।
কৰয় ক্ৰন্দন আৰ সুহৃদসকলে।।
একত্ৰে কান্দয় মিথিলাৰ নাৰীনৰ।
আতিশয় ঊৰ্ম্মি উথলিলা ক্ৰন্দনৰ।। ১৩৭৫
কৈক যাহা সীতা সতী জীউ জনকৰ।
আজি শূন্য কৰিলাহা মিথিলা নগৰ।।
তই বিনে দুখত মৰিলো সৰ্ব্বজন।
অযোধ্যাপুৰীৰ বিধি ভৈলা সুপ্ৰসন।। ১৩৭৬
চক্ষুৰ লোতক মুচি জনক নৃপতি।
কৰিলন্ত দশৰথ ৰাজাত ভকতি।।
বুলিলন্ত বিনয় ধৰিয়া তান হাতে।
সীতা জীউখানি মোৰ সপিলো তোমাতে।। ১৩৭৭
জীউ বুলি প্ৰতিপাল কৰিবা বিহাই।
বিহনীক বুলিবাহা আপুনি বুজাই।।
তুলি তালি বৰ কৰি দিলো জানকীক।
আপুনি পালিবা কিবা বুলিবো অধিক।। ১৩৭৮

অনন্তৰে দশৰথ উৎসুকে মনত।
চাৰি পুত্ৰ চাৰি বধূ তুলি বিমানত।।
সুমন্ত্ৰ যোগাইল ৰথ তাতে চড়িলন্ত।
অযোধ্যাক প্ৰতি শুভক্ষমে লৰিলন্ত।। ১৩৭৯
আগে পাচে বজাৱয় ব্যাল্লিশ বাজন।
চমৎকাৰে সাজিয়া চলিল সেনাগণ।।
ধ্বজ দণ্ড তুলি প্ৰজা কৰে জয় জয়।
অসংখ্য প্ৰমাণ ৰথপতি হস্তীচয়।। ১৩৮০
ছানিলেক দিশ পাশ শবদ কল্লোলে।
প্ৰজাৰ আন্দোলে মহীমণ্ডল হিল্লোলে।।
চলিল আনন্দে দশৰথ মহামতি।
মিথিলাৰ লোক সমে জনক নৃপতি।। ১৩৮১
আগ বঢ়াইবাক প্ৰতি গৈলা নৰেশ্বৰ।
হৰিষে চলিলা বিশ্বামিত্ৰ মুনিবৰ।।
সীতাসমে ৰামচন্দ্ৰ যান্ত বিমানত।
ৰোহিণী সহিতে যেন চন্দ্ৰ আকাশত।। ১৩৮২
দুৰ্ব্বাদলশ্যাম ৰামদেৱৰ শৰীৰ।
সুৱৰ্ণ গৌৰাঙ্গ তনু সীতা গোসানীৰ।।
দুইহন্তৰো ৰূপ দশোদিশ প্ৰকাশয়।
পথিক লোকৰ আতি মনক হৰয়।। ১৩৮৩
ঊৰ্দ্ধমুখ হুয়া চাহি আছে সৰ্ব্বজনে।
যেন অমৃতক পান কৰয় নয়নে।।
নখণ্ডয় তৃপিতি চাহয় নেত্ৰভৰি।
ৰামৰ ৰূপক যেন পিয়ে চলু কৰি।। ১৩৮৪
জলকুম্ভ কাষে লৈয়া যুৱতীসকলে।
ৰামৰ ৰূপক চাহি থাকে কৌতুহলে।।
চিত্ৰৰ পুতুলি যেন নভাসে নয়ন।
ৰামৰ সীতাৰ ৰূপে হৰিলেক মন।। ১৩৮৫
পৰম তৃপতি হুয়া যত নাৰী নৰে।
ৰামৰ সীতাক প্ৰশংসয় নিৰন্তৰে।।
ধন্য ৰামচন্দ্ৰ ধন্য সীতা বৰনাৰী।
দুইহন্তৰ পটন্তৰ দিবাক নপাৰি।। ১৩৮৬
পুৰুষ ৰতন ৰাম ত্ৰিভুৱনে সাৰ।
নাহিকে সমান আন জানকী সীতাৰ।।
প্ৰৱন্ধে স্ৰজিলা বিধি দুইহানো ৰূপক।
ধন্য মাৰ বাপ তুলিলেক দুই জনক।।১৩৮৭
এহিমতে প্ৰশংসয় পথিকসকলে।
দশৰথ ৰাজা চলি যান্ত কৌতূহলে।।
গৈলন্ত জনক কতোদূৰ আনন্দতে।
বুলি মাতি পালটাই পঠাইলা দশৰথে।। ১৩৮৮
পাত্ৰ পুৰোহিত চাৰি পুত্ৰ লৈয়া সঙ্গে।
অযোধ্যাক যান্ত চলি দশৰথ ৰঙ্গে।।
সেহি বেলা বাত বৃষ্টি ভৈলা আকাশত।
ৰাজাৰ আগত আসি ভৈলা বজ্ৰপাত।।১৩৮৯
নমনয় দিশ পাশ ভৈল অন্ধকাৰ।
কৰে মৰ মৰ চক্ৰ ৰথৰ ৰাজাৰ।।
ঘোৰ শিলা কম্পো[১৮] বায়ু বহে বিপৰীত।
হস্তী ঘোৰা সেনা যত ভৈল ভয় ভীত।।১৩৯০
শীতে পীড়িলেক থিৰ নোহে হাত ভৰি।
নাসে মুখে মাত বুক কাম্পে তৰতৰি।।
যিবা যৈত আছিল তহিতে তম্ভি ৰৈল।
ৰাজাৰ আগত ৰক্তময় বৃষ্টি ভৈল।। ১৩৯১
নানাবিধ বিমঙ্গল দেখি আতিশয়।
বশিষ্ঠত নৃপে পুছিলন্ত হুয়া ভয়।।
ইহাৰ কাৰণ কহিয়োক মুনিবৰ।
কি কাৰণে পথত এতেক আথান্তৰ।। ১৩৯২
কোন বা বিঘিনি ভৈল আমাৰ ৰাজ্যত।
অন্ধকৰ শাপ জানো ভৈল উপগত।।
গুচিল আমাৰ জানো ৰাজ্যভাৰ যত।
কিবা মোৰ আয়ু আসি ভৈল সমাপত।। ১৩৯৩
শুনিয়া ৰাজাক দিলা প্ৰবোধ বশিষ্ঠে।
নাহি কিছু শঙ্কা ৰাজা জানিবাহা নিষ্ঠে।।

১৮. পা. কম্প

৪৪ অধ্যায়

।। বাটত পৰশুৰামৰ সৈত ৰামৰ সাক্ষাত আৰু পৰশুৰামৰ পৰাভৱ।।

সেহি সময়ত পাচে জামদগ্নি ৰাম।
ধনু ভঙ্গ শুনি কোপে নিকলিল ঘাম।। ১৩৯৪
কমনে ভাঙ্গিল ধনু মোহোৰ গুৰুৰ।
সিজনৰ দৰ্প আজি কৰিবোহো চূৰ।।
পৰশু কুঠাৰখান ধৰিয়া কান্ধত।
ভয়ঙ্কৰ ধনুখান ধৰিয়া হাতত।। ১৩৯৫
ৰাজাৰ সেনাৰ মাজে ভৈলা উপগত।
শৃঙ্গে সমন্বিতে যেন সচল পৰ্ব্বত।।
দুৰ্জ্জয় শৰীৰ ধনুৰ্দ্ধৰ মহাবীৰ।
ক্ৰোধৰ বেগত আতি নুহিকন্ত থিৰ।। ১৩৯৬
ফুৰাৰন্ত চক্ষু দুই অগনি সমান।
দেখি কটকৰ ভয়ে উৰি গৈল প্ৰাণ।।
বৃষ্টি অন্ধকাৰে নেদেখিয়া দিশ পাশ।
পৰশুৰামৰ মূৰ্ত্তি দেখি ভৈল ত্ৰাস।। ১৩৯৭
কিসে পাইলে বুলি ধাতু চুৰুতি উড়িল।
চক্ষু জপাই সেনাসৱে ভূমিত পৰিল।।
কৈয়া ৰাম বুলিয়া মাতন্ত শীঘ্ৰ কৰি।
ব্ৰাহ্মণৰ চিহ্ন যজ্ঞসূত্ৰ আছা ধৰি।। ১৩৯৮
ক্ষত্ৰিয় লক্ষণ হাতে আছে ধনুখান।
পৰম নিৰ্দ্দয় দায়া নাহি অনুমান।।
পিতৃৰ বচনে কাটি আছন্ত মাতৃক।
হেন জনে আনক কৰিবে দায়া কিক।। ১৩৯৯
শিৰে জঁটাভাৰ গলে ৰুদ্ৰাক্ষৰ মালা।
কটিত বাকলি বস্ত্ৰ কুশৰ মেখলা।।
ঝকঝক দান্ত শোভা কৰে গোফ ডাড়ি।
গাৱে মল পঙ্ক বনবাসী ৰূপধাৰী।। ১৪০০
হাতে মালা ধৰিয়া জপন্ত সৰ্ব্বক্ষণ।
উফৰন্ত ক্ৰোধত দেখিবে যম যেন।।
ভ্ৰূৰ চালি কপালৰ গাঠি শিহৰাই।
দশন চোবায়া কোপে মাতন্ত শেহাই।। ১৪০১
গৰ্জ্জিবে লাগিলা আতি নিষ্ঠুৰ বচনে।
আমাৰ গুৰুৰ ধনু ভাঙ্গিল কেমনে।।
বামহাতে ধৰি ঘোৰতৰ ধনুখান।
পৃথিৱীৰ ক্ষত্ৰি মাৰি কৰিলোঁ নিৰ্য্যাণ।।১৪০২
ক্ষত্ৰি হুয়া কোন বীৰ পুনৰপি আইল।
জানিলো সিজনে মোৰ বাৰ্ত্তাক নপাইল।।
মোৰ কথা শুনি ক্ষত্ৰি নাম কোন ধৰে।
হেনমত ভয় সিটো সাসক নকৰে।। ১৪০৩
এৱে কোন জনে মোক নগণে মনত।
এতিক্ষণ থিৰ হৌক মোহোৰ আগত।।
ৰৌদ্ৰে বৰিষণে আতি পৰিয়া আছয়।
খুখুন্দা ধনুক ভাঙ্গি মুনিষ কহয়।। ১৪০৪
আজি যেৱে জীউ লৈয়া যায় মোৰ আগে।
তেৱে গৈয়া বীৰত্ব কহোক যত লাগে।।
শুনি দশৰথ ৰাজা গুণন্ত মনত।
ভৈলো বৃদ্ধ আমাৰ শৰীৰ আশকত।। ১৪০৫
দেখিয়া ছৱাল নিজ পুত্ৰ চাৰিখানি।
বিপৰীত চিন্তা লভিলন্ত মহামানী।।
ৰামে সমে আমি যদি আছোঁ দুইবীৰ।
তেৱে কি কৰিবো আহ্ম দুৰ্জ্জয় শৰীৰ।। ১৪০৬
বিপাকে ঠেকাইলা আনি বিধাতা আমাক।
বিবাদে নপাৰি আহ্ম বোলো প্ৰিয় বাক।।
এহি বুলি পৰশুৰামক নৰনাথে।
পাদ্য অৰ্ঘ্যে পূজি চৰণত ধৰি হাতে।। ১৪০৭
তুতি নাতি প্ৰণতি বোলন্ত দশৰথ।
তথাপিতো দায়া তাৰ নোপজে মনত।।
হাতে ঘোৰ ধনু ধৰি চক্ষু পকাই চান্ত।
বাঘে যেন গৰ্জ্জিয়া ৰামক ধায়া যান্ত।। ১৪০৮
দেখি ৰামচন্দ্ৰে মুখে অল্পহাস্য কৰি।
পৰশুৰামৰ আগ ভৈলা ধনু ধৰি।।
জামদগ্নি ৰামে শ্ৰীৰামক দেখিলন্ত।
কৰিয়া তৰ্জ্জন পাচে বাক্য বুলিলন্ত।। ১৪০৯
নজানাহা ৰণ কিছু ছৱাল ৰাজাৰ।
জানো তুমি কথা নতু শুনাহা আমাৰ।।
পৰশুৰাম নাম মোৰ বিদিত সংসাৰ।
নিক্ষত্ৰি কৰিলো মহী তিনি সাতবাৰ।। ১৪১০

ক্ষত্রিয়ৰ নিমিত্তে সাক্ষাত মই যম।
সম্প্রতি আছোঁহো মই পৰিয়া নিজম।।
ডাকিয়া আনিলা মোক দেখায়া দর্পক।
দাণ্ডি দিয়া যোগাইলাহা কাহাল গোমক।। ১৪১১
কুপিত সিংহৰ আগে ঘেলাইলাহা গাৱ।
আনিলা যমক যেন দিয়া হাত বাৱ।।
মই অন্তকৰ কোপ তুলিলা কিসক।
শিশু হুয়া কৰা কেনে দুর্যোৰ কৰ্ম্মক।। ১৪১২
ধনু ভাঙ্গি যশ বৰ লভিলা ডাঙ্গৰ।
উপাৰিয়া শৃঙ্গ যেন মেৰু পৰ্ব্বতৰ।।
কাৰ বৰ পায়া তুমি কৰা হেন কৰ্ম্ম।
আমাৰ গুৰুৰ ধনু ভাঙ্গি দিলা মৰ্ম্ম।।১৪১৩
জানিলো কৰিলা গুৰু দেৱত ভকতি।
নুহি কেনমতে হৈব ই দূৰ শকতি।।
ত্রিভূৱনে পৰম উজ্জ্বল ৰাম নাম।
নাহি সংসাৰত ইটো নামক উপাম।। ১৪১৪
সেহি ৰাম নাম ধৰি আমাৰ প্রকাশ।
হেন নাম লৈলা তুমি কৰি অভিলাষ।।
বোলা ৰাম নাম লৈলা মোৰ হৈবে খ্যাতি।
আমাক বিদ্বেষ তুমি কৰিলাহা আতি।। ১৪১৫
বৰ তেজৱন্ত বীৰ ভৈলাহা অধিক।
কৰিবাহা লুপ্ত তুমি আমাৰ কীৰ্ত্তিক।।
ত্রিজগত লোকে জানে মোৰ বিক্রমক।
ক্ষত্রিয়ৰ নামে মই সাক্ষাতে অন্তক।। ১৪১৬
নপাৰোঁ জিনিবে যেৱে তোমাক ৰণত।
নিষ্ফল জীৱন মোৰ ইটো সংসাৰত।।
জনকৰ ঘৰে ভাঙ্গি পচা ধনুমান।
তাতে বোলা নাহি মোত মুনিহ সমান।।১৪১৭
মই চুৰ কৰিবোঁ তোমাৰ গৰ্ব্ব যত।
পৰিল চেঙেলি আজি বুঢ়াৰ হাতত।।
ৰহি আছা বৃক্ষ যেন নদীৰ তীৰত।
অলপতে পৰে শিফা নাহিকে তলত।। ১৪১৮
হোৱা যদি ৰাম তুমি বীৰ অদভুত।
লগায়োক গুণ দেখোঁ আমাৰ ধনুত।।
তেৱেসে মুনিহ বুলি জানোহো সাক্ষাত।
অনাযুদ্ধে ভঙ্গ মই মানিবোঁ তোমাত।। ১৪১৯
তাক দেখি ৰামচন্দ্রে লাগিলা হাসিত।
ধনু দেখি দশৰথ ভৈলা ভয় ভীত।।
প্রসন্ন বদনে ৰামে বুলিলা বচন।
শুনিয়োক ঋষি জমদগ্নিৰ নন্দন।। ১৪২০
ঋষি ধৰ্ম্ম অনুসৰি আছা মহাভাগ।
আমাত তোমাৰ কেনে এত মান ৰাগ।।
ক্ষমাসে উচিত ধৰ্ম্ম হোৱয় তোমাৰ।
কিসক কৰিলা তুমি তাক পৰিহাৰ।। ১৪২১
ধৰ্ম্ম এৰি অধৰ্ম্ম কৰয় যিটো নৰ।
তাক দণ্ড কৰিবে লাগয় ক্ষত্রিয়ৰ।।
ব্রাহ্মণত জন্ম ধৰ্ম্ম ধৰিছা ঋষিৰ।
তাক এৰি ধৰ্ম্ম কেনে আঁচৰা ক্ষত্রিৰ।। ১৪২২
শম দম দান দয়া ক্ষমা তযু ধৰ্ম্ম।
ক্রোধ অহংকাৰ আদি ক্ষত্রিয়ৰ কৰ্ম্ম।।
কৰিলাহা তুমি সিটো ধৰ্ম্ম বিপৰ্য্যয়।
বিচাৰত দণ্ডিবাক তোমাক লাগয়।। ১৪২৩
ভাঙ্গিলোঁহো ধনু আমি গুৰুৰ তোমাৰ।
ক্ষত্রিয়ৰ ধৰ্ম্ম ইটো উচিত আমাৰ।।
কোন দোষে কৰা তুমি আমাক বিৰোধ।
ঋষিৰ তোমাৰ কেনে এতমান ক্রোধ।। ১৪২৪
জ্ঞানশূন্য হুয়া অধৰ্ম্মত প্রৱৰ্ত্তিলা।
ভাল ভৈলা আসি মোৰ আগত মিলিলা।।
কৰো আজি তোমাক উচিত প্রায়শ্চিত্ত।
যেন আনক্ষণ অধৰ্ম্মত নেদা চিত।। ১৪২৫
ধৰ্ম্মহীন হুয়া দৰ্প কৰা মোৰ আগে।
অৱশ্যে তোমাক দণ্ড দিবে মোৰ লাগে।।
ভাঙ্গো আজি সকলে তোমাৰ মিছা টোল।
বুজ কেনমত শিশু ছৱালৰ বল।। ১৪২৬
তুমি কেনমত বীৰ পৰীক্ষাক চাওঁ।
নুহি যেৱে বোলা ক্ষমা কৰিয়া পঠাওঁ।।
যদ্যপি আমাৰ মুনি নুহি ক্ষমা ধৰ্ম্ম।
বৃদ্ধ দেখি তোমাক লাগয় মোৰ মৰ্ম্ম।। ১৪২৭
যায়োক গৃহক গুৰু দিলোহো বিদায়।
তথাপিতো যদ্যপি তোমাৰ ক্ষমা নাই।।

মোৰ দোষ নাহি তেৰে কহো স্বৰূপত।
কৰোঁ চূৰ সকলে তোমাৰ গৰ্ব্ব যত।। ১৪২৮
তোমাৰ ধনুৰ বৰ বখানা মহত্ব।
বল বুজি চাওঁ ধনুখান কেনমত।।
ইহাত লগাইলে গুণ ভঙ্গ যদি মানা।
লগাইবোঁহো গুণ ধনু মোক দিয়া আনা।। ১৪২৯
তোমাৰ ধনুত গুণ পাৰোঁ যেৰে দিতে।
জিনিবোঁ ৰণত তেৰে তোমাক ইঙ্গিতে।।
শুনিয়া পৰশুৰামে ধনুখান দিলা।
শ্ৰীৰামে লগাইলা গুণ কৰি মহালীলা।। ১৪৩০
বল দিয়া ৰাঘবে টানন্ত ধনুখান।
লেক লেক কৰে ফুল ধনুৰ সমান।।
ধনু টানি ৰামচন্দ্ৰে হাসন্ত হৰিষি।
ইহাৰেসে মহত্ব বখানা তুমি ঋষি।। ১৪৩১
এহি বুলি ৰামে পুনৰপি দিলা টান।
মহাশব্দে মাজতে ভাঙ্গিলা ধনুখান।।
শৰদৰ ত্ৰাসত কম্পিল ত্ৰিভুৱন।
মহাভয়ে অচেতন ভৈল সৰ্ব্বজন।। ১৪৩২
ৰাঘৱে বোলন্ত গুৰু কৰিলোঁ অকাজ।
টানন্তে ভাঙ্গিল ধনু ভৈলো মই লাজ।।
নসহিল ধনু ছৱালৰো টানিবাক।
বীৰ বোলাই তুমি কেনে লৈয়া ফুৰা আক।। ১৪৩৩
আমাকো কৰিলা লঘু আপুনিয়ো ভৈলা।
দেখিয়া পৰশুৰাম স্তব্ধ হুয়া ৰৈলা।।
অনন্তৰে ৰামচন্দ্ৰ পুৰুষ নিপুণ।
নিজ ধনুখান লৈয়া লগাইলন্ত গুণ।। ১৪৩৪
বাণ জুৰি মাতিলন্ত পৰশুৰামক।
হেৰা দেখা কৰো ছাই তোমাৰ গৰ্ব্বক।।
ৰাখিবাহা প্ৰাণ যেৰে মাগা পৰাজয়।
ভৈলন্ত পৰশুৰাম দেখি মহাভয়।। ১৪৩৫
বল দৰ্প গুচি মুখে হৰিল বচন।
হইল বিৱৰ্ণ আতি মলিন বদন।।
পৰশুৰামৰ ভাগি গৈলা কাপ ঝাপ।
বৈদ্য দেখি যেন মুণ্ড চপৰাইল সাপ।। ১৪৩৬
শ্ৰীৰামৰ আগত ভাগিল সৰে ভাষ।
সূৰ্য্য আগে নাহি যেন চন্দ্ৰৰ প্ৰকাশ।।
অস্তকালে যেন নজ্বলয় দিনকৰ।
গৰুড়ৰ আগে দৰ্প হৰয় সৰ্পৰ।। ১৪৩৭
জমদগ্নিসুত ৰাম ভৈলা সেহি নয়।
লোক বিদ্যমানে লঘু ভৈলা আতিশয়।।
যম হেন সাক্ষাতে দেখন্ত ৰাঘৱক।
মাৰিবন্ত শৰ বুলি লাগিল চমক।। ১৪৩৮
দেখি ৰামচন্দ্ৰ আতি ভৈলা দায়াযুত।
হাসিয়া বোলন্ত শুনা জমদগ্নি সুত।।
আসিলাহা ধায়া তুমি আমাক মাৰিত।
জানিলোঁহো তোমাৰ কঠিন বৰ চিত্ত।। ১৪৩৯
ঋষি হুয়া ভৈলা তুমি এনুৱা নিৰ্দ্দয়।
তোমাক মাৰিবে মন আমাৰ নলয়।।
ৰাখিলোঁ তোমাৰ প্ৰাণ নকৰিবা ভয়।
কিন্তু মোৰ বাণ জানা অমোঘ নিশ্চয়।। ১৪৪০
কদাচিতো বৃথা বাণ নুহিকে আমাৰ।
কহিয়োক তোমাৰ ছেদিবো কোন দ্বাৰ।।
শুনিয়া ৰামৰ দায়াযুগুত বচন।
বোলন্ত বিনয়ে জমদগ্নিৰ নন্দন।। ১৪৪১
নিচিনিলো তোমাক বুদ্ধিত মন্দ আমি।
তুমিসে ঈশ্বৰ জগতৰ অন্তৰ্য্যামী।।
ভৈলা অৱতাৰ তুমি আসি মনুষ্যত।
তোমাৰ অধীন ইটো সকলে জগত।। ১৪৪২
তুমিসে ঈশ্বৰ নিষ্ঠে জানিলোঁ সাক্ষাত।
আমাৰ বিক্ৰম যাই লাগিল তোমাত।।
জগতৰ আত্মা তুমি পুৰুষ পুৰাণ।
হাৰিলোঁহো তোমাত দিয়োক প্ৰাণদান।। ১৪৪৩
কৰিলাহা মোক যেন দায়া দামোদৰ।
শুনিয়োক মোৰ তেৰে স্বৰূপ উত্তৰ।।
নাহিকে স্বৰ্গত কিছু মোৰ প্ৰয়োজন।
শৰে হানি প্ৰভু স্বৰ্গপথ কৰা ছন্ন।। ১৪৪৪
তযু অংশে আমি হুয়া আছো অৱতাৰ।
আমাতে আছিল তযু পৃথিৱীৰ ভাৰ।।
আপুনি বেকত আসি ভৈলাহা সাম্প্ৰত।
গুচাইলাহা আপুনি আমাৰ ভাৰ যত।। ১৪৪৫

সজ্জনক পালি সংহাৰিবা দুষ্ট যত।
তীৰ্থ কৰি ফুৰোঁ মই তযু প্ৰসাদত।।
নাযাইবোঁ স্বৰ্গক নিষ্ঠে বুলিলো বচন।
কৰিয়োক মোৰ স্বৰ্গপথ নিবাৰণ।। ১৪৪৬
শুনি ৰামচন্দ্ৰে পূৰ্ব্বদিশে মুখ দিলা।
পৰশুৰামৰ স্বৰ্গপথক ছেদিলা।।
শ্ৰীৰামৰ কীৰ্ত্তি প্ৰকাশয় সংসাৰত।
অদ্যাপিও ৰামশৰ দেখিয়ো স্বৰ্গত।। ১৪৪৭
পৰশুৰামক ৰামে কৰিলা আশ্বাস।
মোৰ বাণ দেখি ঋষি ভৈলা মহাত্ৰাস।।
ক্ষত্ৰি জাতি আমাৰ দাৰুণ বৰ হিয়া।
পালোঁ অঙ্গীকাৰ ব্ৰাহ্মণক দুখ দিয়া।। ১৪৪৮
মৰষিবা সকলে আমাৰ ইটো দোষ।
কৰোঁ হাতযোৰ নকৰিবা অসন্তোষ।।
শ্ৰীৰামৰ ভকতি দেখিয়া আতিশয়।
দুখভয় গুচি ভৈল প্ৰসন্ন হৃদয়।। ১৪৪৯
বুলিলা পৰশুৰামে বচন মধুৰ।
স্বভাৱতে ক্ষত্ৰিয় হৃদয় নিষ্ঠুৰ।।
হেন মহা ক্ষত্ৰি তুমি পুৰুষ উত্তম।
দেখিলো সাক্ষাতে আজি তোমাৰ বিক্ৰম।। ১৪৫০
তথাপি কৰাইলা তুমি আমাকে প্ৰসন্ন।
ধন্য ধন্য ৰাম ৰঘুকুলৰ নন্দন।।
শত্ৰু হুয়া প্ৰসন্ন কৰাইলা বুলি নতি।
তুমিয়ো সন্তুষ্ট হৈবা আমাৰ ভকতি।। ১৪৫১
শুনিয়োক ৰাম বোলোঁ স্বৰূপ বচন।
অনাদি ঈশ্বৰ তুমি সত্য সনাতন।।
তুমি নিত্য নিৰঞ্জন পুৰুষ পুৰাণ।
জগতৰ পতি তুমি বিনে নাহি আন।। ১৪৫২
তোমাত ভকতি মোৰ সততে থাকোক।
যাওঁ তপোবনে মোক বিদায় দিয়োক।।
এহিমতে দুয়োজন জগত ঈশ্বৰে।
কৰিলন্ত লীলা নজানিলা একো নৰে।। ১৪৫৩
দুইহান্তৰো সম্বাদ বিবাদ যত যত।
চাহি আছে লোকসৰে বিস্ময়ে মনত।।
অনন্তৰে বিদায় লইয়া শ্ৰীৰামত।
গৈলন্ত পৰশুৰাম হৰিষ মনত।। ১৪৫৪
দশৰথে দেখি আতি বিক্ৰম ৰামৰ।
মনত হৰিষে প্ৰশংসিলা বহুতৰ।।
ধন্য ধন্য পুত্ৰ তুমি ভৈলাহা আমাৰ।
ৰহিল তোমাৰ যশ জুৰিয়া সংসাৰ।। ১৪৫৫
আসিল পৰশুৰাম খেদি যেন যম।
তাহাঙ্কো জিনিলা ৰণে কৰিয়া বিক্ৰম।।
সাধু সাধু ৰাম তুমি বংশৰ তিলক।
গলে বান্ধি ৰাজা ধৰিলন্ত ৰাঘৱক।। ১৪৫৬
উপজিলা প্ৰেম তনু ভৈলা পুলকিত।
পাইলেক সন্তোষ যেন পিয়ন্তে অমৃত।।
আকাশত তৃপিতি ভৈলন্ত দেৱগণে।
অৰ্চ্চিলা ৰামক আতি পুষ্প বৰিষণে।। ১৪৫৭
দেখিয়া জানকী বল বিক্ৰম ৰামৰ।
ভৈলন্ত তৃপিতি ৰোমাঞ্চিত কলেৱৰ।।
বিশ্বামিত্ৰ বশিষ্ঠ প্ৰমুখ্যে ঋষিগণে।
পূজিলন্ত ৰাঘৱক প্ৰশংসা বচনে।। ১৪৫৮
পৰম পুৰুষ ৰাম জগত আধাৰ।
ৰামৰূপে পৃথিৱীতে ভৈলা অৱতাৰ।।
পৰশুৰামৰ দৰ্প কৰিলন্ত চূৰ।
কাহাৰ শকতি কৰ্ম্ম কৰয় এ দূৰ।। ১৪৫৯
এহিমতে ৰামক প্ৰশংসে সৰ্ব্বজনে।
অনন্তৰে দশৰথ ৰাজা ৰঙ্গ মনে।।
অযোধ্যাক প্ৰতি চলি গৈলা মহাশয়।
কৰয় কটকে বেঢ়ি ৰাম জয় জয়।। ১৪৬০
নানা বাদ্য সুমঙ্গলে চলে সমদলে।
অযোধ্যাত প্ৰৱেশ ভৈলন্ত কৌতূহলে।।
দেখি নগৰীয়া লোকে ৰাজা আসিবাৰ।
তেতিক্ষণে কৰিলা নগৰী জাতিষ্কাৰ।। ১৪৬১
সাঞ্জি মাঞ্জি লিপিলা বিচিত্ৰ গন্ধজলে।
পতাকা তোৰণ ধ্বজা ৰচিলা[১৯] চিৰলে।।
তাম্বুল কদলী ৰুইলা ঠোক সমন্বিত।
থানে থানে আলিপন কৰিলা ৰঞ্জিত।। ১৪৬২

১৯. পা. ৰঙ্গিলা

মুখত পল্লৱ ফলে পাতি পূৰ্ণঘট।
ঘৃতৰ প্ৰদীপ দিলা তাহাৰ নিকট।।
দুৱাৰে দুৱাৰে দুলি থাপিলা প্ৰৱন্ধি।
লগাইলা বিচিত্ৰ ধূপ অগৰু সুগন্ধি।। ১৪৬৩
কুসুম চন্দন হাতে লৈয়া দূৰ্ব্বাক্ষত।
চড়িলন্ত নাৰীগণ গৃহ ওপৰত।
আতি মনোহৰ পুৰী অযোধ্যা নগৰ।
তাৰ মাজে যান্ত দশৰথ নৰেশ্বৰ।। ১৪৬৪
চাৰি পুত্ৰ চাৰি কন্যা যান্ত ৰঙ্গমনে।
দূৰ্ব্বাক্ষত পুষ্প বৰিষন্ত নাৰীগণে।।
উৰুলি জোকাৰ জয় অনেক মঙ্গলে।
ভূমিত পৰিল পুষ্প শতেক সদলে।। ১৪৬৫
নগৰত মিলি গৈলা আনন্দ প্ৰচুৰ।
পুত্ৰগণ সমে ৰাজা পাইলা অন্তঃপুৰ।।
কৌশল্যা সুমিত্ৰা সতী সুন্দৰী কৈকেয়ী।
কন্যাগণ সমে দীপ ঘট হাতে লই।। ১৪৬৬
তিনি মহাদই নানা মঙ্গল আচাৰে।
সিঞ্চি দূৰ্ব্বাক্ষত পুষ্প উৰুলি জোকাৰে।।
ভিন্নে ভিন্নে আসি পাচে তিনি পটেশ্বৰী।
আপোনাৰ পুত্ৰ বোহাৰীৰ হাতে ধৰি।। ১৪৬৭
নানা ব্যৱহাৰে গৃহ কৰাইলা প্ৰৱেশ।
পত্ৰবধূ দেখি পাইলা আনন্দ অশেষ।।
সীতাৰ দেখিয়া ৰূপ কৌশল্যা দেৱীৰ।
অমৃতৰ পানে যেন জুৰাইলা শৰীৰ।। ১৪৬৮
চাৰি কুমাৰ বিহা ভৈল একেবাৰে।
দেখিয়া আনন্দ আতি মিলিল সৱাৰে।
নানা নৃত্য গীত বাদ্য বাজন বজাইল।
ৰামক সীতাক লোকে দেখিবাক আইল।। ১৪৬৯
দুহানৰ ৰূপ আতি দেখি বিপৰীত।
নয়ন ভৰিয়া যেন পিৱয় অমৃত।।
দিলা আনি লোকে যত যৌতুক অপাৰ।
সুৱৰ্ণ ৰজত ৰত্ন বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ।। ১৪৭০
ৰাজাগণ আইলা লৈয়া যৌতুক সম্ভাৰ।
নানা ৰত্নে ভূপতিৰ ভৰাইলা ভাণ্ডাৰ।।
দশৰথে সমস্তকে প্ৰসাদে ৰঞ্জিলা।
বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ পুষ্প চন্দনে তুষিলা।। ১৪৭১
চাৰিয়ো পুত্ৰক সমুচিতে বণ্টা দিলা।
হস্তী ঘোঁৰা ৰথ ৰাজ্যে মন সন্তোষিলা।।
অনায়াসে ভৈল বিহা চাৰিয়ো পুত্ৰৰ।
পৰম কৃতাৰ্থ মন ভৈলা নৃপবৰ।। ১৪৭২
শুনিয়োক সভাসদ পদ আদিকাণ্ড।
ৰামৰ চৰিত্ৰ যেন অমৃতৰ ভাণ্ড।।
সংসাৰ মধ্যত ইসি মহাধৰ্ম সাৰ।
বোলা ৰাম ৰাম সুখে তৰিয়ো সংসাৰ।। ১৪৭৩

৪৫ অধ্যায়
ছবি

যিটো দেৱ নাৰায়ণ সদাশিৱ সনাতন
নাহি আদি অন্ত মধ্য যাৰ।
দেৱে যাক নজানন্ত তেন্তে দেৱ ভগৱন্ত
ৰামৰূপে ভৈলা অৱতাৰ।।
নিজ যোগ মায়া বলে ছদ্ম হুয়া মহীতলে
দশৰথ নৃপতিৰ ঘৰে।
সীমা নাহি মহিমাৰ মনুষ্যৰ ব্যৱহাৰ
দেখাৱন্ত প্ৰভু নিৰন্তৰে।। ১৪৭৪
জনকনন্দিনী সীতা দেৱী জগতৰ মাতা
তাক বিহা কৰি আনিলন্ত।
লক্ষ্মীসমে একথান হুয়া নানাবিধ দান
দিয়া সমস্তকে ৰঞ্জিলন্ত।।
সীতা সমন্বিতে ৰাম পূৰিয়া সৱাৰে কাম
ৰত্নৰ মন্দিৰে ভৈলা থিত।
দশৰথ নৃপবৰ বিহা কৰাই তনয়ৰ
ভৈলা অতিশয় আনন্দিত।। ১৪৭৫
মহামুনি বিশ্বামিত্ৰ কহিলন্ত নৃপতিত
গুণ গ্ৰাম ৰাম লক্ষ্মণৰ।
তাড়কাক একেশ্বৰে মাৰিলন্ত ৰঘুবৰে
সমৰে বধিলা নিশাচৰ।।
অহল্যাৰ শাপ মুক্তি ধনু ভাঙ্গি অদভুত
জিনিলন্ত ৰাজগণ ৰণে।

পুত্ৰ দুইৰ পৰাক্ৰম শুনিয়া অমৃত সম
সন্তোষ ৰাজাৰ আতি মনে।। ১৪৭৬
বিশ্বামিত্ৰক ৰাজা কৰিলা অনেক পূজা
চলি গৈলা মুনি মনৰঙ্গে।
অযোধ্যা নগৰে ৰাজা দেৱতো অধিক ৰাজ্য
ভোগ ভুঞ্জে পুত্ৰগণ সঙ্গে।।
ৰাঘবৰ গুণগণে সমস্তে লোকৰ মনে
মিলয় আনন্দ আসৰিষ।[২০]
ৰাজ্য প্ৰতিপালিবাক সমাৰ্থ ভৈলন্ত ৰাম
দেখি দশৰথৰ হৰিষ।। ১৪৭৭
কতোকাল অনন্তৰে দেখিলন্ত নৃপবৰে
নিশাকালে স্বপ্ন বিপৰীত।
পৰিল উলুকাপাত আকাশৰ ৰাহু চন্দ্ৰ
লাম্ফে লাম্ফে ফুৰয় ভূমিত।।
ৰক্ত শয্যা আকাশত দেখি বসি সিথানত
কান্দে কালনাৰী একজন।
কৃষ্ণ কুসুমৰ মালা দুই হাতে ধৰি আনি
সুঙ্গন্ত নৃপতি ঘনে ঘন।। ১৪৭৮
মৃত্যুৰ সূচক স্বপ্ন দেখি দশৰথ ৰাজা
বসিয়া গুণন্ত মনে মন।
অন্ধক মুনিৰ শাপ সমীপ চাপিল মোৰ
নিকটতে মিলিব মৰণ।।
যাৱত চেতন গাৰে আছয় ৰামত তাৰে
ৰাজ্যভাৰ কৰো সমৰ্পণ।
প্ৰাণতো অধিক মোৰ ৰামচন্দ্ৰে পালিবেক
পুত্ৰতো অধিক সৰ্ব্বজন।। ১৪৭৯
ৰামক পাতন্তে ৰাজা পাতিবে বিঘিনি জানো
ভৰত আৰৱ শত্ৰুঘনে।
গুচোক বিঘিনি সৱে পঢ়িবাৰ চলে দুইকো
ৰাজ্যৰ গুচাওঁ এতিক্ষণে।।
এহি গুণি দুহান্তকো মাতি আনিলন্ত ৰাজা
বুলিলন্ত মধুৰ বচনে।
যুদ্ধাজিত মাতুলৰ ৰাজ্যক পঢ়িবে প্ৰতি
চলিয়া যায়োক দুয়োজনে।। ১৪৮০

২০. পা. আসৰিষ, আশৰিষ

পিতৃৰ বচন শুনি ভৰত যে শত্ৰুঘনে
মাতামহ ৰাজ্যে চলি গৈলা।
পাচে দশৰথ ৰাজা ৰামক হৰিষ মনে
ৰাজা পাতিবাক সাজ ভৈলা।।
এহি মানে আদিকাণ্ড যেন অমৃতৰ ভাণ্ড
সাঙ্গোপাঙ্গে ভৈলা সমাপতি।
শুনিয়োক সাধুজন পুণ্য কথা ৰামায়ণ
ৰচিলা মাধৱ মূঢ়মতি।। ১৪৮১
বোলো কৃতাঞ্জলি বাণী মোক মূঢ় হেন জানি
নিন্দা নু বুলিবা মহাজন।
মোত পৰে মতিহীন জ্ঞানশূন্য বুদ্ধিক্ষীণ
নাহি আন ইতিনি ভুৱন।।
কৰি আতি গৰ্ব্ব মদ তথাপি ৰচিলোঁ পদ
দেখা কেনে মোৰ অহঙ্কাৰ।
ইটো মোৰ দোষচয় ক্ষমিবে উচিত হয়
মহন্তৰ ক্ষমা অলঙ্কাৰ।।১৪৮২
অন্তৰ্য্যামী নাৰায়ণে যেনে প্ৰৱৰ্ত্তাইলা মনে
তাকে মুৰ্খ কৰিলো বেকত।
কহিলোঁ সকলে সাৰ জানি কৰা পৰিহাৰ
বঢ়া টুটা দেখা যত যত।।
পৰে ৰাম চৰিত্ৰত আনো সৱ কথা যত
সিয়ো ৰাম কথাসে নিশ্চয়।
গঙ্গাৰ জলত যত পৰে নদী নানা মত
তাক কোনে তেজিয়া আছয়।। ১৪৮৩

৪৬ অধ্যায়

দুলড়ি

ইকথা থাকোক শুনা সৱে লোক
চিন্তা হিত আপোনাৰ।
দুৰ্ঘোৰ সংসাৰ সাগৰ নিকাৰ
যিমতে পাইবা নিস্তাৰ।।
দেখিয়ো আকলি কলি মহাবলী
কৰিলে কেনে অকাজ
সমস্তে লোকক তল নিয়াইলেক
পাপ সাগৰৰ মাজ।। ১৪৮৪

পাপত মগন হুয়া যিটোজন
আন ধৰ্ম্মে আশা কৰে।
একো ফল তাত নাহিকে মিছাত
দুখ পায়া মাত্র মৰে।।
তাত পৰে আৰ নাহি দুৰাচাৰ
তাৰো হৰিনাম ধৰ্ম্ম।
নাম গুণ লৈলে সংসাৰ তৰয়
জানিবা ইসৰ মৰ্ম্ম।। ১৪৮৫
ব্ৰহ্মা মুনি যাক বাঞ্ছিয়া নপাৰে
পায়া হেন কলেৱৰ।
হৰিৰ কীৰ্ত্তন নকৰে যিজন
আত্মঘাটী সিটো নৰ।।
ইটো তত্ত্বসাৰ জানিয়া সংসাৰ
তৰিয়ো নাম সুমৰি।
কলিৰ যুগত অন্যত্র ধৰ্ম্মত
থৈয়ো আশা দূৰ কৰি।। ১৪৮৬
তেজি আন কাম সুমৰিয়ো নাম
ধৰ্ম্মৰ ঈশ্বৰ জানি।
কৰি থিৰ মন হৰিত শৰণ
লৈয়োক ঈশ্বৰ মানি।।
নমো নমো ৰাম কৰোহো প্ৰণাম
দিয়া চৰণত চিত্ত।
মহা মূঢ়মতি হুয়া বিৰচিলো
তোমাৰ ইটো চৰিত।। ১৪৮৭
তুমি বুদ্ধি বৃত্তি যেন প্ৰৱৰ্ত্তাইলা
হৃদয়ে থাকি আমাৰ।
সেহিমতে ভয় তৰিব সকলে
কৰিলো মুখে প্ৰচাৰ।।
পদ ৰচনাত আছয় যতেক
দোষ মই অধমৰ।
তাক কৃপাময় ক্ষমিবে লাগয়
জানিবাহা হৃদীশ্বৰ।। ১৪৮৮

তযু কৃপাময় সমস্তে বেকত
আপুনি তুমি কৰিলা।
ভক্তৱেশ মাত্র ধৰিলা পূতনা
এতেকে তাইক তাৰিলা।।
ভয়ত তোমাক সুমৰিয়া গতি
পাইলে পাপী কংসৰায়।
ঘোৰ অঘাসুৰে তোমাক গিলিয়া
সিটো মহামোক্ষ পায়।। ১৪৮৯
পৰম দুৰ্ম্মতি পৌণ্ড্ৰক নৃপতি
ধৰিলে তোমাৰ বেশ।
এতেকতে তাৰ উত্তম মুকুতি
দিলা তুমি হৃষীকেশ।।
পাপী অজামিল নামৰ আভাস
সুমৰিল অজ্ঞানত।
তাকে এতেকতে হৰি অনুগ্ৰহ
থান দিলা বৈকুণ্ঠত।। ১৪৯০
পশু জাতি আতি বনৰ বানৰ
কৰিলে মাত্র আশ্ৰয়।
তাতে তাসম্বাত মহা অনুকম্পা
কৰিলাহা কৃপাময়।।
মই মহামূঢ় পৰম পামৰ
তোমাত লৈলো শৰণ।
তোমাত ভকতি ৰহে যেনমতে
কৃপা কৰা নাৰায়ণ।। ১৪৯১
তযু গুণনাম ধৰ্ম্ম অনুপাম
ৰহোক মোহোৰ মুখে।
পৰম দুৰ্ল্লভ তোমাৰ চৰণ
সুমৰো পৰম সুখে।।
শ্ৰৱণ কীৰ্ত্তন বিনে প্ৰভুৰাম
নাহি মোৰ আন কাম।
সামাজিক লোক হৌক সদ্গতি
ডাকি বোলা ৰাম ৰাম।। ১৪৯২

ৰামায়ণৰ আদিকাণ্ড সমাপ্ত

Thanks

Uploadeda by the Literature Branch of
Srimanta Sankaradeva Sangha

ধন্যবাদ

শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ সঙ্ঘৰ
সাহিত্য শাখা সমিতিৰ দ্বাৰা উপলব্ধ